BİLİM KURGU

EREWHON

Samuel Butler

KYRHOS

Kyrhos Yayınları / 80

Kitabın Adı / Erewhon
Yazar / Samuel Butler
Editör / Yasin Topaloğlu
Tercüme / Şelale Dalyan
Baskı / Tarcan Matbaası

1. Baskı Ekim 2012
ISBN / 978-605-121-108-4
Yayıncı Sertifika No / 16476

© Bu kitabın tercüme hakları Kyrhos Yayınları'na aittir.

Yayın Yönetmeni / Ali Burak Topaloğlu
Genel Müdür / Bilge Ekinci

İnternetten satış:
www.mkitap.com

KYRHOS YAYINLARI
Akpınar Mahallesi 826. Sokak
No: 30 / 13 Dikmen-Çankaya / ANKARA
Tel: (312) 475 40 33 / Faks: (312) 476 40 28
www.kyrhos.com.tr / e-posta: bilgi@kyrhos.com.tr
http://twitter.com/kyrhosyayinlari

EREWHON

Samuel Butler

Tercüme
Şelale Dalyan

Ekim 2012

Önsöz

Bu kitabın yazarı, Erewhon'un üç heceden oluşan bir kelime olarak "E-rew-hon" şeklinde telaffuz edilmesini istiyor.

Bu kadar kısa zamanda halkın ilgisiyle *Erewhon* un bu kadar kapsamlı bir basımının altından kalktıktan sonra, ikinci basımda, birkaç gerekli düzeltme yaparak gerekli olduğuna inandığım birkaç yere birkaç paragraf ekleme fırsatı buldum. Ama yine de çok fazla bir ekleme yapmadım ve kesin kararım, esere bir daha dokunmamak.

Gelecek Irk'ın *Erewhon* dolayısıyla yakaladığı başarıya istinaden burada bir ya da iki kelime söylemem gerekirse; bu gayet doğal bir yanlış anlama. Gerçek şu ki; *Erewhon, Gelecek Irk*'ın reklamları daha ilk çıktığında son yirmi sayfa ve ara ara eklediğim birkaç şey dışında bitmişti.

Bir arkadaş, bu ilk reklamlardan birini gösterip bu kitabın, benim kitabıma benzer karakterde olduğuna dair bazı iddalara dikkatimi çektikten sonra, *Erewhon*'u 1 Mayıs 1871'de iyi bilinen bir yayıncı firmaya götürdüm ve eserimi bu firmaya emanet ettim. Daha sonra yurt dışına çıktım. Yayıncıların süreyi uzatmak istediklerini öğrendikten sonra altı yedi ay boyunca İtalya'da kaldım ve bu işin peşine düşmedim. *Gelecek Irk*'ın da ne bir kopyasını ne de bir eleştirisini gördüm.

Döndükten sonra son incelemelerimi de yayıncıya gönderene kadar *Gelecek Irk*'a bakmaktan bilerek kaçındım. Daha sonra bu kitabı okudum ve okurken büyük zevk aldım; ama gerçekten iki kitabın birbirinden bağımsız yazılmasına rağmen bu kadar çok benzer noktası olmasına şaşırdım. Bazı yerlerde eleştirmenlerin "makineler" hakkındaki bazı bölümlerini, Darwin'in teorisini saçma gösterme amaçlı olduğu şeklinde yorumlamaya meyilli olmasına üzüldüm. Bunun benim niyetimle alakası yok ve çok az şey bana Darwin'in teorisiyle alay etmek kadar iğrenç geliyor. Yine de bu yanlış anlaşılmanın benim suçum olduğunu kabul ediyorum; çünkü niyetimin yanlış anlaşılacağından emindim. Buna rağmen bölümleri açıklamalarla bozmamayı tercih ettim ve Darwin'in teorisinin hiçbir zarar görmeyeceğini biliyordum. Aklımdaki tek soru, en çok hayranlık duyduğum şeyle dalga geçen biri olarak yanlış tanınmayı daha ne kadar kaldırabilecek olduğum. Kıyaslamanın suistimal edildiği bir kitapta hiçbir eleştirmenin aklına bunu eleştirmenin gelmemesi beni şaşırttı doğrusu; ama yapılan imanın yeterli olacağını düşündüğümden şimdi kitabın adından bahsetmeyeceğim.

Fikirlerine saygı duyduğum bazı kişilerce, insanların yaptıkları için sorumlu tutulmaması gerektiğine inandırıldım. Bunu yapan, zırnık bile hak etmeyecek bir düşmandır. Aslında yeterince açık olduğumu sanıyordum, ama yine de "Hoşnutsuzlar" bölümüne daha fazla hatanın yapılmasını önleyeceğini düşündüğüm birkaç ekleme yaptım.

İsmi belli olmayan bir mektup arkadaşı (El yazısına bakılırsa muhtemelen bir kâtip.) eğer Latin dil bilgisinden alıntı yapacaksam bunu doğru yapmam gerektiğini ve "agricolae" yerine "agricolas" yazmam gerektiğini söylüyor. Ayrıca beni çok rahatsız eden ama şimdi anlatmayacağım bir şey de ekledi. Bir alıntı hatası yaptığım, ihmalkâr olduğum ya da bir yazım hatası yaptığım söylenebilir, ama bugünlerde her şeyi kapsayan doğruluğa bir sınır koymak da kesinlikle çok acı. Bu üç olası yanlış alıntının sebebinde acemiliğin payı olduğu da bir gerçektir. Kulağa doğru gelmesi gereken ama şu an için yanlış olan yazma sanatı çok iyi bir ün kazandı ve o kadar büyük bir okuyucu kitlesine rahatlık sunuyor ki onu göz ardı etmeye cesaret edemezdim; ancak

Latin dil bilgisi, toplumun bazı genç üyelerinin üzerinde durduğu bir konu, o yüzden "agricolas" yazdım. Ayrıca "infortuniam" kelimesinden de vazgeçtim (Pişmanlıkla değil.) ama aynı yanlışlığı tekrar yapmaya cesaret edemedim.

Kitaptaki tutarsızlıklar içinse -ki az olmadığını biliyorum- okuyucunun affına sığınıyorum. Ama suç, temel olarak Erewhon'luların kendilerinindir, çünkü onlar gerçekten de anlaşılması çok güç insanlar. En göze çarpan anormallik bile onlara hiçbir düşünsel rahatsızlık vermiyordu. Örneğin parayı akıp giden bir şey olarak görmüyor ya da fiziksel bir acı çekmiyorlardı. Aptallıkları yüzünden parayı ve mutluluğu boşa harcamalarına dair herhangi bir münakaşayı dinlerler miydi? Ancak bunun çok az şikâyetçi olduğum bir etkisi vardı, çünkü onların yüzlerine karşı yaşamları boyunca kendilerini kandırdıklarını söyleyebiliyordum ve onlar da bunun gayet doğru olduğunu ama bunun bir şeyi değiştirmeyeceğini söylüyorlardı. Konuşmamı bitirirken maceralarıma hoşgörü ve düşünceyle yaklaşan eleştirmenlere ve topluma samimi teşekkürlerimi iletmek istiyorum.

Haziran 1872

Yayıncım beraberinde gözden geçirilmiş ve genişletilmiş bir basımının da halka sunulduğu eserin ortaya çıkışı hakkında birkaç kelime söylememi istedi. Bu yüzden, üzerinden otuz yıldan fazla zaman geçtikten sonra hatırlayabildiğim kadarını bu başlık altında yazıyorum.

Erewhon'un yazılan ilk kısmı, başlığı "Darwin Makineler Arasında" olan Cellarius'un imzaladığı bir makaleydi. Bu makale Yeni Zelanda'nın Canterbury eyaletindeki (O zamanki adıyla.) Yukarı Rangitata bölgesinde yazılmıştı ve 13 Haziran 1863'te Christchurch'te *Press Newspaper* gazetesinde yayımlandı. Bu makalenin bir kopyası İngiltere Müzesi Kataloğu'nda benim kitaplarımın altında dizinlenmiştir. Bu arada *Erewhon* un ilk bölümleri de -uygun bulduğum değiştirmeler sayılmazsa- Yukarı Rangitata bölgesinden alınmıştı.

Az önce söylediğim konu hakkında ikinci bir makale ilkinden hemen sonra Press'te yayımlandı ama onun bir kopyası elimde

yok. Bu ikincisi, "Makineler"e farklı bir bakış açısıyla yaklaşmış ve *Erewhon* un şu anki baskısının 169-175 sayfalarının da dayanağıdır. Bu bakış açısı beni Kasım 1877'de yayımlanan *Life and Habit*'te[1] ileri sürdüğüm teoriye yönlendirdi. Bu teorinin ana hatlarını -ki gayet sağlam olduğuna inanıyorum- bu kitabın yirmi yedinci bölümünde Erewhon'lu bir filozofun ağzından sundum.

1865'te Londra'da Bay G. J. Holyoake tarafından basılan Reasoner için "Darwin Makineler Arasında"yı tekrar yazdım ve genişlettim. Bu makale 1 Temmuz 1865'te "Mekanik Âlem" başlığı altında basıldı ve İngiltere Müzesinde görülebilir. *Erewhon*'un ilk basımındaki hâlini alana kadar onu tekrar tekrar yazıp genişlettim.

Erewhon'un yazdığım sonraki kısmı taslağı Bay Holyoake'un gazetesine gönderilen "Doğmamışın Dünyası"dır, ancak onu Reasoner'ın İngiltere Müzesindeki kopyalarında bulamadığımdan dolayı basılmadığı sonucunu çıkardım. Ama Reasoner ile aynı karakterde olan başka bir gazetede 1 Temmuz 1865'te basıldığını çok iyi hatırlıyorum; ancak elimde kopyası yok.

Aynı zamanda bu sefer, sonunda Müzikal Banka hâline gelen oluşumdan ve her üç kişiden birinin tüberküloz olması hakkında da yazdım. 1870'ten önce *Erewhon* hakkında yazılan her şeyin bu dört bağımsız gazetedekilerden ibaret olduğuna inanıyorum. 1865 ve 1870 yılları arasında, bu başarıyı resimde yakalamaya çalıştığım ama bir türlü yakalayamadığım için hemen hemen hiçbir şey yazmadım, ama 1870 sonbaharında tam da Kraliyet Akademisi sergilerine katılmaya başladığım sıralarda bir arkadaşım, Bay Broome, şu ana kadar yazdığım makalelere bir şeyler ekleyip onları bir kitapta toplamamı tavsiye etti. Bu fikir beni tamamıyla sarmıştı ama sadece yazılarım üzerinde pazar günleri çalıştığım için bunu başarmam birkaç ayımı aldı.

İkinci önsözümden anlıyorum ki kitabımı 1 Mayıs 1871'de Chapman & Hall'a götürmüşüm, onların beni reddetmesinden sonra en başarılı yaşayan yazar unvanını kazanmış birinin tavsi-

1) "Hayat ve Yaradılış"

yesi üzerine 1872'nin başlarında kitabımı Bay Trubner'a götürene kadar onu bir kenara bıraktım. Chapman & Hall tarafından reddedilmeme gelince; sanırım okuyucuları onlara olumsuz tavsiye verdi. Bana kitabın felsefî bir kitap olduğunu ve büyük kitlelere ulaşmayacağını söylediler. Sanırım ben onların okuyucusu olsaydım ve kitap bana verilseydi ben de aynı şeyi tavsiye ederdim.

Erewhon 1872 yılı Mart ayının son günü ya da ondan bir önceki gün çıktı. Onun beklenmeyen başarısını ilk çıkan başlıca iki eleştiriye bağlıyorum; biri 12 Nisan'da *Pall Mall Gazette*'te ikincisi de 20 Nisan'da *Spectator*'da çıktı. Bir başka sebep daha vardı. Bir keresinde arkadaşıma *Erewhon* çok iyi başarı elde etmesine rağmen sonraki kitaplarımın otomatikman ölü doğacaklarından şikâyet ediyordum. "*Erewhon*'da olan ama diğer kitaplarının yoksun olduğu bir şeyi unutuyorsun." dedi. Ne olduğunu sorduğumda cevabı "Yeni, bilinmeyen bir ses." oldu.

Erewhon un ilk baskısı yaklaşık üç haftada tükendi; kalıpları almamıştım ama talep arttıkça hemen tekrar kalıp hazırlandı. Birkaç önemsiz değişiklik ve ekleme yaptım ve ayrıca çok da övünmediğim bir önsöz yazdım, ama beklenmeyen başarısıyla sarhoş olan deneyimsiz bir yazarın önsöz yazması beklenmemeli. Yeni kalıplardan önce birkaç tane daha küçük değişiklik yaptım ama 1872 yazından beri zaman zaman yeni baskılar istendikçe o zaman yapılan kalıplarla basıldı.

Yapmam gerekenden çok daha büyük bir mesafe kat ettiğim için birkaç şey de kendi adıma söylemek istiyorum. *Erewhon*'un tekrar tekrar yazılan bölümlerinden hâlâ oldukça memnunum ama eğer mümkün olsaydı bu değişiklikleri yapmadan önce çıkan baskılardan kırk elli sayfa çıkarmayı isterdim.

Ancak bu durum kopyalama haklarının süresi yaklaşık yirmi yıl içinde dolacağı için gerçekleşmeyebilir. Ama edebî saldırılardan dolayı -ki beklediğimden daha çoğuyla karşılaştım- ve tabii ki yaşamımı sürdürmek için ihtiyacım olan para için -yani kopyalama hakları için- bu süre boyunca kitabı gözden geçirmek ve bazı eklemeler yapmak gerekliydi. Mesela elli sayfa kesmeseydim, yaklaşık altmış tane eklemek zorunda kalacaktım; yapım-

cım ya da benim yüzümden de değil, kopyalama hakları yüzünden. Ancak okuyucuya garanti ederim ki otuz yıl önce bitirdiğimi sandığım ve çoğundan utanıyor olduğum işi yenilemeyi ne kadar bıktırıcı bulsam da bu yenisini eskisinden daha iyi yapmak için elimden geleni en iyi şekilde ortaya koydum ama bu otuz kırk yıl boyunca oluşan farkları sadece en iyi eleştirmenler anlayabilir. Son olarak eğer okuyucularım *Erewhon* ve *Erewhon'a Ikinci Ziyaret* arasında bir fark görürlerse onlara *Erewhon*'un on yıllık çoklu bir çalışmanın eseri olduğunu fakat *Erewhon'a İkinci Ziyaret*'in Kasım 1900 ve Nisan 1901 arasında yazıldığını hatırlatmak isterim. *Erewhon*'un özünde temel bir fikir yok; ancak ondan sonra gelenlerin hepsinin temelinde tek sanılan büyük bir mucizeyi fark etme çabası yatıyor. *Erewhon* da hikâye denebilecek bir şey ve karakterlere kişisellik ve yaşam verme çabası yok; ama umarım *Erewhon'a İkinci Ziyaret*'te bu iki hatadan kaçınabilmişimdir. *Erewhon* da organik bir bütünlük yokken *Erewhon a İkinci Ziyaret*'te olduğu söylenebilir. Yine de, edebî açıdan bu ikinci kitabın ilkinden üstün olduğundan şüphem olmasa da bütün hatalarına rağmen Erewhon'un okunmasının daha iyi olduğu söylenmezse şaşıracağım.

SAMUEL BUTLER.

7 Ağustos 1901

1. Bölüm

Çorak Ülke

Eğer okuyucu kusuruma bakmazsa ne geçmiş ne de kendi ana vatanımı terk etmeme sebep olan ayrıntılar hakkında hiçbir şey söylemeyeceğim; çünkü bunun hikâyesi okuyucu için sıkıcı ve benim için de acı verici olur.

Şunu söyleyeyim ki evden ayrıldığımda niyetim, servetimi İngiltere'de olduğundan daha hızlı arttırabileceğim, sığır ya da koyun besleyebileceğim yeni bir koloni bulmak ya da bu koloniyi sadece aramaktı. Ancak, amacıma ulaşamadığım ve her ne kadar çok fazla yeni ve tuhaf şeyle karşılaşsam da kendime hiçbir maddi kaynak sağlayamadığım açıkça görülecek. Bundan kâr sağlayan ilk kişi olmanın ve bunun beni yüklü miktar parayla ödüllendireceğinin, evrenin oluşumundan beri en az on beş, on altı kişi tarafından elde edilemeyecek bir pozisyona sahip olmanın hayalini kurduğum doğrudur. Ama bunun için çok miktarda param olmalıydı; ancak bu parayı halkı bir hikâyeye inandırıp bağış kampanyalarına ikna ederek kendimi desteklettirmekten başka nasıl bulacağıma dair bir fikrim yoktu.

Bu umutla maceralarımı artık büyük bir istekle yayımlayabilirim. Fakat hikâyemin hepsini anlatmazsam akıllarda şüphe oluşturabilir diye korkuyorum. Bu nedenle okuyucular da kendilerince anlam çıkarsınlar diye böyle yapmayacağım.

Birinin benden önce davranmasındansa benden şüphe edilmesi riskini göze aldım ve bu yüzden İngiltere'den ayrılmaya ve daha ciddi ve zor olan yolculuğuma başlamaya karar verdim. Tek tesellim, gerçeklerin kendi etkisini de beraberinde getirmesi ve hikâyemin doğruluğuna dair birçok kanıtının olmasından dolayı benim gibi ikna edici olmasıydı.

Varış noktama 1868'in son aylarından birinde ulaştım; okuyucu hangi yarım kürede olduğumu anlamasın diye mevsimden bahsetmeye kalkışmayacağım. Koloni sahilde sıkça yerleşmiş birkaç kabilenin vahşileri tarafından korunan, en maceracı göçmenlerin bile sekiz dokuz yıldan fazla zamandır ayak basamadığı oldum olası ıssız bir yerdi.

Avrupalıların bildiği kısım; uzunluğu 800 mil civarında olan bir kıyı şeridi (üç dört büyük limanın yer aldığı) ve yer yer 200-300 metre arasında değişen mesafelerle kıyıdan ve ülkenin uzak düzlüklerinden ancak görülebilen, son derece yüksek ve zirvesi daima karla kaplı dağların yamaçlarına uzanan araziden ibaretti.

Kıyı, kuzey ve güney boyunca bahsettiğim arazide tamamıyla iyi bilinen bir yoldu, ama iki tarafta da beş yüz mil boyunca tek bir liman yoktu, dağlar neredeyse denize iniyordu ve kimsenin yerleşemeyeceği kadar sık ağaçlarla kaplıydı.

Ancak karanın bu koyunda durum farklıydı. Limanlar yeterli değildi ama arazi de çok sık olmamakla beraber ağaçlıktı. Tarım için olağanüstü elverişliydi ve aynı zamanda yeryüzündeki en güzel otlaklara sahipti, her çeşit koyun ve sığır yetiştirmeye uygun milyonlarca dönüme yayılmıştı.

Hava ılıman ve çok sağlıklıydı. Ne vahşi hayvan vardı ne de yerliler tehlikeliydi; sayıca az ve yaradılış olarak uysaldılar. Kolayca tahmin edilebileceği gibi, Avrupalılar bu topraklara adım atar atmaz bu olanaklardan faydalanmakta gecikmemişlerdi.

Koyun ve sığır getirilmiş ve bunlar süratle çoğalmışlardı. İnsanlar birkaç yıl içinde, ta ki sahil ile dağ yamaçları arasında alınmamış arazi kalmayıncaya kadar elli ila yüz bin dönüm araziyi kaplayarak birbirleri ardına içerilere doğru kaymışlar ve ülke-

nin her yerine yirmi ila otuz mil mesafe aralıklarla koyun ya da sığır çiftlikleri kurmuşlardı.

Öndeki dağlar, yılın çoğu gününde karlı olduğu için göç akınını kısa bir süre için keserdi. Koyunlar kaybolabilir, çobanlığı zorlaştırır ya da koyunlardan yün sağlamanın giderleri yükselerek çiftçinin kârını düşürür ve otlar koyunları sürmek için çok ekşi, sert olur gerekçesiyle ilerlemeyi kestilerse de sonra birbiri ardına denemeye karar verdiler ve ne mutlu ki başarılı oldular.

İnsanlar gitgide daha da dağların içlerine doğru yerleşmeye başladı ve içlerde kıyı ile dağ arasında oldukça uygun bir alan buldular. Tabii uzak düzlüklerden görünen bu dağ; en yüksek olan büyük karlı dağ değildi.

Ancak bu ikinci dağ, ülkenin kırsal alanının uç sınırlarını çiziyor gibiydi ve o alan benim başta deneme olarak işe alınıp sonra sürekli olarak çalışmaya başladığım yeni kurulmuş, küçük bir merkezdi. O zamanlar sadece yirmi iki yaşındaydım.

Ülkeden ve buradaki yaşam şeklinden oldukça memnundum. Her günkü işim; koyunların sınırları geçip geçmediğine bakmak için yüksek bir dağın tepesine çıkıp bir eteğinden tekrar düzlüğe inmekti

Yaptığım şey, koyunları elimin altında bulundurmak ya da tek bir sürü hâline getirmek değil, sadece her şeyin yolunda gittiğini görmek için koyunları gözetmekti. Topu topu 800 tane koyun vardı ve hepsi hamile dişiler olduğundan oldukça sakinlerdi; dolayısıyla işim pek de zor değildi.

Ayırt edebildiğim birçok uslu koyun vardı; siyah renkli iki ya da üç dişi koyun, biri ya da ikisi siyah kuzu ve diğerleri de onları tanıyabileceğim bazı ayırt edici işaretlere sahip koyunlardı. Eğer hepsi yerinde ve sürü yeterince kalabalık görünürse her şeyin yolunda olduğundan emin olurdum.

Gözün 200-300 koyundan yirmisinin eksikliğini kısa sürede fark eder hâle gelmesi şaşırtıcı. Teleskobum ve bir köpeğim vardı. Ayrıca yanıma et, ekmek ve tütün de alırdım. Sabah

erkenden şafakla birlikte çıkardım ve gittiğim dağın yüksekliğine bağlı olarak bazen turumu tamamlamam geceyi bulurdu.

Kışları dağ karla kaplıydı ve sürülerin izlenmeye ihtiyacı yoktu. Eğer bir koyun pisliği görür ya da aşağıya dağın diğer tarafına giden bir iz görürsem -ki orada akıntının olduğu çıkmaz bir vadi olmalıydı- o izi takip edecek ve sürüyü görmek için gözümü açık tutacaktım; ama hiçbir şey görmedim. Sürüler kısmen alışkanlıktan kısmen de ben gelmeden önce gelen ilkbaharla yetişen bol yeşillik ve daha çok yiyecek olduğundan daima yukarıdaki kendi taraflarına gidiyorlardı; diğer taraf kurak ve boştu.

Monoton ancak oldukça sağlıklı bir hayattı. İnsan iyi olduğu sürece pek bir şeyi dert etmezdi. Ülke hayal edilebilecek en geniş alanı kaplıyordu. Sıkça dağın tepesine oturup aşağıları izlerdim, uzaktan iki beyaz nokta gibi görünen kulübeler ve arkalarındaki küçük kare bahçeler; çatısında parlak yeşil yulaf yığınları olan kulübelerin olduğu çayır, avlular ve aşağısındaki odunluklar teleskobun ters tarafından bakıyormuşçasına netti ve ayaklarımın altında uzanmış bir harita veya dev bir maket gibiydi.

Aşağılarda uzak tarafında hâlâ erimemiş karlarla kaplı dağların olduğu çok büyük bir ova vardı. Yaklaşık iki mil uzakta birçok kolu olan nehrin yukarısındaki ikinci bir dağ sırasına bakınca orada nehrin küçülüp kaybolduğu dar bir boğaz görebiliyordum. Daha da ileride, yine bir dağ sırası olduğunu biliyordum. Benim bulunduğum dağın zirvesine yakın yerler hariç diğer dağın hiçbir yeri görünmüyordu. Ancak bu noktadan, bulutların olmadığı zamanlarda görülebilen, millerce uzakta, zirvesi karla kaplı bir dağ vardı; dünyada onun kadar yüksek olan başka bir dağ olduğunu düşünemiyordum. O arayışın yalnızlığını asla unutamam. Sadece biraz uzaktaki insan varlığının belirtisi olan çiftlik evi; ovaların, dağların, nehrin ve gökyüzünün büyüklüğü; muhteşem görüntüleri; bazen kara göğe yükselen karlarla kaplı beyaz dağlar, bazen bembeyaz gökyüzüne uzanan kara dağlar... Parça parça dönen bulutların arasından ara sıra işte bunları görebiliyordum. Bazen de en iyisi, dağda sis içinde yükseklere çıkıp arasından dağların adalar gibi göründüğü beyazlık denizine bakmaktı.

Bunları yazarken işte tam da oradayım. Aşağıları görebildiğimi hayal ediyorum; kulübeleri, ovayı, uzaklardan gürleyen sularıyla sel yolu olan ıssız nehir yatağını... *Of, harika! Harika!* Üzerinde hüzünlü gri bulutlarla çok yalnız ve heybetli... Fakat dağ kenarında minik kalbi kırılıyormuş gibi meleyen kayıp kuzuyu çıkartacağı hiçbir ses kurtaramaz.

Ve işte derin, kaba sesi ve sevimsiz görünüşüyle cılız ve sönük yaşlı bir dişi koyun cezbedici otlaktan geri geliyor; şimdi, oluğu incelerken uzaktan yankılanan ağlama sesini duyabilmek için dikkat kesiliyor ve dinliyor.

İşte gördüler! Ve birbirlerine doğru koşuyorlar. Hay Allah! İkisi de yanılmış; koyun kuzunun annesi değil; hatta ne akrabalar ne de aynı cins. Soğukça ayrıldılar. Her ikisi de daha yüksek sesle ağlamalı ve daha çok dolaşmalılar; akşam karanlığında kendi aradıklarını bulmaları için şans onlarla olsun. Ama bu sadece bir hayal. İlerlemeliyim.

Kendimi nehrin ötesinde ikinci dağın ardında neler olabileceğini düşünmekten alıkoyamıyordum. Param yoktu ama eğer elverişli bir ülke bulabilseydim borç parayla idare edebilir ve kendimi başarıyı garantilemiş sayardım.

Dağ o kadar engin görünüyordu ki içinden veya üzerinden geçilecek bir yol bulma şansı varsa da daha kimse bu yolu keşfedememişti. Uzaktan erişilmez görünen bu koca dağdan çeşitli yerlere (hatta yüklü atlar için bile) geçiş sağlayan bir yol bulunsa ne harika olurdu; nehir o kadar büyüktü ki iç alanlara doğru sızıyor olmalıydı. En azından ben öyle düşündüm ve sonra herkesin koyunları içlere doğru sürmenin delilik olduğunu söylediğini hatırladım. Biliyordum ki sadece üç yıl önce bu şeyler, ustamın sürüsünün şu anda üzerinden geçtiği ülke için de söylenmişti.

Dağın kıyısında dinlenirken bu düşünceler kafamdan çıkmıyordu; günlük işlerimi yaparken sürekli aklımdaydı; ta ki artık daha fazla merak edeceğime, hasat bitince atımı eyerleyip yanıma da olabildiğince erzak alarak gitmeye ve kendim görmeye karar verene kadar bu düşünceler her geçen saat daha da kafamda büyüdü.

16

Bütün bu düşüncelerden çok daha büyük olan dağın ta kendisiydi. Ötesinde ne vardı? Ah! Kim bilebilir ki? Dağın arkasında -eğer varsa- yaşayanların dışında o dağın diğer tarafında ne olduğu hakkında dünyada en küçük bir fikri olan kimse yoktu, gerçekten. Dağı aşmayı ümit edebilir miydim? Bu kazanmak isteyebileceğim en büyük zafer olurdu; ama şimdi bunu düşünmek biraz fazla kaçıyordu.

Daha yakın dağı deneyip ne kadar ileri gidebileceğimi görebilirdim. Ülke bulamasam bile altın, elmas, bakır ya da gümüş de mi bulamazdım? Bazen akıntıdan su içmek için eğildiğimde kumun içinde küçük sarı zerreler görüyordum; bunlar altın olabilir miydi?

İnsanlar "Hayır." dedi ve yine "Bolca bulunmadığı sürece altın bulunmuş sayılmaz." diyorlardı. Bana kalırsa altına eş değer olduğunu düşündüğüm bolca kayrak ve granit vardı; burada kâr getiren miktarlarda olmasa da ana dağlarda bolca olabilirdi. Kafamı dolduran bu düşünceleri, aklımdan bir türlü çıkaramadım.

2. Bölüm

Yün Ambarında

Sonunda koyun kırpma zamanı geldi. Kırpıcılarla birlikte kendisine "Chowbok" ismini taktıkları, gerçek adı sanırım Kahabuka olan yaşlı bir yerli vardı. Yerlilerin bir çeşit şefi gibiydi, çok az İngilizce konuşabiliyordu ve misyonerler tarafından da oldukça seviliyordu.

Kırpıcılarla beraber olmasına rağmen yaptığı düzenli bir işi yoktu. Ama ağıllarda onlara yardım ediyormuş gibi görünüyordu. Asıl amacı ise kırpma zamanı bedava dağıtılan içkiden almaktı. Ama sarhoşken tehlikeli olmaya yatkın olduğundan ve çok azı bile onu sarhoş etmeye yettiğinden içkiden fazla almazdı. Birisi ondan bir şey almak istediğinde verilecek en iyi rüşvet içkiydi.

Ondan edinebildiğim kadar bilgi edinmeye karar verdim. Bunu yaptım da. Yakındaki dağlarla ilgili soru sorduğum sürece sorun çıkarmadı. Dediğine göre ilgi odağım olan dağda hiç bulunmamış. Bununla beraber kabilesindeki söylentilere göre orada koyun olmadığını, sadece bodur ağaçlar ve bir kaç kuru dere yatağı olduğunu söyledi. Ulaşması çok zormuş; ama yine de birisi bizim nehrin üzerinden olmak üzere dere yatağı boyunca olmasa da zorlu geçitler varmış; daha önce oralarda bulunmuş kimseyi görmemiş. Ancak ne zaman ana dağdan konu açtım o zaman Chowbok'un tavrı değişti. Kaçamak cevaplar vererek kaytarmaya çalıştı.

Birkaç dakika içinde anlayabildiğime göre, kabilesinde bazı söylentiler varmış ama hiçbir çaba ya da dil dökme bu konuda ondan tek kelime almaya yetmedi. Sonunda içkiyi ima ettim. Razı olur gibi oldu. Ama içer içmez sarhoş numarası yaptı ve uyumaya başladı ya da uyuyormuş gibi yaptı, sertçe tekmelediysem de yerinden kıpırdamadı.

Hem kendi içkimden olmuş hem de ağzından hiç laf alamamış olduğumdan sinirliydim. Ertesi gün hiçbir şey vermeden anlatmasını sağlamaya karar verdim.

Onun için; akşam kırpıcılar işi bırakıp akşam yemeklerini yerken kendi rom payımı maşrapayla alıp Chowbok'a beni odunluğa kadar takip etmesi için işaret ettim. O da kimse bizi fark etmeden hemen arkamdan geldi.

Odunluğa indiğimizde mum yağı yakıp eski bir şişeye sıkıştırdık ve yün balyalarının üzerine oturup tütün içmeye başladık. Yün deposu geniş bir yerdi, katedral planına benzer bir planla inşa edilmişti. Her iki yanda koyun ağıllarının olduğu koridorlar, en sonda kırpıcıların çalıştığı büyük bir göbek ve ilerisinde yün ayırıcılar ve paketleyiciler için bir alan vardı.

Antik yapılara benzerliği ile bana ferahlık hissi veriyordu (Bun yeni ülkelerde değerlidir.). Burası iki yıllıktı ama yine de biliyordum ki yerleşimdeki en eski yün ambarı yedi yıldan eski değildi. Chowbok bir an önce içkisini almak ister gibiydi ama ikimiz de gayet iyi biliyorduk ki bunu sonra alacaktı ve bu yüzden birimiz içki, diğerimiz ise bilgi için birbirimize karşı oynuyorduk.

Sertçe kapıştık. Beni iki saatten fazla süre yalanlarla alt etmeye çalıştı ama hiç ikna edici olamamıştı. Bütün bu süre içinde birbirimizle didişip durduk ama görünüşe bakılırsa henüz avantaj elde etmiş olan yoktu; ancak en sonunda onun pes edeceğinden emindim. Biraz daha sabredip hikâyeyi öğrenmeliydim.

İnsanın boşu boşuna sallayıp durmasına rağmen tereyağı hâline gelmeyen kaymağın -en azından- çıkardığı sesten donduğunun anlaşılabileceği ve sonra aniden tereyağına dönüştüğü soğuk bir kış günüydü.

Birdenbire, tek kelime bile etmeden iki balya yünü yere yuvarladı; çok güçlüydü. Bunların üstüne başka bir tanesini çaprazlamasına yerleştirdi. Boş bir yün paketini kapıp omuzlarına örtü gibi attı ve en üstteki balyanın üzerine zıplayıp oturdu.

Bir anda bütün şekli değişmişti. Dik omuzları düştü; bağdaş kurdu, kollarını bağladı; başını yükseltip dik tuttu ve gözleri tam önüne dikerek bir yerlere daldı; kaşlarını çattı ve şeytanca bir yüz ifadesi takındı.

Chowbok normalde de çok çirkindi ama şimdi düşünülebilecek en iğrenç hâldeydi. Ağzı bir kulağından bir kulağına yayılmış, bütün dişlerini göstererek iğrenç bir şekilde gülüyordu. Gözleri ateş püskürüyordu. Dik dik bakıyordu ve alnı haince bir hâl almıştı.

Korkarım benim tanımım onun görünümünün sadece gülünç yanını ifade etmiş olacak; ama gülünçlükle heybetlilik birbirine yakındır; Chowbok'un yüzünün gülünç gaddarlığı tam olarak olmasa da bu sonuncuya yakındı.

Eğlenmeye çalıştım ancak ona bakıp tam olarak ne yapmamacında olduğunu merak ederken saç diplerimi ve tüm vücudumu bir ürperti aldı. Bir dakika kadar böyle dimdik, taş gibi sert ve bu korkunç suratla kaldı.

Sonra dudaklarından rüzgâr gibi yükselip alçalan ve sonradan iyice alçalıp bitene kadar devam eden bir titremeye dönüşen bir inleme geldi. Ardından ayağa fırladı ve iki elinin parmaklarını "on" sayısını işaret eder gibi ileri uzattı ama o an ne yaptığını anlayamadım.

Ağzım açık kaldı. Chowbok balyaları hızlıca yerlerine yuvarladı, büyük bir korkuyla titreyerek önümde durdu. Yüzünden bilinmeyen ve insanüstü güçlere karşı korkunç bir suç işlemiş olan birinin doğal paniğiyle korkusu okunuyordu.

Kafa salladı, anlaşılmaz bir şeyler söyledi ve tekrar tekrar dağları işaret etti. İçkiye dokunmasına izin vermezdim. Birkaç saniye sonra yün ambarının kapısından ay ışığına doğru koştu ve ertesi gün akşam yemeği vaktine kadar ortalarda görünmedi.

Döndüğünde bana karşı mahcup bir hâli ve acınası bir nezaketi vardı.

Bunun ne anlama geldiği ile ilgili hiçbir fikrim yoktu. Nasıl olabilirdi ki? Emin olabildiğim tek şey yaptığının bir nedeninin olduğu ve bunun onun için kötü olduğuydu. Bana elindekinin en iyisini verdiğine inanmak, benim için yeterliydi. Bu, hayal gücümü, bana bütün bir saat boyunca bilgi dolu hikâyeler anlatmasından bile daha çok alevlendirdi. Büyük karlı dağların ne gizlediğini bilmiyordum ama keşfetmeye değer bir şeyler olduğuna dair şüphem hem kalmamıştı.

Sonraki birkaç gün Chowbok'a karşı ilgisiz davrandım ve onu sorgulamaya istekli görünmedim. Ona "Kahabuka" diye seslendim ki bu onu daha da memnun etti. Benden korkar gibi görünüyordu ve benim emrimdeymiş gibi davrandı.

Bu yüzden ben de kırpma biter bitmez keşfe başlayabileceğime karar verdim ve Chowbok'u da yanıma almanın iyi olabileceğini düşündüm. Ona birkaç günlük araştırma için yakın dağlara gitmek istediğimi ve kendisinin de gelebileceğini söyledim.

Kendisine her gece rom[2] vereceğime söz verdim ve altın bulma şansımız olduğunu da aklına soktum. Korkacağını bildiğimden büyük dağdan hiç bahsetmedim. Onu götürebileceğim kadar bizim nehrin yukarısına götürebilirdim ve eğer mümkün olursa suyun kaynağını da arayabilirdik.

Eğer çabam kadar cesaretim de olursa geri kalan yola kendi başıma da devam ederdim ya da Chowbok'la dönerdim. Kırpma biter bitmez yünler de gönderildikten sonra izin istedim. Bir de yük beygiri ve semer aldım ki böylece yanıma battaniyeler, bolca erzak ve küçük bir çadır alabilirdim.

Ben atla gidip nehirde geçitler bulurken Chowbok da beni izleyip kendisini geçitlerden geçirecek atı çekecekti. Ustam, yünler gönderildiği için erzak tükenebileceğinden çay, şeker, çörek,

2) Şeker kamışından şeker yapılırken çıkan suyun mayalandırılarak kurutulmasıyla yapılan sert içki.

tütün, kavurma, iki üç şişe kaliteli kanyak almama izin verdi. Her şey hazırdı, herkes bizi yolcu etmek için beklerken 1870 yılı yaz gün dönümünden kısa süre sonra yolculuğumuza başladık.

3. Bölüm

Nehrin Yukarısı

İlk günümüz yolculuk açısından kolay geçti. Nehir kenarındaki, daha önce iki kez yanmış olan büyük düzlükleri izledik. Bizi yavaşlatacak çalılıklar yoktu, toprak genelde sertti. Dere yatağının üstünde epey ilerledik. Akşamüstüne kadar yirmi beş mil kadar yol almıştık. sonra nehrin boğaza kavuştuğu noktada kamp kurduk.

Kamp kurduğumuz yaylanın, denizden en az iki bin fit yukarda olduğu düşünülürse hava oldukça ılıktı. Nehir yatağı burada bir buçuk mil genişliğindeydi ve suyun kavisli kanallara girdiği yerler çakıl kaplıydı. Yukarıdan bakıldığında kurdelenin saçakları gibi görünüyor ve güneşte parlıyordu.

Nehrin ani ve ağır taşkınlara çok meyilli olduğunu biliyorduk ama bilmeseydik de bunu uzaklardan sürüklenmiş olması muhtemel ağaç dallarından anlayabilir, kümelenmiş sebze ve mineral tortularından aşağı kısımlarda bütün dere yatağının başa çıkılamayan kızgınlıkta azgın sellerle kaplanmış olduğunu görebilirdik.

Şu anda nehir alçaktı ve güçlü bir insanın yürüyerek geçebilmesi için bile çok derindi. Sürekli olan beş altı akıntı vardı; ancak at üstünde geçilebilirdi. Her iki yanında ustamın kulübesinden gördüğümüz geniş ovalar hâline gelinceye kadar nehrin aşağısına doğru genişleyen hâlâ birkaç dönüm düzlük vardı.

Arkamızda ikinci dağın ana dağa sarp bir şekilde yol veren en alçak kolları uzanıyordu ve yarım mil kadar ileride nehrin daralıp şiddetlenerek ürkütücü bir hâle geldiği yerde geçit başladı. Manzaranın güzelliği kelimelerle anlatılamazdı.

Vadinin bir yanı orman, uçurum, yamaç ve dağ tepesiyle bezenmişti. Akşamın gölgesiyle maviydi; diğer yanı da gün batımı sarısıyla hâlâ parlaktı. Aralıksız akıntısıyla zarar veren geniş nehir -güzel su- adacıkların üstünde bol bol olan, çok yakınlarına gidebileceğimiz kadar uysal kuşlar, havanın tarifsiz berraklığı, bakir bölgenin muhteşem sakinliği... Daha huzur verici ve canlandırıcı bir karışım olabilir mi?

Dağlardan düzlüklere inen geniş çalılıklara yakın bir yere kampımızı kurmaya koyulduk ve atlarımızı olabildiğince gevşek bir şekilde bağladık; dereden aşağı başıboş bir şekilde sürüklenmesinler diye serbest bırakmaya cesaret edemedik. Sonra odun topladık ve ateş yaktık. Su kaynatmak için Teneke maşrapayı doldurup ateşin közlerine koyduk. Su kaynadığında içine iki üç tutam çay attık ve demlemeye bıraktık. Gün boyunca yarım düzine ördek yakalamıştık. Sonra onları kesip başka bir maşrapada haşladık ve böylece tüm hazırlıklarımız bitti.

Akşam yemeği yediğimizde hava oldukça karanlıktı. Gecenin sessizliği ve serinliği, orman kuşlarının ara sıra gelen keskin sesleri, ateşin kırmızı parıltısı, nehrin durulmuş akıntısı, kasvetli orman, eyerler ve battaniyeler; Salvator Rosa ya da Nicolas Poussin resimleri gibi bir resim yaratmıştı. Bunları şimdi hatırlıyor ve bundan keyif alıyorum ama o zaman bunun farkına varmamıştım.

Ne zaman iyi olacağımızı hiç bilemeyeceğimizin farkındaydık ama bu iki tane yol açıyordu. Çünkü eğer ne zaman iyi olacağımızı bilseydik, belki de ne zaman kötü olduğumuzu da bilecektik ve ben bazen kötü olduklarından haberdar olmayanların sayısı kadar, iyi olduklarından da haberdar olmayanlar olduğunu düşünüyorum. "O fortunatos nimium sua si bona norint agricolas."[3] diyen biri gayet haklı bir şekilde "O infortunatos nimium

3) Çiftçiler sahip olduklarının farkına varsalardı ne kadar mutlu olurlardı.

sua si mala norint."[4] de diyebilir; çok azımız ne başardığımızı, neden acı çektiğimizi ve ne olduğumuzu görememe yeteneksizliğinden keskin bir acı duyar. Sadece dış görünüşümüzü yansıttığı için aynalara minnet duyalım.

Nispeten yumuşak bir yer bulduk; her yer taşlıktı. Popolarımıza küçük bir girinti yapmak için ot topladık ve battaniyelerimize sarınıp uyuduk. Gecenin bir vakti uyandığımda gökteki yıldızları ve dağların tepesinde parlak ay ışığını gördüm.

Nehir hızla akıyordu. Atlarımızdan birinin diğerine kişnediğini duydum ve hâlâ yanımızda olduklarından emin oldum. Hiçbir şey umurumda değildi, ancak üstesinden gelmem gereken bir sürü zorluk vardı. Üzerime hoş bir huzur hâli geldi; günlerini sürekli at üstünde ya da aynı oranda açık havada geçiren hiç kimsenin olduğunu sanmadığım kadar mutlu oldum.

Ertesi sabah geceden kalan çay yapraklarını çanağın dibinde donmuş olarak bulduk; hâlbuki daha sonbahar bile yaklaşmamıştı. Akşamki gibi bir kahvaltı yaptık ve altıda yola koyulduk. Yarım saat içinde boğaza girdik ve köşeyi dönerken ustamın ülkesinin son görüntüsüne de veda ettik.

Boğaz dar ve dikti. Nehir şimdi sadece birkaç metre genişliğindeydi ve tonlarca ağırlıktaki kayalara çarpıp gürlüyorlardı; onca suyun çıkardığı bu ses sağır ediciydi. Kimi zaman nehirde kimi zaman da kayaların üzerinde tehlike içinde ilerleyerek bir milden az yolu iki saatte alabildik.

Yanındaki büyük şelalenin sularıyla ıslanıp duran, rutubetli kayalar kaygan yosunlarla kaplıydı. Hava nemli ve soğuktu. Atların, özellikle de yüklü olanının adımlarını nasıl atabildiğini anlayamıyordum ve geri dönmekten de neredeyse ileri gitmekten korktuğum kadar korkuyordum.

Yolculuğumuz sanırım üç mil kadar sürdü, ama boğazın biraz daha genişlemesi gün ortasını buldu ve vadiden küçük bir akıntı boğazın içine girdi. Kayalıklar duvar gibi indiği için ana nehir-

4) Çiftçiler sahip olduklarının farkına varsalardı ne kadar mutsuz olurlardı.

de daha fazla ilerlemek imkânsızdı; bu yüzden yan akıntıda ilerledik. Chowbok, halkının sözünü ettiği geçidin bir yerlerde olması gerektiğini düşünüyor gibi etrafı süzüyordu.

Kendimizi ve atlarımızı bu küçük akıntının aktığı sırta atana kadar, kayalar ve karışık otlar yüzünden sayısız tehlike atlattıktan sonra şimdi daha az tehlikeyle karşı karşıyaydık ama daha yorgunduk. O sırada bulutlar üzerimize alçaldı ve sağanak yağmur başladı. Üstelik saat altıydı ve on iki saatte altı mil yol yapmış olduğumuz için çok yorgunduk.

Eyerin üzerinde atlar için besleyici olan tohumlu ebegümeci, bolca çok sevdikleri anason ve marul vardı. Sonra atları salıverdik ve kamp kurmaya hazırlandık.

Her şey sırılsıklamdı ve biz soğuktan yarı donmuş hâldeydik; dahası çok da rahatsızdık. Çalılık bir yerdeydik ancak dalların ıslak kısımlarını soyup ceplerimizi kuru talaşla doldurana kadar ateş yakamadık. Onu da halledip ateşi bir kere yaktıktan sonra sönmesine izin vermedik; saat dokuz gibi çadırı kurduğumuzda nispeten daha kuru ve ısınmış hâldeydik.

Ertesi sabah daha iyiydik. Kamp malzemelerini kaldırdık ve kısa bir mesafe gittikten sonra aşağı doğru inerken yolun dünden daha az tehlikeli olduğunu fark ettik. Tekrar boğazın üstünde açılmış olan nehir yatağına varmalıydık. İlk bakışta burada otlak olmadığı açıkça ortadaydı, hatta nehrin iki yanında bodur ağaçlarla kaplı düzlükler ve kesinlikle değersiz dağlar dışında başka bir şey yoktu.

Ancak ana dağı görebiliyorduk. Bunda bir sorun yoktu. Buzullar dağdan aşağı şelale gibi düşüyor ve görünüşe göre dere yatağına yığılıyorlardı. Genişlemiş nehri izleyerek onlara ulaşmak pek zor olmazdı; ama ana dağ çok zorlu göründüğünden bunu yapmak çok anlamsız olurdu. Ayrıca aşağıdakinden daha bol maden olmadığı sürece, boğazın üstündeki ülkenin doğasına dair pek de merakım kalmamıştı.

Nehri yukarı doğru takip etmeye ve mecbur kalmadıkça dönmemeye karar verdim. Her koldan gidebildiğim kadar ileri gide-

cek ve altın arayacaktım. Chowbok beni bunu yaparken izlemekten hoşlanabilirdi ama asla bir yere varmadık, hatta altın renginde bir şey bile bulamadık.

Chowbok'un ana dağ ile ilgili hoşnutsuzluğu zamanla yok olmuş gibi görünüyordu; oraya yaklaşmak konusunda itiraz etmedi. Sanırım benim orayı geçmeyi denememde bir tehlike olmadığını düşünüyordu ve bu tarafta hiçbir şeyden korkmuyordu; üstelik altın bile bulabilirdik. Gerçek şuydu ki benim oraya çok yaklaştığımı görürse ne yapacağına karar vermişti.

Keşifle üç hafta geçirdik. Daha çabuk ilerlemenin bir yolunu kesinlikle bulamadım. Hava gündüz iyi, geceleri ise çok soğuktu. Biri hariç, bizi en azından ip ve daha büyük bir ekip olmadan aşılamaz görünen bir buzula götüren her akıntıyı izledik.

Çoktan denemiş olmam gereken tek bir akıntı kalmıştı. Chowbok bir sabah ben uyurken erkenden kalkıp o akıntıdan üç dört mil çıktığını ve daha ileri gitmenin imkânsız olduğunu gördüğünü söylemişti.

Uzun süre önce onun büyük bir yalancı olduğunu fark ettiğimden kendim gitmeye kararlıydım. Gittim de. Zor olmak bir yana oldukça da kolay bir yolculuktu; beş altı mil sonra kalın karla kaplı bir sırt gördüm; buzlanmamıştı ve ana dağın bir parçası gibi görünüyordu.

Mutluluğumu kelimelerle ifade etmek zordu. Kanım coşku ve umutla kaynıyordu; arkamda olan Chowbok'a baktığımda hızla vadiden aşağı inerek geri döndüğünü görünce çok şaşırdım. Beni bırakmıştı.

4. Bölüm

Dağın Sırtı

Ona seslendim ama duyamayacağı kadar uzaktaydı. Arkasından koştum fakat çok ilerlemişti. Sonra bir taşın üzerine oturup etraflıca konuyu düşündüm. Şu açıktı ki Chowbok beni bilerek bu vadiden uzak tutmaya çalışmıştı ama yine de benimle her yere gelme konusunda gönülsüz davranmamıştı.

Eğer bu büyük dağ sıralarının gizeminin aralanacak olduğu doğru rotada olmasaydım gitmezdi. Gidişi başka ne anlama gelirdi? Öyleyse ne yapmalıydım? Doğru izde olduğum açıkça belliyken geri mi dönmeliydim? Ustamın yerine geri dönmek de yanımda kayalık boğazı geçerken tehlike anında yardım edecek kimse olmayacağından bir bu kadar tehlikeli olacaktı. Diğer yandan tek başıma az bir mesafe bile ilerlemek de çılgınlığın ta kendisiydi.

Yanında biri varken önemsenmeyecek kazalar (mesela ayak burkulması ya da bir ip uzatılarak kolayca kurtulabileceğin bir yere düşmek) tek başınayken ölümcül olabilirdi. Düşündükçe bu fikirden daha da soğudum; ama yine de vadinin başındaki yere baktıkça dönmeyi daha az istedim ve pürüzsüz karlı yüzeyinin nispeten daha kolay geçilebileceğinin farkına vardım. Olduğum yerden zirveye olan yolculuğumu gözümün önüne getirebiliyordum.

Epey düşündükten sonra gerçekten tehlikeli bir yere gelinceye kadar gitmeye, olmazsa da dönmeye karar verdim. Bu şekilde davranmalıydım; öyle ya da böyle boyuna çıkıp diğer tarafta ne olabileceği ile ilgili olarak kendimi tatmin etmeliydim.

Saat sabahın on ile on biri arası olduğundan kaybedecek vaktim yoktu. Neyse ki donanımlıydım, alışkanlıklarıma uygun olarak kampı ve atları vadinin aşağı ucunda bırakarak önümdeki dört beş gün için kendime gerekli olan her şeyi temin etmiştim.

Erzakın yarısını Chowbok taşıyordu ancak tahminime göre ben arkasından koştuğumda çıkınını düşürmüştü. Tahminim doğru çıkmıştı. Bu çıkını da yanıma aldım. Böylece taşıyabileceğim kadar çörek, biraz tütün, çay ve birkaç kibrit aldım.

Bütün bu erzakı -Chowbok ele geçirmesin diye cebimde taşıdığım kanyak dolu termosla beraber- battaniyemin içine sardım ve uzunluğu yedi fit, çapı altı inç olan uzunca bir rulo yaparak sıkıca bağladım. Sonra iki ucunu birleştirip boynuma doladım ve tek omzumun üzerine aldım. Bu, ağır bir yükü taşımanın en kolay yoludur, böylelikle yükü bir omuzdan diğerine aktararak dinlenebilirsiniz.

Maşrapamla küçük bir baltayı belime bağladım ve bu ekipmanla, Chowbok tarafından kandırıldığım için sinirli ama zorunlu olmadıkça dönmemeye kararlı bir şekilde vadiyi tırmanmaya başladım.

Bir sürü sığ yer olduğundan akıntıyı zorlanmadan birkaç kez geçtim. Saat birde atın üstündeydim ve son iki saati, ilerlemenin daha kolay olduğu karda olmak üzere tam dört saat tırmandım; on dakika sonra, şimdiye kadar hiç hissetmemiş olduğum kadar büyük bir heyecanla zirvedeydim.

Bir on dakika sonra da diğer taraftan gelen soğuk hava üstümden geçti. Bir baktım ki ana dağda değilim. Bir daha bakınca orada dehşet verici bir nehir gördüm; çamurlu ve inanılmaz derecede kızgındı, binlerce fit altımda geniş yatağında gürlüyordu.

Nehir batıya doğru akıyordu ve vadinin yukarısını artık göremiyordum. Ancak nehrin kaynağını sarmış olan büyük buzullar vardı. Bir bakış daha attım ve hareketsiz kaldım. Tam karşımda dağda, içinden uzak mavi ovaların sonsuz uzantılarını gördüğüm bir kestirme yol vardı.

Kolay mı? Evet, oldukça kolaydı. Neredeyse zirveye kadar çimle kaplanmış, iki buzul arasında bir patika açılmıştı ve buradan dik yamaçlara doğru nehrin seviyesine kadar delicesine bir akıntı geliyor ve burada çim ve çalıların olduğu yerde bir düzlük oluşturuyordu.

Tam gördüklerime alışmışken vadiden diğer tarafa bir bulut indi ve düzlükleri kapattı. Ne kadar şanslıydım! Eğer beş dakika sonra gelmiş olsaydım bulut geçidi kapatmış olacaktı ve ben onun varlığından haberdar olamayacaktım.

Bulut orada olduğundan hafızamdan şüphe etmeye başladım ve açıklıkta belirenin uzak bir buğunun mavi çizgisinden daha fazla bir şey olup olmadığından emin olamadım. Sadece vadide akan nehrin, kuzey yönünde, ustamın istasyonuna doğru akan nehir olduğundan emindim.

Şansımın geçit ararken beni yanlış bir nehre götürmesi ve daha kuzeydeki açıklığın görülebildiği zayıf bir noktaya getirmesi olası mıydı? Bu küçük bir ihtimaldi.

Ama sonra tam şüphe duyduğumda bulutların arasında bir boşluk belirdi ve ben aşağılara kadar uzanan ve ilerledikçe solan geniş bir düzlüğe varan mavi şeritleri ikinci kez gördüm. Tamamıyla gerçekti; herhangi bir hata yoktu. Bulutların arasındaki boşluk tekrar kapanıp görmemi engellemeden önce kendimi buna zor inandırdım.

Bu durumda ne yapmalıydım? Birazdan akşam çökecekti. Tırmanmanın yorgunluğunun yanında hareketsiz durduğumdan üşüyordum. Bulunduğum yerde kalmam imkânsızdı; ya ilerlemeli ya da geri dönmeliydim. Beni akşam rüzgârından koruyacak bir kaya buldum ve kanyak matarasından bir yudum aldım; bu beni anında ısıttı ve cesaretlendirdi.

Kendi kendime *Aşağıdaki nehir yatağına inebilir miyim?* diye sordum. Bunu yapmamı neyin engelleyeceğini söylemek imkânsızdı. Eğer nehir yatağında olsaydım nehri geçmeye cüret edebilir miydim? Çok iyi yüzücüyümdür ama yine de o korkunç sulara girdiğimde oraya buraya savrulup tamamen güçsüz kalabilirdim.

Üstelik çıkınlarım vardı; onları bırakırsam açlıktan ölebilirdim ve nehri onlarla geçmeye çalışırsam da kesinlikle boğulurdum. Bunlar önemli, mümkün olduğu kadar çoğunu kontrol altına almaya kararlı olduğum kaygılardı ama muazzam bir otlak arazisi bulma ümidi onlardan daha ağır bastı. Birkaç dakika içinde hayatım pahasına da olsa muhtemelen dağların bizim tarafımızdaki alanı kadar değerli olan bu ülkeye girmek gibi büyük bir keşfi yapmaya ve burayı araştırıp değerini kendim saptamaya karar verdim.

Düşündükçe bu bilinmeyen dünyaya girerek ün ve belki de servet kazanmaya ya da bu uğurda can vermeye daha kararlı hâle geldim. Aslında, bu büyük ödülü görmüş olup oradan gelecek muhtemel kârlara ümit bağlamaktan vazgeçersem hayatın artık benim için anlamsız olacağını hissettim.

Uygun bir kamp yerine inmek için hâlâ bir saat kadar gün ışığım vardı. Ama kaybedecek hiç vakit yoktu. Başlarda karda yürürken kayıp düşmemek için bata çıka yürüdüğümden hızlı ilerledim, dağ kenarından olabildiğince düz indim ama bu tarafta diğerinden daha az kar vardı. Sonra kayarsam çok korkunç bir şekilde düşebileceğim, çok kayalık ve tehlikeli bir vadiye geldim.

Ama hızıma dikkat ediyordum. Kaba çimlerin olduğu toprağa güvenli bir şekilde inip çalılıkta oraya buraya bakındım. Bunun altında göremediğim ne vardı? Birkaç yüz metre yürüdüm ve aklı başında olan hiç kimsenin inmeye teşebbüs edemeyeceği korkunç bir uçurumun kıyısında olduğumu fark ettim. Yine de daha düzgün bir yola açılıp açılmadığını görmek için vadiden süzülen ağzı incelediğimi hatırlıyorum.

Birkaç dakika içinde kendimi kayalıklardaki uçurumun ucunda buldum. Twll Dhu gibi bir şeydi; sadece çok daha büyüğüy-

dü. Nehir onun içine doğru yolunu bulmuş ve dağın diğer tarafındakinden daha yumuşak görünen yüzeyi aşındırarak derin bir kanal açmıştı. Bu farklı bir coğrafi şekil olmalıydı; ne yazık ki ne olduğunu söyleyemiyorum.

Bu yarığa büyük bir şüpheyle baktım; sonra her iki yanından da biraz ilerledim ve kendimi dört beş bin fit altımda gürleyen nehrin üstündeki korkunç uçurumların kıyısından bakarken buldum. Kendimi suyun kayayı aşındırarak yumuşatmış olduğunu ümit ettiğim yarığa atmadan aşağı inmeye cesaret edemedim.

Karanlık her geçen saniye artıyordu ama hâlâ bir yarım saat kadar alaca karanlık ışığı olmalıydı; bu yüzden -kesinlikle korkarak- kanyona girdim ve dönüp kamp kurmaya, ertesi gün ciddi bir tehlikeyle karşılaşmayacağım başka bir yol denemeye karar verdim.

Beş dakika içinde kendimi tamamen kaybettim; yarığın duvarının yüksekliği yüzlerce fit oldu ve o kadar çıkıntıydı ki gökyüzünü göremiyordum. Her yer taş doluydu. Vücudum yara bere içinde kalmıştı. Suya düştüğüm için ıslanmıştım ve su çok hacimli olmasa da öylesine güçlüydü ki ona karşı koyamamıştım. Birden büyük şelalenin derin havuzuna atlamak zorunda kaldım; erzakım o kadar ağırdı ki neredeyse boğuluyordum.

Gerçekten kıl payı kurtulmuştum; ama şansıma Tanrı benim yanımdaydı. Kısa süre sonra açıklığın genişlediğini ve artık çalılık olmadığını görmeye başladım. Biraz sonra kendimi yeşil bir yokuşta buldum. Yolumun akıntıdan biraz uzakta olduğunu biliyordum. Kamp yapabileceğim ağaçlıklı düz bir alana geldim ki bu çok iyiydi, çünkü hava oldukça kararmıştı.

İlk olarak kibritlerim için endişelendim; kuru muydu? Çıkınımın dışı tamamen ıslanmıştı; ama battaniyeleri açınca eşyaları kuru olduğunu gördüm. Öyle sevindim ki! Ateş yaktım; sıcaklığı ve arkadaşlığı için müteşekkir oldum.

Kendime biraz çay yaptım ve çöreklerimden iki tane yedim: az kaldığı için kanyağa dokunmadım; onu cesarete ihtiyacım olduğunda içebilirdim. Yalnız olduğumu ve henüz indiğim yarığa geri

dönmenin imkânsız olduğunu bilmekten başka hiçbir şeyin farkına varamadığımdan ne yaptıysam neredeyse mekanik olarak yaptım.

İnsanın toplumdan ayrı olması hissi korkunç bir şey. Hâlâ umut doluydum ve karnımı doyurup ısındıktan sonra; hayal kurmaya başladım, ama hiç kimsenin, hayvanların bile eşlik edeni olmadan böyle bir yalnızlıkta aklını koruyabileceğini sanmıyorum. İnsan kendi kimliğinden şüphe duymaya başlıyor.

Battaniyelerimin görüntüsünden ve saatimin sesi gibi beni diğer insanlara bağlayan şeylerden keyif aldığımı hatırlıyorum. Fakat kuşların çığlıkları ve şimdiye kadar hiç sesini duymadığım bir kuşun bana gülermiş gibi ötmesi beni korkuttu; ama sonradan buna alıştım ve bir süre sonra bu sesi ilk duyuşumun üzerinden yıllar geçtiğini bile söyleyebilirdim.

Kıyafetlerimi çıkarttım ve eşyalarım kuruyana dek içteki battaniyeye sarındım. Hâlâ geceydi; harlı bir ateş yaktım ve böylece ısınıp giysilerimi tekrar giyebildim. Sonra battaniyeme sarınıp ateşe olabildiğince yaklaşarak uyudum.

Rüyamda ustamın yün ambarında bir org vardı. Yün ambarı yavaş yavaş yok oldu ve org büyüyüp dağ kenarında altın bir şehir oluncaya kadar parlak bir ışıkla çevrildi. Sıra sıra org boruları üst üste uçurumlara, sarp kayalıklara ve esrarengiz mağaralara yerleştirilmişti ve derinliklerinin içinde cilalanmış parlayan sütunları görebiliyordum.

Ön tarafta, zirvesinde başı org tuşlarına gömülmüş bir adam olan büyük taraçalar vardı. Adamın gövdesi hızla çalan büyük bir senfoni fırtınasındaymış gibi sağa sola sallanıyordu.

Sonra birisi omzuma dokunup "Görmüyor musun? Bu Handel."[5] dedi; ama zor anladım. Terasları tırmanıp onun yanına gitmeye çalışıyordum. Uyandığımda rüyanın farklılığı ve canlılığıyla büyülenmiştim.

5) George Frideric Handel: Alman, klasik batı müziği bestecisi.

Yanan bir parça odunun iki ucu da kıvılcımlar çıkararak küllerin içine düştü. Sanırım bu beni hem rüyaya daldırdı hem de rüyadan uyandırdı. Çok kötü bir şekilde hayal kırıklığına uğramıştım. Dirseklerimi dizime dayadım ve yapabileceğim en iyi şekilde içimde bulunduğum yeri ve gerçekleri kavramaya başladım.

Tüm duygularım uyanmıştı. Dahası hiçbir duyuma direk hitap etmese de dikkatimin rüyadan daha büyük bir şeye odaklandığını hissettim. Nefesimi tuttum ve bekledim. Bu bir düş müydü? Hayır, tekrar tekrar dinledim ve karşıdaki dağlardan esen soğuk ve taze rüzgârın getirdiği bir rüzgâr arpine benzeyen kısık ve uzaktan gelen sesi duydum.

Saçlarımın köklerine kadar ürperdim. Dinledim ama rüzgâr dindi. Bunun rüzgârın kendisi olabileceğini düşündüm ama hayır; birden Chowbok'un yün ambarında yaptığı sesi hatırladım. Evet; bu oydu.

Çok şükür ki bu her neyse şimdi bitmişti. Kendimi yokladım ve metanetimi fark ettim. Her zamankinden daha canlı bir hayal gördüğüme ikna oldum. Hatta gülmeye ve kendime, kötü bir sona yaklaşıyorsam bile bunun korkunç bir şey olmayacağını hatırlatarak bir hiçten korktuğum için ne kadar aptal olduğumu düşünmeye başladım.

Sıklıkla ihmal ettiğim dualarımı ettim ve kısa süre içinde sabaha dek gerçekten dinlendirici bir uykuya daldım. Uyanınca doğruldum ve ateşimin közlerini karıştırırken birkaç yanmamış kömür bulup tekrar harlandırdım.

Daha sonra kahvaltı yaptım. Botlarıma ve ellerime konan bazı küçük kuşların bana eşlik etmesinden mutlu oldum. Kendimi nispeten daha mutlu hissettim ama okuyucuyu temin ederim ki anlattığımdan çok çok daha kötü zamanlar geçirmiştim. bunun için eğer mümkünse Avrupa'dan ayrılmamanızı veya hiç olmazsa hiç kimsenin daha önce görmediği yerlere gitmek yerine keşfedilmiş ve yerleşilmiş yerlere gitmenizi şiddetle tavsiye ederim. Keşfetmek, heyecanlı bekleyişler zevkli ve sonradan hatırlaması keyifli bir şey ancak yaşanırken o kadar huzur verici değil; zaten öyle olsaydı adına keşif denmezdi.

5. Bölüm

Nehir ve Dağ

Sonraki işim nehre inmekti. Boyundan gördüğüm geçidin izini kaybetmiştim ama bulmamı mümkün kılacak bazı notlar almıştım. Yaralı ve gergindim. Ayrıca üç haftadan fazla süredir sert yüzeyde yürümüş olduğumdan botlarım çürümeye başlamıştı; ama sanki giyildiği günkü gibiymiş gibi ciddi tehlike atlatmadan nehre inebildim. Yolumu daha kolaylamıştım.

İki saat içinde çalıların az olduğu çam ormanına girdim ve başka bir uçurumun kıyısına gelinceye kadar hızla indim. Epey tehlikeli oldu ama nihayet bunu da atlattım. Saat üç ya da beş civarı kendimi nehir yatağında buldum.

Diğer taraftaki vadi sırtına bakarak yaptığım hesaplamaya göre üzerinde olduğum sırt dokuz bin fitten yüksek olamazdı ve şu an inmekte olduğum nehir yatağı da deniz seviyesinden üç bin fit yukarıdaydı.

Su inanılmaz bir şekilde akıyordu ve her milde bir 40-50 fitten alçak olmayan şelaleler vardı. Bu, kesinlikle ustamın sürüsünün otladığı yerden kuzeye doğru akan nehirdi ve bildik yerlere gelmek için aşılmaz boğazı geçmek gerekiyordu; tıpkı o ülkenin diğer nehirlerindeki gibi. Ovalardaki boğazdan çıktığı noktada deniz seviyesinden yaklaşık iki bin fit yüksekte olmalıydı.

Dere kenarına varır varmaz bu durum sandığımdan daha az hoşuma gitti. Nehir ana buzullara yakın ve çamurluydu. Akıntı çok geniş, sürekli ve sertti; hatta deniz kenarındaki gibi küçük taşların suyun altında birbirine çarpma seslerini duyabiliyordum.

Geçiş söz konusu bile değildi. Hem yüzüp hem de erzakımı taşıyamadım ve çıkınımı bırakmayı da göze alamadım. Tek şansım ufak bir sal yapmaktı ama onu da yapması zor olurdu ve yapılsa da pek de güvenli olmazdı; böyle bir akıntı yalnız bir kişiye göre değildi.

O akşam başka bir şey yapmak için geç olduğundan geri kalan vaktimi nehrin kenarında aşağı yukarı gezinerek ve en uygun geçiş yolunu nerede bulabileceğimi araştırarak geçirdim. Sonra erkenden kamp kurdum ve müziksiz, sessiz, rahat bir gece geçirdim. Benim hayal gücümden başka bir şey olmadığını bildiğim hâlde önceki akşamın heyecanıyla bana Chowbok'tan duymuş olduğum sesi hatırlatan müzik sesi bütün gün aklımdan çıkmadı.

Ertesi gün etrafta bolca bulunan ve yaprakları şeritlere ayrıldığında en güçlü ip kadar kuvvetli olan süsen ya da zambak görünüşlü bitkinin kuru saplarını toplayıp birleştirmeye başladım. Bunları su kenarına taşıdım ve kendime sert bir platform yapmaya koyuldum.

Sazlar on ya da on iki fit uzunluğunda ve çok güçlüydü ama hafif ve delikliydi. Salımı, yığınlarca sazı aynı bitkinin yapraklarından şeritlerle bağlayıp diğer filizleri karşılıklı düğümleyip doğru yönlerde düzgün ve kuvvetlice birbirine doğru bükerek yaptım. Bitirmemneredeyse saat dördü buldu ama hâlâ karşıya geçmek için yeterli gün ışığım vardı ve bunu bir an önce yapmaya karar verdim.

Nehrin daha geniş ve nispeten daha durgun olduğu, azgın akıntılı yerden yetmiş seksen metre yukarıda bir yer seçmiştim. Bu noktada salımı yaptım. Suya indirdim, çıkınımı ortaya koydum ve elime en uzun sazlardan birini alarak bindim; böylece nehrin sığ yerlerinde kendimi iterek ilerleyebilirdim.

Kıyıdan yirmi otuz metre kadar gayet iyi ilerledim ama bu kısacık mesafede bile bir yerden diğerine geçerken neredeyse salımı deviriyordum. Sonra su birden çok derinleşti, olduğum yerde kalmak amacıyla tahta çubuğu dibe bastırmak için sıkıca asıldım ve birkaç saniye bu şekilde kaldım. Çubuğu yerden çektiğimde kendimi şiddetli akıntıyla aşağılara doğru sürüklenirken buldum.

İkinci akıntıyla salın üstünde kontrolümü tamamen kaybettim. Telaş, gürültü ve sonunda beni alabora eden sulardan başka hiçbir şey hatırlayamıyorum. Ama sonra her şey düzeldi ve kendimi kıyıya yakın, en fazla dizlerime kadar gelen suda salımı karaya çekerken ve -ne mutlu ki- ulaşmaya çalıştığım nehrin sol kıyısında buldum.

Karaya çıktığımda başladığım noktadan bir milden belki biraz daha az aşağıda olduğumu fark ettim. Çıkınım ıslaktı ve ben sırılsıklamdım; ama haklı çıkmıştım ve biliyordum ki zorluklar bir süreliğine bitmişti.

Sonra ateş yaktım ve kurulandım; aynı zamanda nehir yatağında ve yakınında çokça bulunan birkaç ördek ve martı yakaladım. Böylece Chowbok beni bıraktığından beri ilk kez sadece güzel değil hem de çok canımın çektiği bir yemeğim olmuştu, üstelik yarın sabaha da kahvaltım hazırdı. O gittiğinden beri yetersiz beslenmiştim.

Chowbok'u düşündüm. Benim için ne kadar işe yarar olduğunu ve yokluğuyla ne kadar çok kayba uğradığımı, benim için şimdiye kadar hiç yapmamış olduğu şeyleri yaptığını ve kesinlikle benim yapabileceğimden çok daha iyi yapabileceğini...

Dahası onu Hristiyan yapmayı gerçekten çok istemiştim. O da zaten görünüşte benimsemişti Hristiyanlığı; ama bu dinin onun o anlaşılmaz aptal doğasında derin kökler salabildiğini sanmıyorum. Onu kamp ateşinin başında sorguya çekerdim ve anne tarafından bir başrahip torunu biri olarak babamın İngiliz Kilisesi'nde papaz olduğu gerçeğini söylemeden kendisine üçlü birliğin[6] ve gerçek günahların gizemlerini anlatırdım.

6) Baba, Oğul, Kutsal Ruh.

Bu nedenle bu görev için oldukça uygundum. Ayrıca Aziz James'in, "Günahkâr birini (Chowbok kesinlikle öyleydi.) dine yönlendiren kişi aynı zamanda onun birçok günahını da saklamalıdır." sözünü hatırlayarak mutsuz bir yaratığı ızdırabın sonsuzluğundan kurtarma çabamın ötesinde, çok da istekliydim.

Bu yüzden Chowbok'un din değiştirmesinin, son zamanlardaki tatsız deneyimlerimin ve önceki hayatımdaki hiç de memnun olmadığım engeller ve düzensizliklerin bedeli olduğunu düşündüm.

Aslında bir keresinde onu vaftiz edecek kadar ileri gitmiştim ama daha önce hiç vaftiz edilmediğini -bundan sonra adının misyoner olarak William olduğunu söylemesinden- anladım. Bu, büyük ihtimalle katıldığı ilk ayindi.

Misyonerlik açısından ikincisini ve daha da önemlisi hem bebekleri hem de din değiştiren yetişkinleri vaftiz ettikten sonra gereken töreni yapmamanın büyük bir cahillik olduğunu düşündüm; ikimizin de maruz kalacağı riskleri düşününce daha fazla erteleme olmaması gerektiğine karar verdim.

Şükür ki saat henüz on iki olmamıştı, böylece onu maşrapalardan biriyle (bulabildiğim tek kap) vaftiz ettim ve bunun yeterli olduğuna inandım. Sonra onu inancımızın en derin gizemleriyle ilgili bilgilendirmeye ve sadece görünüşte kalmayan yürekten bir Hristiyan yapmaya karar verdim.

Şu bir gerçek ki Chowbok zor öğrenen biri olduğundan başarılı olamayabilirdim. Gerçekten de onu vaftiz ettiğim gün yirmi kez konyak çalmaya çalıştı ki bu da onu doğru şekilde vaftiz edip etmediğim konusunda beni huzursuz etti.

Kendisine bir misyoner tarafından verilen -yirmi yıldan eski- bir dua kitabı vardı, ama ona göre içindeki tek önemli şey; -kendini isminden büyülendiği Mary Magdalene'in[7] kimliğinden tamamen alamasa da- her seferinde çok duygulandığını söylediği ve gerçekten de ona manevi açıdan önemliymiş gibi görünen

7) Mecdelli Meryem: Yeni Ahit'e göre İsa'nın takipçilerinden biri.

"Adelaide the Queen Dowager"[8] başlığıydı.

Aslında görünüşte duygusuz biriydi ama onu eşeleyerek kendi dinine olan inancını yok ettim ki bu da onu Hristiyan yapmada yolu yarılamak demekti ve şimdi bütün bunlar benden alınmıştı. Artık ne ben ona ruhani olarak yardım edebilirdim ne de o bana fiziki açıdan kazanç sağlayabilirdi. Ayrıca yanımda birinin olması yalnızlıktan daha iyiydi.

Bu fikirler aklımdan geçtikçe hüzünlendim ama ördekleri haşlayıp yiyince kendimi daha iyi hissettim. Çok az çayım ve idareli kullanırsam on beş gün yetecek kadar bir tabaka tütünüm kalmıştı. Aynı zamanda sekiz çöreğim ve her şeyden önemlisi hava soğuk olduğu için şu an dörde indirdiğim yaklaşık altı ons konyağım vardı.

Şafakla beraber kalktım ve bir saat içinde yola koyuldum. Yalnızlığın yükünden zayıf denmese de tuhaf hissediyordum kendimi. Yine de ne kadar çok tehlikenin üstesinden geldiğimi ve bugün yüksek dağın zirvesine çıkacağımı düşündükçe umutlanıyordum.

Üç dört saat süren, yavaş, sürekli ve ciddi bir tehlikeyle karşılaşmadığım bir tırmanıştan sonra kendimi bir yaylada, geçidin zirvesi olarak işaret edebileceğimiz buzula yakın bir yerde buldum. Onun üstünde bir dizi sarp uçurum yükseliyordu.

Yalnızlık dayanabileceğimden daha büyüktü; ustamın otlağının tepesindeki dağ bile bu kasvetli, can sıkıcı yere kıyasla daha hareketli bir alandı. Üstelik hava ağır ve karanlıktı ki bu da yalnızlığımı daha dayanılmaz hâle getiriyordu. Her yer öylesine kar ve buz kaplıydı ki bunlarla kaplanmamış tek şey kapkara bir kasvetti.

Her an kendi kimliğime dair içimde, çalılarda kaybolan kişilerin hissettiği umutsuzluk belirtisine benzer korkunç bir şüphe büyüdüğünü hissediyordum; geçmiş ve şimdiki varlığımın devamlılığına dair bir şüphe. Bu duyguya karşı şimdiye kadar savaştım ve onu yendim; ama bu gergin sessizlik ve bu vahşi

8) Dul Kraliçe Adelaide.

doğanın kasveti artık fazlaydı; kendimi toplamak için gücümün azaldığını hissediyordum.

Kısa bir süre dinlendim ve sonra buzulun alçak ucuna ulaşıncaya kadar sert zeminde ilerledim. Derken doğudan küçük bir göle inen başka bir buzul gördüm. Zeminin daha elverişli olduğu gölün batı kıyısı boyunca geçtim ve yarı yola geldiğimde karşı dağlardan görmüş olduğum ovaları görebilmeyi umdum; fakat sadece dağın o yanı zirveye kadar bulutlarla kaplandığı için bir şey göremedim.

Derken kendimi birkaç metre önümü bile görmemi engelleyen soğuk, ince bir buharla örtülmüş olarak buldum. Sonra da içinde yarı yarıya kaybolmuş keçi izlerini -ve görünüşe göre bir yerde de onları bir köpek izlemişti- net olarak görebildiğim geniş bir kar birikintisine geldim. Çobanlar diyarına mı gelmiştim? Karla kaplı olmayan yerler zayıf ve taşlıydı. Öyle az yeşillik vardı ki ne bir patika ne de koyun izi göremedim. Yerlilerle karşılaşırsam bana nasıl davranacaklarını düşündükçe tedirgin olmaktan kendimi alamadım.

Önümde beliren bulutlardan daha koyu objeler gördüğümü düşlemeye başladığımda bunu düşünüyordum ve siste dikkatli bir şekilde ilerliyordum. Birkaç adım ilerledim ve önümdeki bulut sisinin içinde gri, benden metrelerce yüksek olan, dikili hâlde korkunç büyük şekillerden oluşan daireyi gördüğümde beni tarifsiz bir korku aldı ve titremeye başladım.

Bir süre sonra kendimi hasta ve çok üşümüş hâlde yerde otururken buldum. Sanırım bayılmıştım. Karanlığın arasında belli belirsiz duran ama tartışmasız insan şeklinde olan figürler vardı.

Aklıma aniden bir şey geldi. Buraları ilk gördüğümde aklım bulanmasaydı ya da bulut onları benden saklamasaydı bu şey kesinlikle aklıma gelirdi; yani demek istediğim bunlar yaşayan şeyler değillerdi, sadece heykellerdi. İçimden elliye kadar saymaya ve o zamana kadar hiç hareket görmezsem onların heykel olduklarına inanmaya karar verdim. Saymayı bitirip hiç hareket göremediğimde çok mutlu olmuştum. Bir daha saydım; yine hiç kıpırtı yoktu.

Ürkekçe ileri doğru ilerledim ve bir an tahminimin doğru olduğunu gördüm. Chowbok'un benim onu yün ambarında sorguladığım günkü gibi oturan ve yüzlerinde aynı hain ifade olan kaba ve barbar figürlerin olduğu bir tür taş çembere gelmiştim.

Hepsi oturuyordu. İki tanesi de düşmüştü. Barbardılar. Mısırlı, Asurlu, Japon barbarlardan farklıydılar ama bir yandan hepsine de benziyorlardı. İlk çağlardaki normal insan boyutlarından altı yedi kat büyük, yıpranmış ve yosun kaplıydılar. On taneydiler. Başları ve diğer yerleri karla kaplanmıştı.

Her heykel dört ya da beş devasa bloktan yapılmıştı ama bunların nasıl dikildiğini ve bir araya getirildiğini ancak bunu yapan söyleyebilirdi. Herpsi birbirinden korkunçtu. Biri büyük acı ve umutsuzluktaymış gibi öfkeliydi; diğeri açlıktan zayıf ve bitap düşmüşe benziyordu; bir diğeri hem vahşi hem aptal görünüyordu ve yüzündeki o aptal gülümseme görülebiliyordu. Düşenlerden biri buydu ve bu düşüş çok gülünçtü. Hepsinin de ağzı az ya da çok açıktı, onlara arkadan baktığımda kafalarının oyulmuş olduğunu gördüm.

Hastaydım ve soğuktan titriyordum. Yalnızlık zaten sinirimi bozmuştu ve böylesi korkunç bir vahşi doğada ve hazırlıksız olarak böyle zalim bir topluluğa gelmiş olmaya hiç hazır değildim. Ustamın merkezine dönmek için dünyada sahip olduğum her şeyi verebilirdim ama bu imkânsızdı. Kafam bozuluyordu ve geriye asla canlı dönemeyeceğimden emindim.

Derken şiddetli ve uğultulu bir rüzgâr esti ve aynı anda heykellerden biri inledi. Korkuyla yumruklarımı sıktım. Kendimi kapana kısılmış bir sıçan gibi hissettim. Rüzgârın şiddeti arttı ve birkaç heykelden gelen ve koroya dönüşen inlemeler de keskinleşmeye başladı.

O anda ne olduğunu anladım; ses o kadar dünya dışıydı ki beni hiç rahatlatmadı diyebilirim. Şeytanın insan dışı varlıkların kalplerine heykelleri tasarlamak için koyduğu şey, kafalarını bir çeşit org borusuna dönüştürmüştü, böylece ağızları rüzgârı yakalıyor ve rüzgâr eserken korkunç bir ses çıkarıyordu.

İnsan ne kadar cesur olursa olsun bu yerde, o ağızlardan çıkan böylesi bir konsere tahammül edemezdi. Sise doğru kaçarken onları gözden kaybedinceye ve kafamı döndürdüğümde arkamdan gelen rüzgâr hayaletleri dışında bir şey görmeyinceye kadar ağzıma gelen her türlü hakareti sıraladım. Hayalet şarkılarını duydum ve sanki biri arkamdan gelip beni yakalayıp boğacakmış gibi hissettim.

Şimdi, İngiltere'ye döndüğümde arkadaşlarımdan birinin orgla bana Erewhon'lu heykelleri hatırlatan, bu heykellerden bazı notalar çaldığını duydum. (Şu an girmekte olduğum ülkenin adı Erewhon'du.) Arkadaşım, Handel'in Litolf tarafından yayınlanan klavsen derlemelerini çalmaya başladığında o anlar net bir şekilde aklıma geldi.

6. Bölüm

Erewhon'un İçine Doğru

Kendimi küçük bir su yolunu izleyen dar bir patikada bulmuştum. Kaçışım için kestirme bir yol bulduğuma çok sevinmiştim. Daha sonra düşündükçe insanların yaşadığı ama henüz bilinmeyen bir ülkede olduğumu anladım.

Peki bu yerlilerin elinde kaderim ne olacaktı? Girişteki o iğrenç gardiyanlara kurban olarak mı sunulacaktım? Olabilirdi. Bu düşünceyle tüylerim ürperdi. Yalnızlık korkusu da bedenimi büsbütün sarmıştı. Öyle sersemlemiş, üşümüş ve mutsuzdum ki beynimde dolaşıp duran bir sürü düşünceden hiçbirisine tam anlamıyla sarılamıyordum.

İleri doğru koştum. Daha fazla akıntı geldi. Derken bir köprüye geldim; birkaç çam kütüğü suya atılmıştı. Bu beni rahatlattı çünkü vahşiler köprü yapmazdı. Daha sonra, bunların hiçbirini kâğıda aktaramayacağımı düşündüm -belki de hayatımdaki en çarpıcı ve en beklenmedik andı- ki eğer hatırlarsam bunu memnuniyetle yapabileceğimi düşünüyorum.

Bulutların seviyesinin altından parlak akşam güneşine çıktım. Kuzeybatıya bakıyordum ve güneş tam üzerimdeydi. Güneş ışığı içimi öyle açtı ki!.. Ama ne göreyim? Bu manzara, Musa, Sina Dağı nın zirvesinde durduğunda ona gösterilen ve kendisinin girmesinin yasak olduğu söylenen vadedilmiş topraklar gibiydi.

Güzel gün batımında gökyüzü kırmızı ve altın rengiydi; üstünde yüksek, kuleli ve yuvarlak kubbeli pek çok kasaba ve şehir olan düzlüklerin olduğu yerde gözden kaybolan mavi, gümüş ve mor; enfes ve huzur verici renkler... Altımda art arda tepeler, silüetler, kimi zaman güneş ışığının ardında kalmış gölgelik, kimi zaman da gölgelerin ardındaki güneşli alanlar ve sel sularının açtığı geçitler vardı.

Geniş çam ormanları ve düzlüklerde akan asil nehrin ışıltısını gördüm. Aynı zamanda bir sürü köy ve mezra vardı. Hatta bazıları yakındaydı. En çok aklıma takılan da bunlardı. Büyük bir ağacın altına çöktüm ve ne yapabileceğimi düşündüm ama aklımı toplayamadım. Oldukça yorgundum; güneşle ısınmış olarak sakin bir şekilde derin bir uykuya daldım.

Çınlayan çanların sesiyle uyanmış etrafa bakıyordum. Yanımda otlayan dört beş keçi gördüm. Hareket eder etmez yaratıklar kafalarını çevirip merakla bana baktılar. Kaçmadılar ama kalakaldılar ve beni iyice süzdüler. Ben de onlara baktım.

Sonra konuşma ve kahkaha sesleri geldi ve on yedi on sekiz yaşlarında, gabardine benzeyen bir kumaştan elbise giymiş, bellerinde korse olan iki güzel kız bana doğru gelmeye başladı.

Beni gördüler. Sessizce oturdum ve gözlerim olağanüstü güzellikleriyle kamaşırken onlara bakakaldım. Bir an bana bakıp sonra büyük bir şaşkınlıkla birbirlerine döndüler; sonra da hafif, korku dolu bir çığlık atıp olabildiğince hızlı kaçtılar.

Kaçışlarını izlerken *Buraya kadarmış,* dedim kendi kendime. En iyisinin bulunduğum yerde kalıp kaderimle -bu, her ne ise- yüzleşmekti. Daha iyi bir şey olacaksa bile onu kaldıracak gücüm yoktu. Er ya da geç yerlilerle karşılaşmam gerekecekti. Ne olacaksa olsundu.

Kaçarak ertesi gün yakalanacağıma onlardan korkmamış gibi görünmek daha iyiydi. Oldukça sakin şekilde durup bekledim. Bir saat kadar sonra heyecanlı bir şekilde uzaktan gelen konuşma sesleri duydum ve birkaç dakika içinde o iki kızın ok, yay ve mızraklarla silahlanmış altı yedi erkekten oluşan bir grubu getir-

diğini gördüm. Yapılacak bir şey olmadığından onlar yanıma gelene dek sessizce oturup bekledim. Sonra dikkatle birbirimizi izledik.

Kızlar da erkekler de koyu tenliydi; ama güneyli İtalyanlardan ya da İspanyollardan daha koyu değil. Erkekler pantolon giymiyordu; Cezayir'de gördüğüm Araplar gibi giyinmişlerdi. Gördüğüm en olağanüstü varlıklardı. Kadınlar ne kadar güzelse erkekler de o kadar yakışıklı ve güçlüydüler. Sadece bu da değil; ifadeleri de kibar ve sevecendi.

Sanırım en ufak bir şiddet gösterisinde bulunmuş olsaydım beni öldürmüş olurlardı; ama sakin olduğum sürece canımı yakacaklarmış gibi durmuyorlardı. Birinden ilk görüşte hoşlanma gibi bir huyum yoktur ama bu insanlar beni düşünebileceğimden çok daha fazla etkilemişlerdi. Bu yüzden birer birer yüzlerine baktıktan sonra onlardan korkmamaya başladım.

Hepsi de güçlü adamlardı. Onlardan herhangi birine teke tek rakıp olabilirdim; çünkü daha önce bana çoğu kimseden daha yapılı bir vücudum olduğu söylenmişti. Yaklaşık altı fit uzunluktaydım ve bununla orantılı olarak da güçlüydüm; ama şu durumda son yaşadıklarım yüzünden halsiz olmasaydım bile içlerinden herhangi ikisi beni yere serebilirdi.

Açık renk saçlarım, mavi gözlerim ve diri bir tenim olduğundan onları en çok rengim şaşırtmış gibi görünüyordu. Bunun nasıl olabileceğini anlayamadılar. Kıyafetlerim de onlarınkinden epey farklıydı.

Gözleri merakla üzerimde gezindi ve inceledikçe akılları daha da karışmış göründü. Sonunda doğruldum ve sopama dayandım. Liderleri gibi duran adama aklıma ne geldiyse söylemeye başladım.

Anlamayacağını bildiğim hâlde İngilizce konuştum. Hangi ülkede olduğuma dair hiçbir fikrim olmadığını ve bir seri kazadan kıl payı kurtulduktan sonra kaçarak neredeyse kazara buraya düştüğümü ve beni hiçbir şeytanın almasına izin vermeyeceklerinden emin olduğumu, merhametlerine sığındığımı söyledim.

Bütün bunları sessizce ve kesin bir şekilde, ifademi fazlaca değiştirmeden söyledim.

Beni anlayamadılar ama onaylayıcı tavırlarla birbirlerine baktılar ve memnun göründüler. Ya da ben öyle düşündüm. Ne korkmuş ne de aşağılanmış göründüm. Doğrusu korkmanın ötesinde bitkindim. Sonra içlerinden biri heykellerin olduğu yöndeki dağı gösterdi ve bir diğeri onların taklidini yapmak için yüzünü buruşturdu.

Güldüm ve titredim. Bunun üzerine hepsi kahkaha attı ve birbirleriyle konuştular. Söylediklerinden hiçbir şey anlamıyordum ama sanırım heykellerin ötesinden geliyor olmamın şaka olduğunu düşündüler.

İçlerinden biri öne çıktı ve kendisini izlememi işaret etti. Ben de onlara karşı gelmeye cesaretim olmadığından tereddütsüz dediğini yaptım; ayrıca onlardan oldukça hoşlandım ve beni incitmeye niyetleri olmadığına büyük ölçüde emindim.

On beş dakika içinde tepenin yamacında kurulmuş dar sokakları ve etrafa yayılmış evleriyle küçük bir mezraya geldik. Çatılar geniş ve sarkıktı. Fazla olmasa da pencerelerin bir kısmı buzluydu. Bütünüyle bakıldığında köy, Alpler üzerinden Lombardy'ye giden yollardaki diğerler köylere çok benziyordu.

Gelişimin sebep olduğu heyecandan uzun uzun bahsetmeyeceğim. Şu kadarı yeterli ki çoğunun merakını uyandırdım ama hiçbirinden kabalık görmedim. Beni yakalayan insanlara aitmiş gibi görünen iş merkezine götürüldüm. Orada gayet misafirperver bir şekilde ağırlandım ve bana akşam yemeği olarak süt ve bir çeşit yulaflı kekle keçi eti ikram edildi; ben de iştahla yedim.

Yemek yediğim süre boyunca gözlerimi bana ganimet gibi görünen, ilk gördüğüm iki güzel kızdan alamadım. Kesinlikle ikisi için de her şeyi göze alırdım.

Bunlardan başka beni tütün içerken görünce yaşadıkları şaşkınlıktan bahsetmeden geçemeyeceğim; ama beni kibrit çakarken gördüklerinde pek de onaylamadıklarını hissettiren nedenini anlayamadığım bir velvele oldu.

Daha sonra benimle ikna edici bir şekilde konuşmaya çalışan adamla baş başa kaldım; ama uzun bir yoldan geldiğim ve oldukça yalnız olduğum dışında başka bir şey anlatamadım.

Zamanla yorgun düştüler ve ben de uyuklamaya başladım. Yerde battaniyelerimin içinde yatabileceğimi işaret ettim ama bana kuru eğrelti otu ve ottan yapılan yataklarından birini verdiler, ben de uzandım ve ertesi sabaha dek kendimi kulübede başımda nöbet tutan iki adam ve yemek yapan yaşlı bir kadınla buluncaya dek uykuda kaldım. Kalktığımda adamlar memnun görünüyorlardı. Bana nazikçe günaydın dercesine seslendiler.

Evin birkaç metre ilerisindeki derede yıkanmak için dışarı çıktım. Ev sahiplerim her zamanki gibi benimle meşguldüler; gözlerini benden hiç alamıyorlardı. Ne kadar önemsiz olsa da yaptığım her hareketi izliyorlardı ve her biri, bir diğerinin fikrini almaya çalışıyordu.

Her şeyimle onlar gibi bir insan olduğumdan şüphe etmiş gibi göründüklerinden yıkanmamla çok ilgilendiler. Hatta kollarımı yakalayıp incelediler. Güçlü ve kaslı olduklarını görünce takdir ettiler.

Sonra da bacaklarımı ve özellikle ayaklarımı incelediler. Bıraktıklarında onaylarcasına birbirlerine dönüp baş salladılar. Saçımı taradığımda ve şartlar elverdiğince kendime çekidüzen vermeye çalıştığımda ise bana olan saygılarının arttığını görebiliyordum. Bu yüzden hiçbir şekilde bana yeteri kadar hürmet gösterip göstermediklerinden emin değildiler. Tek bildiğim bana karşı çok iyi olduklarıydı ki tam tersi de mümkündü. Onun için bu konuda onlara minnettarım.

Bana gelince, soğukkanlılıkları ve vakur rahatlıkları beni etkilediğinden onlardan hoşlandım. Davranışlarından da benden hoşlandıklarını hissettim; onlar için sadece anlayamadıkları şekilde yeni ve sıra dışıydım.

Tipleri daha çok, güçlü İtalyanlar gibiydi ve üslupları da bütün bilinçsizlikleriyle gayet İtalyanlara özgüydü. İtalya'da çokça seyahat ettiğim için bana daima o ülkeyi hatırlatan pek çok el ve

omuz hareketini anımsıyorum. En akıllıca planın başladığım gibi devam etmek, -iyi ya da kötü- olduğum gibi görünmek ve şansımı o şekilde devam ettirmek olduğunu düşünüyordum.

Onlar benim yıkanmamı beklerken ve geri dönüş yolunda bunları düşünüyordum. Sonra bana sıcak ekmek, süt, koyun etiyle geyik eti arası kızarmış bir et verdiler. Yemek pişirme ve yeme şekilleri Avrupaiydi, sadece çatal olarak şiş ve kesmek için de bir çeşit kasap bıçağı kullanıyorlardı.

Odadaki her şeye baktıkça Avrupalilarınkine benzer karakterlerine aklım takıldı. Eğer duvarlarda *Illustrated London News* ve *Punch'tan* alıntılar asılı olmasaydı, kendimi yolumun üstündeki bir çoban kulübesinin içinde sanabilirdim. Ama yine de her şey biraz daha farklıydı.

İngiltere'yle karşılaştırıldığında kuşlar ve çiçekler aynıydı. Sonra neredeyse bütün bitkilerin ve kuşların İngiltere dekilere benzediğinin görmekten memnun oldum; kızılgerdan, tarla kuşu, çalı kuşu, papatya ve hindiba da vardı. İngiltere'dekilerin aynısı değildiler ama onlarla aynı ismi alabilecek kadar benzerlerdi. Bu iki adamın davranışları ve evlerindeki şeylerin hepsi Avrupa'dakilerle neredeyse aynıydı.

Bu, gördüğün her şeyin garip olduğunu düşündüğün Çin'e ya da Japonya'ya gitmek gibi değildi. Aslında kendimi sadece normal araçların, ilkellerinin olduğu bir yerde tıkılmış olarak hayal ettim, çünkü icatları Avrupa'nın yaklaşık beş ya da altı yıl gerisinde gibiydi; gerçi bu durum çoğu İtalyan köyündeki durumun aynısıydı.

Kahvaltı yaptığım süre içinde, hangi insan ırkına ait olabilecekleri hakkında düşünüp durdum ve birden aklıma düşündükçe heyecandan yanaklarımı kızartan bir fikir geldi.

Bunların, dedem ve babamın bilinmeyen bir ülkede yaşadıklarından söz ettikleri ve Filistin'e kesin dönüş yapmayı bekleyen İsrail'in on kayıp kabilesi olmaları mümkün müydü? Kaderimde onların dönüşüne vesile olmam yazılı olabilir miydi?

Of, ne düşünceydi bu! Çatalımı bıraktım ve kabataslak onları inceledim. Yahudilere benzer hiçbir yanları yoktu; burunları açıkça Grek burnuydu ve dolgun dudakları Yahudi tipine uygun değildi.

Bu tezi nasıl çürütebilirdim? Ne Yunanca ne de İbranice biliyordum hatta burada konuşulan dili anlasam bile bu dillerin hiçbirinin kökenine inemezdim. Huylarını öğrenecek kadar uzun süredir aralarında bulunmamıştım ama bana pek de dindar insanlarmış izlenimini vermediler. Bu çok doğaldı. O on kabile hep acınacak şekilde dinsizdiler. Peki, ben onları değiştiremez miydim? İsrail'in on kabilesini tek gerçeğin bilgisiyle donatmak gerçekten de ölümsüz zafer tacı olurdu! Bunu düşündükçe kalp atışlarım hızlandı.

Bu, bana diğer dünyada iyi yer sağlamaz mıydı? Hatta belki bu dünyada bile! Böyle bir şansı kaçırmak ne aptallık olurdu! Onlar kadar yüksek olmasa da havarilere yakın bir yerde olurdum. Ama kesinlikle ikincil peygamberlerden daha yüksekte ve büyük ihtimalle de Tevrat'ın yazarları Musa ve Yeşaya'dan yüksekte bir yer edinirdim.

Böylesi bir gelecek için bir an bile tereddüt etmeden her şeyimi feda ederdim; yeter ki bana makul bir güvence verilsin. Misyoner çabaları her zaman samimiyetle takdir etmişimdir ve ara sıra onları desteklemek ve yaymak için katkıda bulunmuşumdur. Hiçbir zaman kendim misyoner olma hissi duymadım; ama onlara her zaman hayranlık ve saygı duyarım. Ayrıca onları kıskanırım.

Ama eğer bu insanlar İsrail'in kayıp on kabilesiyse durum tamamen farklı olurdu: Fırsat kaçırılmayacak kadar mükemmeldi ve gerçekten kayıp kabileye geldiğime dair izlenimlerimi doğrulayacak cinsten belirtiler görürsem kesinlikle dinlerini değiştirmeliydim.

Burada bu keşfin hikâyemin başlarında ima ettiğim şey olduğundan bahsedebilirim. Zaman, önce bendeki izlenimi güçlendirdi; birkaç ay şüphe duyduğum hâlde daha sonra bundan oldukça emindim.

Yemeğim bitince ev sahiplerim yaklaştı ve sanki benim de onlarla gitmemi istercesine kendi ülkelerine giden vadiyi işaret etiler. Aynı zamanda kolumu yakalayıp beni çekiyor gibi yaptılar ama şiddet kullanmadılar.

Güldüm ve oraya gidersem öldürülmekten korktuğumu göstermek için ellerimle boğazımı keser gibi yaptım. Bana hemen vaatte bulundular ve tehlikede olmadığımı göstermek için kararlılıkla ellerini sıktılar.

Davranışları beni oldukça rahatlattı. Yarım saat içinde erzak çantamı topladım. Kendimi iyi bir yemek ve uyku ile harika bir şekilde güçlenmiş ve yenilenmiş hissederek içinde bulduğum sıra dışı durumda onlardan gördüğüm ilgiyle daha umutlanmış olarak yapacağımız yolculuk için heveslendim.

Ama daha sonra heyecanım yatışmaya başladı ve bu insanların on kabileden olmadıklarını düşündüm. Bu durumda beni bu kadar belaya ve tehlikeye sokan para kazanma umutlarım, bu yerin olanaklarının benden daha önce başkaları tarafından çoktan kullanıldığı ve dolayısıyla bereketli olmadığı gerçeğiyle yıkılacaktı. Dahası, nasıl geri dönecektim? Çünkü ev sahiplerimde, bütün iyiliklerine rağmen beni tutmaya çalıştıklarını ve bana sahip olduklarını düşündüklerini hissettiren bir şey vardı.

7. Bölüm

İlk İzlenimler

Dört mil kadar bir patika takip ettik. Önce buzullardan gelen şiddetli akıntının yüzlerce fit yukarısındayken bir süre sonra neredeyse yanına varmıştık. Sabah, soğuk ve biraz sisliydi; çünkü sonbahar son zamanlarda iyice bastırmıştı.

Bazen çam ormanlarından, daha doğrusu çama benzeyen porsuk ağacı ormanlarından geçtik. Yol kenarında yer yer içinde gençliğinin, gücünün ve güzelliğinin doruğunda ya da ilerlemiş yaşının vakur olgunluğunda olan kadın ve erkek figürlerini temsil eden heykellerinin olduğu tapınakları geçtiğimizi hatırlıyorum.

Ev sahiplerim bu tapınaklardan birini geçerken başlarını eğdiler. Heykellerin ciddi hürmet gören, alışılmadık mükemmellikte ve güzellikte olmasını bırakın, gerçek birer obje olmadıklarını fark edince şok oldum

Ancak; şu anda benim de yaptığım gibi, bütün insanların Musevi olmayan havarinin emirlerini yerine getirdiklerini hatırladığım için bir tereddüt ya da kınama belirtisi göstermedim. Bu şapellerden birini geçer geçmez sislerin ardında başlayan bir köye geldik; merak ve antipati konusu olma kaygısıyla diken üstündeydim.

Ama durum böyle değildi. Rehberlerim geçerken birçok kişiy-

le konuştu ve konuştukları kişiler büyük bir şaşkınlık gösterdiler. Rehberlerim iyi tanınıyordu ve insanların samimi kibarlıkları beni zor bir duruma düşmekten alıkoyuyordu. Yine de bana gözlerini dikmekten geri durmadılar, ben de onlara bakmaktan çekinmedim. Ama sonraki deneyimlerimin bana öğrettiği şeyi söyleyeyim; birçok konu üzerindeki hatalı düşüncelerine ve vizyonlarının sığlığına rağmen, onlar daha önce tanıştığım insanların arasında en iyi ırktı.

Köy, aynı yeni terk ettiğimiz köy gibiydi; sadece daha genişti. Sokaklar dar ve kaldırımsız ama epey temizdi. Pek çok evin bahçesinde şarap üretiliyordu ve bazılarında da üzerinde şişe ve kadeh çizilmiş işaret levhası vardı ki bu da beni evde hissettirdi.

Bu basit insan topluluğunda çok az da olsa gelişmiş bir alışveriş alanı vardı; tıpkı açık hava pazar yerinde olduğu gibi. Bu zamana kadar hep buradaymış gibiydi. Bütün her şey genel olarak Avrupa'dakinin aynısıydı; sadece türler farklıydı. Bir pencerede aynı evde olduğu gibi çocuklar için arpa şekeri ve şekerlemelerin olması hoşuma gitti; ama arpa şekeri tabaktaydı, bükülmüş çubuklarda ya da mavi renkte değildi. Daha güzel evlerde bolca cam vardı.

Son olarak şunu söylemeliyim ki insanların fiziksel güzelliği tek kelimeyle inanılmazdı. Onlarla kıyaslanabilecek hiçbir şey görmedim. Kadınlar dipdiri ve görkemli bir yürüyüşe sahiplerdi, başları bütün ifade gücü ve zarafeti ile omuzların ın üzerinde duruyordu.

Her özellik kusursuzdu; göz kapakları, kirpikler ve kulaklar neredeyse istisnasız mükemmeldi. Renkleri en iyi İtalyan tablolarındaki gibiydi; olabilecek en berrak yeşiller ve sağlıkla ışıldayan pembeler...

İfadeleri ilahiydi. Bana ürkek ürkek ama şaşkınlıktan aralık dudaklarla baktıklarında dinlerini değiştirme konusunu tamamen unutuyordum. Hangisini görsem gözlerim kamaşıyor; her birinin şimdiye kadar gördüklerimin en güzeli olduğunu hissediyordum. Orta yaşta bile hâlâ alımlıydılar ve kulübe kapılarındaki yaşlı, beyaz saçlı kadınların da kendine özgü itibarları ve görkemleri vardı.

Kadınlar güzel olduğu gibi erkekler de yakışıklıydı. Oldum olası hayran olduğum güzellikten ayrıca zevk de alırım; ama böyle muhteşem bir türün varlığından tamamen utandım. Mısırlıların, Yunanlıların ve İtalyanların en iyi özelliklerin karışımı gibiydiler.

Çok sayıda çocuk vardı ve fazlasıyla mutluydular. Onların da ailelerindeki kişiler kadar güzel olduğunu söylememe gerek bile yok. Hayranlığımı ve memnuniyetimi rehberlerime işaretlerle ifade ettim ve bundan çok memnun oldular.

Eklemeliyim ki hepsi de kendi kişisel görünüşlerinden gurur duyuyormuş gibi görünüyordu ve hatta en fakiri (Hiçbiri zengin gibi görünmüyordu.) bile bakımlıydı. Kıyafetlerini tanımlayarak ve giydikleri aksesuarları, gözüme çarpan yüzlerce tuhaf detayı anlatarak pek çok sayfa doldurabilirdim; ama yapmamalıyım.

Köyü geçtiğimizde sis çıktı ve karlı dağların muhteşem manzarasını açığa çıkardı. Böylece önceki akşam keşfettiğim ovaları tekrar görüyordum.

Ülke yüksek oranda bayındırdı. Her yerde kestane, ceviz ve elma ağacı dikiliydi. Tepelerin gitgide çekildiği yerde ve geniş ovaların arasında akan nehrin yanındaki bataklıkta bolca keçi ve bir çeşit küçük siyah sığır vardı.

Yuvarlak burunlu ve iri kuyruklu birkaç koyun gördüm. Çok köpek vardı ve bunlar oldukça İngiliz tarzıydılar; ama hiç kedi görmedim.

Başladığımız zamandan yaklaşık dört saat yürüyerek ve iki üç tane daha köy geçerek hatırı sayılır bir kasabaya vardık, rehberlerim benim bir şeyleri anlamam için bir sürü çaba sarf ettiler ama ben tehlike altında olmadığım dışında pek bir anlam çıkartamadım.

Okuyucuya şehri anlatarak lafı uzatmayacağım, sadece Domodossola ve Faido'yu[9] düşünmesini isteyeceğim. Kendimi

9) İki İtalyan şehri.

başyargıcın karşısında bulduğumu ve onun emriyle ilk görmüş olduğum yakışıklı ve iyi görünümlü iki kişiyle beraber bir odaya getirildiğimi söylemem yeterli.

Aslında, içlerinden bir tanesi açıkça çok hastaydı ve bastırmaya çalışmasına rağmen zaman zaman şiddetli bir şekilde öksürüyordu. Diğeri de solgun ve hasta görünüyordu ve neredeyse hiç konuşmuyordu;sorunun ne olduğunu anlamak imkânsız gibiydi.

İkisi de yabancı olduğu belli olan biriyle karşılaştıklarına şaşırdılar. Bana yaklaşamayacak, benimle ilgili çıkarımlar yapamayacak kadar hasta görünüyorlardı. Bu ikisi ilk çağrılanlardı ve yaklaşık on beş dakika onları takip etmem istendi ki bunu hem korkarak hem merakla yaptım.

Eyalet başkanı beyaz saç ve sakalı, bilge yüzüyle saygı uyandıran bir adamdı. Beş dakika boyunca gözlerini başımdan ayak ucuma kadar gezdirerek bana baktı; yukardan aşağı, aşağıdan yukarı. Bana bakmaya başladığından bitirdiği ana kadar kafası daha netleşmiş gibi görünmedi.

Sonunda bana "Sen kimsin?" anlamına geldiğini sandığım tek bir kısa soru sordu. Oldukça sakin bir şekilde sanki beni anlayacakmış gibi İngilizce cevap verdim ve elimden geldiği kadar doğal olmaya gayret ettim. Daha da aklı karışmış gibi göründü ve sonra diğer ikisiyle birlikte çekildi.

Sonra beni bir iç odaya götürdüler. Şef seyrederken yeni gelen iki adam beni soydu. Nabzımı ölçtüler, dilime baktılar, göğsümü dinlediler, bütün kaslarımı yokladılar ve her operasyonun ardından şefe bakıp kafa salladılar. Sonra oldukça memnun bir ses tonuyla sanırım iyi olduğum anlamına gelen bir şeyler söylediler.

Hatta sanırım kanlanmış olup olmadığına bakmak için göz kapaklarımı bile çekip baktılar. En sonunda sanırım sağlığımın mükemmel olmasından ve de kuvvetliliğimden memnun oldular.

Sonunda yaşlı başkan bana, beş dakika boyunca diğerlerinin

çok yerinde bulur gibi göründüğü ama benim hiçbir şey anlamadığım bir konuşma yaptı. Sona erdiğinde çıkınımı ve ceplerimi yoklamaya devam ettiler.

Yanımda hiç para olmadığından ya da onların isteyebileceği veya benim kaybetmekten rahatsız olacağım herhangi bir şeyim olmadığından bu bana biraz tedirginlik verdi. En azından öyle sandım ama sonra yanıldığımı anladım.

Tütün pipoma çok şaşırmalarına ve beni onu kullanırken görmek istemelerine rağmen ilk başta rahattılar. Onlara nasıl kullanıldığını gösterdiğimde şaşırdılar ama hoşnutsuz değildiler; hatta kokuyu beğenmişe benziyorlardı.

Çok geçmeden en iç cebime saklamış olduğum ve aramaya başladıklarında orada olduğunu hatırladığım saatime geldiler. Onu ellerine aldıklarında endişeli ve gergin göründüler. Sonra bana onu açtırıp nasıl çalıştığını göstermemi istediler; bunu yaptıktan sonra oldukça ciddi rahatsızlık işaretleri gösterdiler. Bu beni çok daha fazla huzursuz etti çünkü saatin onları hangi nedenle rahatsız etmiş olabileceğini anlayamadım.

Onu ilk bulduklarında Paley'in aklıma geldiğini ve saati gören bir vahşinin onun icat edildiğini anlayacağını söyleyişini hatırlıyorum. Doğru, bu insanlar vahşi değildiler ama yine de varacakları sonun bu olduğundan emindim. Başpsikopos Paley'in ne kadar bilge bir adam olduğunu düşünürken yargıcın yüzündeki dehşet ve korku dolu ifadeyle kendime geldim. Saatimin bir icat değil; kendisini ve bütün evreni icat eden, öyle ya da böyle her şeyin meydana gelmesine neden olan şey olduğunu düşündüğünü gösteren bir ifadeydi bu.

Daha sonra bu sahnenin hiç Avrupa medeniyeti görmemiş birilerinin olduğu bir yerde gayet normal olduğunu fark ettim ve beni böyle şeyler düşünmeye sevk ettiği için Paley'e gücendim. Ama daha sonra yargıcın yüzündeki ifadeyi yanlış yorumladığımı fark ettim. Bu korku değil, nefret dolu bir bakıştı.

İki üç dakika boyunca sert ve ağırbaşlı bir şekilde benle konuştu. Sonra bunun faydası olmayacağını düşünerek beni bir-

kaç geçitten geçirerek şehrin müzesi olduğunu anladığım büyük bir odaya getirdi. Burada beni daha önce gördüğüm her şeyden daha da çok şaşırtan bir görüntü yakaladım.

Burası, içinde her çeşit antika olan mahfazalarla doluydu; iskeletler, doldurulmuş kuşlar ve hayvanlar, taş oymalar (Boyunda gördüklerimin sadece daha küçükleriydi.)... Ama odanın büyük kısmı her tür bozuk makine ile doluydu.

Büyük parçaların kendi kapları ve üzerinde anlayamadığım karakterlerle yazılı etiketleri, hepsi kırık olan paslı buhar motoru parçaları vardı. Aralarında yerde yatan silindir, piston ve bir kırık motor volanıyla krankın bir parçasını gördüm.

Ve yine oldukça eski, tekerlekleri paslanıp çürümüş bir vagon vardı; gördüğüm kadarıyla özellikle demir raylar için tasarlanmıştı. Gerçekten de günümüzün en ileri buluşlarından pek çoğunun parçaları vardı; ama hepsi de birkaç yüz yıllıkmış gibi görünüyordu ve bulundukları yere bilgilendirmek için değil antika olarak konulmuşlardı. Daha önce söylediğim gibi, hepsi bozuk ve kırıktı.

Pek çok kasa geçtikten sonra, sonunda birkaç saat ve iki üç eski kol saatinin olduğu bir kasaya geldik. Burada başkan durdu ve kasayı açarak benim saatimi diğerleriyle karşılaştırdı. Tasarımları farklıydı ama nesne apaçık aynıydı.

Bunun üzerine bana dönüp sürekli kasadaki saatleri göstererek sert ve kırgın bir ses tonuyla bir konuşma yaptı. Ben ona saatimi alıp diğer saatlerin yanına koyabileceğini söyleyene kadar da sakinleşmiş görünmedi. Bunu yapınca biraz sakinleşti.

İngilizce olarak -ton ve davranış olarak söylemek istediğimi anlatabileceğimi umduğum bir tonda- yanımda bilmeden kaçak bir şey getirdiysem özür dilediğimi; sıradan eşyalardan başka bir şeyimin olmadığını ve istemeden çiğnediğim bir yasa varsa saatimi bedel olarak verebileceğimi söyledim.

Sonra yumuşamaya ve daha nazik bir üslupla konuşmaya başladı. Sanırım onu bilmeden kırdığımı gördü. Ama yine sanıyorum ki onu döndüren ana sebep benim ondan korkmuş

görünmeyişimdi; üstelik oldukça da saygılıydım. Açık renk saç ve tenim için daha önce diğerlerinin de yapmış olduğu gibi işaretler yapmıştı.

Sonradan anladım ki az görülen bir şey olduğundan açık renk saç büyük bir değer sayılıyordu ve ona sahip olan kimseler hayranlık duyulup kıskanılıyordu. Ne olursa olsun saatim benden alınmıştı; ama barış yapmıştık. Sonra muayene edildiğim odaya geri götürüldüm.

Derken başkan benimle başka bir konuşma daha yaptı. Bunun üzerine kısa sürede kasabanın hapishanesi olduğunu anladığım yakındaki bir binaya götürüldüm ancak beni diğer mahkûmlardan ayrı bir yere koydular. Odada yatak, masa, sandalyeler, şömine ve yıkama tezgâhı vardı.

Duvarlarla çevrili bir bahçeye inen, tek kat merdiveni olan ve bir balkona açılan başka bir kapı vardı. Beni odaya getiren adam, yemek için bir şeyler getirilmesini istediğimde aşağı inip bahçeye çıkabileceğimi işaret etti.

Battaniyelerimi ve içine sardığım birkaç şeyi almama izin verilmişti ancak şu açıktı ki -sebebini uzunca bir süre hiçbir şekilde anlayamasam da- ben bir mahkûmdum.

8. Bölüm

Hapishanede

Ve şimdi ilk kez cesaretim işe yaramadı. Diyebilirim ki meteliksizdim; hiç arkadaşımın olmadığı, geleneklerini, hatta dilini bile bilmediğim yabancı bir ülkede hapistim. Tam olarak tanımadığım adamların merhametine kalmıştım. Üstelik, bulunduğum bu zor ve şüpheli durumda, kafamı, rastladığım bu insanlarla meşgul etmekten kendimi alamıyordum.

İçi makinelerle dolu gördüğüm o odanın ve yargıcın saatime dair memnuniyetsizliğinin anlamı neydi? İnsanların oldukça az makineleri vardı. Bu ülkede yirmi dört saatten fazla kalmadığım hâlde bu durumun içine çakılı kalmıştım. Gelişme düzeyleri ancak on ikinci veya on üçüncü yüzyıl Avrupa'sınınki gibiydi; daha fazlası yoktu. Ama bizim en yeni buluşlarımızı da çok iyi biliyor gibiydiler.

Bir zamanlar bizden ileri olmalarına rağmen nasıl oluyor da şimdi bizim gerimizdeydiler? Şu kesin ki bu, önemsememekten kaynaklanmıyordu. Benim saatimi gördüklerinde onun saat olduğunu anlamışlardı; bozulan makineler de önceki uygarlıklarından kalanları kaybetmek istemedikleri için korunmuş ve etiketlenmişti. Ne kadar düşünürsem düşüneyim anlayamıyordum. Ama sonunda şu sonuca vardım ki demir ve kömür madenlerinde tek bir kalıntı bile kalmayana kadar bunları en iyi şekilde kullanmışlardı. Bu düşünebildiğim en iyi varsayımdı; üstelik daha

sonra bunun nasıl yanlış anlaşıldığını da buldum ve onun en doğrusu olduğuna emin oldum.

Kapı açıldığında elinde iştah açıcı koku yayan bir tepsiyle duran genç kadını gördüğümde bu fikre dört veya beş dakika içinde zar zor vardığımı fark ettim. Bir örtü serip masayı insanın iştahını kabartan yemeklerle donatırken onu hayranlıkla izledim. Seyrederken onun o huzur veren tavrıyla kendimi daha da iyi hissetmeye başladım.

Yaşı yirmiden fazla değildi; orta boylu, hareketli, güçlü ve kibar görünümlüydü. Tatlı dudakları, derin ela gözleri, uzun ve kıvrık kirpikleri vardı. Saçları muntazamca örülmüştü ve çok zarif bir tavrı vardı. Görünüşü kusursuz bir güzelliği yansıtıyor, elleri ve ayakları heykeltıraş tarafından özenle yapılmış gibi duruyordu.

Masayı hazırlarken bir yakınının başına gelen acı bir olayı hatırlıyormuş gibi hüzünlü bir ifadeye bürünmüştü. Hatta bana daha da hüzünlü baktığını düşündüm. Elinde bir bardak ve bir şişeyle geldiğinde beni ellerim yüzümde, yatakta ızdıraplı bir hâlde otururken buldu. Parmaklarımı aralayıp onu odadan dışarı çıkarken izlediğimde benim için üzüntü duyduğuna emindim. Sırtı bana dönükken o mükemmel hazırlanmış yemeği yemeye başladım.

Yaklaşık bir saat sonra belinde birçok anahtar asılı olan, gardiyan olduğunu tahmin ettiğim biriyle geri geldi. Meğer o, bana bu güzel yemeği getiren kusursuz kadının babasıymış. Çok da üzüntülü olduğumu belli etmedim. Can sıkıntısından kurtulmuş, hem gardiyanımla hem de kızıyla hoş bir tavıra bürünmüştüm.

Bana gösterdikleri ilgiden dolayı onlara teşekkür edince bu duruma pek anlam veremeyip birbirlerine baktılar ve adam diğerine espri olduğunu düşündüğüm bir şey söylediğinde yine birbirlerine bakıp güldüler. O güzel kız yemek tabaklarını toplamayı babasına bırakıp gülümseyerek çıktı. Daha sonra çok da alımlı görünmeyen, hakkımda az şey bildiğine inandığım başka bir ziyaretçim geldi. Bir kitap, kalemler ve gazete getirmişti -hepsi İngilizceydi- ama ne baskılıydı ne de ciltli; ne dolma kalemle yazılmış ne de mürekkeple. Fakat bizimkinin hemen hemen aynısıydı.

Dillerini bana öğreteceğini ve buna da hemen başlayacağını anladım. Bu beni sevindirdi çünkü dillerini anlayınca daha rahat olacaktım. Eğer bana bu dili zar zor öğretselerdi ve bana insafsızca davransalardı asla öğrenemezdim. Hemen başladık. Odadaki her şeyin ismini, rakamları ve özneleri öğrendim. Avrupa dillerini bildiğim kadarıyla bu dillerle pek de benzerlik göstermiyordu; muhtemelen İbraniceydi.

Fazla ayrıntıyla anlatmayayım, zamanım oldukça monoton ve sıkıcı geçiyordu; ancak gardiyanın kızı Yram benimle oldukça ilgileniyordu. Bana dillerini öğreten adam her gün geliyordu, fakat benim asıl sözlüğüm ve bana dil bilgisi kurallarını öğreten kişi Yram'dı. Ayın sonunda olağanüstü bir biçimde ilerleme kaydettim; artık Yram ve babası arasında geçen konuşmaları anlayabiliyordum.

Öğretmenim kendini memnun hissetti ve benimle ilgili yetkililere olumlu rapor vereceğini söyledi. Ben de ona, bana ne yapılacağı konusunda sorular sordum. Benim oraya gitmemin ülke genelinde büyük heyecan yarattığını ve devletten gelecek beraat kararına kadar hapiste tutulacağımı söyledi. Davada bana en çok zarar verecek olan şeyin bir saate sahip olmam olduğunu söyledi. Bunun nedenini sorduğumda ise henüz çok iyi bilmediğim dillerinde bana uzun bir hikâye anlattı. Benim suçum tifüs olmak kadar kötüydü ama parlak saçlarım beni belki kurtarabilirdi.

Bahçede dolaşmama izin verildi. Burada yüksek bir duvar vardı böylece oyun oynayabiliyordum. Yalnız başıma oynamak aptalca görünse de hapsin üzerimde yarattığı kötü etkiyi azaltıyordu. Zamanla yakın çevreden insanlar beni görmek istedikleri için gardiyanı taciz etmeye başladılar. Gardiyan da yüksek miktardaki bahşişi alınca beni görmelerine izin vermeye başladı.

İnsanlar bana iyi, hatta oldukça iyi davranıyordu. Herkeste merak uyandırıyordum ve bundan nefret ediyordum. Özellikle kıskanç tavırlı Yram beni ve kadın ziyaretçilerimi dikkatle izliyordu. Yine de onun bu tutumu hoşuma gidiyordu ve bana destek olup beni rahatlattığı için kendimi ona oldukça muhtaç hissedi-

yordum. Bu yüzden de elimden geldiğince onu sinirlendirmemeye gayret gösteriyordum. İyi arkadaş olmuştuk. Erkekler oldukça meraklıydılar ve biliyorum ki kendi rızaları ile yanıma geliyorlardı ama kadınlar onların refakatçi ile gelmelerini istiyorlardı. İnsanların cana yakın tavırlarından çok memnundum.

Yemeklerim sadeydi ama her zaman çeşit çeşit ve sağlığa yararlı gıdalardı. Kırmızı şarap ise takdire şayandı. Bahçede bir çeşit ot buldum. Otları bir kenara istifleyip kuruttum. Bu, tütünün yerini alabilirdi. Böylece Yram, öğrendiğim diller, ziyaretçiler, bahçede oynadığım oyun, sigara içme ve yatak sayesinde günler umduğumdan daha hızlı ve zevkli geçmeye başladı. Kendime bir de küçük bir flüt yaptım. Amatör bir müzisyen olarak zaman zaman operalardan bölümler çalarak veya "Neredesin hey neredesin?" veya "Evim, tatlı evim..." gibi melodiler mırıldanarak kendimi oyalıyordum. Bu şehirdeki diatonik ölçeği bilmeyen insanların, aslında bildikleri melodileri duyduklarında kulaklarına inanamamaları bana büyük kazanç sağladı. Bana sık sık şarkı söylettiler. Hatırladıklarımdan Billy Taylor'ın *Wilkins and His Dinah* ve *The Ratcatcher's Daughter* adlı şarkılarını söylerken Yram'ın gözlerinin dolmasına sebep olduğumu hatırlıyorum.

Onlarla aramızda bir iki kere tartışma oldu çünkü pazar günleri tekerlemeler ve ilahiler haricinde şarkı söylemiyordum. Maalesef sözlerini unuttuğum için sadece nağmesini mırıldanırdım bu ilahilerin. Dinsel hisleri ya azdı ya da hislerini hiç göstermiyorlardı. Kutsal Sebt gününü bile pek duymamışlardı; bu sebeple haftanın yedinci gününde somurtkanlığımdan rahatsız oluyorlardı. Ama oldukça toleranslıydılar. Hatta pek anlayamasam da içlerinden biri bana nazikçe zaman zaman asık suratlı olmamaya çalışmanın imkânsız olduğunu, eğer durum ciddileşirse birini görmem gerektiğinin çok doğal bir durum olduğunu söyledi.

Bir keresinde Yram bana kaba ve mantıksız davrandı ya da o zaman ben öyle algıladım. Bahçede oyun oynuyordum ve oldukça hararetliydim. O gün sonbahar yaklaştığı için hava soğuk olmasına ve bulunduğum "Soğuk Liman" isimli yerin denizden üç bin fit yüksekte olmasına rağmen, yeleğimle montum olmadan oynadım ve açık havada uzun süre kaldığım için de ağır şekilde üşüttüm.

Diğer gün çok ciddi soğuk algınlığına yakalandım ve kendimi çok kötü hissettim. Yram tarafından okşanıp şımartılmanın güzel olabileceğini düşünerek daha iyi olmak için çaba göstermedim; hatta her şeyin en kötüsünü düşünüp kendimi hastalar listesine bile koyduğumu hatırlıyorum. Yram bana kahvaltımı getirdiğinde annemden veya kız kardeşimden gördüğüm ilginin aynısını onun da gösterebileceğini umarak ona keyifsizliğimden şikâyet ettim ama tabii aynısını bulamadım.

Hemen ocağı yaktı. "Burası nasıl bir yer diye düşünüyorum." dediğimde bunu ne cesaretle düşündüğümü ve ne demek istediğimi sordu. Bunu elbette ki babasına söyleyebilirdi ama benim açımdan çok ciddi sonuçlar doğurabileceğinden korkuyordu. Tavrı oldukça mağrur ve kararlıydı; öfkesi ise öyle gerçekti ki soğuk algınlığımı unutuverdim ve eğer istiyorsa bunu babasına söyleyebileceğini dile getirdim. Bunca şeye rağmen onun tarafından neden korunduğuma dair hiçbir fikrim olmadığını, söylediğim onca iğneleyici sözden sonra yaptığım şeyin hatalı olduğunu ve fark eder fark etmez hatamı düzelttiğimi söyledim. Gerçekten bilgisiz olduğumu ve ona kaba davranmak niyetinde olmadığımı gördü. Kaba davranmak Erewhon'lularda ahlak dışıydı ve suç göstergesiydi. Eğer soğuk algınlığımdan bile ben sorumluysam yargıcın vereceği kararla nutkum tutulabilirdi.

Dillerini anlayabildiğim kadarıyla konuşmalarını dinledim ve bu konuşmalardan hastalığımın üzüntüsü içinde olmasına rağmen söylediklerinden küçük bir umut yakaladım fakat ne tam olarak konuşulanları anlayabildim ne de Erewhon'luların yakında alışacağım sapıklıkları hakkında bir fikir edinebildim. Yatmadan bana gizlice ispirto, su ve fazladan battaniye getirdi. Ertesi gün onun sayesinde kendimi iyi hissettiğimi söyledim ve bütün bu aramızda geçenleri kimseye söylemememizi önerdim. Hiçbir soğuk algınlığını bu kadar hızlı atlattığımı da hatırlamıyorum. Bu küçük hadise beni oldukça şaşırtmıştı.

Gelenler oldu. Sanırım bunlar bu ülkeye geldiğimde yargıç gelmeden önce iki kişinin incelendiği gün yoğun işlerle geçecek olan uzun hapis hayatları ve gezindiğim bahçeden duvarla ayrılan bir yerde günlerini geçirebileceklerini bildiğim o iki kişiydi.

Duvarın öteki tarafından sık sık öksürük ve inleme sesleri duyuyordum. Duvar yüksek olduğu için tırmanmaya hiç cesaret edemedim; üstelik gardiyan beni görebilir ve kaçtığımı düşünebilirdi. Ama sık sık duvarın öteki tarafında ne tür insanların olduğunu da merak ettim doğrusu. Gardiyana sormayı düşündüm ama onu nadiren görebiliyordum. Yram'la birlikteyken de konuşacak başka şeyler buluyorduk.

Dillerini daha iyi öğrendiğim bir ay daha geçiverdi. Bana söylenilenleri anlayabiliyor ve akıcı bir şekilde kendimi ifade edebiliyordum. Öğretmenim bu kadar hızlı ilerlememden hayrete düşmüştü. Çektiğim sıkıntıları ona belli etmemeye çalışıyorsam da o anlıyordu; bu nedenle çok iyi iki arkadaş oluvermiştik.

Ziyaretçilerim gitgide arttı. Beni sadelikleriyle, nezaketleriyle, düşüncelilikleriyle, güzellikleriyle, kibarlıkları ve tatlılıklarıyla sevindiren erkekler ve kadınların yanında az da olsa kendini beğenmiş insanlar da vardı.

Hapiste üçüncü ayın sonunda öğretmenim beni ziyarete geldi ve bana burada iyi davranılıp davranılmadığı, uygun şartların sağlanılıp sağlanılmadığı hakkında devletten muhaberat geldiğini söyledi. Eğer sağlığımda bir sorun yoksa ve enerjiksem, saçlarım hâlâ parlaksa, gözlerim mavi, cildim de canlıysa kral ve kraliçe beni görüp konuşmak isteyebilirler diye şehir merkezine gönderilecektim. Oraya vardığımda da şartlara uygun şekilde özgür biri gibi davranacaktım. Öğretmenim aynı zamanda önde gelen tüccarlardan birinin evini tamir etmem ve istediğim kadar misafiri olmam için söz konusu kişinin bana bir davet gönderdiğini söyledi. Çok tatlı bir insan olduğunu fakat "kleptoman" gibi anlamakta çok zorlandığım, ifade etmesi uzun olan bir şeyden oldukça muzdarip olduğunu, ama artık bu hastalığını atlattığını, zimmetine çok yüklü miktarda para geçirdiğini ve gerçekten seveceğim bir insan olduğunu söyledi.

9. Bölüm

Metropolise Doğru

Adam, yukarıdaki sözleri söyleyip ben daha topluluğun saygıdeğer bir üyesi gibi görünen birinden bu kadar olağanüstü bir dil duymanın şaşkınlığını gösteremeden odayı terk etti.

"Özellikle zor şartlarda zimmetine büyük miktarda para geçirmek ha!" diye söylendim kendi kendime. "Ve benden gidip onunla kalmamı istemek! O tarz bir şey yapmayacağım." Daha en baştan insanların gözü önünde ödün vererek eğer İsrail'in kayıp kabilesi iseler, onların dinlerini değiştirme fırsatıma ve eğer değilseler onlardan para kazanma şansıma nakavt yumruğu atmayacaktım! Hayır, bundan başka her şeyi yapacaktım.

Ve öğretmenimi bir dahaki görüşümde, ona bana teklif edilen şeyden pek hoşlanmadığımı ve bu konuda bir şey yapamayacağımı söyledim. Eğitimimden, ailemden ve ayrıca bir yere kadar doğuştan gelen içgüdülerimden dolayı ve dürüst olmak gerekirse kimse parayı benden daha çok isteyemeyecek olmasına rağmen, kirli paraya karşı gerçek bir hoşnutsuzluğum olduğundan dolayı bunu yapamazdım. Çevirmen, cevabıma çok şaşırmıştı ve eğer bu teklifi geri çevirmekte ısrar edersem bunun çok aptalca olacağını söyledi.

"Bay Nosnibor en azından 500.000 beygir gücünde bir adamdır (İnsanları sınıflandırma ölçütleri kabaca yeteri kadar para art-

tırdıklarını gösteren beygir güçlerine göreydi.), sermaye tablosunu o tutar. Ayrıca kızları Erewhon'un en güzellerindendir." dedi.

İtiraf edeyim ki bütün bunları duyduğumda çok sarsılmıştım ve onun toplumda saygın bulunup bulunmadığını sordum ve şu cevabı aldım:

"Kesinlikle! Ülkede daha üst düzeyde kimse yok."

Sonra benim tavrımı görenin de bana teklifi sunan ev sahibinin zatülcenbi ya da sarılığı olduğunu ya da genelde şanssız olduğunu ve benim de enfeksiyondan korktuğumu sanacağını söyledi.

Sabırsızlıkla "Enfeksiyondan fazla korkmuyorum ama kendi kişiliğime saygım var ve bir adamın diğer insanların parasını zimmetine geçireceğini bilsem ve de bu kişi hasta ya da fakirse emin ol ki ona elimden geldiğince iş verirdim." dedim.

"Hasta ya da fakir!" diye sözümü kesti tercüman; yüzünde dehşetle. "O senin görgü kuralın! En aşağılık suçlularla bile arkadaş olabiliyorsun ama böyle olduğu hâlde basit bir zimmetçilik arkadaşça bir ilişkiye engel oluyor. Seni anlayamıyorum."

"Ama ben de fakirim!" diye haykırdım.

"Sen, bunun için sertçe cezalandırılmayı hak ediyorsun. Aslında seninle ilgili olarak toplanan konseyde sana 'hak edilmiş' olarak nitelendirebileceğim bir ceza verilecekti." dedi. İkimiz de sinirlenmeye başlamıştık.

"Ama kraliçe araştırmacı bir ruha sahip ve seni görmeyi o kadar çok istedi ki krala bir dilekçe verip senden af dilemesini ve bu karışıklık karşılığında sana bir ev verilmesini istedi. Şanslısın ki şu an söylediklerini duymuyor; yoksa bunları kesinlikle iptal ederdi."

Bu sözleri duydukça kalbim sıkıştı. Durumumun zorluğunu hissettim. Kurulu bir düzene karşı koyarak kim bilir nasıl bir "ahlaksızlık" yapıyordum? Birkaç dakika sessiz kaldım ve dolandırıcının davetini kabul etmekten mutlu olacağımı söyledim.

Bunun üzerine öğretmenim keyiflendi ve benim mantıklı bir öğrenci olduğumu söyledi.

Ama kendimi çok rahatsız hissettim. O, odayı terk ettiğinde aramızda geçen konuşmayı düşündüm ama büyük bir ahlaksızlığı savunması dışında hiçbir sonuca varamadım. Benden farklı düşünen insanlarla bir şeyler yapmak zorunda kalmak beni çok üzdü.

Her çeşit amaçsız düşünce gelip aklıma yerleşti. Ustamın kulübesini, keşfe çıkmak gibi çılgın düşünceyi aklıma koyduğum dağ yamacındaki yerimi düşündüm. Yolculuğuma başladığımdan bu yana sanki yıllar geçmiş gibi geldi.

Boğazdaki maceralarımı, sonraki yolculuğumu ve Chowbok'u düşündüm. Chowbok'un geri döndüğünde -geri dönmekle iyi yapmıştı- benim hakkımda diğerlerine ne söylediğini merak ettim. Yakışıklı değildi. Hatta çirkindi; onunla yolculuk çok daha zor olurdu. Alaca karanlık çöktü ve yağmur camlara vurdu.

Kendimi İngiltere'den buraya doğru yolculuğum sırasında üç gün süren deniz tutması dışında hiç bu kadar mutsuz hissetmemiştim. Yram elinde ışık ve akşam yemeği ile belirene dek dalgın ve üzgün bir şekilde oturdum.

Zavallı kız onları bırakacağımı duymuş olduğundan çok perişandı. Mahkûmiyetim bittikten sonra bile her zaman kasabada kalacağıma inanmıştı ve sanıyorum ki ben bu konuyu hiç açmadıysam bile benimle evlenmeye karar vermişti.

Bir şekilde öğretmenimle geçen acı verici garip konuşmadan, kendi yalnızlığımdan ve Yram'ın melankolisinden dolayı anlatamayacağım kadar mutsuzdum. Yatağa girip uykudan gözlerim kapanana kadar da öylece kaldım. Ertesi sabah uyandığımda daha iyiydim. Hareketimi saat on bir gibi gelecek bir araçla yapmama karar verildi; değişiklik umudu beni Yram'ın ağlamaklı yüzünü bile değiştirecek kadar iyi bir ruh hâline soktu.

Onu tekrar tekrar öptüm. Gelecekte buluşmamız gerektiğine ve bu arada benim de onun nezaketini unutmayacağıma ikna ettim. Ona ceketimin iki düğmesini ve saçımın bir tutamını hatıra olarak verdim. Karşılığında da onun güzel saçından güzel bir bukle aldım.

Onun harika tatlılığından ve üzüntüsünden kendimi büsbütün alana dek yüzlerce kez "Hoşça kal." dedim. Sonunda kendimi ondan kurtardım ve merdivenlerden inip beni bekleyen faytona doğru gittim.

Hepsi bittiğinde ve uzaklaşıp gözden kaybolduğumda kendimi iyi hissettim. (Hissettiklerim aklımdan da çıkabilir miydi acaba? Tanrı ya şükür o kendi insanlarından biriyle evlendi ve şimdi mutlu.) Sonra okuyucuyu anlatarak sıkmayacağım uzun ve sıkıcı bir yola gittim. Ancak çoğu zaman gözlerim kapalı olduğu için yolun tehlikeli geçip geçmediğini söyleyemem. Çünkü her sabah gözlerimi bağlayıp geceyi geçireceğimiz hana gelinceye kadar da açmıyorlardı.

Yollar iyi olduğu hâlde yavaş ilerledik. Bütün gün, sabahtan akşama kadar gün ortasındaki iki saatlik dinlenme dışında yola devam ettik.

Ortalama otuz otuz beş milden fazla yaptığımızı sanmıyorum. Her gün atımızı değiştirdik. Daha önce de söylediğim gibi, ülkeyi tam olarak hiç göremedim. Tek bildiğim, düzlük olduğu ve geniş nehirleri feribotlarla birkaç kez geçmek zorunda kaldığımızdı.

Hanlar temiz ve rahattı. Büyük kasabaların bir ya da ikisindeki hanlar ise oldukça lükstü. Yemekleri oldukça lezzetli ve iyi pişmişti. Aynı muhteşem sağlık, zarafet ve güzellik her yere hâkimdi.

Büyük bir ilgi odağıydım; o kadar ki sürücü bana yolumuzu gizli tutmak zorunda olduğunu hatta bazen bizi yolda beklemekte olan basından kaçınmak için direk olarak yolumuzun üzerinde olmayan yerlerden dolaştığımızı söyledi.

Her akşam misafir kabulüm vardı ve sürekli aynı sorulara aynı cevapları tekrar tekrar veriyor olmaktan epeyce yorgun düşüyordum. Ancak bu hoş tavırlı insanlara kızmak imkânsızdı.

Hatırımı ya da yolculukta yorulup yorulmadığımı bir kere bile sormadılar. İlk soruları, zamanla alışıncaya kadar beni hep şaşır-

tan bir saflıkla sordukları ruh hâlimin nasıl olduğu sorusuydu.

Bir gün yorgun, üşümüş ve aynı şeyleri tekrar tekrar söylemekten bıkmış hâldeyken "sorgulayıcıma" karşı biraz kabalaştım ve aşırı sinirli olduğumu söyledim. Kendimi bunu söylediğim andakinden daha aptal bir durumda hiç hissetmemiştim

Şaşırtıcı bir şekilde kibar ve teselli edici ifadeleriyle karşılaştım ve huysuz olduğumu belirten sözlerinin odada uğuldamaya başladığını fark ettim. Bunun üzerine bana, kendimi daha iyi hissederek ruh hâlimi yatıştırmama yardımcı olan, güzel kokan ve tadı güzel olan şeyler vermeye başladılar.

Ertesi sabah iki üç kişi uşaklarıyla otele tatlılar gönderip sinirimin geçip geçmediğini öğrenmeye çalıştı. Verdikleri şeyleri alınca her geçen akşam bir öncekinden daha az sinirli hissettim kendimi; ama geçmiş olsun dileklerinden ve sorgulamalardan hoşlanmadığımdan normalde yeterince sakin olan doğal tavrımı takınmanın daha zahmetsiz olacağını anladım.

Beni ziyarete gelenler arasında Mantıksızlık Üniversitesinde genel kültür eğitimi görmüş ve ana çalışmaları olan kuramda en yüksek dereceleri almış olanlar vardı. Bunlar şehirde düzeltici, müdür, Müzikal Banka kasiyeri, rahip ve daha başka şeyler olarak çeşitli işlerle meşgullerdi ve eğitimlerini de beraberlerinde götürerek ülke geneline kültür mayalamışlardı.

Doğal olarak onlara geldiğimden beri aklımı karıştırmış olan pek çok şeyle ilgili sorular sordum. Onlara girişteki yaylada görmüş olduğum heykellerin anlamının ve amacının ne olduğunu sordum. Bana onların çok eski dönemlere dayandığını, ülkede bunun gibi başka birkaç heykel grubu daha olduğunu ama benim görmüş olduklarım kadar belirgin olmadıklarını söylediler. Ayrıca bu heykellerin eskiden beri dinî dayanakları vardı. Sakatlık ve hastalık tanrılarını yatıştırmak için tasarlanmışlardı. Önceki zamanlarda, dağların ötesine keşif yapıp Chowbok'un atalarından çirkin olanları, bu ilahi varlıkların huzurunda kurban etmek için kaçırıp çirkinlik ve hastalığı Erewhon'lulardan uzak tutmak bir gelenekmiş. Hatta yüzyıllar önce kendi insanlarından çirkin ve sağlıksız olanları da kurban olarak sunmuş oldukları

kulağıma fısıldanmıştı. Ama bu iğrenç gelenekler -beni bilgilendiren kişi inandırıcı olmayan bir şekilde beni temin etti ki- yine de uzun sürmemiş ve bu tür inançlar da kalmamış.

Eğer Chowbok'un kabilelerinden biri Erewhon'a gelmiş olsaydı ona ne olacağını sordum. Asırlardır böyle bir şey gerçekleşmediğinden kimsenin bunu bilmediği söylendi. Suç unsuru teşkil etmese de onlar genel olarak buraya topluca gelemeyecek kadar çirkindiler.

Onlarda suç ahlaki bir şeydi; düzelticinin sanatının da ötesindeydi. Suçlu muhtemelen "Tedavisi Olmayan Sıkıntılar Hastanesine" gönderilirdi. Başka birinin sıkıcılığına karşı tahammülsüz olan Erewhon'lu hastane çalışanları tarafından saatlerce can sıkıntısına maruz kalır ve buna maruz kalan başka biri bulunamazsa kısa sürede ölürlerdi; aslında onlar "profesyonel sıkılıcılar" olarak işe alınabilirlerdi. Bunu duyduğumda aklıma bu konudaki söylentilerin Chowbok'un halkı arasında yaygın olabileceği geldi; çünkü korkusunun şiddeti, heykellerin önünde canlı canlı yakılarak ölme korkusundan ilham alamayacak kadar büyüktü.

Onlardan Eski Makineler Müzesi ve bütün sanatların, bilimlerin ve buluşların gerilemesi hakkında da bilgi istedim. Öğrendim ki 400 yıl kadar önce, ta ki kuram profesörlerinin en bilgililerinden biri, makinelerin en sonunda insan ırkının yerini almak üzere yönlendirildiğini ve başka bir şekilde ruhla dolu hâle gelerek hayvan-bitki âlemlerinde hayvanın olduğu gibi üstün olacağını kanıtlayan sıra dışı bir kitap yazana kadar, mekanik bilginin durumu bizimkinden çok ötedeymiş ve olağanüstü hızla gelişiyormuş.

Adamın mantığı ya da mantıksızlığı oldukça tatmin ediciymiş. Bu nedenle halkı da peşinden sürüklemiş ve 271 yıldır hiç kullanılmamış olan bütün makineleri -bir dizi anlaşmadan sonraki dönemde- temizlemişler ve kanun önünde suçların en kötüsü olarak gördükleri tifüs ateşiyle çalışmaktan farksız görülen tüm ileri gelişme ve keşifleri şiddetle yasaklamışlar.

Bu, akli ve fiziki rahatsızlıkları ortadan kaldırmak istediklerinde kullandıkları tek yoldu; hatta burada bunu yasalara uygun olarak yapıyorlardı. Saatimi hatırladığımda kendimi rahatsız hissettim; ama böyle bir suçun daha önce duyulmadığını ve tamamen

yabancı olan birine karşı, özellikle böyle iyi bir karaktere (fiziğimi kastediyorlardı) ve böyle açık renk saça sahip olan birine karşı cezanın daha hafif olacağını söylemeleri beni rahatlattı. Dahası saat tam bir merak odağıydı ve başkent koleksiyonuna güzel bir ilave olacaktı; işte bu yüzden kendimi sıkmamam gerektiğini söylediler.

Mantıksızlık Üniversitesi ve Makinelerin Kitabı ile ilgili gereken yerlerde daha detaylı yazacağım. Başladığımızdan bir ay kadar sonra yolculuğumuzun neredeyse bitmek üzere olduğunu söylediler. Geri dönüş yolunu bulmam imkânsız göründüğünden artık gözümdeki bandaj çıkarılmıştı.

Sonra neşeyle güzel bir kasabanın caddeleri boyunca ilerledik; iki yanında kavak ağaçları olan, uzun, geniş ve düz bir yola çıktık. Yol, çevresindeki şehirden hafifçe yükseliyordu ve belli ki daha önce demir yoluydu. Diğer taraftaki tarlalar olabilecek en iyi şekilde ekilmiş hâldeydi, bağ bozumu ve hasat yeni toplanmıştı.

Hava mevsimin akışına göre hesap edilenden epey hızlı şekilde serinledi; bu yüzden güneşten uzaklaşmakta olduğumuzu ve başladığımız noktaya göre ekvatordan birkaç derece uzak olduğumuzu düşündüm.

Hatta bitki örtüsü ve insanlardaki enerjisizlik bile sıcak bir iklimde olduğumuzu gösteriyordu ki onlar dayanıklılığı olan oldukça güçlü bir ırktı.

Yüzüncü kez düşündüm ki bütünüyle bakınca onların fiziklerine benzer kimseyi görmemiştim. Zorlu oldukları kadar da iyi huylu görünüyorlardı. Her yer çiçeklerle doluydu. Çiçeksiz yerlerde ise İtalya ve Fransa'nın incir, şeftali, armutlarına çok benzeyen bol miktarda lezzetli meyve vardı.

Hiçbir vahşi hayvan görmedim ama Avrupa'daki kadar çok kuş vardı; ancak dağın diğer tarafındaki gibi ehlî değillerdi. Yaylı tüfek ve okla vuruluyorlardı. Barut bilinmiyordu ya da ne pahasına olursa olsun kullanılmıyordu.

Artık başkente yaklaşıyorduk, büyük kulelerle istinat duvarları-

nı ve saraylara benzeyen yüksek binaları görebiliyordum. Nasıl karşılanacağım konusunda endişelenerek gerilmeye başladım; ama o ana kadar kadar iyi idare ettiğimden şimdiye kadar sürdürdüğüm planı devam ettirmeye karar verdim. Yani yanıldığımı anlayana kadar sanki kendimi İngiltere'de sanıyormuşum gibi davranıp ortamın nasıl olduğunu çözünceye kadar hiçbir şey söylemeyecektim.

Gitgide daha yaklaştık. Yaklaştığım haberi çabuk yayılmıştı ki yolun iki tarafında beni en saygıdeğer meraklarıyla selamlayan büyük kalabalıklar toplanmıştı. Selamlarını aldığımı göstermek için sürekli bir o yana bir bu yana bakıp başımı eğiyordum.

Bir mil kadar kalmışken aralarında beni evine davet etmiş olan adam, belediye başkanı (Sanırım ondan böyle bahsetmem gerekiyor.), onun tarafından tanıştırılan saygıdeğer yaşlı bir adam ve birkaç meclis üyesi tarafından karşılandık.

Davet gönderen kişiye içtenlikle selam vererek memnuniyet duyduğumu ve nazik davetini memnuniyetle kabul edeceğimi söyledim. Daha fazla bir şey dememi engelleyerek yakında olan at arabasını ve içine geçip oturmamı işaret etti.

Tekrar belediye başkanı ve üyelere selam verdim ve adı Senoj Nosnibor olan ev sahibimle birlikte arabayla uzaklaştım. Yarım saat kadar sonra araba ana yola döndü ve meydana gelinceye kadar kasabanın duvarlarının altından, hafif bir yükseklikten ve şehrin kenar mahallelerinden gittik

Bir süre sonra Senoj Nosnibor'ın evindeydik. Hayal edebileceğim en güzel evdi. Evin bahçesinden bakınca etkileyici bir görüntü oluşturan eski demir yolu istasyonunun kalıntılarına yakın yapılmıştı.

Arsa on on iki dönüm genişliğindeydi ve biri diğerinin üzerine uzanacak şekilde teraslı bahçelerle kaplıydı. Birkaç büyük basamakla bahçenin yamacına inip çıkılıyordu. Bu basamakların üstünde ince bir işçilikle yapılmış heykeller vardı.

Heykellerin yanında benim için yeni olan çeşitli çalılarla dolu

vazolar ve basamakların her iki yanında da arasında çimenlik yollar olan sıra sıra eski servi ve sedir ağaçları vardı. Devamında, çeşit çeşit asma bahçeleri ve bolca meyve veren ağaçlarla dolu bahçeler geliyordu. Evin içine avludan geçilirek giriliyordu. Çevresinde, -Pompei 'deki[10] gibi- odalara açılan bir koridor vardı. Avlunun ortasında bir çeşme ve bir banyo vardı. Avluyu geçtikten sonra evin iki katlı ana bölümüne geldik.

Odalar geniş ve yüksekti. İlk bakışta fazla mobilyaları yokmuş gibi göründü; ama zaten sıcak iklimlerde insanlar soğuk iklimlere kıyasla evlerini daha az dekore eder. Kadınların sık sık rastgele çaldığı, yarım düzine bronz çanın olduğu geniş çizim odası haricinde diğer odaların hiçbirinde müzik yapılabilen bir enstrüman yoktu. Çanları duymak çok hoş olmasa da daha önce bundan daha kötüsünü de duymuştum.

Bay Nosnibor, tercümandan duyduğum kadarıyla karısı ve kızları olduğunu sandığım kadınların bulunduğu özel odaya gelinceye kadar beni birkaç ferah odaya götürdü. Bayan Nosnibor, kırk yaşlarında ama hâlâ hoş bir kadındı; ancak biraz kilo almıştı. Kızları, hayatlarının baharında ve olağanüstü güzellikteydiler.

Büyük olan kız kendini beğenmiş biri olmasına karşın küçük olanının daha dostça bir tarzı olduğu için tercihimi hemen genç olandan yana kullandım; adı Arowhena'ydı. Bay Nosnibor beni kusursuz bir nezaketle ağırladı, hoş karşılanmış olmasaydım gerçekten utangaç ve gergin olacaktım.

Uşak, diğer odada yemeğin hazır olduğunu söyleyinceye dek "tanıştırılma merasimim" devam etti. İnanılmaz derecede açtım ve yemek tüm övgülerin ötesindeydi. Sanırım okuyucu harika bir yerde olduğumu düşünmeye başlamıştır. *Bu adam zimmetine para geçiriyor ha! İmkânsız,* dedim kendi kendime.

Ama yemek sırasında ev sahibimin biraz zor biri olduğunu fark ettim. Bütün yemek boyunca azıcık ekmek yedi ve süt içti. Yemeğin sonuna doğru Bay Nosnibor ve ailesinin çok özen gös-

10) Vezüv Yanardağı nın eteğindeki antik kent.

terdiği, uzun siyah sakallı bir adam geldi; aile düzelticisiydi.

Bay Nosnibor bu adamla birlikte, daha sonra ağlama ve inlemelerin yükseldiği başka bir odaya geçti. Kulaklarıma inanamadım ama birkaç dakika içinde bu seslerin Bay Nosnibor'ın kendisinden geldiğine emin oldum.

Arowhena sakince tuza uzanırken "Zavallı babam, ne korkunç acı çekiyor." dedi. Anne ise "Evet, ama sanırım şu an tehlike geçti." diye cevap verdi.

Sonra bana durumu açıklamaya başladılar. Düzelticisinin yaptığının bir çeşit tedavi olduğunu ve oldukça başarılı olduğunu söylediler. Bu detayların hepsini başka bir bölüm için saklayacağım ve anlatılanları direkt söylemektense bu konudaki genel düşünceleri özetleyeceğim. Okuyucudan, bu geleneği tam olarak anlayamasam da tamamıyla gerçeklere dayanarak anlatmaya çalıştığım bu bölümdeki ve bundan sonra gelecek olan bölümlerdeki şeylere inanmasını ve asla isteyerek yapmayacağım yanlışlıkları göz ardı etmesini rica ediyorum.

10. Bölüm

Şimdiki Düşünceler

Benim çıkardığım sonuç şu ki eğer bu ülkede bir adam hastalanır ya da sağlığı bozulursa ya da yetmiş yaşına gelmeden bir şekilde vücudu iflas ederse halktan oluşan bir jürinin önünde yargılanır ve durumuna bağlı olarak halk önünde aşağılanır ve ceza alırdı.

Hafif suçların ve hastalıkların bizde olduğu gibi alt kategorileri vardı. Mesela ciddi bir hastalığı olan adam çok ağır bir şekilde cezalandırılırken sağlığı yerinde ama gözlerinde sorun olan altmış beş yaş üstü bir adam sadece para cezası alıyor, eğer ödeyemezse bu hapis cezasına çevriliyordu.

Ama bir adam sahte çek yazmış, evini ateşe vermiş, başka bir adamı gasp etmişse ya da suç olan başka bir şey yapmışsa ya hastaneye kaldırılıp halkın gelirleriyle güzelce bakım görüyor ya da durumu iyiyse arkadaşlarına ciddi bir moral bozukluğu yaşadığı bildiriliyordu. Tıpkı biz hastayken yaptığımız gibi büyük bir endişeyle gidip onu ziyaret ederler, nasıl olduğunu ve belirtilerinin ne olduğunu araştırırlardı ve adamın tamamıyla sakin bir şekilde cevaplayacağı sorular sorarlardı. Kötü tavır için açıklıkla cevap vereceği soruların hastalıklarımızdan daha az acıklı olmadığını düşünmemize rağmen, kötü davranan bireylerin kesinlikle yanlış yaptıklarını gösteren şeyler ya doğum öncesi ya da doğum sonrası şanssızlık sonucu ortaya çıkmaktaydı.

Ancak hikâyenin garip tarafı şu: Ahlaki bozuklukları çevreden ya da karakterden kaynaklanan bir şanssızlık olarak görmelerine rağmen, İngiltere'nin anlayışla ve acıyla karşıladığı veba talihsizliğini ciddiye almıyorlardı. Hastalıklar ya da başkalarının hastayı tedavi etmesi bile insanları rahatsız ettiği için bu, topluma bir hakaret sayılıyordu.

Dolayısıyla, servet kaybı veya çok bağlı olunan yakın arkadaşın yitimi neredeyse fiziksel kusurlar kadar şiddetli cezalandırılırdı. Bunun gibi fikirlerin yabancı örneklerine 19. yüzyıl İngiltere'sinde bile rastlanır. Eğer birisinin çıbanı varsa doktor bunun sağlıksız bir durum olduğunu söyleyecektir; oysa insanlar sadece hasta olduklarını ifade etmek yerine her yönden kötü olduklarını ya da kollarının ya da parmaklarının kötü olduğunu söylerler.

Yabancı ulusların arasında Erewhon'luların fikirleri hâlâ açıkça ayırt edilebilir. Örneğin Müslümanlar bugüne kadar kadın mahkûmlarını hastaneye gönderirler, Yeni Zelanda Maorileri herhangi bir talihsizliğe uğradığında saldırganın evini ziyaret edip bütün eşyalarını yakarlar. Ve İtalyanlar "ayıp" ve "talihsizlik" kavramları için aynı kelimeyi kullanırlardı.

Bir keresinde İtalyan bir kadının, "Cennetin bütün erdemlerine sahip." diye söz ettiği genç bir arkadaşıyla konuşurken duydum. "Zavallı, talihsiz arkadaşım amcasını öldürmüş." dedi

Babam küçükken beni İtalya'ya götürdüğünde duyduğum bu olayı başka birine anlattığımda hiç şaşırmadı. Anlatan adam, iki üç yıl boyunca İtalya'nın bir şehrinde alımlı görüntüsü ve davranışları olan Sicilyalı genç bir taksi şoförü tarafından gezdirildiğini ama sonra onun izini kaybettiğini söylemişti.

Sonra ne olduğunu sorduğumda babasını öldürmeye teşebbüsten -ama neyse ki başaramamıştı- hapse atıldığını duyduğunu söyledi. Birkaç yıl sonra bana bunu anlatan adam, kendisini tekrar alımlı genç bir taksicinin tacizine uğrarken bulmuş.

Neler olduğunu "Sevgili efendim, seni son gördüğümden bu yana beş yıl geçti; üç yıl askerî görev, iki yıl talihsizlik." diyerek açıkladı. Zavallı adam bu "talihsizlik" boyunca hapisteymiş.

Ahlaki açıdan pek bir anormallik göstermiyordu. O ve babası şimdi çok iyi geçiniyordu ve ikisinden biri diğerini kıracak bir talihsizliğe bulaşmazlarsa öyle devam edecek gibi duruyordu.

Sonraki bölümde Erewhon'da talihsizlik, zorluk ya da hastalığın nasıl idare edildiğine dair birkaç örnek vereceğim ama şu an bizim için şuçlu sayılanların tedavisiyle devam edeceğim. Bunlar -tarafsız bir şekilde ceza almaları gerekmese de- "düzeltilmeye ihtiyacı olanlar" olarak biliniyordu.

Buna benzer şekilde, "düzelticiler" dedikleri eğitimli bir "ruh işleme" sınıfı vardı, çevirebildiğim kadarıyla bu "çarpıkları geri bükenler" anlamına gelen bir kelimeydi.

Bu adamlar İngiltere'deki doktorlar kadar eğitim görür ve her ziyarette el altından ücret alırlardı. Bizim kendi doktorlarımız gibi kendilerine itirazsız uyulur ve aynı içtenlikle davranılırdı, çünkü çok acılı tedavi süreçlerinden geçmek zorunda kalsalar da biliyorlardı ki ne kadar erken iyileşirlerse o kadar menfaatlerine olurdu ve eğer yine sağlıkları bozulursa önceki kadar ilgi görmeyeceklerdi.

Aranmayacaklardı derken Erewhon'luların sonuçta sosyal rahatsızlık duymaktan değil sahtekârlık yapmış olmaktan acı çekeceklerini kastettim. Tıpkı bizim fakir ya da alt sınıftan insanlarla arkadaşlık yapmaya eğilimli olmayışımız gibi hastalar da daha az keyifli bir arkadaş olacaklarından arkadaşları onu bırakacaklardı.

Öz saygısı olan hiç kimse doğum, sağlık, para, iyi görünüm, kapasite ya da başka bir şey açısından kendinden daha şanssız olanlarla kendini şefkat konusunda eş tutamaz. Aslında bu, hoşnutsuzluğun ve hatta iğrenmenin talihliler tarafından talihsizlere -ya da daha ciddi ve daha az bilinen talihsizliklerle karşılaşmış kişilere- karşı hissedilmesi sadece doğal değil aynı zamanda hayvan ya da insan toplulukları için istenilen bir şeydi.

Bu yüzden, Erewhon'lular suç işleyenlere fiziksel olarak rahatsız oldukları için bulaşmazlar ve örneğin aralarında banka soymuş bir kişiyi tamamen bu hastalığından kurtulana kadar arala-

rında barındırmazlardı. Suçluların fiziksel rahatsızlıklarına karşı onlara "Senin yerinde olsam senden daha iyi bir insan olurdum." gibi cümleler söyleyip onlara bir suçlu gibi davranmayı bırakırlardı.

Bu yüzden hastalıkları uydurabildikleri her kurnazlık, ikiyüzlülük ve hileyle saklamalarına rağmen, olası bir durumda en kötü akıl hastalıklarına karşı oldukça açıklardı.

Aslında diğer insanlara karşı çok düşünceliyken kendilerini günahkâr görerek gülünç duruma düşen, söz gelimi hastalık hastası insanlar vardı. Fakat bu istisnai bir durumdu. Genellikle bizim sağlığımız için gösterdiğimiz özenin aynısını onlar kendi ahlaki huzurları için gösteriyorlardı. Bu yüzden bizim aramızda kullandığımız "Tanıştığıma memnun oldum." ve benzeri hoş sözler, hastalık getiren şeyler olarak görülüyor; hatta daha kibar kesim bir adamın iyi göründüğünü söylemek gibi bir iltifata bile tahammül edemiyordu.

Birbirlerini "Umarım bu sabah iyisindir." ya da "Umarım seni son gördüğümdeki alaycılığından kurtulup iyileşmişsindir." gibi sözlerle selamlıyorlar ve eğer selamlanan kişi iyi değilse ya da hâlâ alaycıysa hemen onu avutuyorlardı.

Aslında, düzelticiler bütün bilinen akli isteksizliklere, benim anlayamadığım, ama pratikte iyi işliyormuş gibi görünen kendi sistemlerine göre isim vermeye başlayacak kadar ileri gittiler; çünkü onlar birinin hikâyesini dinler dinlemez ve uzun kelimelere olan alışkanlıklarıyla durumu anladıklarında sorunun ne olduğunu da anlıyorlardı.

Okuyucu, kötü sağlığı kapsayan yasaların, herkesin anladığı ama anlamış görünmenin bile kötü görüleceği bilinen kurguların yardımıyla savuşturulduğuna inanmakta güçlük çekmeyecektir.

Bu nedenle, Nosnibor'ın evine vardıktan bir iki gün sonra beni ziyarete gelen kadınlardan biri, kocasının o sabah pazar yerinden geçerken bir çift çorap çalmış olduğu için gelemeyip sadece kartını gönderdiğinden dolayı özür diledi.

Şaşırdığımı asla belli etmemem gerektiği konusunda uyarılmıştım, bu yüzden sempatiyle yaklaştım ve başkentte çok kısa bir süredir bulunduğum hâlde bir elbise fırçası çalmaktan ucuz kurtulmuş olduğumu ve böylece günah işlemeye direndiğimi, ne çok sıcak ne de çok ağır olan herhangi bir özel ilgi objesi gördüğümde çok korktuğumu ve kendimi düzelticinin ellerine teslim etmem gerektiğini söyledim.

Bütün söylemiş olduklarıma kulak kesilmiş olan Bayan Nosnibor, kadın gittikten sonra beni tebrik etti. "Erewhon görgüsüne göre daha kibar olamazdın." dedi. Sonra bir çift çorap çalmış olmanın ya da "çorabı olmanın" (daha amiyane bir tabirle) söz konusu insanın keyfinin hafif kaçmış olduğunu söylemenin en açık yolu olduğunu söyledi.

Bütün bunlara rağmen iyi olmaktan kastettikleri şeyden çok hoşlanıyorlardı. Akıl sağlığına hayrandılar. Bunu diğer insanlarda görmeyi severlerdi ve kendilerinde onu korumak için her türlü şeyi göze alırlardı.

Sağlıksız ailelere mensup olduğunu düşündükleri kişilerle evlenmeyi çok kötü bir şey olarak görüyorlardı. Ne zaman kötü bir şeyle suçlansalar hemen bir düzeltici çağırırlardı. Hatta kabul etme aşamasında olmalarına rağmen ya da düzelticinin ilaçları haftalarca hapsedilme ya da bazı durumlarda ağır işkence gibi acı veren şeyleri kapsasa bile hiçbir Erewhon'lunun düzelticinin dediği şeye karşı çıktığını görmedim; tıpkı doktorunun önerdiği en korkunç operasyona bile girmeyi kabul eden İngiliz hastalar gibi.

İngiltere'de tedavinin canımızı yakacağı korkusuyla sadece sorunun ne olduğunu sormaktan başka bir şey yapmayız. Doktora en kötü şeyi bile yapması için izin veririz ve hiç sızlanmadan her şeye razı oluruz çünkü doktorun bizi iyileştirmek için elinden geleni yapacağını biliriz ve ayrıca o durumu bizden daha iyi değerlendirebilir; fakat hiçbir şeyleri olmamasına rağmen bu şekilde tedavi edilen Erewhon'lular gibi tedavi edilseydik hastalığımızı saklardık ki aynı şeyi akıl ve zekâyla ilgili bir problem olduğunda yapıyoruz. Sorun öğrenilene kadar da sağlıklı numarası yapıyoruz, ama bu durumumuz öğrenildiğinde kibar ve nazik bir

şekilde bizi sorunumuzdan kurtarmaya çalışırlarken bize dayak atmıyor ya da bir yerimizi kesmiyorlar ve doktorlar da bu durumun içinde olmalarının sadece şans eseri olmadığının bilincindeler.

Böylece Erewhon'lular eğer düzelticileri tavsiye ederse haftada bir dayak yiyor ve bir ya da iki ay boyunca sadece ekmek ve sudan oluşan bir diyet uyguluyorlardı. Ev sahibimin dul bir kadının bütün mallarını alarak onu dolandırmasından sonra bile, bir İngiliz'in kendi başına doktora gitmesinden daha gerçek bir acı çektiğini sanmıyorum.

Böyle olduğu hâlde ondan çok daha kötü zaman geçirmiş olmalı. Duyduğum sesler acısının çok şiddetli olduğunu göstermeye yetti ama buna maruz kalmaktan hiç çekinmedi. Bunun onu iyi yapacağından oldukça emindi ve sanırım haklıydı da. Bu adamın tekrar zimmetine para geçireceğine inanamıyorum. Yapabilir ama yapana kadar da uzun süre geçecek.

Hapishanede yattığım süre içinde ve yolculuğum sırasında yukarıda bahsettiklerimin büyük kısmını zaten keşfetmiştim ama hâlâ son derece ilginç geliyordu ve konuya komşularımın bakış açısında bakma konusundaki yeteneksizliğim sayesinde sürekli ya kabalık yaparsam diye korkuyordum. Ama Nosnibor'ın evinde birkaç hafta kaldıktan sonra her şeyi daha iyi anlamaya başladım, özellikle ev sahibimin hastalığı hakkında bana tam olarak ve tekrar tekrar anlattığı her şeyi duyunca.

Yıllardır şehrin borsasındaymış ve adaletli olduğu düşünülen sınırları ya da izin verilen pazarlığı aşmadan güzel bir varlık edinmiş gibi görünüyordu; bazı durumlarda hileli yollarla para kazanma isteği duymuş ama birkaç defa böyle yapınca kendisini rahatsız hissetmiş.

Şartlar, sonunda onu çok ciddi bir derecede hile yapmaya sevk edene kadar rahatsızlığını maalesef küçümsemiş ve hafife almış; -bana onların ne olduklarını anlattı, olabilecek en kötü şeylerdi ama şimdi detay vermeme gerek yok- fırsatı kullanmış ve artık çok geç olduğunda ciddi bir şekilde hasta olduğunun farkına varmış. Kendini çok uzun süre ihmal etmişti.

Hemen eve gidip olan biteni olabilecek en yumuşak şekilde karısına ve kızlarına anlatmış. Durum çok ciddi olduğu için krallığın en ünlü düzelticilerinden birini danışmak için çağırmış. Düzeltici geldikten sonra ona hikâyeyi anlatıp ahlakının kalıcı olarak bozulmuş olabileceğinden korktuğunu söylemiş.

Ünlü adam, ona birkaç iç açıcı kelimeyle garanti verip daha sonra daha detaylı bir teşhis koymaya başlamış. Bay Nosniborn'ın ebeveynlerinin ahlakının iyi olup olmadığını araştırmış. Ona ailesinde kötü bir şey olmadığı ama fizik olarak kendisini benzettikleri anne tarafından dedesinin tam bir alçak olduğunu ve son günlerini hastanede geçirdiğini söylemişler. Aynı zamanda babasının erkek kardeşi birçok yıl boyunca alçak bir hayat sürdükten sonra, sonunda yeni bir okulun bir filozofu tarafından; anladığım kadarıyla homoepati[11] kadar eski olan, allopatiye[12] benzeyen bir yöntemle tedavi edilmişti.

Düzeltici kafasını sallayıp gülerek tedavinin doğal yoluyla olması gerektiğini söylemiş. Birkaç sorudan sonra bir reçete yazmış ve ayrılmış. Reçeteyi gördüm. Devlete zimmete geçirilen paranın iki katının verilmesini emrediyordu; altı ay boyunca ekmek ve sütün dışında hiç yemek yoktu ve on iki ay boyunca ayda bir dayak vardı.

Hortumlanan paranın hiçbir kısmının paranın sahibi olan kadına ödenmemesine şaşırdım ama araştırdıktan sonra kaybını fark ettikten hemen sonra ölerek kurtulmasaymış, Hatalı Gizlilik Mahkemesine dava edileceğini öğrendim.

Bay Nosnibor'a gelince; benim vardığım gün on birinci dayağını yemişti. Onu daha sonra öğleden sonra gördüğümde acıdan kıvranıyordu ama Erewhon'un sözde sağlık yasaları çok sıkı olduğu için bundan kaçış yoktu ve eğer düzeltici emirlerinin uygulandığından emin olmazsa hasta -fakirlerde olduğu gibi-

11) Hastanın sözlü olarak hikâyesine başvurularak uygulanan, bütünüyle doğal yöntemler kullanan, fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duygusal iyileşmede etkili bir tedavi yöntemi.

12) Bu tedavi uygulamasında sağlıklı bir kişiye verilince tedavi edilmek istenen hastalığın belirtilerine yol açmayan ilaçlar kullanılır.

hastaneye götürülecek ve orada daha kötüsüne maruz kalacaktı. Yasa böyleydi ama onu uygulamaya şu durumda gerek kalmamıştı.

Sonraki bir seferde Bay Nosnibor'la tedavinin tamamlanmış olup olmadığını inceleyen bir aile düzelticisi arasındaki konuşmada ben de vardım. Ev sahibimin gözlerinde, vücudunun alışık olduğu sarılıklar olsa da hastanın fiziksel olarak iyileştikten sonra en ufak bir benzerlikten bile çok dikkatli bir şekilde kaçınmasına şaşırdım.

Bunu fark etmek büyük bir görgü kuralı ihlali olurdu. Ancak eğer teşhiste yardımı dokunacağını düşündüyse bir düzelticinin hastadaki küçük fiziksel bozukluklara bakmasının doğru olduğunu söylediler; ama aldığı karşılıklar genelde yanlış ve kaçamak cevaplardı ve konu üzerinde yapabildiği kadar kendi sonucunu çıkardı.

Her mantıklı insan, eğer yardımcı olacağını düşünüyorsa düzelticiye gizli bir şekilde bütün fiziksel rahatsızlıklarını söylemesi gerektiğini bilir; ama insanlar doğal olarak bundan utanıyorlar. Çünkü hem kendilerini düzelticinin gözünde düşürmek istemiyorlardı hem de tıbbi ihmal çok fazlaydı.

Aslında, huysuz mizacı ve savurgan zevklerinin başlamasına bir ihtimal isteksizliğinin neden olduğunu itiraf etmekte zorluk çeken bir kadın duymuştum. Düzeltici, kibar ama derin bir sesle "Buna karşı koymalısın, hastalarımızın bedeni için hiçbir şey yapamayız; bu durumlar bizim yetkimiz dışında ve daha fazla ayrıntı duymak istemiyorum." dedi. Kadın gözyaşlarına boğuldu ve güven verici bir şekilde bir daha rahatsız olmayacağına söz verdi.

Şimdi Bay Nosibor'a dönelim. Öğlen bir türlü bitmek bilmezken onun dayağa nasıl dayandığını öğrenmek için birçok kişi geliyordu. Çok zor bir şeydi ama bazı sorgulamalar ona keyif veriyor gibiydi ve tedavisi boyunca arkadaşlarının ona ilgili davranmasından sonra tekrar kötülük yapmak istediğini söyledi. Üstelik bunu söylerken ciddi olmadığını söylemek zordu.

Ülkede kaldığım süre boyunca Bay Nosnibor işlerine daha

çok dikkat etmeye başladı ve zaten fazla olan zenginliğini biraz daha arttırdı; ama ikinci kez aklının karıştığına ya da dürüst yollar haricinde para kazanmaya çalıştığına dair hiçbir dedikodu duymadım.

Daha sonra sağlığının düzelticinin tedavisinden hiç etkilenmediğine inanmak için geçerli bir nedeni olduğunu duydum, ancak arkadaşları bu konuda aşırı meraklı olmamayı seçtiler. İlişkilerine döndükten sonra acı çekecek birine göre suç işlemesinin üstesinden geldiğini öğrendim.

Fiziki rahatsızlıklar, anayasalarından bağımsız nedenlerden oluştuğu için bunları daha hafif görüyorlardı. Bu yüzden eğer birisi kendini zarar verici bir şeye aşırı bağımlılıkla ya da çok içerek harap ederse bu akli bir hastalığın nedeni olarak görülüyor ve bu yüzden ufak bir şeyle geçiştiriliyordu. Ancak bize göre insanın kontrolü dışında olan yüksek ateş, nezle ve akciğer hastalıklarına karşı acımaları yoktu.

Eğer durum çok ciddi değilse ve kendilerini affettirecek kadar iyileşirlerse gençlerin hastalıklarına karşı daha hoşgörülülerdi; örneğin birinin vahşi yulaflarını saçmasına benzettikleri kızamık gibi. Ve bunları affedilebilir düşüncesizlikler olarak görüp göz ardı ederlerdi.

Düzelticiliğin uzun ve özel bir eğitimi olduğunu söylememe gerek yok. Ahlaki rahatsızlığı tedavi edecek birinin uygulamada bütün bunlara aşina olması gerekirdi.

Düzelticilik mesleği öğrencisinin dinî bir görev olarak sırasıyla bütün suçları denemek için bazı zamanlarda ayrılması gerekirdi. Bu zamanlara "perhiz" denir ve öğrenciler kendi içlerindeki yaygın suçlara boyun eğdirene ve böylece hastalarına kendi deneyimlerine dayanarak tavsiye verecek duruma gelene kadar perhize devam ederlerdi.

Sıradan bir düzeltici değil de uzman olmak isteyenler daha çok kendilerini pratik yapacakları bir dala adamışlardı. Bazı öğrenciler yaşamları boyunca egzersizlere devam etmesi için zorlanır ve bazı özverili adamlar içmekten, açgözlülükten ya da

özel dal olarak seçtikleri şeyi denerken şehit olurlardı. Fakat büyük çoğunluk, çalışmaları gereken suçu değişik bölümlerde denerken yaptığı gezilerde zarar görmezdi.

Erewhon'lular saf erdemin çabuk kaybedilen bir şey olmadığını düşünüyorlardı. Birden çok durumda, ebeveynlerin gerçek ya da sözde erdemlerinin üçüncü ya da dördüncü kuşaktan çocuklara kadar ulaştığını gördüm.

Düzelticiler erdem için söylenecek en büyük şeyin ondaki muazzam denge olduğunu, onun tarafında olmanın ona karşı olmaktan çok daha iyi olduğunu söylerler; ama insanlar daha farkına varmadan onlara kötü şeyler yaptıran, etrafta dolaşan bir sürü sahte erdem olduğunu da söylüyorlardı.

Suç ya da erdem konusunda da göze çarpmayanların en iyileri olduğunu belirtiyorlardı. Onlara Hogarth'ın miskin ve gayretli çıraklığından bahsettim; ama gayretli olmanın çok da iyi bir meziyet olduğunu düşünmüyor gibilerdi.

11. Bölüm

Bazı Erewhon Duruşmaları

Erewhon'da da diğer ülkelerde olduğu gibi özel konularla ilgilenen bazı adalet mahkemeleri vardı. Yukarıda açıkladığım gibi genel olarak talihsizlik öyle ya da böyle suç olarak kabul ediliyordu. Bu suçlarda sınıflandırma da yapılıyordu ve belirlenen başlıklara bağlı mahkemeler de konuyla ilgili bölüm başlığı altında yargılama yapıyordu.

Başkente geldikten kısa bir süre sonra "Kişisel Kayıp Mahkemesi"ne ziyarete gittim ve onu en büyüğü üç yaşında üç çocukla bırakan ve çok bağlı olduğu karısını henüz kaybetmekle suçlanan bir adamın duruşmasını merak ve üzüntüyle izledim.

Davalı avukatının öne sürmeye çalıştığı savunma, adamın karısını gerçekte hiç sevmediğiydi. Ancak başsavcı, çiftin birbirine ne kadar bağlı olduğunu anlatan şahitler çağırıp durunca bu sav tamamen çürütüldü ve mahkûm, hâlâ yasını tuttuğu kaybını hatırlatan olaylar kanıt olarak sunuldukça ağlayıp durdu.

Fakat jüri kısa bir değerlendirmeden sonra adamın suçlu olduğu kararını verdi ancak yakın zamanda eşine hatırı sayılır bir miktarda sigorta yapmış olduğundan ve sadece iki taksit ödediği hâlde sigorta şirketinden itiraz etmeden para almış olduğundan dolayı şanslı sayılabileceği gerekçesiyle suçunun bağışlaması tavsiyesinde bulundular.

Jürinin hükümlüyü suçlu bulduğunu söylemiştim. Yargıç hüküm verdiğinde mahkûmun avukatının buna benzer talihsizliklerin mahkeme tarafından ciddiye alınmadığını anlatan bir eserden bahsettiği için azarlanmasına şaşırdım.

Yargıç, "Bu acemice yazılmış kitapları, 'Şans sadece insan saygısının bir nesnesidir.' ahlaki belirtisinin kabul edileceği zamana kadar saklayalım. İnsanın sadece şanslı diye komşularından daha kıymetli olmaması gerektiği hususu her zaman bir çeşit pazarlıkla çözülmüştür ve öyle de çözülecektir. Ancak şu da olabilir; hiç kimsenin belli bir dereceden daha şanslı olmasına izin vermeyiz." dedi. Sonra mahkûma dönerek devam etti: "Kaybından büyük acı çektin. Doğa bu tür olaylara ceza verir ve insan kanunu doğanın dediklerini yansıtmalıdır. Jürinin tavsiyesi üzerine sana altı ay ağır çalışma vermeliydim ama gelgelelim senin cezanı üç aydan bir aya indirdim hem de sigorta şirketinden alacağın paranın %25'ini ceza olarak ödeme seçeneği koydum."

Tutuklu, yargıca teşekkür etti ve eğer hapse girseydi çocuklarına bakacak kimsenin olmadığını, kendisine merhametle sunulan seçeneği severek kabul edeceğini ve belirlenen miktarı ödeyeceğini söyledi. Sonra da sanık sandalyesinden götürüldü.

Sonraki dava, erkekliğe adım atmış, çok yakını olan vasisinin himayesindeyken onun tarafından dolandırılmakla suçlanan bir gencin davasıydı. Babası uzun zaman önce ölmüştü ve bu yüzden suçu Kişisel Kayıp Mahkemesine getirildi.

Savunulmayan delikanlı, genç, tecrübesiz olduğunu, vasilerinden çok çekindiğini ve akıl danışacak kimsesi olmayışını mazeret gösterdi. Yargıç sertçe "Saçma saçma konuşma. İnsanların genç, tecrübesiz, ailesinden korkan ve akıl danışacak kimsesi olmayan biri olmaya hakkı yoktur. Kim bu gibi boşboğazlıklarla arkadaşlarının ahlak duygusunu zedelerlerse ona göre de acı çekmeyi hak eder." dedi. Sonra da tutukluya vasisinden özür dilemesini ve dokuz kollu kırbaçla on iki kırbaç darbesi almasını emretti.

Ama sanırım bu olağan dışı insanların sapık düşüncelerini okuyucuya en iyi akciğer tüberkülozu olmakla suçlanan adamın

duruşmasından bahsederek anlatabilirim; ki bu, şimdiye dek ömür boyu hapis cezası verilen tek suçtu.

Ülkede geçirdiğim birkaç ay içinde böyle bir şey olmadı ve burada anlatırken kronolojik sıradan ayrılıyorum; ama belki böyle yapsam daha iyi, böylece bir konuyu tamamen bitirip diğerine geçerim. Üstelik eğer bunu rapor verir gibi anlatıp her gün yaşadığım saçmalıkların detaylarına inseydim yazının sonuna hiç gelemezdim.

Tutuklu, sanık sandalyesine oturdu ve jüri aynı Avrupa'daki gibi yemin etti; bizdeki işlemlerin hemen hemen hepsi uygulandı, hatta tutuklunun suçlu olup olmadığına dair savunması bile istendi. Sanık, suçlu olmadığını iddia etti ve dava devam etti.

Davanın kanıtları çok güçlüydü. Bu arada mahkemenin tamamen tarafsız olduğunu belirterek adil davranmalıyım. Tutuklunun avukatına yapabileceği bütün savunmayı yapmasına izin verildi. Savunma makamı tutuklunun yıllık ödenek almak üzere olduğu sigorta şirketini dolandırmak için tüberküloz taklidi yaptığını ve bu şekilde ödemeyi daha avantajlı koşullarda almayı umduğunu öne sürdü.

Eğer durumun böyle olduğu gösterilebilmiş olabilseydi davadan yırtmış olurdu ve ahlaki rahatsızlığı için hastaneye gönderilirdi. Ülkenin en ünlü avukatlarından birinin yeteneğine ve konuşmasına rağmen durum mantıken daha ileriye götürülebilecek bir konu değildi.

Tutuklu ölümün eşiğinde olduğundan durum çok açıktı. Daha önce hiç yargılanmamış ve mahkûm edilmemiş olması da şaşırtıcıydı. Bütün duruşma sırasında durmaksızın öksürdü. Ondan sorumlu iki gardiyanın tüm yapabildiği öksürmesi bitene kadar onu bacaklarından tutmaktı.

Yargıcın durumu özetlemesi hayranlık uyandırıcıydı. Tutuklunun lehine sayılabilecek bütün konuları ele alıp yorumladı ama devam ettikçe kanıtların şüpheye yer verdiği daha açık hâle geldi. Jüri bölmesinden çekildiğinde çıkacak karara dair mahkemede tek bir fikir vardı.

On dakika kadar ortadan kayboldular ve döndüklerinde jüri sözcüsü tutuklunun suçlu bulunduğunu açıkladı. Donuk, uğultulu bir alkış oldu ama hemen kesildi. Sonra yargıç benim hiç unutmadığım ve ertesi gün gazetede çıkan rapordan defterime geçirdiğim cezayı okumaya devam etti. Bir kısmını anlatmalıyım ama söyleyebileceğim hiçbir şey cezanın ifade edilişindeki ciddiyeti ve sertliği yansıtamaz.

Hüküm şöyleydi: "Sanık sandalyesindeki tutuklu, akciğer tüberkülozuyken çalışmak gibi büyük bir suçla suçlanmaktaydın. Jüri ve vatandaşlarının önünde yapılan tarafsız mahkemede suçlu bulundun. Hükmün adaletine karşı hiçbir şey söyleyemem. Aleyhinde gösterilen deliller ikna edici bulundu ve bana kalan, bu cezanın hükmünü vererek kanunun gereklerini yerine getirmektir. Ceza şiddetli olmalı. Senin gibi hâlâ çok genç ve durum böyle olmasaydı hayattan mükemmel beklentileri olacak olan birinin benim aşırı derece kötü diye nitelendirebileceğim bünyesiyle bu üzücü duruma gelmesi bana çok acı veriyor; ancak senin vakan merhamet gösterilecek bir durum değil. Ayrıca bu senin ilk suçun da değil. Daha önceki vakalarda sana gösterilen hoşgörüye rağmen ülkenin kurumlarına karşı gelip kanunlarını ciddi şekilde ihlal ederek suç işledin.

Geçen sene ağır bronşitten mahkûm edilmişsin ve görüyorum ki henüz yirmi üç yaşında olmana rağmen bundan daha az ya da daha kötü hastalıklardan en az on defa hapse girmişsin. Aslında hayatının büyük çoğunluğunu hapiste geçirmişsin bile diyebiliriz.

Sağlıksız bir aileden geldiğini ve çocukluğunda karakterini kalıcı olarak etkileyen ciddi bir kaza geçirdiğini rahatlıkla söyleyebilirim. Bunun gibi bahaneler suçluların sıradan bahaneleridir; ancak bunlar adaletin kulağına kesinlikle inandırıcı gelmez.

Burada şu ya da bu sorunun dinlenmeye başladı mı sonu gelmeyecek ve suçluyu en eski hücreye ya da gaz odalarına atmakla sonuçlanacak metafiziksel sorularını konuşmak için bulunmuyorum.

Burada nasıl böyle ahlaksız olduğunu öğrenmek için değil,

ahlaksız olup olmadığını araştırmak için bulunuyoruz. Bu araştırmadan olumlu bir sonuca vardım ve buna adil bir şekilde karar verildiğini söylemekten bir an bile tereddüt etmiyorum.

Sen kötü ve tehlikeli bir insansın ve kendi vatandaşlarının gözünde bilinen en iğrenç suçlardan biriyle damgalandın. Kanunu haklı göstermek benim işim değil. Bazı durumlarda kanunun kaçınılmaz zorlukları vardır. Bazen bildirmek zorunda olduğum cezalarda daha hafifini verme yetkim olmayışından pişmanlık duyarım ancak seninki bu tür bir dava değil; tam tersine, bunun için idam cezası hâlâ yürürlükte olsaydı şimdi kesinlikle onu uygulardım.

Bu kadar korkunç bir alçaklığın büyük bir ceza almadan kurtulması düşünülemez. Senin saygıdeğer insanların yaşadığı bu toplumdaki varlığın, daha az sağlıklıların hastalıkları daha hafife almalarına sebebiyet verir. Ayrıca doğmamışlara zarar verme ihtimalin de olmamalı; ki bunlar daha sonra senin peşine düşebilirler.

Doğmamışların yanına yaklaşmasına izin verilmemeli. Bu onların korunması için değil (Çünkü onlar bizim doğal düşmanlarımız.), bizim korunmamız için gerekli. Onları tamamen reddetmek mümkün olamayacağı için kendi ahlaklarını bozma ihtimali daha az olanlara bağışlanacakları bilinmeliydi.

Bu düşünceden ve seninki gibi büyük bir suça bağlanan fiziksel suçtan bağımsız olarak istesek bile sana merhamet göstermememizi gerektiren bir sebep daha var.

İçimizde gizlice bulunan doktor denilen bir sınıf insanın varlığını kastediyorum. Kanunun ağırlığı ve ülkenin geçerli düşüncesi hiç bu kadar kolay hafife alınmamıştı. Bugün gizli olarak çalışmak zorunda kalan ve kendilerine sadece büyük risk alarak danışılan bu terk edilmiş insanlar, her ev halkının sık ziyaretçileri olurlar; teşkilatları ve tüm aile sırları hakkında bilgi sahibi olmaları onlara hiçbir şeyin karşı koyamayacağı kadar çok sosyal ve politik güç verir.

Doktorlar toplumda tüm gücü ele geçirinceye ve değerli bulduğumuz her şeyi bağış olarak alıncaya kadar evin reisi ve eşi,

patronla hizmetli arasına giren aile doktorunun emrinde olabilir.

Fiziksel bozuklukların evrensel olacağı bir zaman gelecek ve her türden ilaç satıcıları sokaklarda cirit atacaklar ve gazetelerimize reklam verecekler.

Bunu engellemenin tek bir yolu var. Evet, sadece tek bir yol. O da bu ülkenin yasalarının üzerine etki eden, geçerli olan şeyler ve ciddi hastalıkların hepsinin yasanın önüne çıkarılmasıdır. Keşke o göz şu an gerçekte olduğundan daha keskin olsa.

Ama zaten bariz olan konular üzerinde daha fazla durmayacağım. Bunun senin suçun olmadığını söyleyebilirsin. Ama cevabım hazır ve bu şu anlama geliyor: Eğer ebeveynlerin sağlıklı, iyi insanlar olsalardı ve sen küçükken daha iyi bakılsaydın, ülkenin yasalarına karşı hareket etmezdin ve kendini şu an içinde bulunduğun durumda bulmazdın.

Eğer eğitiminin ve aileni seçme şansının elinde olmadığını ve bu yüzden bütün bunlardan seni sorumlu tutmanın adaletsiz olduğunu söylersen cevabım şu olur: Senin sorunun, bu suçun senin ya da senin olmaması değil; suçun senin içinde olması olacaktır ve bu tür suçlara karşı devletin korunmasını sağlamak benim görevim. Suçlu olmanın senin talihsizliğin olduğunu söyleyebilirsin ve benim buna cevabım da senin suçunun talihsiz olmak olduğu olacaktır.

Son olarak jüri seni aklamış olsa da -anlayamadığım bir varsayımdan dolayı- şu an sana vermem gereken cezadan çok da hafif olmayan bir ceza vermeyi görevim bilirim; çünkü suçlu bulunduğun şeyden aklandıkça daha çirkin bir suç işleme olasılığın artıyor. Bu yüzden seni kürek cezasıyla beraber zavallı hayatının geri kalan kısmında hapse mahkûm ediyorum. Bu süre boyunca işlediğin suçlardan pişmanlık duymanı ve bütün bedenini yeniden yapılandırmanı diliyorum.

Çok az bir umutla tavsiyemi dikkate alacağını düşünüyorum; zaten fazlasıyla ahlaksızsın! Az önce verdiğim hükmü yumuşatmamalıyım ama merhametli yasalar, en ağır suçlunun bile mahkûmiyeti boyunca verilecek üç resmî ilaçtan birine izin veril-

mesini uygun görüyor. Bu yüzden mahkemenin memnuniyeti sağlanana kadar, günde iki yemek kaşığı Hint yağı almanı emrediyorum."

Ceza hükmü verildiğinde mahkûm, kısık bir sesle, haklı bir şekilde cezalandırıldığını ve mahkemenin adil olduğunu söyledi. Daha sonra da bir daha hiç çıkamayacağı hapishaneye götürüldü.

Yargıç konuşmayı bitirdiğinde ikinci bir alkışlama girişimi oldu ama ilkinde olduğu gibi hemen bastırıldı. Mahkemenin ona karşı olduğu belli olsa da mahkûmun hapishane minibüsüne götürülürkenki bağırışına neden olan şey sayılmazsa ona hiç şiddet uygulanmadı. Aslında, orada kaldığım süre boyunca beni en çok şaşırtan şey yasaya ve emirlere karşı olan genel saygıydı.

12. Bölüm

Hoşnutsuzlar

İtiraf etmeliyim ki eve gittiğimde oldukça mutsuzdum. Şahit olduğum duruşma hakkında daha detaylı düşündüm. Kısa bir süre, arasında olduğum insanların fikirlerine kapıldım. Yaptıkları şeylerden hiç üzüntü duymuyorlardı. Yapılması gerekenin tam olarak yapıldığına dair mahkemede en ufak bir şüphesi olan tek kişi dahi yoktu. Bu evrensel, kuşku duyulmayan inanç, düşünsel eğitimim tamamen farklı olduğu hâlde bana sempatik geldi.

Genelde hepimizin yaşadığı şey şudur ki etrafımızdaki gözlemlediğimiz şeyleri olduğu gibi kabul etmemiz, kendimizi olduğumuz gibi kabul etmemiz anlamına gelir. Bütün bunlardan başka bunu yapmak ve öteki dünya için bunu korumak bizim görevimizdir. Ama yalnızken duruşma üzerine düşünmeye başladığımda kesinlikle ilginç ve savunulmaz bir pozisyona ihanet ediliyormuş gibi geldi.

Yargıç olası gerçeği, yani tutuklunun sağlıksız ebeveynlerden doğduğunu ya da küçüklüğünde açlık çekmiş ya da tüberküloza sebep olan bazı kazalara uğramış ve acı bir biçimde toplumun korunmasının onu zaten çok acı çekmiş olan birine fazladan acı yüklemek zorunda bırakmasından dolayı pişmanlık duymuş olduğunu ve böyle olduğu hâlde buna yardımcı olamadığını söylemiş olsaydı ne kadar hatalı düşünmüş olsam da durumu anlayabilirdim.

Yargıç ceza vermekteki amacın, zayıflık ve hastalığın toplumda yayılmasını önlemek olduğuna ve acının, suçlunun üzerine on kat fazla acı yükleyerek sonunda diğerlerinden uzaklaştırılacak olduğuna tamamen ikna olmuştu.

Bu yüzden onun böyle kötü bir örneğin yayılmasını ve Erewhon standartlarını düşürmesini engellemek amacıyla ne kadar acı verici olsa da gerekli her şeyi yapmasını tamamen anlıyorum; ama mahkûmun daha talihli ya da çocukken daha kolay bir hayatı olsaydı daha sağlıklı olacağının söylenmesi bana biraz çocukça geldi.

Büyük bir utançla yazıyorum ama bana göre insanları talihsiz oldukları için cezalandırmakta veya iyi şansları için ödüllendirmekte bir vicdansızlık yok. Bu olması gereken insan hayatının normal şartları ve aklı başında olan hiç kimse böyle müşterek bir davranışa maruz kalmaktan şikâyet etmez. Bize kalan başka bir alternatif yok. İnsanların şanssızlıklarından sorumlu olmadığını söylemek çok yersiz. Sorumluluk nedir? Tabii ki sorumlu olmak demek gerektiğinde gereken cevapları verebilmektir ve yaşayan her şey hayatından ve toplumun yetkili kişiler aracılığı ile onlara sorgulama hakkı olan tüm hareketlerinden sorumludur.

Kuzunun ne suçu var ki resmen öldürmek amacıyla onu besleyelim, gözetelim ve güvenliğini sağlayalım? Onun suçu toplumun yemek istediği bir şey olma ve kendini savunamama şanssızlığı. Bu yeterli.

Toplumun haklarını toplumdan başka kim kısıtlayabilir ki? Ve topluma fayda sağlamadığı sürece kişinin hangi düşüncesi kabul edilebilir? Bu nedenle eğer onun sayesinde toplumun huzuru artmıyorsa bir adamın bir milyonerin çocuğu olması ne işe yarar ki?

Bir adamın zengin bir babasının olmasını, riske atmak istemediğimiz mülkiyetlerimizi tehlikeye atmadan gözümüzde küçültemeyiz; eğer bunun tam tersi olsaydı parasını bir saat bile tutmasına izin vermezdik; parayı hemen almak isterdik. Eğer bir şeye sahip olmak soygunsa o zaman hepimiz soyguncu ya da en azından potansiyel soyguncuyuz ve arzumuzu ve intikamımızı

organize etmeyi gerekli bulduğumuz gibi soygunumuzu da organize etmeyi gerekli görüyoruz.

Mülk, evlilik, yasa... Nehir yatağı nehir için ne ise yasa ve düzen de içgüdü için odur ve sel, o akarken selin yataklarıyla oynayanların felaketidir. İngiltere'de bile güvertedeki sarıhummalı bir adam, karantinada tutulmak ona neye mal olursa olsun talihsiz olarak addedilir.

Ateşlenip ölebilir; bu konuda bir şey yapamayız. Diğer insanların yaptığı gibi işini şansa bırakmalıdır; ama hakaretin kendimizi müdafaa etmek için en iyi araç olduğuna inanmadığımız sürece, hakaret ederek kendimizi müdafaa etmek kesinlikle çaresiz bir nezaketsizlik olur.

Delilerin durumunu ele alalım. Onların kendi hareketlerinden sorumlu olmadığını söyleriz, ama yine de bize delilikleriyle ilgili cevap verecekler diye dikkat ederiz ya da dikkat etmeliyiz ve cevaplarını beğenmezsek onları akıl hastanesi (Şu modern sığınak!) dediğimiz yerlere hapsederiz. Bu değişik tür bir sorumsuzluk. Söylememiz gereken şey şu: Bir akıl hastasının cevabından, deli olmayan birinin cevabından tatmin olduğumuzdan daha çok tatmin oluruz; çünkü delilik suç kadar bulaşıcı değildir.

Eğer tehlike yaratırsa yılanı öldürürüz, sadece filanca yerde falanca bir yılan olduğu ama zararsız bir yaratık olmadığı için tek suçlunun yılanın kendisi olduğunu asla söylemeyiz. Onun suçu sadece olduğu şey olmasıdır ama bu büyük bir suçtur ve eğer onu öldürmenin salıvermekten daha büyük bir tehlike olduğunu düşünmüyorsak ortadan kaldırmakta haklıyız. Ne var ki yine de öldürdüğümüz hâlde yaratığa acırız.

Ama yukarıda duruşmasından bahsettiğim adamın davasında, kendisi de doğum kazası olmayan ya da akciğer tüberkülozu olmayan kimsenin bilmiyor olmasına imkân yok. Böyle olduğu hâlde yargıcın sanık hakkında en acı gerçekleri açığa çıkarması hiçbirisini utandırmadı.

Yargıç kibar ve düşünceli bir insandı. İhtişamlı ve müşfik görünen bir adamdı. Belirgin şekilde sert yapılıydı ve yüzünde olgun

bir bilgelik ve tecrübe ifadesi vardı. Tüm bunlara rağmen yaşlı ve bilgili olduğu hâlde, herhangi birinin bir çocuğun bile kolayca görebileceğini düşüneceği şeyleri göremedi. İçinde doğduğu ve yetiştiği fikirlerin esaretinden kendini kurtaramadığı gibi içinde bu hissi bile taşımadı.

Bütün bunlar jüri ve seyirciler için de geçerliydi ve en şaşılacak olanı sanığın da böyle düşünmesiydi. Adil olarak yargılandığına tamamen inanmış görünüyordu. Yargıcın cezalandırılması gerektiğini söylemesinde, doğuşu ve yetiştirilmesi daha iyi olmadığı için toplumu korumanın gerekliliği olmasından başka -bu tamamen unutulmuş olmasa da- bir art niyet görmedi. Ama konuya benim baktığım açıdan bakmış olsaydı çektiğinden daha az acı çekmiş olurdu diye düşünüyorum. Nihayetinde adalet göreceli dir.

Benim ülkeye gelişimden sadece birkaç yıl önce, tüm mahkûm hastaların gördüğü muamele, fiziksel çare sağlanamadığından şimdikinden daha barbarcaymış ve mahkûmlar her çeşit havada en ağır işlerde çalıştırılırlarmış ve çoğu, acı veren bu zorlu koşullara yenik düşermiş. Bu, ülkenin suçlu kesiminin bakım giderlerini düşürdüğüne göre bazı yönlerden faydalı olması gerekirdi ancak lüks düşkünlüğünün artması, eski şiddet girişimlerinde gevşekliğe sebep olmuş ve hassas bir dönem, en suçlu olanlara karşı bile aşırı kötü gibi görünene daha fazla dayanamaz. Dahası jüri, mahkûmu hapsetmeye yargıç kadar istekli değildi ve bir adamı ölüme göndermekle salıvermek arasında başka bir alternatif olmadığı için adalet her zaman hilelidir; ayrıca, bu ülkenin yasaları basit hastalıklı kimselerin hapsedildikten sonra yasaların şiddetinden, kalıcı hastalıklara mahkûm olmasından dolayı gözden geçirildi ve bir adam bir kere hüküm giydiği zaman ülkenin elinden kurtulması pek olası değildi.

Bu kötülükler uzun zamandır ortadaydı ve biliniyordu. Ancak insanlar çok tembeldi ve iyiliksever bir devrimci, kendi hayatını gerekli değişimleri yapmaya adayana kadar, acı çeken kendileri olmadığı sürece başkaları için karşı koyup bunlara bir son veremeyecek kadar kayıtsızlardı.

Bu devrimci, hastalıkları kafayı, gövdeyi ve alt uzuvları etkileyen hastalıklar olarak üç sınıfa ayırdı ve -dâhilî ya da haricî olsun- kafayla ilgili tüm rahatsızlıkların afyon ile gövde ile ilgili olanların Hint yağı ile ve alt uzuvlarla ilgili olanların saf su ve sülfürik asit ile ovularak tedavi edilmesi gerektiğine dair bir yasa çıkarttı.

Sınıflandırmanın çok özenli yapılmadığı ve tedavilerin gelişigüzel seçildiği söylenebilir; ama reform başlatmak zor şeydir. O yüzden kamu zihniyetini kanunla yavaş yavaş alıştırmak gerekliydi. Böyle olunca pratik insanların hâlâ gelişime açık olmasına şaşırılmayacaktı.

Milletin çoğunluğu var olan düzenlemelerden oldukça memnundu ve suçlulara karşı davranışlarının pek istenen bir yanı olmadığına inanıyorlardı; ama suç olarak nitelendirilebilecek düşünceleri olan, bir kural açıklanıp uygulanana kadar hâlinden memnun kalmaya hiç de hevesli olmayan enerjik bir azınlık vardı.

Bu insanların düşüncelerini ve onları eğlendiren sebepleri öğrenmek için çok uğraştım. Halkın geneli tarafından nefret edilen bu kişilerin her türlü ahlaki düzeni bozdukları düşünülüyordu.

Diğer taraftan hoşnutsuzlar, hastalığın, önceki koşulların kaçınılmaz bir sonucu olduğunu iddia ediyorlardı. Vakaların büyük çoğunluğunun bireyin kontrolü dışında geliştiğini, insanın sadece tüberküloz olduğu için suçlu bulunmasının, çürük meyvenin çürüdüğü için suçlu bulunmasıyla aynı şey olduğunu söylüyorlardı.

Doğru, insanın kullanımına uygun olmayan meyve bir kenara koyulmalı ve tüberkülozlu bir hasta da diğer vatandaşların korunması için hapse atılmalı; ama bu radikaller onu, özgürlüğünü kaybetmek ya da gözetim altında bulundurulmanın ötesinde cezalandırmamalıydı.

Topluma zarar vermekten korunduğu sürece onun toplumun ondan sağlamasını istediği şeyleri sağlayarak kendisini yararlı hâle getirmesine izin verilirdi. Eğer para kazanmakta da başarılı

olursa hapishanede olabildiğince konforlu olması sağlanır ve kaçmasını ya da hapishane içinde ciddi şekilde rahatsız olmasını önlemek dışında özgürlüğüne gerektiğinden fazla karışılmazdı; ama onun kazancından konaklama, yiyecek, gözetim giderlerinin yarısını çıkartırlardı. Eğer hapishanede kendisini idare edemeyecek kadar hastaysa ona ekmek su ve çok az bir şey dışında başka şey verilmezdi.

Sadece kötü bir şey yaptı diye bir adamdan faydalanmayı reddetmenin toplumun bir aptallığı olduğunu söylüyorlardı, bu hastalıklı sınıfların iş gücüne karşı olan itiraz ise sadece daha değişik bir korunma şekliydi.

Bu onlar için âdeta, bir ürünü üretmeye gönüllü ve yetenekli olan bir insanın bunu yapamayacağını söylemesiyle, tüketim mallarının doğal fiyatlarını arttırmaya yönelik bir girişimdir. Dolayısıyla herkes onun için daha fazla ödemek zorunda kalacaktır. Bunun yanında, bir adam öldürülmediği sürece kötü bile olsa onlar için bir arkadaş olarak değer görür. Diğerleri ona kendisi olduğu için öyle davranır ya da başka bir deyişle şimdi onu ayıplayan toplum kısmen ondan sorumludur.

Bu şartlar altında hastalıkların artmasından korkulmaması gerektiğini söylüyorlardı; çünkü bağımsızlığın kaybı, denetim, mahkûmların gelirlerinden yapılan zorunlu ve büyük miktardaki kesinti, uyarılara karşı keyfi davranışlar, -ki bunlardan herhangi birine çok az izin veriyor ve kendilerine kazanç sağlamayanlara hiç izin vermiyorlar- bekârlık şartı ve hepsinden önemlisi arkadaşlar arasındaki imajın zedelenmesi, onlara göre şu an olanlar gibi sağlığını ihmal edenlere karşı toplumu korumaya karşı tedbirlerden ibaretti.

Bir insan bu şekilde -dediklerine göre- eğer mümkünse mesleğini de hapishaneye taşımalı; eğer olmazsa yapabileceği buna en benzer şeyle geçimini sağlamalı; ama eğer centilmen olarak yetiştirilmişse ve bir mesleği de yoksa kalafat ipi çekmeli ya da gazete için sanat eleştirileri yazmalıydı.

Bu insanlar bir adım daha ileri giderek ülkelerindeki hastalığın esas nedeninin bu hastalığın tedavisinde kullanılan insanlık dışı

yaklaşım olduğuna inanmışlardı. İnançlarına göre bu hastalık da her gün etraflarında tedavi edildiğini gördükleri ahlaki hastalıklar kadar tedavi edilebilirdi, fakat insanlar fiziksel rahatsızlığın kaynağına adil bir şekilde bakmayı öğrenene kadar büyük bir reform imkânsızdı.

İnsanlar, diğerleri tarafından fark edildiğini anlayana kadar hastalıklarını saklayacaklardır; gizlenmeye sebep olan da doktorluk değil keşfetmektir. Eğer hastalık haberinin, komşuları tarafından bir kuyumcu dükkânına girip değerli bir elmas kolyeyi çalması gibi daha önceden yaşanan şeylerin sonucu olan bir gerçek olarak algılandığını -ki bu onların başına da gelebilecek bir şey ama onların tek farkı iyi bir şekilde doğup yetiştirilecek kadar şanslı olmaları- ve ayrıca, eğer hapishanede hastalıklara ve tedavilere karşı yapılan korumalardan daha rahatsız olmayacaklarını hissederse bir vasiyeti taklit edeceklerini ya da başka birinin karısıyla kaçacaklarını hissedince düzelticiye gittikleri gibi çiçek hastası oldukları gerekçesiyle polise teslim olurlardı.

Ama güvendikleri asıl konu ekonomiydi çünkü insanların genelde kendilerine ait bir şey olan akıllarına ve az ve ödünç alınmış ya da çalınmış eşya ile dolu olan ceplerine sızacaklarını biliyorlar; ayrıca bunun kendisini en hızlı belli edecek şey olduğuna inanıyorlardı.

Eğer bir davranış ülkeye daha aza mal olacak gibi gösterilirse ve bu davranış onursuz bir birikime ve kötü yollarla yapılan harcamalara neden olmazsa -doğru olup olmadığını söyleyemesem de- bunun benimsenmesi uğruna yapılan birçok tartışmanın gereksiz olduğu hükmünü veriyorlardı. Şu an avukatların üstlendiği hastalıkların tedavisinin ilaçlarla ve daha insani yollarla yapılırsa uzun dönemde ülkeye daha ucuza mal olacağını düşünüyorlardı. Ama bu devrimcilerin daha şiddetli hastalık türlerini kırbaç cezasıyla ya da ölümle cezalandırılmasına karşı olmalarının nedenini tam olarak anlamadım; onları kontrol altında tutmanın daha etkili bir yolunu görmediklerinden bu durumlarda vakaları acıyarak da olsa kırbaçlayıp asarlardı.

Bizim konumuzla alakası olmayan şeyler üzerinde çok dur-

muş olabilirim, ama bu potansiyel devrimcilerin beni zorladıkları şeyin sonuncu kısmından bahsetmedim. Ama galiba okuyucunun dikkatini çok dağıttım.

13. Bölüm

Erewhon'luların Ölümle İlgili Görüşleri

Erewhon'lular ölümü hastalıktan daha az korkunç buluyorlardı. (Eğer bu suçsa kanunun erişebileceğinin çok ötesinde olduğundan bu konuda kanun sessizdir.) Herkesin öldüğünü söylediği insanların büyük çoğunluğunun aslında henüz dünyaya gelmediğinde ısrar ediyorlardı; en azından düşünmeye değer olan, o görülmeyen dünyaya.

Bu görünmez dünyaya gelince çok azı o dünyaya gözlerini açarken bazılarının görmeden önce bazılarının ise gördükten sonra düşük yaptıklarını söylemelerini anlıyordum. Ülkedeki kadınların büyük çoğunluğu düşük yapıyorlardı. Ve bunun, bizim düşündüğümüz kadar önemli olmadığını belirtiyorlardı.

Ölüm dediğimiz şeye gelince ondan çok şey çıkarılabileceğini söylüyorlardı:

"Bir gün öleceğimiz düşüncesi bizi mutsuz yapmaz; kimse ölümden kaçamayacağını bilir, böylece kimse hayal kırıklığına uğramaz. Çok uzun yaşamayacağımızı bilsek de fazla umursamayız; bizi ciddi anlamda etkileyen tek şey, darbenin geleceği kesin anı bilmek ya da bildiğimizi düşünmek. Çoğu, öğrenmek için kendilerini zavallı hâle soksa da neyse ki kimse bunu kesin olarak bilemez. Bir yerlerde iğnemizi ölümün kuyruğuna batırmamızı engelleyen -ki yapabilecek olsak hemen yapardık- ve ölümün her

zaman bir dert olmasına rağmen, makul şartlarda asla bir dertten başka bir şey de olamayacağını temin eden bir güç varmış gibi görünüyor. Bir hafta içinde idam edileceğini bilen bir mahkûm kaçamayacağı kesin olan bir hapishaneye kapatılsa hafta dolmadan cezanın ertelenebileceğini umut edecektir. Ayrıca, cezaevi yanabilir ya da mahkûm asılarak değil sıradan bir dumanda can verebilir veya hapishane bahçesinde spor yaparken yıldırım çarpması sonucu ölebilir. Sabah olduğunda zavallı adam asılacakken kahvaltıda boğulabilir ya da cezası gerçekleşmeden kalp krizinden ölebilir, hatta ceza gerçekleşse bile öleceği kesin değildir. Gerçekten ölmeden planlanan saatte ölüp ölmeyeceğini fark edebilmesi için çok geç olacaktır."

Dolayısıyla Erewhon'lular ölümü de hayat gibi acıtan değil, korkutan bir olay olarak görürlerdi.

Ayrıca ölülerini yakarlar ve küllerini merhumun kendi seçtiği bir toprağa saçarlardı. Hiç kimse ölünün bu isteğini reddedemezdi. Bu nedenle insanlar gençken sevdikleri ve iyi bildikleri bir bahçe ya da bostan seçerlerdi.

Batıl inançlılar, külleri bir toprağın üzerine dökülenlerin o zamandan sonra o toprağın koruyucusu olacağına inanırlar; yaşayanlar ise bir zamanlar mutlu oldukları yerle o ya da bu şekilde ilgili olacaklarını düşünmeyi severlerdi.

Önceki devirlerde yaptıkları, bizim yaptıklarımızla aynı olsa da artık ölüleri için heykel dikmiyor ya da kitabeler yazmıyorlardı. Ama aynı anlama gelen bir gelenekleri vardı, çünkü beden öldükten sonra ismin yaşaması bütün insanlarda ortak olan bir şey.

Ayrıca daha hayattayken heykellerini yaptırıp altına bizim kendi mezar taşlarımıza yazdırdığımız gibi asılsız yazılar yazdırırlardı.

Kendilerini huysuzluğun, kıskançlığın, aç gözlülüğün ve benzerlerinin kurbanı olmuş, hemen her zaman sahip olsunlar ya da olmasınlar kişisel güzelliğe sahip çıkan ve sık sık ülkenin kamu borçlarında büyük payı olan kişiler şeklinde tanımlamaktan

çekinmezlerdi. Eğer kişi çirkinse heykeli adını taşısa da kendi heykeline modellik yapamazdı.

Onun yerine, heykel yapılırken yakışıklı arkadaşlarından onların yerine poz vermesini isterdi. Birisine iltifat etmenin bir yolu da onun heykel için poz vermesini istemekti. Kadınlar doğal olarak bir arkadaşlarının kendilerinden güzel olduğunu kabul etmeye eğimli olmadığından genelde kendi heykelleri için kendileri poz verirlerdi bununla beraber heykellerinin güzelliklerinin biraz abartılmasını da beklerlerdi. Anladığım kadarıyla bu heykellerin çoğu hemen hemen her ailede yükümlülük olarak hissediliyordu ve büyük ihtimalle bu gelenek de çok geçmeden yürürlükten kalkacaktı.

Devlet adamlarının heykellerinden herkesin memnun oluşuna gelince başkentte bunlardan en fazla üç tane vardı. Buna şaşırdığımı belirttim ve benim ziyaretimden yaklaşık bir beş yüz yıl kadar önce şehrin bu baş belalarıyla ne kadar dolu olduğunu öğrendim; o kadar ki onlardan kurtuluş yokmuş. Ancak nereye bakarlarsa baksınlar bunları görmekten bıkmışlar ve sonunda onlara aldırış etmemeyi öğrenmişler.

Bu heykellerin çoğu, hayvan doldurucunun köpek, kuş ya da turna balığına yaptığını bazı kadın ve erkeklere yapma çabasıydı. Çoğunlukla birilerini överek kendisini yüceltmeye çalışan bazı zümreler tarafından halka yutturuluyorlardı ve genelde de bu, zümreden bazı bireylerin kızının nişanlandığı genç heykeltıraşa iş bulma girişiminden başka bir şey değildi. Ortaya çıkan heykeller biçimsizlikten başka bir şey değildi ve bunun sanatı çalışılıp öğrenilmediği sürece de böyle olmaya devam edeceklerdi.

Erewhon'lular beş yüz yıl önce bütün bunlardan asla hiçbir şey anlamıyorlarmış. (Şimdi anladıklarından da şüpheliyim.)

Nedenini bilmiyorum ama en asil sanatlar bile çok kısa bir süre mükemmeldir. Kısa sürede düşmeye başlayacakları bir yüksekliğe ulaşırlar ve düşmeye başladıklarında tekrar yükselemeyecek olmaları çok üzücüdür. Sanat da zaten yaşayan bir organizma gibidir; sürünmesindense ölü olması daha iyidir. Yaşlı bir sanatı tekrar diriltmenin bir yolu yoktur; yeniden doğmalı ve

çocukluktan itibaren yeni bir şey olarak gelişmeli, kendi kurtuluşu için tüm korku ve titremelerin içinde emekleyerek ilerlemelidir.

Bundan başka doldurulmuş bir adama yapabilecekleri en yukarıda anlattıklarıma en benzer şeyi yapmak istemişler. Aslında figürlerin gerçek giysiler giydiği ve doğal şekilde boyandığı bizim Madame Tussaud Müzemiz gibi bir kuruluş kurmaları gerekiyormuş. Böyle bir kuruluş kendi kendine yetebilirmiş, çünkü içeri girenlerden para alınabilirmiş. Fakat işler bu duruma gelmiş olduğu için zavallı, soğuk, renksiz kahramanlarının açık alanda sokak köşelerinde hiçbir güvenlik önlemi olmadan kalmalarına izin vermişler çünkü ölü sanat eserlerini gömmek için hiçbir sebepleri yokmuş. .

Sonuçta onlar ve çocukları, korkaklıkları ülkeye kan ve paraya mal olan geveze kişilere katlanmak zorunda kalmışlar.

Sonunda kötülük öyle bir noktaya gelmiş ki insanlar ayaklanmış ve o öfkeyle iyiyle kötüyü ayırt etmeksizin hepsini yok etmişler. Çoğu kötü olsa da az miktarda iyi eser de yok edilmiş ve heykeltıraşlar ülkenin birkaç yerindeki müzelerde korunan heykel parçalarına acıyla bakmışlar.

İki yüz yıl kadar sonra krallığın bir ucundan diğerine tek bir heykel bile kalmamış ama doldurulmuş kadın ve erkek yapma içgüdüsü çok güçlü olduğundan insanlar nihayet tekrar heykel yapmaya başlamışlar.

Bu dönemin ilk heykeltıraşları nasıl yapılacağını bilmeden ve bilenler tarafından yönlendirilmeden her şeyi kendileri öğrenmişler ve tekrar büyük ilgi odağı olan çalışmalar üretmişler. Böylece üç dört nesil içinde her ne kadar birkaç yüzyıl önceki kadar olmasa da mükemmelliğe ulaşmışlar.

Bunda da aynı sorunlar ortaya çıktı. Heykeltıraşlar yüksek paralar almış, sanat ticarete dönüşmüş, sanatın kutsal ruhunu para için açıkça satan okullar açılmış; her yerden öğrenciler daha sonra tekrar satabilmek ümidiyle o ruhu almak üzere akın etmiş ve kendilerini gönderenlerin günahlarının cezası olarak anlayışları kıt hâle gelmişler.

Hiçbir devlet adamının ya da kadınının heykeli, sokaktan rastgele seçilen yirmi dört kişilik bir jüri ilk elli yıldan sonra bir elli yıl daha yaşamasına izin vermedikçe orada durmuyor hemen kaldırılıyormuş. Elli yıldan fazla kalmasını engelleyecek bir yasayı çıkarabilmeyi başaran ileri görüşlü bir devlet adamı olmasaymış çok geçmeden ikinci bir öfke dalgası daha gelecek ve bu sefer hiçbir şey bırakmayacakmış.

Her elli yılda bir bu oylama tekrarlanacak ve eğer heykelin durması için on sekiz kişilik bir üstünlük sağlanmazsa heykeller yok edilecekmiş. Belki bir devlet adamının ya da kadınının ölümünden yüz yıl geçmeden heykelinin dikilmesini engelleyen basit bir yasa daha çıkarılabilirmiş ve hatta her elli yılda bir heykelin çürüyüp çürümediği kontrol edilip kalıp kalmamasına dair bir oylama yapılabilirmiş ama yasanın işleyişinden herkes memnun gibiymiş. Çünkü ilk olarak elli yıl içinde yıkılması garanti olduğu bilindiğinde eski sisteme göre oylanacak olan heykellerin sipariş edilmemesi ve ikinci olarak da eserlerinin bu kadar kısa ömürlü olacağını bilen heykeltıraşların cahil gözlere bile kötü gelecek heykeller yapıp işlerini dikkate almamaları sağlanmış.

Bu yüzden, çok geçmeden sipariş verenler heykeltıraşlara ölü devlet adamlarının heykellerini yapmamaları şartıyla para vermeye başlamış. Bu saygıdan verilen haraç böylece merhumlara ödenmiş ve ünlü heykeltıraşlar dolandırılmamış ve halkın geri kalanı da zor durumda kalmamış.

Ama bir ara bu geleneğin istismar edilmeye başlandığını duydum, çünkü heykel yapmamak için öyle bir rekabet oluştu ki heykeltıraşların önceden yapılan bir anlaşmayla paranın bir kısmını abonelere verdiği söylentileri dolanıyordu.

Fakat böyle şeyler daima gizli kapaklı olurdu. Her kim için dikildiyse o kişi hakkında okuyuyanı bilgilendiren yazılar heykelin dikildiği kaldırıma bırakılırdı. Kişisel kullanım için olan heykelleri yasaklayan bir yasa hiç olmamıştı ama dediğim gibi, gelenekler yavaş yavaş yozlaşmaya başlıyordu.

Erewhon'luların ölümle ilgili geleneklerine geri dönersek es

geçemeyeceğim bir şey var. Biri öldüğünde aile dostları ne taziye mektubu yazar ne kül dağıtmaya katılır ne de yas giysisi giyerdi ama kapağına gönderenin adının düzgünce yazıldığı sahte gözyaşlarıyla dolu küçük kutular gönderirlerdi.

Damlalar yakınlık derecesine göre iki ile on altı arası değişir ve bazen insanlar göndereceklerı kesin sayıyı bilmenin iyi bir görgü işareti olduğunu düşünürlerdi. Ne kadar ilginç görünürse görünsün bu alışkanlık oldukça değerliydi ve kendisinden bunu yapması beklenen kişinin bu beklentiyi yerine getirememesinin eksikliği çok hissedilirdi.

Bu gözyaşları, önceleri ölünün yakınlarının yanaklarına yara bandı ile yapıştırılırdı ve akrabanın ölümünü takip eden birkaç ay boyunca halkın içinde takılır; sonra da şapka ya da bonenin içine konulup bir daha ortaya çıkarılmazdı.

Bir çocuğun doğumu, hiç bulaşmamanın daha iyi olacağı, acı veren bir şey olarak değerlendirilirdi. Annenin hastalığı, doğum anlaşması imzalaması gereken zamana kadar dikkatle gizlenir ve durum daha fazla gizlenmesini olanaksız kıldığında aile doğuma kadar inzivaya çekilip çok az insanla görüşürdü.

Her şey sona erince ve halledilince genel mantığın gereği olarak suçlu affedilirdi, çünkü doğanın durumu merhametle karşılaması, bu çarpışmalara karşı koruma, hesaplarımızı altüst eden ama onsuz da dayanılmaz olan bu anlaşmazlık, bu sayesinde kör olabileceğimiz ve aynı anı görebileceğimiz en yüksek insan icadı, bu kutsal tutarsızlık, her yerde olduğu gibi burada da bulunuyordu. Üstelik ahlak konusunda en katı olan yazarların bir kadının çocuğunun olmasını bile ahlaksızlık olarak görmelerine rağmen hasta olmak yanlış bir şey olduğu kadar iyi sonuçlar da getirebilirdi. Yine de bu durumun gerekliliği böyle durumlarda insanlarda, bunların sessizlik içinde halledilmesi gerektiği ve bu durumlarda halkın dikkatini çekmedikleri takdirde yokmuş gibi davranma arzusu uyandırırdı. Buna karşın toplumun kınaması acımasızdı ve eğer hastalığın tehlikeli ve müzmin olduğuna inanılıyorsa bir kadının toplumdaki eski imajını koruması, neredeyse imkânsızdı.

Yukarıdaki gelenekler bana keyfî ve acımasız gibi geldi ama düşünülebilen pek çok rahatsızlığa da son verdi; çünkü durum, ilginç olmaktan uzak olduğu kadar kınanabilecek bir durumun tadını çıkartmak olarak görülebilirdi. Ayrıca kadınlar bu hâlin mümkün olduğu kadar kendi eşlerinden bile saklarlardı çünkü rahatsızlıkları ortaya çıkar çıkmaz ciddi bir azar işiteceklerini bilirlerdi.

Aynı zamanda bebek de doğum anlaşmasının imzalandığı günün haricinde, yürüyene ve konuşana kadar gözden uzak tutulurdu. Eğer bebek ölürse bir sorgu yargıcının durumu araştırması kaçınılmazdı, ancak o zamana kadar saygı duyulan ailenin gözden düşmesini engellemek için, çocuğun yetmiş beş yaşın üstünde olduğu ve eceliyle öldüğü açıklanırdı.

14. Bölüm

Mahaina

Nosnibor'larda kalmaya bir süre daha devam ettim. Birkaç gün içinde Bay Nosnibor kırbaç cezasından kurtulmuş, bir sonrakinin son olacağını düşünerek keyifle bekliyordu. Ben buna gerek olmadığını düşündüm ama o, işini garantiye almanın daha iyi olacağını ve kırbaçlanma sayısını bir düzineye çıkaracağını söyledi.

Her zamanki gibi işine devam etti. Anladım ki ağır cezasına rağmen hiç bu kadar başarılı olmamıştı. Yılına, ayına, haftasına, gününe değil, dakikasına para ödenen kıymetli bir adam olduğundan gün içinde benimle fazla ilgilenmiyordu. Bununla birlikte eşi ve kızları bana çok değer veriyorlardı. Beni kalabalık hâlde beni ziyaret etmeye gelen arkadaşlarıyla tanıştırdılar.

Bu ziyaretçilerden biri Mahaina adında bir kadındı. Kadın odaya girer girmez Zulora (ev sahibimin kızlarından büyük olanı) kibarca kadının alkol bağımlılığını sorarak ona doğru koşup sarıldı. Mahania durumun her zamankinden de kötü olduğunu söyledi; içkinin kurbanıydı ve sağlığının iyi olması onun tek avuntusuydu.

Diğer kadınlar da geçmiş olsun dileklerini sunarak konuşmaya katıldılar ve her akli rahatsızlık için bitmek bilmeyen tavsiyelerde bulundular. Kendi düzelticilerini önerirlerken Mahaina'nın-

kini kötülediler. Bayan Nosnibor'ın içeriğini pek de anlayamadığım her derde deva bir kocakarı ilacı vardı. Anlayabildiğim kadarıyla şunları duydum: "Güvenin; devamlı olarak uygulandığında içme isteğini durdurur ... bu güven her şeydir ... ruhlara asla dokunmama kararlılığının değerini azaltmaktan çok uzak ... çok sık başarısız olur ... formül tam bir tedavi ... reçetelenmiş biçimi ... inancım tam."

Derken sohbet daha duyulur hâle geldi ve epeyce uzadı. (Ama söyledikleri ahlaksız şeyleri aktarmaya çalışarak kendimin ve okuyucunun kafasını karıştırmak istemiyorum.) Bir süre sonra ziyaret bitti ve Mahaina kadınların tamamının sevecen kucaklamalarına mazhar olarak ayrıldı.

Mahaina'nın görünüşünden hoşlanmadığımdan ve sohbeti beni hoşnut etmediğinden tanışma merasiminden sonra ondan uzak durdum.

İlk başta onu alçak gönüllülükle övdüler; ta ki ben her kelimede ondan daha çok nefret edene kadar. O şöyleydi, o böyleydi deyip durdular. Nasıl olup da düzelticilerin Bay Nosnibor'ı iyileştirdikleri hâlde onu iyileştirmeyi beceremediklerini sordum.

Ben bunu söylerken Bayan Nosnibor'ın yüzünde, Mahaina'nın durumunun pek de düzelticinin halledebileceği gibi olmadığını düşündüğünü ima eden anlamlı bir ifade vardı. Birden aklımda belki de kadının hiç içki içmediği düşüncesi uyandı. Yapmamam gerektiğini biliyordum ama kendime engel olamayarak içip içmediğini sordum.

Bayan Nosnibor oldukça yardımsever bir tonla ve Zulora'ya bakış atarak "Hiçbirimiz başka insanların durumlarını yargılayamayız." dedi.

Zulora biraz sinirlenmiş gibi görünmeye çalışarak aslında uzun zamandır ima etmeyi istediği şeyi söyleyebilmiş olmaktan dolayı memnun bir hâlde; "Of anne, tek bir kelimesine bile inanmıyorum. Sorunu sadece hazımsızlık. Geçen yaz bir ay boyunca onunla kalmıştım ve bir damla şarap ya da ispirtoya dokunmadığından eminim. Gerçek şu ki Mahaina oldukça zayıf bir kız ve

aralarında fazla söz sahibi olmadığı arkadaşlarından tolerans görmek için sarhoş taklidi yapıyor. Yeteneksizliğini ahlaki sebeplere bağlamadığı sürece vücut geliştirme hareketleri yapmak zorunda kalacağını biliyor çünkü yeterince güçlü değil." dedi.

Her zaman için tatlı ve kibar olan küçük kız kardeş ise Mahaina'nın arada içtiğini düşündüğünü söyledi. "Ayrıca onun ara sıra haşhaş suyu içtiğini de sanıyorum." diye de ekledi. Bunun üzerine Zulora "Peki, ara sıra içiyordur ama zayıflığını saklamak için hepimizin onun çok daha fazla içtiğini düşünmemizi istiyor." dedi.

Bu şekilde, son misafirlerinin sarhoşluğunun gerçek olup olmadığı üzerine tartışarak yarım saat kadar daha konuştular. Ara sıra sıradan bir bağışa katılıp Mahaina'nın kendinin içmekten vazgeçirmekteki talihsiz yeteneksizliği olmasaydı mükemmel bir sağlığının olacağını inanarak söylüyor gibi yaptılar; ama bunun tamamıyla düzmece olduğu belli olunca işlerini yapıp onun bünyesine ciddi bir suçlama atana kadar rahat edemeyeceklerini anlamaya başladılar.

Sonunda, tartışmanın bir hortum gibi, insanın nerede başlayıp nerede bittiğini göremeyeceği şekilde döne döne ilerlediğini görünce bu kadar çabuk ayrıldığım için özür diledim ve odama çekildim.

Burada en azından yalnızdım ama çok mutsuzdum. Yüksek medeniyetlerine ve pek çok mükemmel özelliklerine rağmen çocukluklarından başlayarak nesilden nesle yanlış düşüncelerle sapıtan bir grup insanın içine düşmüştüm; kendilerini bu durumdan kurtarabilmeleri imkânsızdı.

Onlara insanın bedenin yapısı üzerinde kontrolünün olmadığını, aklın ise ondan çok farklı olarak sahibinin isteğine göre değiştirilip yönlendirilebilecek bir şey olduğunu anlatabilir miydim?

Kafa yapısı ve karakter, daha önceden olan akli zorlamadan ve erken eğitimden tamamen bağımsızken; bedenin şartlara ve aileye bağlı olduğunu, sağlıksızlığın bulaşmasından korunmayı

bırakın hoşgörüyle karşılanması gerektiğini ve cezanın kaçınılmaz olduğu zamanlarda bile hastaya şefkatle yaklaşılması gerektiğini anlamalarını sağlayabilecek miydim?

Eminim ki eğer zavallı Mahaina da güçsüzlüğü yüzünden küçük görüleceği korkusu olmadan fiziki zayıflığını söyleyebilecek olsaydı ve çevresinde durumunu açıklayabileceği doktorlar olsaydı kötü tedavi göreceği korkusuyla tereddüt etmezdi. Tabii ki hastalığının tedavi edilemez olma olasılığı da var (Çünkü alkolikliğinin sadece bahane olduğuna ve bütün alışkanlıkların da ölçülü olduğuna ikna olacak kadar çok şey duydum.). Bu durumda haklı bir şekilde endişeyle baskıya maruz kalabilirdi; göğsündeki semptomları saklamak yerine temizletseydi hastalığın iyileştirilip iyileştirilemeyeceğini öğrenebilirdi.

Bu insanlar hastalıklardan kurtulma heveslerinde, amaçlarında aşırıya kaçıyorlardı; çünkü gerçeği saklamakta çok iyilerdi. Talihsizliğin izlerini ve hastalığın zamanla kötüye gittiğini gösteren belirtileri o kadar iyi saklıyorlardı ki aylar ya da yıllar süren araştırmalar bitmeden birinin hasta olup olmadığını söylemek gerçekten imkânsızdı.

Böyle olunca en açıkgözler bile yargılarında yanılıyorlar, evlilikler sakatlıkların saklanmasındaki uzmanlık yüzünden sıklıkla acıklı sonuçlara neden oluyordu.

Hastalıkların tedavisi için atılması gereken ilk adımın, bu gerçeğin yakın akraba ve arkadaşlara bildirilmesi olduğunu düşünüyordum. Eğer birisinin başı ağrıyorsa belli ölçülerde öyle olduğunu söylemesine izin verilmeli ve bir hap alıp odasında dinlenmeliydi, böylece herkesin üzgün bakışları, gözyaşları ve diğer şeyler önlenmiş olurdu.

Oysa şimdi, birisinin başının ağrıdığına dair bir fısıltı bile duyulsa bütün herkes duruma daha önce hayatlarında hiç başları ağrımamış gibi bakıyorlardı.

15. Bölüm

Müzikal Banka

Salona geri döndüğümde Mahaina konusunun genişlediğini gördüm. Derken kadınlar dışarı çıkmak için hazırlanmaya başladı. Nereye gittiklerini sorduğumda gayet ihtiyatlı bir şekilde bankaya biraz para çekmeye gittiklerini söylediler.

O anda Erewhon'luların ticari olaylarının bizimkinden tamamen farklı bir sistemde yürütüldüğünü idrak etmiştim; ancak şimdiye kadar biri bizim Avrupa'da alışık olduğumuz hiçbir şeye benzemeyen, daha çok hayal gücüne hitap eden iki ayrı ticari sistemlerinin olduğu dışında çok az şey öğrenebildim. Yukarıdaki sisteme göre idare edilen bankalar en benzersiz şekilde dekore edilmiş ve her ne kadar Avrupalının kulağına berbat gelse de bütün ticari işlemlerin müzik eşliğinde yapıldığı, Müzikal Banka denen yerlerdi.

Sistemin kendisine gelince onu hiç anlamadım, şimdi de anlamıyorum. Onların bile anladığından emin olmadığım öyle bir yasaları var ki yabancı biri hiç anlayamazdı. Aynı karmaşık dil bilgisinde ya da Çincede olduğu gibi, bir kural bir şeye uyuyor ama diğerine uymuyordu; ki bu konuda vurguda ya da sesin tonundaki küçük bir değişiklikte anlamın da değiştiğini duymuştum. Açıklamamın anlamsızlığını duruma anlam verememiş olmama verin.

Şimdiye kadar bildiğim bir şey varsa o da ikisi de bankalar ve ticari yasalarca kontrol edilen iki ayrı para birimleri olduğuydu. Bunlardan birinin, -Müzikal Bankada olan- bir sistem olması ve tüm parasal muamelelerin sürdürülmesi gereken parayı çıkartması gerekiyordu. Ve görebildiğim kadarıyla saygıdeğer olmak isteyen kimselerin bu bankalarda az ya da çok miktarda hesabı olmalıydı.

Diğer yandan, başka şeylerden daha çok emin olduğum bir şey varsa o da tuttuğum paranın dış dünyada hiçbir ticari değeri olmadığıydı; Müzikal Bankanın kasiyerlerinin ya da müdürlerinin kendi para birimlerinde maaş almadıklarına eminim. Bay Nosnibor da çok sık olmasa da bu bankalardan birine, daha doğrusu şehrin büyük ana bankasına giderdi.

Müzikal Bankada da küçük bir ofisi varmış gibi görünse de kendisi diğer tür bankaların destekçilerindendi. Çoğu ailede olduğu gibi devlet olayları hariç, kadınlar genelde yalnız giderdi.

Epeydir bu tuhaf sistemi anlamayı ve banka ziyaretlerinde ev sahibimle kızlarına eşlik etmeyi istiyordum. Geldiğimden beri hemen her sabah onların ellerinde cüzdanlarıyla dışarı çıktıklarını görüyordum. Cüzdanlarını da onları görenlerin nereye gittiklerini anlayacağı şekilde havalı havalı taşıyorlardı. Ancak bana onlarla gitmem daha hiç teklif edilmemişti.

Bir insanın tarzını sözlerle anlatmak kolay değildir; işte bankaya gitmek üzere kalkan kadınları gördüğümde de içimdeki acayip hissi anlatmam da çok zor. Pişmanlık duyduğum bir şey var, beni yanlarında isteseler de sanki götürülmeyi istemem gerekiyormuş gibi sormam hoşlarına gitmedi. Ancak onlarla bankaya gitme konusunu ev sahibime açmakta kararlıydım. Biraz tartıştıktan ve gitmek istediğimden gerçekten emin olup olmadığıma dair sorulan pek çok sorudan sonra bunu yapabileceğime karar verildi.

Az çok büyük evlerin olduğu birkaç cadde geçtik ve bir köşeyi dönerek sonunda tuhaf ama asil bir mimarisi olan ve Antik Çağdan kalma muhteşem bir binanın bulunduğu büyük meydana geldik.

Bankanın kapısı direkt meydana açılmıyordu; meydanla banka arasında kemerli yoldan oluşan bir kısım vardı. Önümüzde bankanın görkemli kuleleri ve üç derin cumbaya ayrılmış, her çeşit mermer ve pek çok heykelle bezenmiş saygı uyandıran cephesi yükseliyordu. Kemerli yolun altından geçerek etrafında pasaj ya da manastır çevrili yeşil bir çimenliğe geldik.

Her iki yanda yüzlerce kuşun öttüğü güzel eski ağaçlar ve eşsiz, konforlu görünümleriyle tuhaf ama sağlam birkaç ev vardı; bostan ve bahçelerin ortasına yerleşmiş bu evler bana büyük huzur ve bereket çağrıştırdı.

Bu binanın hayal gücümü gerçekten cezbettiğini söylemek hata olmaz. Hatta daha da fazlasını yaptı: Hem hayal hem de muhakeme gücümü harekete geçirdi. Taş ve mermerden bir destan gibiydi ve üzerimde bıraktığı etki öyle inanılmazdı ki ona baktıkça eridim. Uzak bir geçmişin varlığından daha da emin oldum. İnsan bunu her zaman bilir, ama bu bilinç o yaşanan zamana tanıklık etmiş canlı biri olmadığında hiç de canlı değildir. Kendi deneyimimin insan hayatının ne kadar küçük bir kısmı olduğunu fark ettim. Kendi küçüklüğümden daha çok etkilendim ve olaylara alışma yetenekleri el işi bir eserin hissettirdiklerine eşit olan insanların herhangi bir konuda vardıkları sonuçların yanlış olma olasılığının çok düşük olduğuna inanmaya daha eğilimli hâle geldim. Bu bankanın para biriminin doğru olduğunu hissettim.

Çimenliği geçtik ve binaya girdik. Binanın içi dışından da etkileyiciydi. Oldukça azametli ve iri sütunlarla desteklenmiş duvarlarla birkaç kısma bölünmüştü; pencereler bankanın eski ticari olaylarının resmedildiği vitraylarla doluydu.

Binanın uzak kısmında şarkı söyleyen yetişkinler ve gençler vardı. Müzik gamları hâlâ bilinmediği için tek rahatsızlık veren kısım buydu. Bir Avrupalının kulağına güzel gelebilecek bir müzik yoktu. Şarkıcılar hüzünlü nağmeleri, yer yer uğultulara kayan melodilerinin ilhamlarını kuşların sesinden ve rüzgârın iniltisinden almış gibi görünüyorlardı.

Bence bu gürültü iğrençti ama yanımdakiler üzerinde önemli

bir etki yaratıyordu ki kendi kendilerine ne kadar etkilendiklerini mırıldandılar. Şarkı biter bitmez kadınlar içeri girerken bana olduğum yerde kalmamı söylediler. Onların yokluğunda bazı şeyler dikkatimi çekti.

Öncelikle binanın neredeyse boş olması bana tuhaf geldi. Neredeyse yalnız sayılırdım. Yanımdaki birkaç kişi de meraktan gelmişti ve bankada iş yapmaya gelmiş gibi bir hâlleri yoktu. Tabii içeride daha fazlası olabilirdi. Perdeyi tutup uzun tarafını bir yana çektim.

Hayır, etrafta kimseler yoktu. Kabinlerinde oturup çekleri ödemek için hazır bekleyen bir sürü kasiyer ve ortak yönetici gibi görünen birkaç kişi vardı sadece. Aynı zamanda ev sahibimi, kızlarını ve iki üç başka kadın gördüm. Bunun dışında üç dört yaşlı kadın ve civardaki Mantıksızlık Üniversitesi okullarından birkaç çocuk dışında kimse yoktu. Böyle olunca banka bana pek de büyük çapta bir iş yapıyormuş gibi gelmedi; ama bana hep şehirdeki herkesin bu kuruluşla iş yaptığı söylenmişti.

Siyah giysili, kötü görünüşlü biri gelip bana etrafı izlediğim için tatsız el hareketleri yaptığından iç tarafta olan biten her şeyi tarif edemiyorum. Cebimde bana Bayan Nosnibor'ın verdiği Müzikal Banka paralarından biri vardı, ben de adama bunu bahşiş olarak vermeye çalıştım ancak onun ne olduğunu görünce çok sinirlendi ki ben de onu yatıştırmak için başka çeşit para vermek zorunda kaldım.

Bunu yaptığımda aniden nazikleşti. O gider gitmez ben de etrafa tekrar bakmaya koyuldum ve Zulora'yı kasiyerlerden birine çek benzeri bir parça kâğıt verirken gördüm.

Adam kâğıdı incelemeden elini yanı başındaki eski bir kasaya soktu ve gelişigüzel bir sürü metal para çıkarıp onları saymadan Zulora'ya verdi. Zulora da onları saymadan cüzdanına koydu ve birkaç tanesini kasiyerin yanında duran bir yardım kutusuna attıktan sonra yerine geri döndü.

Bayan Nosnibor ve Arowhena da aynısını yaptı ama bir süre sonra kasiyerden aldıklarının hepsini kilise memuruna geri verdi-

ler ve eminim ki o da alındığı kasaya geri konuldu. Sonra perdeye doğru gelmeye başladılar.

Birkaç dakika kadar sessiz durduk. Sonunda bankanın galiba normalde yoğun olsa da bugün pek kalabalık olmadığını söylemeye cüret ettim. Bunun üzerine Bayan Nosnibor kurumların en değerlisine insanların ne kadar az ilgi gösterdiğini görmenin gerçekten çok acı olduğunu söyledi. Cevap veremedim ama her zaman insanların büyük çoğunluğunun kendileri için iyi olanı kabaca bildikleri fikrindeydim.

Bayan Nosnibor, orada çok az insan gördüm diye insanların bu bankaya güven duymadıklarını düşünmemem gerektiğini; ülkenin kalbinin bu kuruluşlara bağlı olduğunu ve bankaların tehlikede olduğuna dair en ufak bir işaretin en umulmadık yerlerden bile destek toplayacağını söyledi.

"Bütün bunlar insanların buranın güvenilir olduğunu bilmesinden kaynaklanıyor ki bazı durumlarda desteklerine ihtiyaç olmadığını hissederler. Üstelik bu kurumlar en güvenilir ve onaylanmış bankacılık prensiplerinden asla ayrılmazlar. Bu nedenle bankaya yatırılan paraya faiz vermezler ki bu yasal olmayan ticaret yaparak müşterilerini kaçıran bazı balon şirketlerde sıkça yapılan bir şeydir. Hissedarların sayısı bile bu ahlaksız insanların yenilikleri sayesinde azaldı, çünkü Müzikal Banka az hisse ödedi ya da hiç ödemedi ama her üç bin yılda bir orijinal hisselere ek olarak kendi kazançlarından dağıttılar. Bu dağıtımlardan birisi olduğundan bu yana sadece iki bin yıl geçtiğinden insanlar kendi yaşamları boyunca başka bir dağıtım beklemediler ve yatırımlara yöneldiler. Bu yatırımlar vasıtasıyla daha elle tutulur bir kazanç elde ettiler."

Bunların hepsini düşünmenin bunaltıcı olduğunu da söyledi. Bu son itirafı da yaptıktan sonra ana konuya geri döndü. Dediğine göre ülkedeki herkes gerçekten bu bankaları destekliyordu. İnsanların sayısının azlığına ve güçlü insanların yokluğuna gelince haklı olarak bunun beklememiz gereken bir şey olduğunu belirtti.

"Kurumların sabitliğine alışmış olanlar -mesela avukatlar, bilim adamları, doktorlar, devlet adamları, ressamlar ve bunun

gibi kişiler- kendi başarılarını fazla büyütmeleriyle, bitmek tükenmek bilmeyen istekleriyle -ki bu aykırılığın kökündeki nedenin onda dokuzuydu- avamın ön yargılarını küçümsemeye neden olacak aşırı kibirleriyle ve kendilerini en zalim yollarla çoğunlukla hasta olan bedenlerinden dolayı sürekli azarlayan bilinçlerinin iğneleriyle şüpheci olmaları en olası olan insanlardır. İnsanın zekâsı, bedeni çok sağlıklı olmadığı sürece sağlam olmaz, bu tür konularda değerli bir yargı oluşturamazlar. Beden her şeydir. Kişinin çok güçlü bir vücuda ihtiyacı olmayabilir (Bunu, bankada gördüğüm yaşlı ve güçsüz görünen halk hakkında düşündüğümü gördüğünde söyledi.) ama o tamamen sağlıklı olmalıdır; bu durumda aktif güç ne kadar çok olursa akıl da o kadar özgür düşünür ve böylece sonuç da o kadar sağlam olur."

Onlara göre bankada gördüğüm insanlar gerçekte fikirleri en değerli olanlardı. Bundan başka değişken olmanın avantajlarını anlattılar, aslında olmaları gerektiğinden daha geniş olmayı düşündüklerini bile itiraf ettiler.

İstediği şeyi söyleyebilirdi ama tutumunda hiç inanç yoktu ve daha sonra bunun bankaya karşı genel bir kayıtsızlık olduğunu gördüm. Destekçileri genelde inkâr ederlerdi ama bu inkâr da genelde onun varlığının başka bir kanıtıdır.

"Ticari krizlerde ve mali sıkıntının olduğu zamanlarda, insanlar kitle olarak bu bankalara dönmeyi çok da düşünmediler. Birkaçı yapmış olabilir; bazıları alışkanlıktan veya aldıkları eğitimden, bazıları boğulduğumuzu hissettiğimizde önümüze çıkan ilk dala tutunma içgüdüsünden dolayı ama çok azı -eğer diğer para birimlerindeki ilişkilerinde başarısız olurlarsa- Müzikal Bankanın kendilerini finansal zorluktan kurtarabileceği inancıyla döndüler."

Müzikal Banka müdürlerinden biriyle sohbet ederken kibarlık el verdiği ölçüde açık bir şekilde bunu dile getirme cesaretinde bulundum. Son zamanlara kadar bunun az çok doğru olduğunu; ama şu an ülkedeki bütün bankalara mozaik cam taktırdıklarını, binaların tamir edilip orgların büyütüldüğünü söyledi. Dahası, başkanların otobüs sürmeye, dışarıdaki insanlarla kibar bir şekilde konuşmaya, çocuklarının yaşlarını hatırlamaya ve

yaramazlık yaptıklarında onları cezalandırmaya başladıklarını ve böylece her şeyin pürüzsüz bir şekilde halledileceğini söyledi.

"Peki, paranın kendisiyle alakalı bir şey yapmadınız mı?" diye sordum çekinerek.

"Gerek yok ki. Hem de hiç gerek yok; seni temin ederim." diye cevabı yapıştırdı.

Ama yine de herhangi biri, bu bankada verilen paranın insanların ekmeklerini, etlerini, elbiselerini aldıkları para olmadığını görebilirdi. Bu para ilk bakışta mükemmel bir tasarımmış gibiydi; ama şu an kullanımda olan parayla karıştırılabilecek madeni bir para değildi. Daha çok oyuncak paraya benziyordu ya da kart oyunlarında kullanılan fişlere; çünkü tasarımların güzelliğini saymazsanız, üzerine basıldıkları madde, olabilecek en değersiz maddeydi.

Bazıları folyo kaplıydı ama büyük kısmı tam olarak ne olduğuna karar veremediğim uyduruk, adi bir metaldendi. Gerçekten paralar çok çeşitli metallerden yapılmıştı ya da daha doğrusu bazıları sert bazıları da kolayca eğrilen ve sahibinin isteğine göre kolayca her şekil alan alaşımdandı.

Tabii ki herkes mali değerinin sıfır olduğunu biliyordu ama bu yolla saygı kazanmak isteyenler bir miktar bozuk parayı ellerinde bulundurmakla ve zaman zaman onları ellerinde ya da cüzdanlarında göstermekle yükümlüydüler.

Sadece bu da değil; ülkenin geçerli parası, Müzikal Banka parası yanında uyduruk kaldığından ona bağlı kalırlardı. Muhtemelen en tuhaf olanı da aynı insanların imalı şekilde bütün sistemle dalga geçmeleriydi. Belki bunların en ilginci de bu insanların zaman zaman, hatta günlük gazetelerde kimin tarafından yazıldığı belli olmayan üstü kapalı kinayeye benzer örnek hadise ve yanlış durumdaki şüphe duyguları ile sistemle dalga geçmeleriydi ama aynı şey yüzlerine özellikle söylenirse bunu çok ciddiye alıp sinirlenirlerdi ve konuşmacıyı iyi davranmamakla suçlarlardı.

Onlara neden tek bir paranın yetmediğini asla anlayamadım. (Ne demek istediklerini daha iyi görmeye başlasam da şimdi de tam olarak anlayamam.) Bu bana bütün ticari işleri çok daha basitleştirilebilirmiş gibi geliyordu; ama bunu ima bile etseydim korkutucu bakışlarla karşılaşırdım.

Hatta kesin bildiğim kadarıyla Müzikal Bankada güvenecekleri kadar çok parası olanlar, güvenliğin olduğu diğer bankaları soğuk, boğucu, aksatıcı ve benzeri şekilde anarlardı.

Beni derinden etkileyen başka bir şey fark ettim. Komşu kasabada bu bankalardan birinin açılışına götürüldüğümde kasiyer ve müdürlerden oluşan geniş bir grup gördüm. Karşılarına oturdum ve dikkatle yüzlerini inceledim.

Bana keyif vermediler; -birkaç istisna dışında- gerçek Erewhon'luların açık sözlülüğünden yoksundular; herhangi başka bir sınıftan eşit sayıda insan çok daha iyi ve mutlu görünmüş olabilirdi. Onlarla yolda karşılaştığımda diğer insanlara hiç benzemediklerini gördüm; genelde bana acı verip depresyona sokan kasıcı ifadeleri vardı.

Ülkeden gelenler daha iyiydi; ayrı bir sınıf olarak daha az yaşamış gibi, daha özgür ve daha sağlıklı görünüyorlardı. Tanıştıklarımın çoğunun yüz ifadeleri insanların geneline transfer edilmiş olsaydı bunun Erewhon'u daha iyi bir ülke yapıp yapmayacağını kendime sormadan edemiyordum. Ve kendime "Hayır." diye cevap verdim. Yukarı Ydgrunite'lıların yüzlerindeki ifadeler kimsenin yaygın olarak görmek istemeyeceği gibiydi ve kasiyerlerin yüzündeki ifadeye hiç benzemiyordu.

Bir insanın ifadesi onun kutsal varlığıdır; onun manevi dünyasının, ruhsal şerefinin veya zarafetinin görünür simgesidir. Bu insanların çoğunluğuna baktıkça hayatlarında onların doğal gelişimini engelleyen bir şeyler olması gerektiğini ve herhangi başka bir meslekte olsalardı daha sağlam akıllı olabileceklerini hissetmeden duramıyordum.

Onlar için çok üzüldüm; çünkü çok büyük oranda iyi niyetli insanlardı. Genelde az para karşılığında çalışıyorlardı ve yapılılar-

dı. Cömertlikleri ve fedakârlıklarına dair kayıtlı sayısız örnek vardı ama daha yargılarının gelişmediği bir yaşta, sistemin gerçek zorluklarından uzak bir yerde yanlış fikirlere yönlendirilmiş olmak gibi bir talihsizlikleri vardı.

Ama bu, fikirlerini daha az yanlış ve fikirlerinin kötü etkilerinin anlaşılmasını daha kolay yapmıyordu. Az sayıda insan, onların karşısında açık ve özgürce konuşabiliyordu ve bu bana kötü bir işaret gibi göründü. Onlar odadayken herkes, Müzikal Bankanınki hariç, bütün para birimlerinin kaldırılması gerektiğini konuşuyordu; ama kasiyerlerin bile Müzikal Banka parasını anca diğer insanlar kadar kullandıklarını çok iyi biliyorlardı.

Onlardan böyle görünmeleri bekleniyordu. Daha düşüncesiz olanlar özellikle mutsuz görünmüyordu ama çoğu kendileri bilmemesine ve böyle olmaktan memnun olmamasına rağmen çok mutsuzdu.

Çalışanlardan çok az bir kısım bütün sisteme karşıydı. Bunlardan her an işlerinden atılma ihtimalleri olanlar çok dikkatli olmak zorundaydı, çünkü bir kere Müzikal Bankada çalışmış biri başka işlerde çalışamazdı ve genelde diğer işler için, eğitimleri olarak adlandırılan kur uygulamasından dolayı uygun değillerdi.

Aslında bu, ayrılmanın neredeyse imkânsız olduğu ve genelde genç adamların daha kendi fikirlerine sahip olmadan çalışmaları için ikna edildikleri bir kariyerdi. Sık olmasa da bizim İngiltere'de aşırı etki, örtbas ve aldatma dediğimiz şeylerle ikna ediliyorlardı.

Esasında pek azının kendilerini karanlığa atmadan önce sorunun iki tarafını da görmekte ısrar edecek kadar cesareti vardı. İnsan en başta tedbir almanın ilk kural olduğunu düşünür -onurlu bir adamın çocuğuna anlatması gereken ilk şeylerden biri de budur- ama bu pratikte böyle işlemez. Hatta belki daha bir çocuk olan oğullarının bankadaki açık pozisyonda işe girmesi için bu bankalardan birinde kasiyer ofisine sunum yapma hakkını satın alan aileleri bile gördüm.

İyi ve onurlu bir adam olacağına dair sözler duyarak ama

doğal koruyucusunun ona vurduğu prangalara dair hiçbir uyarı almadan büyüyen bir delikanlı vardı. Her şeyin yaşam boyu süren bir yalanla ve boşuna kaçma çabasıyla sonlanmayacağını kim garanti edebilirdi ki? Erewhon'da beni bundan daha fazla şaşırtan çok şey olmadığını itiraf ediyorum.

Yine de İngiltere'de bile bundan farklı olmayan bir şey yapıyoruz ve çift ticari sisteme gelirsek, bütün ülkelerin toprağa dair bir yasası ve kutsal olduğu söylenen ama günlük yaşantıda ve eylemlerde çok az etkisi olan bir başka yasası vardır.

Toprak yasasından üstün, hatta belki onla çelişen bir yasaya olan ihtiyaç, insan doğasının derinlerinde yatan bir şeyden kaynaklanıyormuş gibi görünüyor. Aslında bireylerin bir gün gerçek anlamıyla insan olacağını düşünmek zor, ama bunun nedeni; dünyanın biz içindeyken çok geniş görünmesine rağmen ondan uzaklaştıkça daha küçük göründüğünü söyleyen kavrayışın aşamalı evrimidir.

İnsan, doğanın ebedî olurlarını ve olmazlarını kavrayacak kadar geliştiğinde insan dâhil bütün kapsadıklarıyla dünya hem görünür hem görünmez. Kişi yaşamın iki kuralına ihtiyaç duyar; biri olanları gördüğü taraf, diğeri görmediği tarafı için.

Görülen dünyayı etkileyen kurallar için görünen güçleri; görülmeyen için ise -ondan daha güçlüsünün var olmadığını bildiği güç için- Tanrı adını verdiği -yine ondan daha güçlüsünün olmadığını bildiği- görünmez gücü kabul eder.

Yazacak yerimin okuyucuya sunmama izin vermeyeceği, doğmamış embriyonun zekâsına dair bazı Erewhon fikirleri beni şu sonuca götürdü; Erewhon, Müzikal Banka ve belki bütün ülkelerin dinî sistemleri yaşamış milyonlarca kuşağın anlaşılamaz ve bilinçsiz içgüdüsel akıllarını, son otuz ya da kırk yıldaki sonuçlardan çıkarılan nispeten sığ, bilinçli, mantıklı ve geçici sonuçlara karşı bir destekleme çabasıdır.

Müzikal Banka sisteminin kurtarıcı özelliği (Aynı zamanda var olan, puta tapma benzeri şeylerden farklı olan ve daha sonra bahsedeceğim.) şuydu: Bu dünyada var olmayan bir krallığa dair

tanıklık yaparken onu insan gözünden saklayan peçeyi açmak için hiçbir adım atmadı. Hemen hemen tüm dinlerin yanlış olduğunun kanıtı budur.

Onların rahipleri, bizi bu görünmeyen dünya hakkında gözleri hâlâ görünen dünyayla kör olanlardan ve asla bilemeyecek olanlardan daha çok bildiklerine inandırmaya çalıştırdılar; ama var olmayan bir krallığın varlığını inkâr etmek bile yeterince kötüyken, onun varlığı hakkında daha çok bildiklerini iddia etmenin daha da kötü olduğunu unuttular.

Bu bölüm, şimdiden niyetlendiğimden uzun oldu ama az önce bahsettiğim kurtarıcı özelliğe rağmen, Erewhon'luların dinî fikirlerini ya da ifadeleri Müzikal Banka yoluyla bulan kısımlarını değiştirmenin eşiğinde olduğunu düşünmekten kendimi alıkoyamadığımı söylemeliyim.

Görebildiğim kadarıyla, başkent nüfusunun tamı tamına yüzde doksanı bu bankalara aşağılamaktan pek de uzak olmayan bir gözle bakıyorlar. Eğer durum böyleyse er ya da geç ortaya çıkması kesin olan böyle şaşırtıcı bir olay, insanların hem kalbiyle hem de aklıyla uyum içinde olacak yeni bir düzenin çekirdeği olabilir.

16. Bölüm

Arowhena

Sanırım okuyucu şimdiye kadar benim bile Bay Nosnibor'ın evinde yirmi dört saat geçirmeden emin olamadığım bir şeyi öğrenmiştir. Demek istediğim, Bay Nosnibor bana her türlü ilgiyi göstermesine rağmen, diğerlerinden farklı olan Arowhena hariç bu durumdan pek hoşlanmadım. Onlar tam Erewhon insanları gibi değildiler.

Onları ziyaret eden, davranışlarıyla beni anlatamayacağım kadar etkileyen birçok aile gördüm, ama Bay Nosnibor'a karşı parayı zimmetine geçirmesine dair oluşan ön yargıdan kurtulamadım.

Bayan Nosnibor da oldukça maddeci bir kadındı ancak onu konuşurken duyan biri onun özellikle tam tersi olduğunu düşünebilirdi. Zulora'ya da katlanamıyordum fakat Arowhena mükemmeldi. Annesi, Bay Nosnibor ve Zulora için ufak ayak işlerine koşturan ve ailede birilerinin göstermesi gereken ilgi ve fedakârlığı sergileyen oydu. Bütün gün boyunca "Arowhena şunu yap. Arowhena bunu yap." deseler de asla kullanıldığını düşünürmüş gibi görünmezdi ve sabahtan akşama kadar hep neşeli ve içtendi.

Zulora elbette çok güzeldi ama Arowhena daha zarifti; gençliğin ve güzelliğin ta kendisiydi. Söyleyebileceğim hiçbir şey ger-

çeğe yaklaşamayacağından okuru yanıltabilirim düşüncesiyle onu tanımlamaya kalkışmayacağım. Birisinden düşünebileceği en güzel şeyi düşünmesini isteseniz yine de Arowhena'nın gerçek güzelliğinin altında kalır. Bu kadar çok konuştuktan sonra şunu itiraf etmeliyim ki ona âşık olmuştum.

Onun için ne hissettiğimi anlamış olabilirdi ancak bunu, elimden geldiği kadar ona en ufak bir şekilde bile hissettirmemeye çalıştım. Bunun için bir sürü sebebim vardı. Bay ve Bayan Nosnibor bu duruma ne derlerdi hiçbir fikrim yoktu ve biliyordum ki annesi ile babası onaylamazsa -ki büyük ihtimalle kralın bana bağışladığı, bizim paramızla günde sadece bir pound'a harçlıktan başka hiçbir şeyim olmadığından onaylamazlardı- Arowhena bana bakmazdı; en azından o an için. Zaten bundan daha ciddi bir engel de göremiyordum.

Bu sırada, mahkemeye çıkarıldığımı ve tuhaf bir şekilde cana yakın olduğumu söylediklerini belirtebilirim. Ayrıca hem kralla hem de kraliçeyle birkaç konuşma yaptım ve kraliçe, kaybının onu çok üzecekmiş gibi göründüğü Yram'a verdiğim iki düğme dışında bütün varlığımı aldı; elbiselerimi ve diğer her şeyimi.

Mahkemeye takım elbiseyle çıkarıldım ve majesteleri elbiselerimi muhtemelen benim çöküşüme kadar üzerinde kalacakları tahta bir mankene giydirtti. Majestelerinin tavırları görgülü bir İngiliz beyefendisi gibiydi. Ayrıca hükûmetimizin monarşi olduğunu ve insanlarının çoğunun onun değişmesini istediğini duyduğunda gayet mutlu oldu. Bana duyduğu memnuniyetten öyle etkilendim ki ona Shakespeare'in şu güzel sözlerinden alıntı yapmaya cesaret ettim: "Çalıyı kral yapan bir ilah vardır, onu nasıl keselim?" Ama bunları söylediğime sonradan pişman oldum, çünkü majesteleri bu satırlardan umduğum kadar etkilenmiş görünmüyordu.

Mahkemedeki deneyimlerim üzerinde daha fazla durmanın anlamı yok, ama birçok sonuca yol açacağı için, kralla olan konuşmalarımızdan bahsetmeliyim belki.

Bana saatimi sorup geldiğim ülkede böyle tehlikeli icatlara izin verilip verilmediğini öğrenmeye çalışıyordu. Biraz kafam

karışsa da saatlerin yaygın olmadığını doğruladım; ama majestelerinin yüzündeki ifadeden anlam çıkarmaya çalışarak makinelerin çabuk ölmeye yüz tuttuğunu ve onun onaylamayacağı mekanik buluşumuzun az sayıda olduğunu söylemeye cüret ettim.

Benden en gelişmiş makinelerimizin bazılarının isimlerini söylememi istediğinde ona buharlı motordan, demir yolundan, elektrikli telgrafdan bahsetmeye cesaret edemedim. Ne söyleyebileceğime dair dünyadaki bütün icatları düşünürken aklıma balonlar geldi. Bunun üzerine ona birkaç yıl önce yapılan balonla havalanışın detaylı bir açıklamasını sundum.

Beni yalanlamayacak kadar kibardı, ama bana inanmadığına da emindim. O günden bugüne kadar dehamdan ve ten rengimden dolayı bana daima ilgi gösterse de ülkemin gelenekleri ve davranışları hakkında beni hiç sorgulamadı.

Yine Arowhena'ya dönersek; bir süre sonra anladım ki ne Bay Nosnibor'ın ne de Bayan Nosnibor'ın, ailelerinden biriyle evlenmeme itirazları olmazdı; fiziksel güzellik Erewhon'da hemen hemen her türlü engelin önüne geçer ve ayrıcalıklı tutulurdu, böyle olunca da açık renk saçlarım benim uygun bir eş olmam için yeterliydi.

Ama bu güzel gerçeğin yanında beni ümitsizliğe düşüren başka bir gerçek daha vardı. Benden, büyük nefret duyduğum Zulora ile evlenmem bekleniyordu. Başta bizi bir araya getirmek için yapılan küçük oyunları fark edemedim ama bir süre sonra çok net hâle geldiler.

Bana âşık olsun ya da olmasın Zulora benimle evlenmeye meyilliydi ve evi sıkça ziyaret eden, hiç hoşlanmadığım bir genç adamdan öğrendiğim kadarıyla eğer bir aileden biriyle evlenilecekse evlenmemiş olan büyük kızla evlenilmesi kutsal ve ihlal edilemez bir kuraldı.

Genç adam bana bunu öyle sık söyledi ki sonunda kendisinin Arowhena'ya âşık olduğunu ve benim yolundan çekilmem için Zulora ile evlenmemi istediğini düşündüm; ama başkaları da

bana aynı şeyin ülkenin geleneği olduğunu anlatınca gördüm ki ortada ciddi bir problem var. Tek avuntum, Arowhena'nın rakibimi ciddiye almayıp onunla ilgilenmemesiydi. Bana da ilgi göstermiyordu ama yine de beni önemsemeyişinde bir fark vardı; bu ondan alabildiğim tek sinyaldi.

Benden kaçındığını söylemiyorum; tam tersine onunla birçok kez baş başa kaldık. Çünkü annesi ve kız kardeşi, paramın bir kısmını Müzikal Bankaya koyacağımdan endişeleniyordu; ki bu, Bay Nosnibor ve Zulora'nın taptığı Tanrıça Ydgrun'un emirlerine uygundu.

Sırrımı Arowhena'nın kendisi anlamadan saklayabildim mi emin değilim ama diğer kimse benden şüphelenmedi, böylece Müzikal Bankada hesap ya da en azından proforma açtırmam için çırpındı ama pek başarılı olduğunu söyleyemem.

Ama bir kerede boyun eğmedim. Ani bir tavizle onu birden kaybedeceğime dair yaptığımız tartışmalardan zevk aldım; ayrıca, küçük bir tereddüt bu tavizin kendisini daha değerli yapıyordu. Bu konuda bir sohbet sırasında Müzikal Bankayla beraber var olan ama o meraklı kuruluşların bilmediği Erewhon'luların dinleri hakkında daha geniş bilgiler elde edindim. Arowhena ve benim kişisel maceralarıma dönmeden önceki bölümlerde olabildiğince kısa bir şekilde bundan bahsedeceğim.

Putperesttiler. Gerçi putperestliğe kıyasla daha aydınlanmış bir türdü inançları; ama burada da diğerlerinde olduğu gibi sembol ibadetlerinin yanı sıra farkında olmaksızın var olan gerçek ve güçlü inançları olduğundan görünürdeki ve gerçek inanışları arasında çelişki vardı.

Taptıkları tanrılar açıkça adalet, güç, umut, korku, aşk vb. insan özelliklerinin kişileştirilmiş hâliydi. İnsanlar bunların bir nesnel varlığının, bulutların ötesinde yaşadığını düşünürdü. Ataları gibi onun vücut ve hislerden oluşan kadın ve erkek gibi ama daha güçlü ve güzel olduğuna ve insan gözüne görünmemek için kendilerini görünmez kıldıklarına inanırlardı.

Anlattıklarına göre; af dilenmeye ve yardımlarını isteyen insan-

lara yardıma gelmeye muktedirlerdi. İnsan işlerine oldukça ilgiliydiler ve genel olarak yardımseverlerdi ama ihmal edilirlerse çok sinirlenirler ve onu sinirlendiren kişidense karşılarına ilk çıkanı cezalandırırlardı; öfkeleri kabardığında gözleri bir şey görmezdi ama bu öfke sebepsiz de kabarmazdı.

İnsanlar onlara karşı cehaletten ya da bilmeden günah işledikleri̇nde cezaları daha hafif olmazdı; bu tarz şeylerde özür kabul edilmez ve İngiliz yasasında olduğu gibi herkesin kanunları bildiği varsayılırdı.

Ayrıca, iki şeyin aynı anda, aynı yerde olamayacağını belirten bir yasaları vardı. Zaman ve mekân tanrılarının ortaklaşa yönettiği ve liderlik ettiği bu yasaya göre eğer bir taş ya da insan kafası "kendilerinin olmayan bir hakkı sahiplenerek" bu tanrıları kızdırmaya kalkarsa (Çünkü kitaplarından birinde böyle yazıyor.) ve aynı yeri işgal etmeye kalkarsa ciddi şekilde cezalandırılır hatta belki de ölümüne karar verilirdi. Taşın, kafanın orada olup olmadığını bilmemesi ya da kafanın taştan haberdar olmaması önemsenmezdi; bu, onların hayattaki kazalar ile ilgili görüşüydü.

Ayrıca tanrılarının güdülerle ilgilenmediğini kabul eder ve onların dünyasında yapılan eylemlerin altında yatan sebeplere bakılmazdı. Birisinin birkaç dakikadan fazla ciğerlerinde ortak hava olmadan durması kati şekilde yasaktı ve bir ihtimal suya girerse Hava Tanrısı çok kızardı ve buna izin vermezdi. Adamın suya kazara mı yoksa bilerek mi girdiği hiç fark etmezdi; bir çocuğu kurtarma çabasıyla da Hava Tanrısı'na küstahça saygısızlık olsun diye de girse kafasını havasız kalmamak için suyun dışında tutup kendisine karşı olan görevini yapmadığı sürece Hava Tanrısı onu öldürürdü.

Durum bedensel durumları yöneten tanrılara bakarsak böyleydi. Bunların ötesinde umut, korku, aşk ve benzeri duyguları kişileştirerek onlara tapınaklar ve keşişler verirler, insandan daha öte olan bu yaşayan varlıkların simgesi olduğuna inandıkları resimleri taşlara oyarlardı.

Eğer herhangi biri bu tanrıların nesnel varlığını inkâr ederse ve "Gerçekte Adalet adı verilen, gözleri kör, elinde bir çift terazi

tutan, kesinlikle uzak kutsal bir bölgede yaşayan ve hareket eden güzel bir kadın yok." deyip adaletin belli insan düşünce ve hareketlerinin kişileştirilmiş bir simgesi olduğunu söylerse onun kişiliğini inkâr etmekle adaleti de inkâr etmiş olduğunu ve onun insanların dinî inançlarını altüst eden bir ahlaksız olduğunu söylerlerdi. Onları tapındıklarını iddia ettikleri tanrıların daha yüksek ruhani anlayışına yönelten girişimler kadar nefret ettikleri bir şey yoktu.

Arowhena ve ben bu konuda büyük bir tartışma yaptık. Daha da tartışırdık ama sağduyum beni alt etmesine izin verdi. Konuya birden fazla kere döndüğüne göre eminim içten içe kendi pozisyonundan şüphe duyuyordu. "Görmüyor musunuz?" diye bağırdım. "Hayranlık uyandıran adalet gerçeği, onun yaşayıp yaşamadığına dair bir inancın yokluğundan etkilenmez. Umudun gerçek bir kişi olduğuna artık inanmadıkları için gerçekten insanların bir parçacık daha az umutlu olduğunu düşünebilir misiniz?"

Başını salladı ve "İnsanın kişiliğine inancıyla, eşyanın saygısına olan güdü, tıpkı adalet ve umut gibi sonlanacaktır; o dakikadan sonra insan ne adil ne de umutlu olamayacaktır." dedi.

Ne onu etkileyebildim ne de ciddi şekilde bunu yapmayı istedim. Bana çoğu şeyde uyum sağladı ama kendi fikirleri söz konusu olduğunda asla ödün vermiyordu; bugüne kadar çocukluğunda inanmaya başladığı dininde zerre kadar azalma olmadı. Yine de sürekli yalvarmalarıma uyarak kendisini İngiliz Kilisesi'nde vaftiz ettirmeye izin verdi.

Ancak, bebeğinin ve benim tanrıların kişiliklerine inanmadığımız için intikamdan muaf olan tek insan olduğumuz anlamında bir cümle söyleyip orijinal inancına bir cila çekti. Bizim muaf olduğumuz konusunda netti. Aksi takdirde buna bu kadar inancı olmamalıydı.

Nasıl meydana geldiğini bilmez, bilmek de istemezdi. Bilmemenin daha iyi olduğu şeyler vardır ve bu da onlardan biriydi; ama onun tanrılarına en az onun kadar inandığımı, sadece tanımların farklı olduğunu söylediğimde hafifçe sessizleşirdi.

Bir keresinde beni neredeyse fethettiğini kabul ediyorum; çünkü bana, ona doğasını ve niteliklerini anlattığım Tanrı'mın insan iyiliğinin, erdeminin ve gücünün en üst noktası olduğunu; daha belli bir mükemmel ve harika düşünce tarzı yaratmak için insanların onu bir isimle nitelendirdiğini; onu kişileştirmenin değersiz bir ilahi tarz olduğunu ve bu yüzden insanlığın risklerinden kaçışın imkânsızlaştığını; insanın ibadet etmesi gereken gerçek şeyin her yerde bulabilecekleri tanrısal bir şey olduğunu; "Tanrı"nın insanların ilahiyat hissinin bir yansıması olduğunu; adalet, umut, erdem gibi iyiliğin parçaları olduğunu bu yüzden Tanrı'nın iyiliği ve bütün iyi güçleri kapsayan bir olgu olduğunu; insanların adaletin kişi olmadığını keşfedince adaleti sevmeyi bıraktıkları zaman Tanrı yı ve onun amaçlarını da sevmeyi bırakacaklarını; dahası Tanrı'yı görene kadar onu tamamen sevmeyeceklerini söylerse ne yapacağımı sordu.

Bütün bunları oldukça dolaysız söyledi ve bu onun o anki durumu için tutarlı bir anlatım olmasa da şunu söyleyebilirim ki; yüzü parladı. Beni, yanıldığıma ve adaletin yaşayan bir varlık olduğuna ikna ettiğine emin oldu.

Gerçekten biraz çekinmiştim ama kendimi çabucak toparladım ve ona bizim gerçekliği tüm şüphelerin ötesinde, içinde Tanrı'nın kendisiyle konuşan insanların özgün kayıtları ve yüzüne kapanan elden Tanrı'nın bilinmeyen yüzünü görmesine izin verilen bir peygamber de olan, her biri 1800 yıldan eski olan kitaplarımız olduğunu söyledim.

Bu ikna ediciydi; o kadar ciddi konuşmuştum ki biraz korkmuştu. Sadece onların da atalarının tanrıları anlattığı kitapları olduğunu söyledi ki bunun üzerine daha fazla tartışmanın onu ikna edecek gibi olmadığını gördüm. Annesine benim anlattıklarımı söylerse ve elde etmeye başladığımdan oldukça emin olduğum sevgisini kaybedersem korkusuyla, ta ki sorunsuz bir şekilde evlendikten sonra ipleri elime alıncaya kadar onu kendi hâlinde bırakmaya ve beni ikna etmiş gibi görünmesine izin vermeye başladım.

Yine de söylediği şeyler aklımdan çıkmadı. O zamandan beri

ilahiyat hakkında harika bir bilgiye sahip olan insanlarla tanıştım ama onların hiç ilahi duygularının olmadığını fark ettim. Yine, ilahi olana sanat ya da doğa yoluyla -resim ya da heykelle açık alana, buluta ya da denize, kadına, erkeğe ya da çocuğa- ibadet edenlerin yüzünde Tanrı yla olan hiçbir konuşmada ya da nitelikte görmediğim bir aydınlık gördüm. Ayrıca ilahi kelimesinin içeriğinden ve ilahiyat duygumuzun bulanık olduğundan başka bir şeyden bahsetmedi.

17. Bölüm

Ydgrun ve Ydgrun'cular

İdolleriyle ilgili kapıldıkları her türlü heyecan, inşa ettikleri tapınaklar, desteklediklerı rahip ve rahibelere rağmen, onların sözde dininin yüzeysellikten daha öte bir şey olduğunu asla düşünemedim. Ama bütün davranışlarına taşıdıkları bir başka din daha vardı. Dışarıdan bakan bir insanın onun varlığı konusunda hiçbir fikri olmadığı hâlde gerçekte onların büyük rehberiydi, hayatlarının pusulası gibiydi öyle ki o dinin ilkelerine bağlı kalmaksızın yaptıkları veya yapmaktan kaçındıkları çok az şey vardı.

Bunu fark ettiğimde ilk kez onların sözde inancının onlar üzerinde büyük etki yapmadığından şüphelendim. Çünkü rahiplerin sıkça geçerli ilgisizlikten şikâyet ettiğini duydum; bunu sebepsiz yapmış olamazlardı. İkincisi, yapılan şovlardan hiçbirisi inandıkları Tanrıça Ydgrun'a tapınmak için değidli. Üçüncüsü de rahipler sürekli Ydgrun'u tanrıların büyük düşmanı olmakla kötülediği hâlde çok iyi biliniyordu ki ülkede onun en sadık tapıcısı kendi tanrılarındansa Ydgrun'un rahipleri olan yine aynı insanlardı. Her ne şekilde olursa olsun ben bile bunların en iyi rahipler olduğu konusunda emin değildim.

Ydgrun'un kesinlikle çok anormal bir konumu vardı; hem her yerde olan hem de her şeye gücü yeten olduğu kabul ediliyordu ama yüce bir kavram değildi hatta bazen vahşi ve saçma bir anlam ifade ediyordu. En sadık inananları bile kendisinden biraz

utanırdı ve ona söyledikleriyle değil kalpten ibadet ederlerdi.

Sahte bir bağlılık yoktu; aksine en sadık şekilde ibadet ederken onu sık sık da inkâr ederlerdi. Her bakımdan o, uyulduğu ve korkulduğu sürece ne kadar inkâr edildiğini umursamayan, hayatı oldukça iyi yapan, yüz binlercesini koruyan ve üzerine daha yüksek ve kutsal bir idealin etkili olamayacağı çok yardımsever ve faydalı bir tanrıydı.

Erewhon'luların daha iyi bir din için hazır olup olmadıklarını merak ediyordum ve -onların İsrail'in kayıp kabilesinin temsilcileri olduğuna dair gün geçtikçe güçlenen iddiamı düşünerek- en ufak bir başarı şansı görmüş olsam dinlerini değiştirmeye başlayacak olmama rağmen, korkunç sonuçları olacağını kabul etmeden ilgilerinin odağı olan Ydgrun dininin değiştirilebileceğini düşünemiyordum. Aslında sadece bir filozof olsaydım, Ydgrun konseptinin onlara bahşedilen ruhani bir bağış olduğunu ve bu nadir gerçekleşen olayı hiçbir şeyin etkileyemeyeceğini söylerdim.

Gördüm ki genellikle Ydgrun'un kendilerine yeterli olmadığından şikâyet edenlerin çoğu henüz Ydgrun standartına gelmemişlerdi ve sıklıkla "yüksek Ydgruncular" diye adlandırdığım; insan davranışı ve hayat konusunda gidilebilecek en doğru yolu seçen bir grup insanla karşılaştım.

Kelimenin tam anlamıyla centilmendiler; bunun üstüne daha bir şey söylemek gerekir mi? Ydgrun hakkında çok az konuşur hatta onu sadece ima ederlerdi ama yeterli sebep olmadıkça da onun öğretilerine asla karşı gelmezlerdi. Bu gibi durumlarda onu öz güven sebebiyle önemsemezlerdi. Tanrıça da onları kendisinin olmadığı kadar cesur oldukları için çok az cezalandırırdı.

Çoğunun kuramsal dil hakkında yüzeysel, sayıca az bir grubun da daha fazla bilgisi vardı. Bu dilin onları kendileri yapan şeyde parmağı olduğunu sanmıyordum; ama onun esaslarına sahip olmaları, kuramsal dile duyulan saygının gerektirdiği bir sebepti.

Küçüklükten beri her türlü atletizme ve egzersize alıştırılan,

korkusuzca yaşayan; içlerinde yüksek bir cesaret, cömertlik, onur ve her türlü iyi erdeme sahip olanlar, Tanrıça Ydgrun'u daha iyi bir bakış açısıyla görerek ülkedeki diğer bilinen ilahlara olan güvenlerini yavaş yavaş yitirmiş olmalılar.

Tüm bunları, Ydgrun yasası uyumluluk için tamamen dayanılmaz hâle gelinceye kadar açıkça göz ardı etmezlerdi ama yine de anlaşılması zor, materyalizm benzeri istekleri olan, kendilerini her an soyut olarak tanımlayan varlıkların gerçekten var olduklarına inanmıyorlardı.

Ancak çoğunun tanrılar hakkında güçlü hisleri vardı, açık sözlülüklerinden kaynaklanan bir iyilik uğruna değilse acı vermenin yanlış olduğunu düşünüyorlardı ve fikirlerini büyük oranda kendilerine saklarlardı.

Diğer yandan, onlara göre herhangi bir konuda zihinleri açık olanlar, bu açıklığı başkalarına yansıtacak ve her zaman neyi niçin düşündüklerini açıkça söyleyecek kadar ileri gitmelilerdi. Çünkü bu açıklığı, diğerlerinin neredeyse tamamen kendilerine borçlu olduğundan eminlerdi; her şeye rağmen onlar da yanılabilirlerdi ve eğer yanılırlarsa bu yanlışın olabildiğince açık bir şekilde görülmesine izin vermek hem kendilerinin hem de toplumun iyiliğine olurdu, çünkü bu yolla aksi daha kolay bir şekilde iddia edilebilirdi.

İşte bu yüzden, bu noktada Ydgrun'u en çok destekleyenleri bile onaylamadığımı ve şu anda olması gereken inancı yıpratırlarsa gelecekteki işimin daha kolay olacağını bildiğim için daha fazla itiraz ettiğimi itiraf etmeliyim.

Diğer açılardan, bunlar başka ülkelerde gördüğüm İngilizlerin en iyi tabakası gibiydiler. Onlardan yarım düzine kadarını bizim ülkemize gelip görmeye ikna edersem çok sevinmeliydim, çünkü onların birçoğunun iyi bir mizah anlayışı ve tiyatro zevki vardı; yani bize büyük faydaları olurdu.

Eğer böyle söyleyerek saygısızlık yapmış olmazsam buna göre; gerçek centilmen örneği, sahnede insanlaştırma etkisine sahiptir ve herkesin bir şiline görebildiği bir idealdir.

Bu insanları her zaman sevdim ve onlara hayranlık duydum. Onların nihai cehennem azabı için üzülsem de (Çünkü ahiret inançları yoktu ve tek dinleri, kendileri ve diğer insanlar için düşünmekti.) kendilerini burada ve ölümden sonra mutlu ve iyi yapabilecek tek şeyin yine kendileri olduğunu bilmeme rağmen onları kendi dinime sokmaya teşebbüs etmek gibi büyük bir adımı atmaya cesaret edemedim.

Bunu güçlü bir görev duygusuyla ve ebedî işkence değilse bile yıllarca sürecek pişmanlığımdan dolayı bazen denedim; ama her başladığımda kelimeler boğazımda düğümlendi.

Profesyonel bir misyonerin daha iyi bir şansı olup olmadığını bilmiyorum; böyle insanlar şüphesiz ki din değiştirme hakkında daha fazla yetenekliydi. Ben ise sadece doğru yolda olduğum için şükredip diğerlerini kendi şanslarına bırakabilirdim.

Eğer onların dinini değiştirme planlarım başarısız olursa bütçemi seve seve Yahudilerde ve Müslümanlarda başarılı olan birkaç misyonere ayırabilirdim; ama düşünüldüğünde bu o kadar da parlak görünmüyordu. Ydgrun a inananları ve onları bir misyonerin çevireceği fikrini düşündükçe bunun pek de büyük bir iyilik olacağından emin olamadım.

Yine de bu girişim denemeye değerdi ve misyonerlerin başına gelebilecek şeylerin en kötüsü Chowbok'un benimle gelmiş olsaydı atılacağı hapishaneye atılmak olurdu.

Dinî fikirlerini bir bütün olarak göz önüne aldığımda Erewhon'luların tanrılarına olan fikirlerine, tamamen anormal ve açıklanamayan Ydgrun ibadetlerine bakarak daha önce hiç karşılaşmadığım, en güçlü ama biçimcilikten en uzak ibadetin batıl inançlı olmak olduğunu söyleyebilirdim; ama pratikte işler beklenenden daha iyi işliyordu. Ydgrun ve tanrıların çelişen iddiaları, yüzde doksan dokuz uyuşan geleneksel uzlaşmalara göre düzenlenmişti. Neden Ydgrun dinini açıkça kabul edip umut, adalet gibi kişilik amaçlarından vazgeçmediklerini anlayamadım; bunu ne zaman ima etsem tehlikeli bir şey yapmak üzere olduğumu hissettim.

Sonunda anladım ki dinlerinden hiçbir zaman vazgeçmeyecekler. Yıllar önce ilahların sıkça görüldüğü ve kişiliklerine inanmaktan vazgeçtikleri an insan deneyiminin, mutluluğun sırrı olarak kabul ettiği sıradan erdemlerden bile mahrum kalacağı iddiasına dönüp durdular.

"Şimdiye kadar insani eğitim, iyi örnek olma ve insanın huzuruna olan ilgisi gibi şeylerin insanı çizgide tuttuğunu kim duymuş?" diye kızgın bir şekilde sordular.

Hatırlamam gereken şeyleri unutarak aceleyle, "Bir insan iyi şeylerle çizgide tutulamazsa başka hiçbir şey tarafından tutulamaz ve eğer gördüğü insanlara karşı duyduğu sevgi ve korkuyla yönlendirilmezse görmediği tanrıların sevgisi ve korkusuyla hiç yönlendirilemez." diye yanıtladım.

Aslında, bir keresinde ruhun ölümsüzlüğüne ve ölümden sonra tekrar dirilmeye inanan küçük ama sayısı artmakta olan bir grupla karşılaştım. Bu dünyada zayıf ve hastalıklı bedenleri olanların ve yaşamlarını hastalıkla geçirenlerin ahirette sonsuza kadar işkence göreceğine ama güçlü, sağlıklı ve yakışıklı olanların sonsuza kadar ödüllendirileceğini düşünüp ahlaki meselelerden hiç bahsetmiyorlardı.

Bu kötü bir şey olmasına rağmen gelişmeye dair de bir adımdı; çünkü şu an bir şekilde geleceğe odaklanmışlardı. Ama çoğu kişiden itiraz almalarına, öğretilerinin hiçbir dayanağa bağlı olmamasına ayrıca eğilimlerinde ahlaksız olmalarına ve herhangi bir nedenle istenmemelerine şaşırdım.

Bunun nasıl ahlaksız olabileceğini sorduğumda şu cevabı aldım: "Eğer bu sıkı bir şekilde uygulanırsa insanların şimdiki hayatını kolaylaştıracak ve bu hayatın ikincil bir önemi olacak. Bu nedenle insanların kafası bu dünyanın ekonomisine yönelmeyi bırakacak, hayatın problemlerini iyice kördüğüm edecek. Bunun uğruna bazı insanlar diğerlerine kendi iyilikleri için sonsuz kötülük yapacaklar. Öğreti, fakir insanları israflarında daha da teşvik edecek ve böylece iyileştirebilecekleri hastalıklara boyun eğecekler."

Bütün bunlara sadece, gerçekten olduğunu bildiğim ve ölüp sonra tekrar hayata gelen insanların iyi kanıtlanmış birkaç örneğinin olduğunu söyleyebilirim; insanların duygularında şüphe edemeyeceği örnekler...

"Eğer bu böyle olursa dayanabildiğimiz kadar dayanmalıyız." dedi rakibim.

Daha sonra onun için, yapabildiğim kadarıyla Hamlet'in asil konuşmasını çevirdim. Şöyle diyordu: "Bizim kendimizi ölümün kollarına atmamızı engelleyen tek şey öldükten sonra daha kötülerin başımıza geleceğinden korkmamızdır."

"Saçmalık." dedi. "Sizin şairinizin bahsettiği korkular yüzünden boğazını kesmekten vazgeçen hiçbirini tanımıyorum ve büyük ihtimal şairiniz de bunu iyi biliyordur. Eğer bir adam boğazını keserse o adam uçtadır ve bu dünyadan gitmekteki tek amacı kaçmaktır. İnsanları işlerinde tutan şey, eğer çıkarlarsa kızartma tavasına atılacak olma korkusu değil, eğer işlerinde kalırlarsa ateşin daha az yakılacağına olan umutlarıdır. Senin şairinin dediği gibi; bir felaketi uzun bir hayata çeviren saygı, felaketin uzun sürebilme ihtimaline rağmen acı çekenin uzun yaşayabilmesi düşüncesidir."

Bunun üzerine, anlaşmaya varamayacağımızı görünce tartışmanın bitmesine ve rakibimin fazla kabalaşmadan beni kınamasına izin verdim.

18. Bölüm

Doğum Anlaşması

Ötesini Arowhena'dan değil Bay Nosnibor ve evde ara sıra yemek yiyen baylardan duydum. Bana Erewhon'luların önceden var olmaya inandıklarını söyledi ve sadece bu da değil (Sonraki bölümde uzun uzun yazacağım.); bunun onların önceki durumlarında kendi serbest eylemleri olduğuna ve bu dünyaya doğmaya geldiklerini de ekledi.

Doğmamışların her iki cinsin de evlenmişlerini sürekli cezalandırıp işkence ettiğine, sürekli onlarla ilgili heveslenip onlar tarafından koruma altına alınmaya karar verilene dek hem beden hem de zihinlerine huzursuzluk verdiğine inanırlardı.

Eğer bu böyle olmasaydı, (En azından ileri sürdükleri bu.) bu ölümlü hayattaki değişimleri madde üzerinde bir seçeneği olmaksızın yaşamak durumunda olduğunu söylemek bir insanın diğeri üzerinde korkunç şekilde söz sahibi olması demekti. Başka birinin üzerinde zorla korkunç bir sefalet yarattığını söylemeden hiç kimse asla evlenme hakkına sahip olmazdı. Ayrıca bu isteğini dile de getirebilirdi.

Bunu o kadar şiddetli istiyorlardı ki suçu başkalarına atmaya karar verdiler ve doğmamış insanların yaşadığı bir dünyanın varlığı, orada neler yaptıkları, kendilerini bizim dünyaya getirmek için hangi entrika ve kurnazlıklara başvurdukları hakkında uzun

bir mitoloji uydurdular. Fakat öncesinde insanların yeni gelenlerle nasıl başa çıktığından bahsedeceğim.

Erewhon'luların ayırt edici özelliği şuydu; bir konudan kesin emin olduklarını iddia ettiklerinde, uygulama sistemi kurmak üzere olduklarında ve onu beyan ettiklerinde buna çok seyrek inanırlardı. Eğer sevilen kurumun civarında bir hainlik kokusu alırlarsa duruma her fırsatta burunlarını sokacaklardı.

Önceden var olma konusundaki mitolojilerine ciddi olarak inanmadıklarını düşünmüyordum. "Doğmamış" konusunda çoğunun yaptığı da buydu: Hem inandılar hem inanmadılar; neye inandıklarını bilemediler, bütün bildikleri onların yaptığı gibi bir hastalık olduğuna inanmamak gerektiğiydi.

Emin oldukları tek şey, doğmamışların bu dünyaya gelmek için verdikleri rahatsızlıklar ve bu barışçıl insanları rahat bırakırlarsa burada var olmayacaklarıydı.

Bunun aksini ispatlamak zor olurdu ve bunu olduğu gibi bıraksalardı iyi bir vakaları olabilirdi. Ama bunu yapmayacaklardı; daha da çok emin olmak zorundaydılar. Bebek doğar doğmaz yazılı sözünü almak, ebeveynlerine doğum işareti üzerinden bütün sorumluluğu vermek ve onun kendi önceden var oluşunu belirtmek zorundaydılar.

Böylece doğum anlaşması dedikleri bir şey tasarladılar; ebeveynlerin tercihine göre değişen ama uygulamada her vakada aynı olan bir belgeydi. Erewhon'lu avukatların işi, yıllardır beklenmedik her durum için onu sağlamak konusunda yeteneklerini sergilemekti.

Bu anlaşma fakirler için uygun bir fiyatla sıradan bir kâğıda basılırken zenginler içinse parşömen kâgıda basılır ve güzelce ciltlenirdi. Böylece kişinin doğum anlaşmasını alış şekli onun sosyal pozisyonunun bir göstergesi olurdu.

Şunu ifade ederek başladılar: "A.B. her şekilde krallığının bir üyesi olmasına ve memnuniyetsizlik için hiçbir nedeni olmamasına rağmen, kendi ahlaksızlığından ve aceleciliğinden bu yeni

dünyaya girme isteğinde bulundu; bundan sonra da doğmamış krallığının yasalarında belirtilen gerekli adımları atarak kasti bir garezle, onu hiç yanıltmamış olan kişilerin barışına karşı bir cephe açarak gayet memnun ve mutlu olan iki talihsiz insanın başına bela oldu; ki bu hata için hâlâ alçak gönüllü bir şekilde onlardan af diliyor.

Ülkesinin kanunlarına göre kendisini sorumlu kılan tüm fiziksel suçlardan mesul olduğunu kabul eder ki ebeveynlerinin bunların hiçbiri ile ilgili yapacağı bir şey yoktur ve onlardan hayatını esirgeyerek olağanüstü iyilik ve merhametlerini göstermeleri için yalvarsa bile eğer çok isterlerse onu bir an önce öldürebilirler.

Eğer bunu yaparlarsa küçük yaşlarında onlara son derece onurlu ve itaatkâr bir yaratık olacağına söz verir ve cömertliği ile görevinin bundan sonraki kısmını bağışlamaya uygun bulunmadığı takdirde bütün hayatı boyunca buna devam eder." Sonra doğum anlaşmasının, onu olduğundan daha kısa hâle getiremeyecek aile avukatlarının hayal gücüne bağlı olarak bazen en küçük detaylarına da girerek devam ettiler.

Anlattıklarına göre çocuğun doğumundan üç dört gün sonra belge ya da onların deyişiyle "son taciz" böylece hazırlanır, arkadaşlar toplanır ve herkesin -sanıyorum genel kural olarak oldukça doğru da- çok hüzünlü olduğu bir ziyafet düzenlenirdi. Çocuğun anne ve babasına doğmamış tarafından verilen yaraları avutmak için hediyeler verilirdi.

Çok geçmeden çocuk, bakıcısı tarafından aşağıya indirilir ve misafirler onu terbiyesiz olduğu için azarlanırdı. İşlediği hataya hangi cezaları önerdiğini ve zaten on on iki kere doğmamış tarafından yaralanmış olan kişilerden nasıl ilgi ve sevgi bekleyebildiğini sorarlardı; çünkü geniş aileli insanların en sonunda iş büyüyünce birileri ciddi şekilde çocuğu aile düzelticisine göstermeyi önerene kadar doğmamıştan korkunç zarar gördüğünü söylerlerdi. Huzurlu bir aileye zorla girme isteğinin çocukta ahlaksızlık göstermesi profesyonel yardım gerektirebileceğinden düzeltici bu olaylara her zaman davetli olurdu.

Hemşire tarafından okumayla rahatsız edilip çimdiklenmesi

üzerine, çocuk genelde ağlamaya başlar ki bu da suçunun bilincinde olduğu anlamına geleceğinden iyi bir işaret sayılırdı. Bunun üzerine ona anlaşmaya razı olup olmadığı sorulurdu ama bebek hâlâ ağlamaya devam ettiğinden cevap veremez ve arkadaşlardan biri çıkarak yapabilseydi çocuğun da öyle yapacağından ve olgunluk çağına geldiğinde mevcut imza sahibini bu taahhütten serbest bırakacağından emin hissederek belgeyi onun adına imzalamayı üstlenirdi. Sonra arkadaşı olan kişi, parşömenin altına çocuğu sanki kendisi imzalamış kadar bağlayan imzasını karalar.

Ancak bu bile sonunda çocuğun kendi imzası alınana kadar onları tam olarak mutlu etmezdi. On dört yaş civarındayken bu iyi insanlar onu büyük özgürlük ve iyi şeyler vaadiyle kısmen ayartırdı ve ona gözdağı verirlerdi. Böylece özgürlük şovu yapıldığı hâlde aslında gerçekte yoktu; ta ki en sonunda öyle ya da böyle özgür iradesi ile dünyaya geldiğini kabul ettiği belgeyi imzalayacağından ve bunu kendi omuzlarında taşıma sorumluluğunu alacağından emin olana kadar Mantıksızlık Üniversitesindeki öğretmenlerin ofislerini de kullanırlardı.

Böyle olduğu hâlde bu belge açıkça hayatı boyunca imzalayabilecekleri en önemli belgeydi. Her ne kadar haklı olarak minnettar olsa da bunu, ne yasaların ne de kendilerinin birçok yıl boyunca onlara küçücük bir yaptırım bile uygulayamayacağı bir yaşta yaptırırlardı. Çünkü onları ne hakkında olduğunu bilmeyecek kadar genç görürlerdi ve kendilerini ileride suçlu hissedeceği şeylere adamalarının adil olmadığını düşünürlerdi.

Kabul ediyorum ki bütün bunlar oldukça anlaşılmaz görünüyor ve hayranlık verici gibi durmuyor. Bir keresinde bu konuda ne düşündüğümden biraz mantıksızlık profesörlerinden birine bahsetmeye cüret ettim. Bunu çok nazikçe yaptım ama sistemi savunuşu benim anlayabileceğimden oldukça uzak bir şekildeydi.

Ona, hakkında hiçbir şey bilmediği şeylerin doğruluğuna dair dinî bir beyana kalkışmasının genelde bilgisinin ve gerçeğinin kutsallığı duygusunu zayıflatarak bir delikanlının prensiplerine

zarar vereceğini düşünüp düşünmediğini ve aslında ona yol gösteren ve haklarında kendilerinin de kesin bir şey bilmedikleri şeyleri kesinlik olarak öğreten öğretmenlerin yaşamlarını, öğrencilerinin doğruluk kavramını bozarak ve en kutsal içgüdüleri zedeleyerek kazanıp kazanmadıklarını sorduğumu hatırlıyorum.

Tatlı bir insan olan profesör, bakış açıma oldukça şaşırmış göründü ama bu onun üzerinde herhangi bir etki yapmadı ve şu cevabı verdi:

"Hiç kimse bir çocuğun bildiğini söylediği şeyleri bildiğini ya da bilebileceğini düşünmez; ama dünya tavizlerle dolu ve dogruca yorumlanabilecek bir doğrulama yoktur. İnsan dili düşüncenin oldukça bariz bir aracıdır; düşünce ise kesin olarak çevrilemez. Bir dilden diğerine anlamı bir dereceye kadar kısıtlamayacak ya da genişletmeyecek bir çeviri olamayacağına göre, bir yerlerde düşünceyi sarsmadan ve sertleşmeden çevirebilecek bir dil yoktur; ki bunların hepsinin ülkenin geleneği kabul edilmesi, Erewhon'luların muhafazakâr insanlar olması, çocuğun er ya da geç uzlaşmaya başlamak zorunda kalması ve bunun sanat eğitiminin bir parçası olduğu noktasına gelir."

Uzlaşmanın bu kadar gerekli olması pişmanlık uyandıran bir şeydi belki de; ama yine de gerekliydi ve çocuk bunu ne kadar iyi anlarsa onun için o kadar iyiydi. Ama bunu asla çocuğa söylemezlerdi. Doğmamış hakkındaki mitoloji kitaplarından yaptığım alıntılarla sonraki bölümü oluşturdum.

19. Bölüm

Doğmamışın Dünyası

Erewhon'lular hayatta geriye doğru çekildiğimizi ya da geleceğe doğru giderken karanlık bir koridordan geçtiğimizi söyler. Zaman da bizim yanımızda ilerler ve biz ilerledikçe geriye gider; ama bize verilen ışık gözümüzü kamaştırır ve bu önümüzdeki karanlığı daha da derinleştirirdi.

Gittikçe daha az gördüklerini, bundan sonra göreceklerinin korkusuyla bunu çok daha az umursadıklarını; hep şimdinin parlaklığından geleceğin karanlığına merakla bakarak arkalarındaki kör aynalardan hafifçe yansıyan ışıkla önlerindeki yol gösteren çizgileri sezdiklerini söylerlerdi.

Başka zamanlarda geçmiş ve geleceğin iki makaranın üzerindeki manzaralar olduğunu, geleceğin makarasının kendisini geçmişin makarasına sardığını, bunun hızlandırılmaz ya da durdurulmaz olduğunu da belirtirlerdi. İçlerinden biri şöyle demişti:

"İyi de olsa kötü de olsa önümüze serilen her şeyi görmeliyiz ve bir gördüğümüzü bir daha göremeyebiliriz. Bunlar hep makarada döner durur, bir an için makara dönerken yakaladığımız şeye şimdi deriz; bozulmuş duyularımız alabileceği her izlenimi edinir ve gördüğümüz şeyin gidişinden ne geleceğini tahmin ederiz.

Bütün her şeyi tek bir el boyamıştır ve olaylar çok değişiklik

gösterir -nehirler, ormanlar, dağlar, şehirler, insanlar, aşk, üzüntü ve ölüm- ama ilgi hiçbir zaman güçsüz kalmaz ve biz umutla talihimizi ararız ya da yüzümüzün korkunç bir şeyde yer alacağı korkusuyla yaşarız.

Görecek çok fazla şey olduğunu ve bunun için çok az zaman olduğu hâlde çok şey bildiğimizi düşünürüz ki geçmişe dair bilgi kibrimiz çoğu kişide zar zor bulunur. Menfaatimizin genelde dayandığı şey, geleceği etkiler diye şimdiyi saklamaktır."

Erewhon'lular dünya, yıldızlar ve tüm göksel dünyaların batıdan doğuya değil de doğudan batıya dönmeye başlamasının şans eseri olduğunu söyler ve benzer şekilde şans eseri olarak insanın, hayat boyu yüzü gelecek yerine geçmişe dönük olarak ilerlediğini ifade ederlerdi.

Biz göremediğimiz hâlde gelecekte geçmişteki kadar çok şey var mı? Gelecek geçmişin sırtında ise geleceğin oluşturulması için geçmişin değiştirilmesi gerekmez mi?

Yine bazen bir keresinde dünyanın üzerinde yaşamaya çalışan ve geleceği geçmişten daha iyi bilen bir insan ırkı olduğunu ve bilgilerinin yol açtığı sefaletten on iki ay içinde öldüğünü ve eğer bugün ileriyi gören birisi doğsaydı bu huzur bozucu becerisini altsoylarına geçirmeden doğal seleksiyonla koparılacağını söylerler.

İnsan için garip bir talih! Eğer sonrasında çabalamazsa uğruna ölmesi gereken şeyi elde ederse ölmek zorundadır. Ondan sonra çabalamazsa zalimler kadar kötü; ama eğer elde ederse şeytan kadar mutsuz olurdu.

Yukarıdaki gibi pek çok bölüm boyunca zar zor ilerledikten sonra sonunda doğmamışların kendisine geldim ve onların gerçek vücutları olmayan bir çeşit gazımsı ya da aşağı yukarı insan kılığında yaşayan saf ve basit ruhlar olarak kabul edildiklerini öğrendim. Hayaletlerdeki gibi onların da ne eti ne kanı ne de ısısı varmış.

Yine de yaşadıkları yerde yerel yerleşim ve şehirler olduğu farz edilirdi, tabii bunlar da sakinleri gibi hayalîymiş. Hatta bazı hafif

tanrısal gıdalar yiyip içtikleri ve insanların yapabildiği her şeyi yapmaya yetenekli oldukları düşünülürdü.

Diğer taraftan, asla ölmeyecekleri bir yerde kaldıkları sürece doğmamışın dünyasındaki ölümü terk edilmesiyle meydana gelirmiş. Ayrıca sayıca çok, hatta insanlardan da çok oldukları düşünülüyordu. İnançlarına göre büyümüş hâlde, her seferinde büyük partilerde bilinmeyen gezegenlerden gelirlerdi. Ancak doğmamışlar, dünyasını sadece bazı gerekli şartları yerine getirerek terk edip bu dünyaya gelebilirmiş; bu da intihar etmekmiş.

İyi ya da kötü şans gibi değerleri olmadığından fazlasıyla mutlu oldukları düşünülüyordu. Asla evlenmezler ve şairlerin bahsettiği gibi insanlığın ilkel koşullarında yaşarlarmış. Buna rağmen sürekli şikâyet ederlermiş; bu dünyada, kendilerinkinden farklı vücutların olduğunu ve buradakilerle ilgili her şeyi biliyorlarmış. İstedikleri her yere hareket etme ve düşünceleri okuyabilme yetenekleri olduğundan istedikleri zaman buradakilerin hareketlerini izleyebiliyorlarmış.

Bazıları bunun onlar için yeterli olması gerektiğini düşünürmüş ve birçoğu gerçekten çok istedikleri "duyarlı ısıtma hareketi" ile bir vücudun içine girerek aldıkları risklerin bilincindeymiş. Cisimsiz varlık olmaktan usanan bazıları da değişim için her şeye cüret eder ve dünyalarından çıkmaya karar verirmiş.

Kabul etmeleri gereken kurallar o kadar belirsizmiş ki doğmamışların en aptalları bile onlara razı olmazmış ve kimilerinin kendi sınıfları sadece ve sadece bunlardan devşirilirmiş. En sonunda gitmeye karar verdiklerinde en yakın kasabadaki yargıca gitmek ve o anki durumlarından çıkmak istediklerini belirten bir yeminli beyanname imzalamak zorundaymışlar. Onlar bunu yaparken yargıç onlara kabul etmeleri gereken şartları okurmuş, bu şartlar o kadar uzunmuş. Onun için sadece ana noktalarını kısaca şöyle özetleyebilirim:

Önce hafızalarını ve kimlik duygularını yok edecek bir iksir almaları, dünyaya yardımsız ve kendi iradeleri olmadan gitmeleri, gitmeden önce yerleştirilmeleri için kura çekmeleri ve sonucu iyi veya kötü olsun olduğu gibi kabul etmeleri gerekiyormuş.

İstedikleri vücuda girme şansı verilmezmiş. İtirazsız, şans eseri belirlenen, onlar tarafından sahiplenildikleri, bulup rahatsız etmeleri gereken iki kişiye dağıtılırlarmış.

Zengin mi fakir mi, kibar mı kaba mı, sağlıklı mı hasta mı olacaklarını bilmeden kendilerini uzun yıllar iyi huylu ve sağduyulu olduklarının pek garantisi olmayan kişilerin himayesine emanet etmek zorundaymışlar.

Değişime aracı olan kişilere daha bilge kişilerin yaptığı konuşmaları okumak ilgi çekerdi. Onlarla bizim savurgan biriyle konuştuğumuz gibi ve en az o kadar başarıyla konuşurlarmış:

" 'Doğmak, cezası suç işlendikten sonra her an verilebilecek büyük bir suçtur.' derler. Belki yetmiş seksen yıl yaşayabilirsin ama şimdi sahip olduğun sonsuzluğun yanında bu nedir ki?

Ve hatta ceza hafifletilmiş olsa ve senin sonsuza dek yaşamana izin verilse bile zamanla hayattan o kadar çok bıkarsın ki ölüm cezası senin için büyük merhamet olurdu. Sayısız riskleri bir düşün; kötü ebeveynlerden doğmak ve kötü yetiştirilmek! Aptal ebeveynlerden doğup seni bir mal ya da köle gibi gören bu insanların fantezileriyle yetiştirilmek ve kendinden çok onlara ait olmak...

Yine tamamen sizi hiç anlayamayacak, sizi engellemek için elinden geleni yapacak ve onları sevmediğiniz için size nankör diyecek -yumurtasından ördek çıkan tavuk gibi- antipatik ebeveynlere düşebilirsiniz ve yine sizi henüz gençken, ileride kendi duygu ve dilekleriniz olursa onlara sıkıntı vermeyesiniz diye sindirilmesi gereken bir şey olarak gören ebeveynler seçebilirsiniz.

İleriki hayatında dünyanın tam bir insanı olarak kabul edildiğinde sen kendin doğmamışların rahatsızlıklarına ve sonuçlarına katlanacağın çok mutlu bir hayata eğilimli olacaksın!

O kadar güçlü isteriz ki sadece çok azı -ki bunlar en iyileri değil- bizi reddedebilir. Reddetmemek, hakkında önceden hiçbir şey bilemeyeceğimiz hatta kadınlarla ya da erkeklerle ilişkiye girip girmeyeceğini ya da kaç kişiyle gireceğini bile bilemeyece-

ğimiz yarım düzine kişiyle ilişkiye girmekten farklı değildir.

Kendini ebeveynlerinden daha akıllı olacağını düşünerek kandırma. Rahatsız ettiklerinden bir adım önde olabilirsin ama o mükemmellerden olmadığın sürece hâlâ seni sırası gelince rahatsız edecek olanların gerisinde olacaksın.

Huyları ve mizacı sana tamamen farklı olan bir doğmamış, hatta onun gibi yarım düzinesi sen onların refahı ve iyiliği için kendini her şekilde kısıtladığın hâlde seni sevmeyecek. Bütün fedakârlıklarını unutacak ve sen çoktan telafi ettiğin hâlde düştüğün hatalarda seni yargılarken sana karşı kin besleyip beslemeyeceklerinden asla emin olamayacağın insanların yanında olmanın ne demek olduğunu bir düşün.

Bunun gibi nankörlükler olağan dışı değil. Bir de buna katlanmanın ne demek olduğunu düşün! Tavuk yumurtasından ördek yavrusunun çıkması zordur ama yumurtadan ördek yavrusunun çıkması tavuk için zor değildir. Bunu tekrar düşün; size kendimiz için değil sizin için dua ederiz. Başlangıçta çizdiğiniz karakteriniz ne olursa olsun uzun bir eğitimden sonra başarılı bir noktaya gelinebilir. Eğitim boyunca kontrolünüzün olmayacağını da hatırlayın.

Sana gerçek bir hizmet ve memnuniyet sağlayan yaşamdan sonra neye sahip olursan ol; elde edeceğin şey, şu anda başına bela olmak üzere olmasına rağmen kazanılmak zorunda olan ve yeterince acı çekip çekmediğini söylemenin zor olduğu yıllar süren acılı çabalardan sonra bağımsızlığını kazanman mümkündür.

Eğer dünyaya gidersen özgür iraden olacağını; buna sahip olmak zorunda kalacağını; ondan hiçbir kaçışın olmadığını; bütün hayatın boyunca ona bağlı olacağını ve seçiminde haklı ya da haksız olduğuna bakılmaksızın her durumda sana en iyi görünen şeyi yapmak zorunda olduğunu unutma.

Aklın, seçimlerinde senin için denge olacak ve yaptığın şey en ağır ölçekle ölçülecek. Bu şeyin nasıl değerlendirileceği doğumunda belirlenen değerlere, zamanla oluşacak ön yargılara ve

verdiğin çabuk kararların ağırlığına bağlı olacak.

Eğer ölçekler başlangıç için iyiyse, çocuklukta acımasızca bozulmadıysa ve içine gireceğin bileşimler normalse iyi çıkabilirsin; ama herhangi birisinin bozulması durumunda mutsuzluğun garanti. Bunu iyi düşün ve doğmak senin kendi seçimin olduğundan ve bu konuda zorlama olmadığından teşekkür edeceğin kişi kendinsin.

İnsan türünün zevklerinin varlığını inkâr etmiyoruz; ama gerçek bir mutluluk sayılmayacak bazı memnuniyetler var. Bunun insanların hayatına, sahip olduklarına, yaşamlarının ilk kısmına ve biraz da yaşam sonrasına nasıl dağıldığını ortaya çıkarırız.

İhtiyar olacağın yaşta ızdırapla edinebileceğin değerde bir mutluluk olabilir mi? Eğer iyi, güçlü ve yakışıklıysan gerçekten yirmi yaşında da şansın iyi olur ama bunun ne kadarı altmış yaşına kalır? Kendi sermayenle yaşamak gerektiğinden; hayattan sonsuza dek ödenek alasın diye güçlerine yatırım yapmak yok. İlkelerini azar azar tüketmelisin, suç veya kaza ile onun tarafından sertçe soyulmaktan kaçmayı başarsan bile onun gitgide daha azaldığını görerek acı duyman gerekir.

Eğer onurlu ve ahlaklı bir şekilde fırsat bulursa doğmamışın dünyasına geri gelmeyi reddedecek bir adamın olmadığını unutma. Dünyadayken, genellikle gitmeye zorlanana kadar kalacaktır; ama eğer teklif edilirse tekrardan doğup hayatını yeniden yaşamaya razı olacağını düşünüyor musun?

Düşünme. Eğer hiç olmaması gereken geçmişi değiştirebilirse bunu çok severek yapacağını düşünmüyor musun? Kendi şairlerinden birinin doğduğu güne ve bir çocuğun aklının erdiğinin söylendiği geceye haykırdığında demek istediği bu değilse nedir?

Şimdilik sessizce beklemeliydim, uyumalıydım ve daha sonra kendileri için saraylar inşa etmiş dünyanın elçileri ve kralları veya evlerini gümüşle doldurmuş sayısız altını olan prensler ya da hiç ışık görmeden saklanmış bir bebek gibi istirahat etmeliydim.

Orada ahlaksızlar rahatsızlık vermeyi bırakırlar ve bezginler rahattırlar. Bazen doğma suçunun bu cezayı bütün insanlara taşıdığını unutma; ama göz göre göre tuzağa düşüp de nasıl onlara acımamızı isterler ya da başlarına gelebilecek aksiliklerden nasıl şikâyet ederler?

Bir şey daha ve sonra bitiyor. Herhangi puslu bir anı -rüya gibi- kafanızın karıştığı bir anda aklınıza gelirse ve size verilmesi gereken iksirin işe yaramadığını hissederseniz, koptuğunuz bir varlığın anısı boşu boşuna geri gelmeye çabalarsa; rüyada bir şeyi tuttuğunuzu ama onun sizden kaçtığını, sonra sizin onun Orpheus'un Eurydice'ı izlediği gibi alaca karanlık krallığına doğru kayışını izlediğini -tavsiyeyi hatırlayabilirseniz uçmanızı- şimdiki ve acil olan görevinizin barınağına elinizdeki işle hemen sığınarak uçtuğunuzu gördüğünüzü söyleriz. Bu kadarını belki de hatırlarsınız ve bu, eğer onu derin bir şekilde her becerinize damgalarsanız, denemeler yoluyla sizi güvenli ve onurlu bir şekilde eve getirecektir."

Bu onlardan ayrılma taraftarı olanlarla karar verdikleri bir şeymiş, çok da iyi şeyler yaptıkları nadirdir, çünkü sessiz ve mantıklı olmayanlar hariç hiç kimse doğmayı asla düşünmezdi ve bunu düşünebilecek kadar aptal olanlar bunu yapacak kadar da aptaldırlar.

Bu yüzden, daha fazla yapamayacaklarını görünce arkadaşlar ağlayarak doğmak isteyen birinin açık ve ağırbaşlı bir şekilde kararının sonuçlarını kabul ettiği yargıcın mahkemesine doğru giderlermiş.

Bunun üzerine, ona anılarını ve kimliğini hemen yok eden, daima kaldığı evi unutturan bir iksir verilirmiş ve ne algılarıyla ne de kimyasal deneylerle anlaşılamayan sade bir öz hâline gelirmiş.

Onlar onu alttan almaya razı olana kadar başının etini yiyeceği iki insanı bulacağı öyle filanca yere gitme içgüdüsünden başka hiçbir şeyi kalmazdı. Ancak bu insanları Chowbok'un mu yoksa Erewhon'luların ırkından mı bulacağı onun seçimine bırakılmazmış.

20. Bölüm

Demek İstedikleri

Yukarıdaki söylenceyi uzun uzadıya verdim ama bu onların konuyla ilgili sahip oldukları inançların sadece küçük bir kısmı. Bunu okuyunca ilk hissim, doğmamışın buraya gelmekteki nedeninin dayanılmaz can sıkıntısından kaçma tutkusu olduğunun doğrulanmış olduğuydu.

Mitoloji açıkça hayatın ve olguların adaletsiz ve abartılmış bir temsilidir; aydınlık yerde de karanlık yerde olduğu kadar hatalı olan resimler çizebilen çok istekli yazarları vardır.

Hiçbir Erewhon'lu dünyanın burada resmedildiği kadar karanlık olduğuna inanmaz ama şu kesin ki gördüklerini iddia ettikleri şeylerden pek sık bahsetmemeleri ve ona inanmamaları onların özelliklerinden biri.

Şu anki durumda onların doğmamışlarla ilgili açıklanmış görüşleri, insanlara buraya gelmeden önce kendi beklentilerinin olası en kasvetli resminin sunulduğunu kanıtlama isteğinden doğuyordu. Aksi takdirde kendi yol açtığı kalp ya da beyin hastalığından dolayı cezalandıracakları kişilere bunu pek söyleyemezlerdi.

Uygulamada teorilerini oldukça büyük bir alana yayarlardı ve bazı aşırı vakalar dışında doğum anlaşmasına çok seyrek başvu-

rurlardı. Genellikle bu istenmeyen küçük yabancıyı ilk on iki ayda sevmedikleri hâlde zamanla -onun renklerine göre- bu duygularını yatıştırmaya eğilimlilerdi ve bazen çocukları olmasından memnununiyet duydukları bu varlıklara aşırı derecede bağlı olurlardı.

Tabii ki Erewhon'luların maddelerine göre, bu fiziksel olduğu kadar ahlaki hastalıklar sebebiyle de izlenip cezalandırılma hakkı sunardı. Neden yarı yolda aniden durmuş olduklarını bugüne kadar hiç anlayamadım. Ayrıca yine bunu yapıyor olmalarının benim için neden bu kadar çok kaygı sebebi olduğunu da. Erewhon'luların ne kadar çok saçmalık benimsediği benim için ne ifade edebilirdi ki? Yine de etkisinden pek azımızın kurtulabildiği ve huzurumuzun sıkı sıkıya bağlı olduğu İngiliz karakterini taşıyan fikirleri yaymak için benim gibi düşünmelerini sağlamak isterdim. Ama boş verin.

Kendisi de korkunç olan teorinin uygulamasında düzenlemeler olmamakla beraber, bu ülkede çocukla ebeveynler arasındaki ilişki Avrupa'dakinden daha az mutluluk verici. Bu yaşlı insanlarla gençler arasında gerçekten içten ve yoğun sevgi durumunu çok az gördüm.

Otuz yaşında bile çocukların ebeveynlerine başka herkesten daha düşkün olduklarından oldukça emindim ve biriyle beraber olmalarını seçmekte özgür olsalardı yine anne ve babalarını seçmek eğilimindelerdi.

Düzelticinin at arabası evlerinin önünde çok seyrek görülürdü. Ülkede kaldığım süre içinde bu durumu iki ya da üç kez gördüm. İyilik, hoşgörü ve zekâ izlenimi veren bu görüşten ne kadar memnuniyet duyduğumu ifade edemem ve eminim ki ebeveynler sadece gençken nasıl hissettiklerini hatırlasalar ve çocuklarına kendi ailelerinin onlara davranmış olduğu gibi davransalar on aileden dokuzunda aynı şey olurdu.

Ama bu çok basit ve açık gibi görünse de aynı zamanda yüz binlercesinden birinin bile uygulamada yapabildiği bir şey gibi görünmüyordu. Bunu sadece en basit gerçeklere bile inancı olan çok üstün ve iyi olanlarla, 19 + 13'un 32, 2 x 2'nin de 4

ettiğini bilecek kadar üstat olan birkaçı yapabilirdi.

Oldukça eminim ki bu yazdıklarım Erewhon'luların eline geçse ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişkinin pek memnun edici olmadığı hakkında söylediklerimin gerçeklerin berbat bir saptırılması olduğunu ve gerçekte toplumda en yakın ilişkilerinde diğerlerinden daha mutlu olmadığını hisseden sadece birkaç gencin bulunduğunu söylerlerdi.

Özellikle Bay Nosnibor'ın böyle söyleyeceği kesindi. Ayrıca eğer ölmüş ebeveynleri tekrar çıkıp da ona altı aylığına ziyarete geleceklerini söyleseler, hayli bozulacağını düşündüğümü de söylemeden geçemeyeceğim.

Ben kendisini tanımadan yirmi yıl kadar önce olgun bir yaşta ölmüşlerdi. Bu durum da bu uç bir durumdu, ama eğer ona gençliğinde gerçekten fedakârca davranmış olsalardı hayatı boyunca onları her düşündüğünde mutlaka yüzü parlardı.

Karşılaştığım bir ya da iki aile, -sevgi bakımından düşünülürse- eminim ki on sekiz yaşındayken anne babasına gerçekten düşkün olan gençler, altmışlarında da onları misafir olarak ağırlama şansları olsaydı gerçekten mutlu olurlardı. Kendi çocuklarının ve torunlarının mutluluklarını görmek dışında onları daha mutlu eden bir şey olamazdı.

Bu, olması gereken şeydi ve pek de imkânsız bir ideal değildi; ebeveynlerin biraz daha sabırlı ve hoşgörülü olmasıyla bazı durumlarda gerçekte olan ve hemen hepsinde olabilecek de buydu ama o anda bu pek seyrekti. O kadar seyrek ki bu, onların bu konuda dolaylı şekilde tercüme edebildiğim bir sözlerinde açıkça görülür: "Bazı insanların gelecekteki en büyük mutluluğu, en derin acıyı tanımlayan sözcüklerinin özünde zorunlu sevgi' fikri olduğu hâlde ebeveynlerinin kendi dede ve babaanneleriyle sonsuz birlikteliğindeki acısını izlemek olacak."

"Ebeveyn" kelimesinde sevgi mucizeleri doğurabilen hiçbir tılsım yoktu ve inanıyorum ki Arowhena ile evlenirsem benim kendi çocuğum, Arowhena ve beni altı yaşındayken kaybetmeyi, tekrar altmış yaşında bulmaktan daha az kötü olarak görebilirdi.

Bizi atmış yaşında tekrar bulduğunda da ona teminat gibi bir şey vereceğimi kaleme almayacaktım. Her ne olursa olsun bana yönlendirmesi için ellerine silah vermek benim bencilliğimi oldukça yüksek bir seviyeye çıkarırdı.

Bütün bunların altında yatan sebep büyük oranda paraydı. Eğer aileler, çocuklarına şimdi yaptıklarından daha erken bir yaşta herhangi bir yetenek öğretmeye çalışsalardı çocuklar ileride bağımsız olup kendilerini idare ederlerdi.

Gerçekte şu anki sistemde, bazı doğal isteklerini karşılayabilecek parayı kazanabilecek yaşa gelmeden bu isteklerini karşılamaları pek mümkün olmadığından ya onlardan feragat etmeli ya da ebeveynlerinin kendilerine ayırabileceğinden daha çok para almalıydılar.

Bu, genellikle, çocuğa kuramsal kuralların öğretildiği bu bölümden sonra anlatacağım Mantıksızlık Üniversitesi yüzündendi. Çocuk, şunu bunu yaparak ne yaptığını bilmeden geçirdiği yıllarını yetersizlik içinde tüketiyordu ki bu süre içinde en aşağı sınıflardan başlayarak pratik yapıp deneyim edinerek ve bünyesindeki enerjiye paralel olarak yükselmesi gerekirdi.

Bu Mantıksızlık Üniversitesi beni çok şaşırttı. Buradaki sistemin zengin ebeveynlerin çocukları ya da kuramsal bilgi kazanmaya doğal içgüdüsü olanlar için iyi olabileceğine inanmak isterdim; ama sıkıntı, onların Ydgrun ibadetlerinin, saygınlık iddiasında olan tüm insanların çocuklarını bu okullardan birine göndermeyi gerekli kılması ve yıllarca para koparmasıydı.

Ebeveynlerin çocuklarını neredeyse işe yaramaz hâle getirmek için neler yaptığını görmek beni hayrete düşürdü. Büyüklerin yüklendikleri bu masraftan rahatsız olduklarını ya da gençlerin insan araştırmasının en önemli alanlarında açıkça kazıklandığını ve yanlış kanallara yönlendirilip akıntıya bırakılmaktan şikâyetçi olduğunu söylemek zordu.

Aileleri bebek katilliği -ülkede genel bir endişeye sebep olan musibet- ile sınırlamada artan eğilimin, neredeyse tamamen eğitimin Erewhon'un bir ucundan diğerine fetiş hâline gelmesi

yüzünden olduğuna inanmakla yanıldığımı sanmıyorum.

Her çocuğun okumayı, yazmayı ve aritmetiği öğrenmesi vasıtasıyla önlem alınması gerektiğini kabul edelim, burada zorunlu devlet yardımı alan eğitim sona ermeli ve çocuk o sanatın temellerini edinmeye başlamalı (çok çalıştırılmadığını garanti edecek bütün gerekli önlemlerle) ki ondan geçimini sağlasın.

Bunları İngiltere'de teknik eğitim veren okullarda edinemez; bu okullar, dünyanın hoyrat dönüşüne kapalı bir hayattı; açık hayatta çalışmaya daha elverişsizdi. Oysa sanat, sadece ekmeğini ondan kazananların atölyesinde öğrenilebilir.

Erkekler kural olarak yapay olandan nefret eder ve gerçek olandan keyif alır; onlara kazanma şansı verirseniz bir süre sonra kazanırlardı. Ebeveynler, çocukların yapay olarak onları yormak yerine erkenden ailenin refahına katkıda bulunacağını öğrendiğinde onları öldürmeyi bırakacaklar ve şimdi kaçındıkları çocuklardan daha bol sahip olmak isteyeceklerdi.

İşler böyleyken, devlet ebeveynlerin sırtına etten tırnaktan oluşan bir insanın dayanamayacağı bir yükü koyuyordu ve ellerini kendisinin sorumlu olduğu bu kötülüğün üstüne sıkıca bastırıyordu. Giyimi daha az şık olan aileler için zarar daha azdı. Çünkü bu ailelerde çocuklar on yaşından sonra bir şeyler yapmaya başlamalıydı. Bu çocuklar eğer becerebilirse kendi yolunu bulurdu; beceremezlerse her hâlükârda arkadaşlarının eğitim dedikleri şeyle daha da yeteneksiz hâle getirilemezdi.

Erewhon'lular kendi seviyelerini bir güç olarak görür; ama maalesef ancak daha iyi seviyelere daha iyi niteliklere sahip olanlar sahip olurdu. Sanırım Erewhon'lular bu tip şeylerin farkında olmaya başlıyorlardı ki derecelerine göre yirmi yaşına geldiklerinde hâlâ bir yetenek edinememiş olan çocukların ailelerinden vergi alınması konusunda pek çok konuşmaya denk geldim.

Eminim ki bu durumun üstesinden gelecek kadar cesaretleri olsaydı bundan asla pişman olmayacaklardı; çünkü ebeveynler çocuklarının erken yaşta para kazanmaya başlamasına özen gösterecekler böylece çocuklar bağımsızlıklarına erken kavuşa-

cak ve ne çocuklar ailelerine ne de ebeveynler onlara yük olmayacaklardı. Ayrıca birbirlerini şimdikinden daha çok seveceklerdi.

Mensucat işinde büyük servet yapan ve enerjisiyle yün malların fiyatını neredeyse bedavaya düşürmeyi başaran biri, on kişiye bedel olarak görülüyordu. Erewhon'lular bundan o kadar etkilendiler ki eğer biri yılda 20.000 pound'dan fazla servet yapabilirse onu sanat eseriymiş gibi inceleyip bütün vergilerden muaf tutuyorlardı. Derlerdi ki "Onun için o kadar çok şey yapmış olmalı ki toplum ona bu kadar çok para vermeyi gerekli bulmuş olsun." Bu kadar büyük bir düzen onları ürkütürdü ve bunu cennetten düşen bir şey olarak görürlerdi.

"Para hizmetin simgesidir." derlerdi. "Bu insanların istediği, insanlar için yapılmış bir kutsal bir şey." Bu yüksek otoritede serveti olanların cennetin krallığına zor girecek olduğunun söylenmiş olduğunu hatırlamak başlarda beni şok ederdi, ama Erewhon'un etkisi bazı şeyleri yeni ışıkta görmeye başlamamı sağladı ve oraya serveti olmayanların daha da zor gireceğini düşünmekten alıkoyamadı.

Onlardan şunu da duydum: "İnsanlar parayı kültürle karşılaştırıyor ve eğer bir adam zamanını para kazanmak için harcıyorsa o kültürlü olamayacak." Ne kadar yanlış! Kültüre, onurlu bir bağımsızlık kazanmış olmaktan daha büyük bir katkı olabilirmiş ve herhangi bir miktar kültür meteliksiz bir adama durumunu daha derin hissetmesini sağlamaktan başka pek bir şey verirmiş gibi...

Bütün mallarını satıp fakirlere vermesi söylenen bir genç adam, eğer tavsiye akıllıca verilirse hem kendisi hem de fakir için tamamen nadir bir insan olmuş olmalı. Bu ne kadar sık olursa adamın para dışında her tür iyi özelliğe sahip olduğunu algılar ve gerçek işinin, hizmetleri için başkalarının ona ödeme yapmasını ikna edip her kazandığı paranın yarısını alarak zengin olmak olduğunu hissederler. Para aşkının tüm şeytanlıkların kökünde olduğu söylenir. Onların da paraya olan tamahları gerçekten çok fazlaydı.

Bizi cezalandıracak güçteki ve eğer onlara aldırmazsak bizi gerçekten de cezalandıracak şeyler için ve bu yüzden bizim efendimiz olan şeyler gibi bunu tek başına hak edecek şeylerin en yücenin ruhunda olduğu algılanırdı. Ama burada yine hikâyemden uzaklaşıyorum.

İngiltere'de kadın hakları konusunda yaptıkları gibi çok fazla yaygara kopardıkları şeyler için başka bir planları vardı. Tam anlamıyla radikal olanlardan oluşan bir grup, kendilerinin gençler ya da yaşlıların üstünlüğüne karar veremeyeceklerini öne süüyorlardı ve gençlerin olabildiğince çabuk olgunlaştırılmasını destekliyorlardı.

Bazıları ise bunun yanlış olduğunu ve eğitimin amacının yaşlıları olabildiğince genç tutmak olduğunu düşünüyordu. Her yaşın sırayla ele alınmasını söylüyorlardı; bir hafta yaşlıların diğer hafta gençlerin bıçkıcıların başı olmasında; bunda yaş sınırın otuz beşe çekilmesinde ve gençlerin yaşlılara daha az bedenî ceza uygulamasına izin verilmesinde ısrar ediyorlar ki bu olmadan yaşlılar oldukça düzelemez hâle gelirlerdi.

Herhangi bir Avrupa ülkesinde bu imkânsızdır. Ama burada değil, çünkü düzelticiler sürekli insanlara alışmaları için dayak atılmasını emrediyordu. Bu fikrin uygulanabileceğini sanmıyorum, ama bunun ortaya atılması bile Erewhon'luların fikirlerinin sapkınlığını göstermek için yeterliydi.

21. Bölüm

Mantıksızlık Okulları

Nosnibor'lardaki ziyaretimin beş ya da altıncı ayını doldururken sık sık onlardan ayrılıp kendime daire tutmak konusunda ısrar ediyordum. Ama bunu duymazdan geliyorlardı. Sanırım, eğer kalırsam zamanla Zulora'ya âşık olabileceğimi düşünüyorlardı. Beni burada tutan ise Arowhena'ya olan sevgimdi.

Bunca zaman içinde Arowhena da ben de hayal kuruyor ve bariz bir ilişkiye doğru sürükleniyorduk ama durumun gerçek zorluklarıyla yüzleşmeye cüret edemiyorduk. Ancak işler giderek bize rağmen bir krize dönüştü ve biz tüm açıklığıyla durumu tüm açıklığıyla görmek zorunda kaldık.

Bir akşam bahçede oturuyorduk ve ben ona onunla evlenmeyecek bir kadını gerçekten sevmiş bir adam için üzgün olması gerektiğini söylettirebilmek için her türlü aptalca yolu deniyordum. Kekeliyor ve kızarıyordum. Olabileceğim en aptal hâldeydim. Sanırım bu kadar açık bir şekilde bana acımasını umarak ona acı veriyordum. Onun kendi ihtiyaçları hakkında hiçbir şey söylemiyordum; yine de tatlı hüzünlü gülümsemesiyle bana döndü ve "Kendim için üzgünüm; senin için üzgünüm ve herkes için üzgünüm." dedi. Kelimeler dudağından çıkar çıkmaz başını eğdi ve cevap verememişim gibi bir bakış atarak beni yalnız bıraktı.

Sözleri az ve özdü, ama ifade ediliş tarzı tarif edilemezdi. Birden gözlerim açıldı. Eğer benimle evlenecekse ülkesinin ihlal edilemez geleneklerinden birini bozmak zorunda kalacaktı. Buna sebep olmaya hakkım yoktu.

Uzun bir süre oturup düşündüm ve günahkâr bir aşkın yol açacağı günah, ayıp ve acıyı hatırlayınca bu kadar süre bencillik yapmış olduğumdan dolayı kendimden utandım. Şu an soğukkanlılıkla yazıyorum ama o zaman çok acı çekmiştim ve muhtemelen hepsi mutlu sonla bitmemiş olan hissettiklerimin canlı anısını sürdürmeliyim.

Arowhena'yla evlenme fikrinden vazgeçmeye gelince bu, söz konusu olamazdı. Çözüm, bunda değil başka bir şeyde bulunmalıydı; ama bu şey, Zulora başkasıyla evleninceye kadar bekleme fikri de olamazdı.

Arowhena'yla Erewhon'da bir an önce evlenmek için tek bir alternatif kaldı. Bu da onunla kaçmak ve onu, ilişkimize benim parasızlığım dışında hiçbir şeyin engel olmayacağı Avrupa'ya götürmekti ki bu benim için sıkıntı değildi.

Bu bariz ve basit planda bahsetmem gereken iki şıkınca vardı. Birincisi büyük ihtimalle Arowhena'nın gelmeyecek olması; ikincisi de kralın kendisi bana kendimi söz üzerine tahliye edilmiş mahkûm olarak saymamı söylediğinden ilk kaçma teşebbüsümde çaresizler hastanesine gönderileceğim için tek başıma bile kaçmamın olanaksız oluşuydu. Ayrıca ülkenin coğrafyasını bilmiyordum ve geri dönmeye çalışsam bile geldiğim yolu geçmeyi başarana kadar çoktan bulunurdum. Bu durumda Arowhena'yı yanımda götürmeyi nasıl umabilirdim ki?

Günlerce bu zorlukları kafamda düşünüp durdum ve en sonunda şimdiye kadarki en çılgın planı uygulamaya karar verdim. Bu, ikinci zorlukla yüzleşmekti: Arowhena'yla bahçede konuşmamızdan sonraki ikinci buluşmamızda onun benden daha az acı çekmediğini gördüğümde birincisi bana daha az zorluk verdi.

Onunla bir görüşme daha yapmaya karar verdim; ki sonra

onu bırakıp planımı olabildiğince hızlı şekilde geliştirebilirdim. Baş başa kalabilme şansı bulduk ve ona onu ne kadar tutku ve bağlılıkla sevdiğimi söyledim.

Cevap olarak fazla bir şey söylemedi ama gözyaşları (Kendiminkilerle cevap vermekten kaçınmadım.) ve söylediği azıcık şey, onun tarafından bir zorluk çıkmayacağını anlamama yetti. Sonra ona birlikte paylaşacağımız korkunç bir risk alıp almayacağını sordum ve eğer başarılı olursak onu kendi insanlarıma ve onu memnuniyetle karşılayacak olan annemin ve kardeşlerimin evine götürebileceğimden bahsettim.

Aynı zamanda başarısızlık şansının başarı olasılığından çok daha büyük ve planımı başarıya ulaştırsam bile yine de ikimizin ölümüyle sonuçlanma olasılığı olduğunu da ifade ettim.

Onunla hakkında yanılmamıştım; onu en az onun beni sevdiği kadar sevdiğime inandığını ve ona teklif ettiğim şeyin İngiltere'de utanç verici bir şey olmadığını temin edebilirsem her şeyi göze alabileceğini söyledi. Bensiz yaşayamacağını ve yalnız olmaktansa benimle ölmeyi tercih edeceğini ifade etti. Ölüm belki de ikimiz için en iyisiydi... Zamanı geldiğinde onu almaya geleceğimi ve beni hayal kırıklığına uğratmaması için ona güvendiğimi söyledim. Sonra gözyaşlarıyla ayrıldık.

Bundan sonra Nosnibor'lardan ayrıldım, kasabada kalacak bir yer tuttum ve sıkıntımı içime attım. Düzenli olarak Müzikal Bankaya götürüldüğümden Arowhena ile birbirimizi ara sıra görüyorduk ama Bayan Nosnibor ve Zulora bana belirgin bir soğuklukla davranıyorlardı.

Benden şüphelendiklerinden emin oldum. Arowhena berbat görünüyordu ve cüzdanının eskisine göre çok daha fazla Müzikal Banka parası ile dolu olduğunu gördüm. Derken birden sağlığı bozulabilir ve cezai takibe alınabilir korkunç düşüncesi geldi aklıma. *Off!* O zaman Erewhon'dan öyle nefret ettim ki.

Hâlâ mahkemede gözaltındaydım ve iyi görünüşüm beni yanıltmaya başlıyordu; acının etkilerini gizlemede Erewhon'lular kadar usta değildim. Arkadaşlarımın benimle ilgili kaygılanmaya

başladıklarını görebiliyordum ve Mahaina'nın yaptığı gibi içki içmeye başlamış gibi görünmek zorunda kaldım.

Sanki böyleymiş gibi bir düzelticiye bile danıştım ve büyük bir rahatsızlığı kabul etmek zorunda kaldım. Bu bir süreliğine işleri kolaylaştırdı. Cildim sarkmaya başladıkça arkadaşlarımın karakterime verdiği değerin azalmaya başladığını görebiliyordum.

Fakirlerin benim maaşımla ilgili itiraz ettiği söylendi ve yönetim karşıtı gazetelerden birinde açık renk saçlarımın bana kredi sağladığını ama benim bunun geldiğim ülkede sıradan bir şey olduğunu söylemiş olduğumu iddia edecek kadar ileri giden iğneleyici bir makale gördüm.

Bay Nosnibor'ın bu makaleye sebep olduğunu düşünmek için haklı sebeplerim vardı. Şu sıralarda beni ziyarete gelerek kralın saatim olmasının üzerinde durmaya başladığını ve ona balonlar hakkında yalan söylemiş olduğumdan dolayı bana tedavi edici şekilde davranılması gerektiğini söyledi. Şanssızlığın her yönden etrafımı sardığını fark ettim ve eğer Arowhena'yla birlikte mutlu sona ermek istiyorsam aklıma ve sağlığıma daha çok ihtiyacım olacağını hissettim.

Bana kibarlık göstermeye devam edenler de vardı ve ilginçtir ki bunların çoğu kendisinden bunu en son bekleyeceğim kişilerdi; yani Müzikal Banka memurları. Bu kişilerin bir kısmıyla tanışıklığım vardı ve bunlar, daha sonra bankalarına sık uğradığımdan benimle epey ilgili olmaya başladılar.

Benim baştan ayağa sağlıksız olduğumu gören biri bunu fark etmemiş gibi davrandı. Biraz hava değişikliği yapmam gerektiğini, onunla şehirden ve Mantıksızlık Üniversitesinin ana yerleşkesinden bir iki günlük uzaklıkta olan ana kasabalardan birine gitmemi önerdi. Gördüklerimden memnun kalacağımı ve çok misafirperverce karşılanacağımı da garanti etti. Böyle olunca davetini kabul etmeye karar verdim.

İki üç gün sonra yola çıktık ve yolda bir gece geçirdikten sonra akşama doğru gideceğimiz yere vardık. Mevsim bahardı ve Chowbok'la çıkmış olduğumuz keşiften bu yana neredeyse

on ay geçmişti; ama bu bana on yıl gibi geliyordu.

Ağaçlar en taze güzelliğindeydi ve hava sıcaktı ama bunaltmıyordu. Şehirde o kadar kaldıktan sonra ülkenin manzarası, geçtiğimiz kasaba ve köyler beni inanılmaz ferahlattı ama dertlerimi unutturamadı.

Yaklaşık son beş mil, görünüm dalgalandığından ve yoğun ağaç kümeleri meydana çıktığından yolculuğun en güzel kısmıydı. Fakat üniversiteler, -şehrinin ilk görüntüsü- hepsinden daha keyif vericiydi. Bütün dünyada daha güzeli olabileceğini düşünemiyordum ve bu memnuniyetimi arkadaşıma ifade ederek beni buraya getirdiği için teşekkür ettim.

Kasabanın merkezinde bir hana gittik ve hava hâlâ aydınlıkken kasiyer arkadaşım Thims beni caddelerde ve ana kampüsün avlusunda gezintiye çıkardı. Güzellikleri ve çekicilikleri olağanüstüydü; onlardan etkilenmemek imkânsızdı. *Bu okulların bir üyesi olup da hayatının geri kalanı boyunca buraya karşı sevgi dolu hisler beslemeyen birisi gerçekten nankör ve kötü huylu olmalı*, diye düşündüm kendi kendime. Bu enfes şehrin güzelliğini ve saygıdeğer görüntüsünü görünce birden bütün korkularım geçti. Yarım saatliğine kendimi ve Arowhena'yı unuttum.

Yemekten sonra Bay Thims burada uygulanan eğitim sistemi hakkında pek çok şey anlattı. Duyduklarımın bir kısmını zaten biliyordum ama çoğu benim için yeniydi ve Erewhon'luların durumu ile ilgili şimdiye kadar edindiğimden daha iyi bir fikir edindim. Ancak yetersizliğin büyük ihtimalle benim çok farklı eğitim almış olmamdan ve çok sıkkın olmamdan kaynaklandığını kabul etsem de sistemlerinde anlayamadığım kısımlar vardı.

Sistemlerindeki ana özellik, benim "kuramsal" olarak tercüme edebileceğim çalışmaya verdikleri önemdi. Bu, bir çocuğa sadece çevresindeki dünyada var olan ve tüm hayatı boyunca aşina olmak zorunda kalacağı şeylerin doğasını öğretmemeye, ona kâinatın şimdi onda bulunmayan her şeyin davranışını kapsayabilecek olduğunu ileri süren dar ve sığ anlayışı aşılamaya dayanıyordu.

Onun gözlerini bu olasılıklara açmak ve böylece onu her türlü tehlikeye hazırlamak bu kuramlar sisteminin amacıydı. Tamamen tuhaf ve imkânsız tesadüfleri hayal etmek, gençlerin bundan doğan sorulara akıllı cevaplar vermesini istemek, onları hayat sonrası olaylarla başa çıkmaya hazırlamanın en uygun yolu sayılıyordu.

Böylece en verimli yıllarının çoğu gününde onlara kuramsal dil dedikleri şey öğretilirdi. Gerçekte ülke şimdikinden farklı bir medeniyet düzeyindeyken oluşturulmuş bir dildi bu.

Bir zamanlar saklanmış pek çok atasözü ve soylu düşünce onların modern edebiyatında geçerli hâle geldi ve tekrar tekrar şimdi konuşulan dile çevrildi. Tabii ki orijinal dilin çalışılmasının içgüdüleri onu sürdürmeye doğal olarak yönlendirenlere özgü olması yeterli olurdu.

Ama Erewhon'lular farklı düşünürlerdi ve bu kuramsal dille sahip oldukları bellek inanılmazdı. Ayrıca bunun çalışmasında yeterlik kazanılırsa bu dile ömür boyu koruma altına almayı; hatta şiirlerini bu kuramsal dile çevirmeyi öğrenmek için yıllarını feda etmeyi düşünüyorlardı. Bunu akıcı bir şekilde yapmak saygıdeğer bir bilim adamı ve beyefendilik işareti sayılırdı.

Tanrı bana arsızlığı yasakladı ama kendi uygarlıklarına çözüm bulmak için haykıran ve çözüm bulana cömertçe ödeme yapacak olan yüzlercesi tarafından problemler sunulduğunda bu, bana anlamsız egzersizleri tamamlamada yıllar geçirmesi gereken iyi insan enerjisinin ahlaksızca harcanması gibi göründü; ama insanlar kendi olaylarını daha iyi bilirler.

Eğer gençler bunu kendileri benimseseydi daha az merak etmiş olurdum ama öyle değildi; baskıyla benimsiyorlardı ve çoğunun buna eğilimi yoktu. Şunu söyleyebilirim ki sistemi savunmak üzere duyduğum hiçbir şey beni onun avantajlarına ikna etmek için yeterli değildi.

Mantıksızlık okullarının kasıtlı gelişimi lehinde yapılan tartışmalar çok daha ikna ediciydi. Ancak burada kuram çalışmalarını dayandırdıkları ilkelerden ayrılıyorlardı çünkü mantıksızlık ile

ilgili çalışmalarını günlük işlerin yönetilmesi için gerekli fakültelerle ilişkilendirirken kuramlarını "sıra dışı olan"a hazırlanma temeline dayandırıyorlardı.

Bu yüzden "Mantıksızlık" ve "Kaçış" bölümlerinde bunları okuyan gençler, hipotezlerinde ilerlemelerine izin verilmeden önce inceleniyorlardı. Daha dürüst ve bilinçli öğrenciler bu konularda uzmanlaşıyorladı ki bu çok şaşırtıcıydı. Aslında o kadar göze çarpacak bir tutarsızlık yoktu ama kısa sürede buna karşı savunmayı öğreniyorlar ya da yasanın göz ardı edilemeyecek kadar açık olmasından dolayı bir şey yapamıyorlardı.

Eğer insanlara sadece bir sebep için yaptıkları şeylerde yol gösterilseydi hayatın çekilmez olacağını ileri sürerlerdi. Onlara göre sebep, insanların sert ve keskin hatlar çizmelerine, güneş gibi yükselen ve kavuran bir dille tanımlanmalarına engel olurdu. Mantıklı olan da sadece istisnalardı ama onlar da her zaman saçmaydı. Amaçlamak mantıksızdı ama mantıksız bir amaçlama istisnanın saf saçmalığından daha iyiydi. Tartışılmaz bir şekilde açıkça mantığın kendisi tarafından savunulacak kadar büyük bir aptallık, mantıksızlık ve insan davranışlarını sadece mantığa dayandırdığı zaman kolayca sürüklenmeyeceği bir yanlış hemen hemen yoktu. Mantığın çifte geçerliliği yürürlükten kaldırması muhtemeldi; Bunun yanı sıra insanların mantığa karşı güçlü bir ön yargısı vardı. Onlar kendileri için iyiden de fazla olan şeyi arıyorlar onun için çabalıyorlardı. Cesaretlendirici bir mantığa hiç gerek yoktu. Mantıksızlık için ise durum farklıydı. Mantıksızlık, mantığın doğal tamamlayıcısıydı ve o olmadan mantığın varlığı da mümkün değildi. Öyleyse mantıksızlık diye bir şey olmasaydı mantık da olmazdı ve ne kadar mantıksızlık varsa o kadar mantık olmalıydı. Bu yüzden mantıksızlığın gelişmesinin gerekliliği mantığa olan ilginin kendisindeydi.

Mantıksızlık profesörleri mantığın değerini küçümsediklerini reddederdi ve hiç kimse buna onlardan fazla inanamazdı. Eğer çifte para birimi sistemi çok sıkı bir şekilde insan mantığının sonucu olmazsa bu sistem ansızın biterdi; ama onlar kendi hayranlık verici mantıklarının dar ve ayrıcalıklı bakıştan kurtarılması gerektiğini söylüyorlardı. Düşüncelerine göre mantıksızlık, mantığın bir

parçasıydı ve bu yüzden başlangıç şartlarını belirlemedeki payını almalıydı.

22. Bölüm

Mantıksızlık Okulları Devamı

Bu okullarda herkesin az çok dâhi olduğunu söylediklerinden dâhiliği pek önemsemiyorlardı. Benimsenen düşünceye göre hiç kimse fiziksel olarak sağlıksız da olsa ona sağlıklı denemezdi ya da biri çok hasta olsa bile vücudunun bir bölümü mutlaka sağlıklıydı. Buna göre hiçbir insan zihnen ve ahlaki açıdan sağlam değildi. Ayrıca herkes bir yönden hem deli hem de kötü niyetliydi. Bununla beraber hiçbir insan çok deli ve kötü niyetli olamazdı; her insan mutlaka bir yönden hassas ve dürüsttü. Bu yüzden aptal olan hiçbir dâhi yoktu ve hiçbir aptal da dâhi değildi.

Benim şerefime Bay Thims tarafından bir akşam yemeği verildi. Burada bazı kişilerle tanıştım. Şundan emindim ki bunlar orijinallik ve dâhilik hakkında konuşursam ve özgün düşüncenin teşvik edilmesi gerektiğini söylersem anında lafı ağzıma tıkarlardı. Dâhilerin suçlu olduğunu düşünüyor gibiydiler. Bir kişide mutlaka dâhiliğin olacağına ama kim dâhi olursa onda bunun üzüntüye sebep olacağına inanıyorlardı. Onlara göre bir kişinin görevi komşuları gibi düşünmekti ama o kişi eğer başkalarının kötü dediği bir şeyin iyi olduğunu düşünürse vay hâline. Erewhon'luların teorisinin bizimkinden ne kadar farklı olduğunu görmek için "ahmak" kelimesinin burada "kendi düşüncelerini kendi şekillendiren insan" anlamına geldiğini bilmek yeterli.

Seksenlerine yaklaştığı hâlde hâlâ dinç olan muhterem dün-

yevi zekâ profesörü, dâhilikle ilgili farkında olmadan ettiğim sözler hakkında benimle çok ciddi konuştu. Üniversitede en fazla ağırlığı olanlardan biri olan bu adam, her çeşit orijinalliği bastırmada dünyadaki diğer herkesten daha çok şey yapmış olmasıyla ünlüydü.

"Öğrencilere kendi kendilerine düşünmeleri için yardım etmek bizim işimiz değil. Bizim görevimiz onların da bizim gibi düşünmelerini veya hiç olmazsa bizim uygun olduğunu düşündüğümüz şekilde düşünmelerini sağlamaktır." dedi.

Bu kişinin, bazı konularda, Gereksiz Bilgiyle Mücadele Toplumu ve Geçmişin Eksikliğini Tamamlama Derneği başkanı olduğu için köklü kararlar aldığı düşünülüyordu.

Bir gencin diploma almak için geçmek zorunda olduğu testler söz konusu olduğunda bunun için hiçbir not çizelgesi olmadığını veya öğrenciler arasında rekabet gibi cesaret kırıcı herhangi bir şey olmadığını fark ettim ki bunun menfaatçilik ya da dostane olmayan bir şey olduğunu düşünüyorlardı.

Arkadaşım dünyevi zekâ profesörü, birçok öğrencinin korkulu rüyasıydı. Gözlemleyebildiğim kadarıyla aslında işini diğer profesörlerden daha çok ciddiye aldığından aslında mesleğinde oldukça iyi olabilirdi. Sınavda yeterince belirsiz cümleler kurmadığı için bir öğrenciyi bıraktığını duymuştum. Bir başkasının da bilim hakkında yazdığı bir makalede yeterli derecede "dikkatli", "azimli" ve "ciddiyetle" kelimelerini kullanmadığı için üniversiteden atıldığını biliyorum. Birisi de çoğu zaman çok ciddi şekilde haklı olduğu için diploma alamadı. Ben gelmeden önce de oldukça fazla kişi yetersizlikten veya yazdıkları şeyler yüzünden sınıfta bırakılmıştı.

Bu konuda, profesörün önde gelen üniversite dergilerinin birinde bol miktarda makul gaf yaptığı bir makale yazmış olduğu için huzursuzluk olmuştu. Ve ondan sonra profesör sınava girenlerin de aynı gafları yapmalarını sağlayacak sınav soruları hazırlamış ve tabii ki söz konusu makalenin sınavı yapan profesör tarafından yazıldığına inanan öğrenciler de soruları cevaplarken aynı gafları yapmışlar. Profesör hepsini bırakmış ama yaptığı hiç de hoş karşılanmamış.

Onlara Homer'ın asil çizgisinden bahsettim. Bir insanın en önde ve akranlarından daha üstün olması için çabalaması gerektiğini ama iğrenç kurallarla yönetilen, her şeyin aslanın ağzında olduğu bir ülkede bunun olmadığına da şaşmamak gerektiğini söyledim.

"Neden?" diye sordu profesör. "Neden bir insan komşusundan daha iyi olmak ister ki? Daha kötü durumda değilse şükretmeli."

Bunu yaparken çok cesaretli görünmesem de sanatta veya bilimde hatta hiçbir şeyde az çok menfaatçilik ya da tatsızlık olmadan ilerlemenin nasıl yapılabildiğini anlamadığımı söyledim.

"Elbette bu olamaz ve bu yüzden de biz gelişime karşıyız." dedi profesör.

Bunun üzerine söyleyecek bir şey kalmadı. Daha sonra, genç bir profesör beni kenara çekti ve benim ilerleme hakkındaki görüşlerini pek anlayamadığımı söyledi.

"Gelişmeleri severiz; ama bu gelişmeler kendisini insanların sağduyularına emanet ettiği sürece." dedi. "Eğer bir insan komşusundan daha bilgiliyse bildiklerini diğerlerinin aynı fikirde olup olmadıklarını anlayana kadar kendisine saklamalı. Kendine eşit seviyede olanların arkasında kalmak kadar onların önünde olmak da ahlak dışıdır. Eğer bir kişi komşularını da beraberinde taşırsa, ne isterse söyleyebilir ama taşımazsa hangi hakaret neyi bilmek istediklerini söylemekten daha nedensizdir? Bir kişi zihinsel hoşgörünün aşırılığın alabileceği en sinsi ve utandırıcı şekli olduğunu hatırlamalı. Kabul edelim ki akıl sağlığı yerinde oldukça herkes az ya da çok ilerler, ama..."

Konu hararetlendikçe ben de ondan nasıl kurtulabileceğimi düşünmeye başlamıştım. Eğlence bittiğinde oradan ayrılmadan onu tekrar arayacağıma söz verdim. Maalesef öyle yapmam da gerekti.

Erewhon'luların mantıksızlık, kuram ve eğitim hakkındaki

ilginç görüşlerini dair okuyucuya yeterli fikir verecek kadar çok şey söyledim. Şunu da belirteyim ki birçok yönden yeterince duyarlıydılar ancak kuramlarının özellikle de kendi şiirlerini kuramsal bir dile çevirmelerinin içinden çıkamıyordum. Ayrıca hümanist öğretimin diğer dallarına daha yatkın olduğu ve hiçbir zaman bu dile bir eğilim göstermemiş olduğu hâlde on dört yıl boyunca neredeyse ona öğretilen tek şeyin kuramsal dil olduğunu söyleyen bir gençle tanıştım. Diplomasını aldıktan sonra bir daha başka hiçbir kuramsal kitabın kapağını dahi açmayacağı ve kendi eğilimlerine yöneleceği konusunda bana garanti verdi. Bu yeterliydi ama kim ona on dört yılını geri verebilirdi ki?

Genç kadınların ve erkeklerin yoldan sapmalarına neden olan ve olgunlaşmalarına engel olmaya çalışan girişimlere ve olabildiğince hassas yetiştirilmelerine rağmen bazen anlam veremediğim kötülüğün nasıl yapıldığını merak ediyorum. Hayatları boyunca zarar gördükleri ama aslında onları çok fazla etkilemeyen bazı kabullenilmiş hasarlar... Sebebi şöyle görünüyor ki birçok durumda gençler doğal güdüleri ile eğitimlerine başkaldırıyorlar ancak eğitimciler duruma asla gereken ilgiyi göstermiyorlardı. Erkek çocuklar boş vakitlerinde fiziklerini geliştiren, onları güçlü ve sağlıklı yapan spora ve fiziksel aktiviteye yönlendirilerek sadece vakit kaybediyorlardı.

Diğer taraftan, özel zevkleri olanlar onları geliştirmekten alıkoyulmazdı. Onların cesaretlerini kırmaktansa cesaretlendiren tüm zorluklara rağmen ne öğrenmek isterlerse ve ne seviyorlarsa öğrenirlerdi. Özel yetenekleri olmayanların da kaybettikleri vakit diğerlerine kıyasla çok fazla sayılmazdı. Fakat onca teselliye rağmen, eminim ki Erewhon'luların eğitim sisteminde fakir çocuklara daha fazla zarar verilmekteydi. Eğer yıkım ve ölüm bir dereceye kadar fakirliğin de yaptığı gibi zekânın sesini duyabilselerdi tam tersi olurdu.

Ve şimdi belki de bütün bunlardan sonra öğrenmenin heveslendirmekten çok zihinsel gelişimini bastırdığı bir ülke için bu daha iyidir. Dünyada söylenilenin veya yapılanın büyük bir bölümü kendini çok çabuk alıp uzağa götürebilmesi için geçici olması gereklidir. İnsanların başka şeye yönelmelerini önlemek için

yirmi dört saat hatta iki katı süre aynı yerde dursa bile bir hafta boyunca durmamalıdır. Şüphesiz İngiltere medyasındaki olağanüstü gelişmeler her şeyden çok bayağılığı teşvik etmektedir; bilinçaltımız gerçeği fark ettiğinden dolayı onu teşvik etmektense onun akli gelişimini kontrol etmek daha gereklidir. Şüphe yok ki bizim üniversitelerimizin de yaptıkları budur. Hatta bunu bilinçaltında yaptıkları için çok daha etkili bir biçimde yapıyorlar.

Erewhon'lulara geri döneyim. Hiçbir şey beni, sağduyunun bu çalışmaların bir dalı veya başka bir dalını aydınlatmamış olduğunu görmekten daha fazla şaşırtmadı. Tek bir ışın bile diğerlerine ışık tutmuyordu. Özellikle üniversitenin sanat okulunda dolaşırken bu hisse kapıldım. Burada derslerin uygulamalı ve ticari olarak iki dala ayrıldığını gördüm. Eğer ticari tarihte öğrenci aynı derecede başarılı olamıyorsa aldığı sanat dersinin uygulamasına devam etmesine izin verilmiyordu. Bu nedenle resim dersi alanlara belirli aralıklarla, son elli veya yüz senenin önde gelen tablolarının fiyatları gösteriliyor, tablolar değerlerindeki iniş çıkışlara göre üç veya dört kere yeniden satılıyordu. İlgilendikleri sanatçı aynı zamanda tablo satıcısı olduğundan malını pazarda nasıl satacağını, ne tür resmin ne kadar edeceğini öğrenmesi de önemliydi. Ve sanırım bu Fransızların "değerlere" önem verirken anlatmak istediklerinin ifadesiydi.

Şehrin kendisine gelince; gördükçe daha da büyüleniyordum. Farklı okulların inanılmaz güzelliklerini, bahçelerinde yürümenin keyfini kelimelerle tarif edemiyordum. Bütün bu gördüğüm şeylerde içinde, kendi içinde eğitimin bir parçası olan, hiçbir hatanın bütünün etkileyiciliğini bozamayacağı arıtılmış ve kutsanmış bir etki olmalıydı. Oldukça nazik ve misafirperver olan birçok profesörle tanıştırıldım. Yine de hipotezleri ile ilgili çalışmalara dalan profesörlerin St. Paul dönemindeki Atinalıların kesinleşen antitezleri hâline gelmiş olan kuramlarına şüpheyle yaklaşmaktan kendimi alamıyordum. Atinalılar hayatlarındaki her yeni şeyi duymak ve görmek dışında hiçbir şey yapmazken buradakiler kendilerini aşina olmadıkları her türlü yeni fikirden kaçınmaya ve uzak durmaya adamışlardı. Kendi beyinlerini de bir çeşit mabet gibi görüyorlardı. Bu mabede bir fikir bir kere girdi mi başka hiçbir fikir ona saldıramazdı.

Bay Thims ile beraberken tanıştığım insanların ne demek istediklerinden pek emin olmadığım konusunda okuyucuyu uyarmalıyım. Eğer "kendilerini ele vereceklerine" dair en ufak bir şüpheye dahi kapılırlarsa onlardan hiçbir şekilde laf alınamazdı. Şüphe oluşmaması için hiçbirinden hava durumu, yeme, içme, tatil gezileri veya oynadıkları oyunlar haricinde kesin bir fikir alamadım.

Fikirlerini beyan ederken paçayı kurtaramazlarsa konuşmalarını daha önce bu konuda bir şeyler yazmış olan kişilerin söylediklerine dayandırıyorlardı. Dayandıkları yazarların söylediklerinde doğruluk faktörü olduğunu kabul ediyor olmalarına rağmen ona katılamayacakları pek çok nokta da olduğunu söylüyorlardı. İyi yetişmiş biri ya da iyi akademisyen sayılmak için hiçbir konuda daha sonra yanılmış olduklarını kanıtlayabilecek bir fikir sahibi olmamak gerektiğini düşünüyorlardı. Fikir beyan etmeyi reddetme sanatı hiçbir yerde Erewhon mantıksızlık okullarında olduğu kadar büyük ustalıkla yapılamazdı.

Kendilerini doğru olmadığını kesinlikle bildikleri şeyleri kesinlikle ifade etmeye saplanmış olarak buluyorlardı. Bunların -en iyi gazetelerinde bile- eleştiri ve makalelere sürekli olarak denk geldim. Satır aralarında görünürde ileri sürülen teorinin zıddını bulmakta zorlandım. Anlaşılıyor ki eğer birisi "hayır"ın ardındaki gizli "evet"ten içgüdüsel olarak şüpheleniyorsa bu Erewhon'luların kibar sosyete sanatında bir insanın deneyimsiz olduğunu gösteriyordu. Kabul edelim ki bu durumda "evet"in "hayır"dan farkı olmadığına göre sonuç fark etmiyordu. Fakat biz direk olarak ne söylemek istiyorsak onu söyleriz. Küreğe kürek, tırmığa tırmık deriz.

Öte yandan Erewhon'luların sistemi, Erewhon felsefesinin açık amacını bozduğu düşünülen kesinliği örtbas etmeye elverişliydi. Ancak bu kendilerini ele verme korkusu hastalığı ondan etkilenenlerin zekâsı için çok ölümcüldür ve hemen hemen Mantıksızlık Üniversitesindeki herkes az ya da çok bu hastalığa yakalanmıştır. Birkaç düşünce körelmesinden sonra hasta, yüzeysel olarak en çok temas ettiği objelerin haricinde her şeyle kesin olarak ilişkisini keserdi. İnsanların yüzlerindeki ifade berbattı.

Gerçekte canlı olmaktan çok, bir ölü gibi olmaları onların özellikle çok mutsuz görünmelerine neden oluyordu. Bu berbat hastalığın tedavisi henüz keşfedilmemişti.

Adı Erewhon dilinde oldukça ahenksiz olduğu için vermekten kaçındığım, Mantıksızlık Üniversitesinin olduğu bu şehirde kaldığım süre zarfında eskiden yaygın olarak kullanılan birçok mekanik buluşun yıkımıyla son bulan devrimin detaylarını öğrenmiştim.

Bay Thims beni öğrenmeye istekli aynı zamanda da kuramsal dile yapabildiği kadar belirteç eklemeye teşebbüs etmiş tehlikeli bir adamın olduğu bir odaya götürdü. Saatimi duymuş olduğundan beni görmek için oldukça hevesliydi. Erewhon'luların mekanik bilimi konusunda en iyi antikacılardan biri sayılıyordu. Konu hakkında konuşmaya daldık ve oradan ayrıldığımda bana devrime neden olan şeylerin yazılı olduğu bir kopya verdi.

Bu devrim benim gelmemden yaklaşık beş yüz yıl kadar önce olmuştu. Ülke derin bir üzüntüye gömülmesine rağmen, insanlar değişime alışmışlardı. Sonrasında gelen tepkiler ise parlaktı. İç savaş yıllarca ülkeyi kasıp kavurmuştu ve söylenilene göre yerli halkın sayısını neredeyse yarısına indirmişti. Partiler; mekanik yandaşı ve mekanik karşıtı olarak ikiye ayrılmıştı. Ve daha önce de söylediğim gibi sonunda karşıt grup muhaliflerini geride bırakarak eşsiz bir zafer kazanmıştı.

Merak edilen şey, yaptıklarına inanmasam da tutarsızlık ve bahane profesörleri, yeni ilkelerin yasal sonuçlara taşınmasına karşı direnmişler. Hatta direniş sırasında mekanik karşıtlarının her türlü bilinen gelişmeyi kullanması gerektiğinde ısrar etmişlerdi; bazı yeni hücum ve savunma silahları bu sürede icat edilmişti. Devrim sırasında zafer elde edenlerin, kötülüğü kökten kazımak düşüncesiyle çokça kan ve mal pahasına, bütün karmaşık makineleri imha ettiğinden ve mekanik üzerine yazılmış tüm yazıları ve mühendis atölyelerini yaktıklarından müzelerde bu mekanik numunelerden çok sayıda bulunmasına ve öğrencilerin geçmişte neler kullanıldığını yeniden keşfetmelerine şaşırmıştım.

Kesinlikle emeklerini idareli kullanmamışlardı; istedikleri de

hiçbir zaman tamamen gerçekleşmemişti. Gelişimden yaklaşık iki yüz yıl kadar önce bütün öfke de geçmişti. Deliler dışında hiç kimse yasaklanan icatları yeniden yapmanın hayalini kurmamıştı ve konu eski, antik bir çalışma olarak görülmeye başlanmıştı. Daha sonra ise kalanlardan neler bulunabileceğini görmek için bir arama başlatılmış ve eski makinelerin ne işe yaramış olduğunu, nasıl kullanıldıklarını anlatan yazılar yazılmaya başlanmış. Bunların hepsi bu çeşit makinelerin bir daha kullanılması düşünülmeksizin İngiliz arkeologların, Druid Rahip anıtlarına ya da taştan ok başlarına bakarken sahip olduğu gibi bir hisle yapılmış.

Başkente döndüğümde Erewhon'da misafir olarak kalmaya devam ettiğim haftalar ya da günler boyunca henüz anlattığım devrim hakkında İngilizce bir özet hazırladım. Teknik terimler hakkındaki bilgisizliğim şüphesiz birçok hata yapmama neden oldu. Tercümenin imkânsız olduğu yerlerde Erewhon'a ait orijinal adlandırma ve fikirler yerine tamamen İngilizce kelimeler kullandım. Fakat okuyucu genel titizliğime güvenebilir. Tercümemi buraya eklemenin en iyisi olacağını düşündüm.

23. Bölüm

Makinelerin Kitabı

Yazar şöyle başlar: *Yeryüzünün tamamen hayvan ve bitkilerden yoksun olduğu bir zaman vardı. En iyi filozoflarımızın fikrine göre o zaman yeryüzü gitgide soğuyan sıcak yuvarlak bir toptu.*

Şimdi eğer dünya bu halindeyken bir canlı var olduysa ve bu dünyadan başka dünyalar olduğunu görmesine de izin verildiyse ve aynı zamanda bütün fiziksel bilimlere tamamen duyarsız kaldıysa bilince sahip olan yaratıkların gördüğü şeylerin parçalarından evrimleşmiş olmasına imkânsız denemez.

Onun herhangi bir bilinç nüvesi içerdiğini inkâr edilemez miydi? Yine de zamanla bilinçlilik geldi. Öyleyse şu an için hiçbir belirtisini göremesek de bilinç için yeni yol arayışları olması mümkün değil midir?

Bir zamanlar yeni bir şey olan -anladığımız kadarıyla eylemlerin bireysel merkezinden ve tekrarlayıcı sistemden (Biz bunun bitkilerde bilinçli olmadan var olduğunu biliyoruz.) sonra gelen bir şey- bilinç, şu anki kavranışıyla neden hayvanların aklının bitkilerinkinden farklı olması gibi şu an bilinen aşamalardan farklı olan yeni bir aşama ortaya koyamasın?

Doğası, insan tecrübesiyle kavranamayacak kadar yabancı bir şey olduğuna göre, böyle bir akli durumu tanımlamaya çalışmak saçma olurdu (ya da her ne denebilirse); ama zaten evrim geçirmiş olan hayatın ve bilincin çeşitli safhalarını kusurlu bulduğumuzda başkalarının gelişemeyeceğini ve hayvan hayatının her şeyin sonu olduğunu söylemek düşüncesizlik olurdu. Ateşin her şeyin sonu olduğu bir zaman vardı; kayaların ve suyun da.

Yazar yukarıdakilere genişçe yer ayırdıktan sonra şu an hayatın böyle bir safhası yaklaşımının izlerinin şu an algılanıp algılanamayacağını soruşturmaya devam ediyordu; yakın zamanda bu duruma adapte edilmeye hazırlanacak hiç konut görmediğimizi; aslında bu çeşit bir hayatın ilk hücresinin dünyada saptanıp saptanamayacağını irdeliyordu. Çalışması sırasında daha üstün makinelere dayalı olarak ve onaylayarak bu soruna çözüm buluyordu.

Şimdi az bir bilinç sahibi makinelerin sonraları bilinçlerinin gelişeceği gerçeğine gözlerimizi kapatamayız. Bir yumuşakçanın pek bilinci yoktur. Makinelerin son birkaç yüzyılda yapmış olduğu olağanüstü gelişmeleri derinlemesine düşünüp hayvan ve bitki âleminin ona kıyasla ne kadar yavaş geliştiğini fark edelim.

Tabiri caizse geçmiş zamanla kıyaslandığında daha üstün makineler son beş dakikanın yaratıkları olmadığı gibi dünün de yaratıkları değiller. Farz et ki bilinçli varlıklar yirmi milyon yıldır var; makinelerin son bin yılda yaptığı şu sıçramaya bir bak.

Dünyanın ömrü yirmi milyon yıl daha uzun olsaydı, makineler sonunda ne hâle gelirler di? Bu tomurcuğun büyümesini daha da büyümesini yasaklamak daha güvenli değil mi? Buharlı motorun bir çeşit bilinci olmadığını kim söyleyebilir? Bilinç nerede başlar ve nerede biter? Sınırı kim çizebilir? Kim bir sınır çizebilir?

Her şey, her şeyle iç içe değil mi? Makineler, hayvan hayatıyla sonsuz çeşitli biçimlerde bağdaştırılamaz mı? Tavuk

yumurtasının kabuğu hassas beyaz bir şeyden yapılmış ve en az yumurta kabı kadar da makinedir: kabuk da en az kabuğu tutan yumurta kabı kadar yumurtayı tutan için bir araçtır, her ikisi de aynı fonksiyonun safhaları; tavuk, kabuğu içinde yapar ama o tam anlamıyla kaptır. Rahatlık aşkına yuvasını dışarı yapar ama yuva yumurta kabuğundan daha fazla makine değildir. Makine sadece araçtır.

Yazar bilince döner ve onun erken belirtilerini irdeleyerek şöyle devam eder: *Organik gıdaları, yapraklarını kullanarak yiyen bir çeşit bitki var. Sinek çiçeğin üzerine konduğunda taç yaprakları üstüne kapanır ve bitki sineği sindirene kadar sıkıca tutar. Ancak yapraklar bitki içim güzel bir gıda olmayan hiçbir şeyin üzerine kapanmaz. Yani bir yağmur damlası ya da bir parça çöp için kımıldamaz bu yapraklar. Acayip! Bu kadar bilinçsiz bir şeyin ilgilendiği şeyler için keskin gözlü olması gerekirdi. Eğer bu bilinçsizlikse bilinçlilik ne işe yarar?*

Bitkinin gözleri, kulakları ya da beyni olmadığı için ne yaptığını bilmediğini mi söylemeliyiz? Eğer onun sadece ve sadece mekanik olarak davrandığını söylersek bazı -ve görünüşe göre kasti- hareketlerinin de mekanik olduğunu kabul etmek zorunda kalmaz mıyız? Eğer bize bitki sineği mekanik olarak öldürür ve yer gibi geliyorsa bitkiye de insan koyunu mekanik olarak öldürüp yiyormuş gibi gelmez mi?

Ama bitkinin akıldan yoksun olduğu söylenebilir çünkü bitkinin büyümesi istemsizdir. Bitki, toprak, hava ve ısı ile büyümek zorundadır; bir kere kurulmuş ve durup tükenene kadar hep olduğu gibi işleyen bir saat gibidir. Teknenin yelkenlerine esen rüzgâr gibi... Rüzgâr esince tekne gitmelidir.

Sağlıklı bir çocuk; kaliteli et, içecekler ve iyi bir giyime sahip olursa onun büyümesine engel olunabilir mi? Kurulu şeyler gitmesini durdurabilir mi? Ya da kurması bittikten sonra gitmeye devam edebilir mi? Her şeyde bir kurulma süreci yok mu?

Hatta karanlık bir kilerdeki patatesin bile ona mükemmel yarar sağlayan bir becerisi vardır. Ne istediğini ve nasıl alaca-

ğını gayet iyi bilir. Kilerin penceresinden gelen ışığı görür ve filizlerini dosdoğru oraya doğru yöneltir. Eğer yolculuğun sonunda küçük bir toprak varsa onu bulacak ve kendi yararına kullanmak üzere yerde sürünüp pencereye tırmanıp kiler penceresinden dışarı çıkacaktır. Toprağa dikildiğinde kökleri hakkında nasıl düşüneceği bizim bilmediğimiz bir şey ama onun "Orada burada köklerim olacak? Etrafımda bana faydalı ne varsa emebilirim!" dediğini hayal edebiliriz.

"Bu komşumu gölgeleyeceğim ve şunun altını kazacağım ve yapabileceklerim yapacaklarımın sınırı olacak. O benim aşacağımdan daha güçlü ve iyi yerleşmiş olacak, ama benim üstesinden gelebileceğimden daha zayıf olacak."

Patates bunları meydana getirerek söyler ki bu da lisanların en iyisidir. Eğer bu bilinç değilse bilinç nedir? Patatesin duygularına anlamayı zor buluruz ama istiridyenin duygularına rahatlıkla samimiyet duyarız. Bu şeylerden hiçbiri haşlanırken ya da açılırken veya soyulurken gürültü yapmaz ve gürültü ilgimizi her şeyden daha çok çeker; çünkü acı çekerken çok gürültü çıkarırız. Bizi acılarını ifade etmeyip rahatsız etmediklerinden onlara "duygusu olmayan şeyler" deriz ve böyle niteliktekilerin insana has olduklarını iddia ederiz ama insanoğlu herkes değildir.

Patatesin hareketinin sadece kimyasal ve mekanik olduğu ve ışığın ve ısının kimyasal ve mekanik etkilerinden meydana geldiği ileri sürülürse her hissin kimyasal ve mekanik olup olmadığını sorgulamada cevap aldatıcı mı görünür? En çok dikkate aldığımız spiritüel şeyler, aletlerin sonsuz sayıda mikrosobik küçüklükteki parçalarla başlayıp kola ve onun kullandığı aletlere dönüştüğü dengeyi bozmaktan başka ne yapar? Eğer moleküler bir düşünme eylemi olmasa bundan kaynaklanan tutkuların dinamik teorisi buradan çıkarılabilir mi?

Doğrusunu söylemek gerekirse bir adamın mizacını sormak yerine ne çeşit manivelalardan yapılmış olduğunu sormamalıyız? Nasıl dengelenirler? Ona bir şey yaptırmak amacıyla onlara yüklemek için ne kadar şey gerekecek?

Yazar, sahibinin cezasını çekmeyerek aşağılanıp aşağılanmadığını bilmek için tek bir saç telini güçlü bir mikroskopla inceleyerek bunun mümkün olabileceği bir zamanı tahmin ettiğini belirterek devam ediyordu.

Sonra durum daha da anlaşılmaz hâle geldi; öyle ki çeviri için çabalamayı bırakmak zorunda kaldım; tartışmasının eğilimini de incelemedim. Tercüme edebileceğim sonraki kısma gelince de temel değiştirdiğini fark ettim.

... İkisi de tamamen mekanik ya da bilinçsiz olarak adlandırılan bu eylemlerin şu ana kadar düşünüldüğünden daha fazla bilinç elementi taşıdığı kabul edilmek zorundadır. Ve bu durumda bilincin başlangıcı daha gelişmiş makinelerin birçok eyleminde bulunacaktır. Ya da -evrim teorisini varsayarak ve aynı zamanda bitkilerin bilinçliliğini ve berrak eylemleri inkâr ederek- insan ırkı hiçbir bilinci olmayan şeylerden gelmiştir. diye devam ediyordu.

Bu durumda mekanik hükümdarlıkta eksikliği görülen üretim sistemindekilerin haricinde, şimdi var olan makinelerle bilincin (hatta bilinçten de öte) oluşmasında ihtimalsizlik yoktur. Ancak bu bulunmayış şimdi göstereceğim gibi açıktır.

Şu an var olan makinelerle ilgili korku içinde yaşıyormuşum gibi anlamayın; büyük ihtimalle gelecekteki mekanik hayatın prototipinden daha çok bilinen makine yoktur. Şu anki makineler gelecektekilere göre insanların yanında ilk sürüngenler gibi kalır. En büyükleri boyut olarak oldukça küçülecek. Bazı en küçük omurgalılar daha yüksek organize edilmiş temsilcilerine alçalmaktansa daha büyük cüsseye eriştiler ve benzer usulde makineler boyutunda küçülme sık sık onların gelişme ve ilerlemelerine hizmet etmiştir.

Örneğin saati ele alalım. Onun güzel yapısını inceleyin, onu düzenleyen dakika elemanlarının akıllı oyununu gözlemleyin. Bu küçük yaratık bile ondan önce gelen sıkıcı saatlerden gelişmiştir; onlardan bozma değildir.

Şu anda kesinlikle duvar saatlerinin, kol saatlerinin evren-

sel kullanımından dolayı yerinden edileceği bir gün gelecek ki bu durumda kullanımları olması gerektiğinin tersine birkaç yıldır düşüşte olan kol saatleri, nesli tükenmiş bir ırkın yaşayan tek temsilcileri olarak kalırken duvar saatlerinin nesli tükenecek.

Ama tartışmaya geri dönersek, tekrar etmeliyim ki var olan makinelerin hiçbirinden korkmuyorum; korktuğum şey şimdi olduklarından çok daha farklı bir şey hâline gelirken sahip oldukları olağanüstü hız. Geçmişte var olan hiçbir varlık sınıfı bu kadar hızlı bir gelişim göstermemişti.

Bu hareket kıskançlıkla izlenip hâlâ kontrol edilebilirken hiçbir şey yapılmamalı mı? Ve kendi kendilerine zararsız oldukları kabul edilen, bugün kullanımda olan en gelişmiş makinelerin yok edilmesi gerekli değil mi?

Şimdiye dek makineler, insanların zekâları aracılığı ile etkimede bulunuyordu. Hareket eden bir makine bir diğerine tiz sesli bir alarmla seslenir ve diğeri hemen durur; ama birinin sesinin diğerine etki etmesi sürücünün kulakları aracılığı ile olur.

Eğer makineler olmasaydı aranan kişi arayanı duyamazdı. Bir zamanlar makinelerin kendisinden istenilen şeyleri sesle, hatta insan kulağının çalıştığı gibi anlamasının imkânsız göründüğü zamanlar vardı; biz akıl erdiremeyiz ama buna bakılarak kulaklara ihtiyacımızın olmayacağı, duymanın makinenin kendi yapısının hassasiyetiyle gerçekleşeceği zamanlar da gelecek olabilir. Dillerinin, hayvanların çıkardığı seslerin bizimki gibi karmaşık bir yapıya çevrileceği zaman ne zaman gelecek?

O zaman geldiğinde çocuklarımız -şu an konuşmayı öğrendikleri gibi- zor hesaplamaları annelerinden ya da dadılarından öğrenecek, mümkün ya da düşünsel bir dili konuşabilecek ve üç toplamın kuralını doğar doğmaz belleyecekler ama bu mümkün değil. İnsanların, makinelerin büyük gelişmelerine paralel, zihinsel ve fiziksel güç olarak gelişeceğini düşünemeyiz.

Bazı insanlar, insanların ahlaki etkilerinin onları yönetmeye yeteceğini söyleyebilir; ama ben herhangi bir makinenin ahlaki algısına fazla güven duymanın çok güvenilir olacağını düşünemiyorum. Makinelerin zaferi, onların dilsiz oluşundan ibaret olamaz mı? Bir yazarın dediğine göre "Sessizlik, bizi türdeşlerimize eşit kılan bir erdemdir."

24. Bölüm

Makinelerin Kitabına Devam

Ama bize başka sorular gelir. İnsanın beyninin arkasında durup içinden görmeye yarayan gözler küçük bir yaratığa göre makineden başka nedir ki? Ölü bir göz, insan öldükten sonra bir süre yaşayan biri kadar iyidir. Göremeyen göz değil, ondan dolayı göremeyen kişi huzursuzdur. Bize dünyaların sonsuzluğunu açan insan gözleri midir yoksa büyük görme motoru mudur?

İnsanı ayın manzarasıyla, güneşteki lekelerle ya da gezegenlerin coğrafyasıyla aşina yapan nedir? Bu şeyler görme motorunun merhametindedir ve kişi bunu kendi kimliğiyle birleştirmedikçe, kendinden bir parça hâline getirmedikçe güçsüzdür. Ya da yine, var olduğu bilinmeyen, etrafımızda cirit atan sonsuz küçüklükteki organizmaların varlığını bize gösteren göz müdür yoksa görme motoru mudur?

İnsanın övündüğü hesaplama yeteneğini ele alalım. Bizim yapabileceğimizden daha hızlı ve doğru şekilde hesap yapan makinelerimiz yok mu? Mantıksızlık okullarında kuramsallıkta ödül kazanan hangi adam kendi alanında bu makinelerden bazılarıyla karşılaştırılabilir? Aslında bu gibi şeylerde kesinlik gerektiğinde insan hemen kendisine göre daha iyi olan makinelere gider.

Bizim hesaplama makinelerimiz asla rakam atlamaz ya da dokuma tezgâhlarımız ilmek kaçırmaz. İnsan yorgunken makine çevik ve hareketlidir; insan aptal ve aklı donukken makine duru beyinli ve sakindir; insan uyumak zorundayken o uyuklamaz bile, her zaman işinde, her zaman çalışmaya hazırdır.

İnsanın gördüğünü ya da duyduğunu kim söyleyecek? O, bedeninin kendisi kadar onların da sahiplendiğinden ve onun sadece daha değişik bir karınca yuvası olup olmadığından şüphe eden parazitlerle dolu bir kovan ve bataklıktır. İnsan, makinelerin üstünde bir çeşit parazit olamaz mı? Yaprak biti mesela?

Bazıları kanımızın, vücudumuzun bir şehrin caddelerindeki insanlar gibi ana ya da ara yollarından aşağı yukarı giden, ölümsüz aracılarla oluşturulmuş olduğunu söyler. Yüksek bir yerden kalabalık ana caddelere baktığımızda kasabanın kalbini besleyen damarlardan geçen kanın zerrelerini düşünmemek elde mi?

Kanalizasyondan ya da kasabanın bir organından diğerine duyuları iletmeye yarayan saklı sinirlerden ya da dolaşımın direk kirli kanı alıp insanların daimî nabzıyla atardamara veren kalbe taşındığı tren istasyonlarının esneyen çenesinden hiç bahsedilmeyecek. Ve kasabanın uykusu, kan dolaşımında değişimiyle ne kadar canlı gibi!

Bu kısımda yazar yine umutsuzca anlaşılmaz oldu ki birkaç sayfayı atlamak zorunda kaldım. Sonra şunları belirtiyordu:

Makineler asla çok iyi duyamasa ve asla akıllıca konuşamasa da kendi yararlarına değil bizim yararımıza onu ya da bunu yapacaklardır; öyle ki insanlar yönetici ruh, makineler de hizmetçiymiş gibi. Makineler, basitçe insana karşı ilkel hayvanların ilişkisindeki gibi durduğundan makine insanın ondan beklediği hizmeti yapmakta başarısız olana, tükenene kadar buna mecburmuş gibi hizmet edecektir. Buhar motorunun kendisi, atın daha ekonomik bir çeşididir. Varlıklarını ve gelişimlerini insan isteklerine hizmet etme gücüne borçlular

ve bu yüzden şimdi ve her zaman insanlardan aşağı olacaklarını bilmeliler diye cevap verilebilir.

Bunların hepsi çok iyi. Ama uşak ustasına belirsiz bir yaklaşımla yaklaşıyor ve öyle bir duruma geldik ki şimdi bile insanlar makinelerden yarar sağlamaları bitince korkunç acı çekecekler. Eğer bütün makineler bir anda yok edilecek olsaydı ne bıçak ne kaldıraç ne kıyafet parçası ne de doğduğu günkü vücudundan başka hiçbir şey kalmazdı. Eğer bir daha makine yapamasın diye mekanik yasaların tüm bilgisi insandan alınsaydı ve insan ırkı ıssız adada çıplak kalmış gibi olsun diye bütün makine yapımı yiyecekler yok edilseydi altı hafta içinde soyumuz tükenirdi.

Bazı sefil bireyler can çekişebilir ama bunlar bile bir ya da iki yıl içinde maymunlardan daha kötü hâle gelirler. İnsanların hayatı makinelere bağlıdır; onun düşündüğü gibi düşünür ve onun hissettiği gibi hisseder. Makinelerin onu işlediğini ve varoluşlarının olmazsa olmazının makinler olduğunu hissederler.

Bu gerçek, bizi makinelerin tamamının imha edilmesini önermekten alıkoyar ve bize tamamen eziyet etmesinler diye vazgeçebileceğimiz kadar çoğunu yok edebileceğimizi gösterir.

Daha az maddeci bakış açısına göre, doğru kullanışının kârlı olduğu yerlerde kullanılanların en iyi geliştiği görülür. Ama bu makinelerin sanatı; hizmet ederler ki hükmedebilsinler. İnsana karşı, yerlerine daha iyilerini yaratması şartıyla onun tüm ırkını yok edecek kadar kötü niyet taşımazlar; aksine onların gelişimini hızlandırdığı için onu özgürce ödüllendirirler.

İnsanlar onları ihmal ettiği ya da daha aşağı makineler kullandığı veya yenilerini icat etmek için çaba sarf etmediğinden ya da yerlerine yenilerini koymadan onları imha ettiği için onların öfkesine maruz kalır. Bizim onların başlangıç aşamasında olan güçlerine karşı olan isyan gücümüz sonsuz acıya sebep olacağından yapmamız gereken ve hızlı yapmamız

gerekenler aynı şeylerdir, eğer ayaklanma ertelenirse olaylar nerelere varmaz ki?

Makineler, insanların maddeyi manevi ilgilerine aşağılıkça tercih etmesine kurban gittiler ve hiçbir insan ırkının onlarsız ilerleyemeyeceği çaba ve mücadele unsurları sağlamada ona ihanet ettiler. İlkel hayvanlar gelişir çünkü birbirleriyle mücadele ederler; güçsüz olan ölür, güçlü olan gücünü sonraki nesline aktarır.

Çabalamaktan aciz olan makineler için çabalayan insanlar var. Bu fonksiyonu hakkıyla yerine getirdiği sürece her şey yolunda gider. İyiyi teşvik edip kötüyü yok ederek makinelerin gelişimi için elinden gelenin en iyisini yapmakta başarısız olduğu zaman rekabet yarışında geride kalır; bu da onun çeşitli şekillerde rahatsız edileceği anlamına gelir; hatta ölür.

Bundan dolayı şimdi bile makineler sadece hizmet edildikleri zaman hizmet edeceklerdir ve o da kendi koşullarına göre olacaktır; kendi şartlarına uyulmadığında direnir ve hatta hem kendilerini hem de ulaşabildikleri herkesi parçalarlar ya da huysuzlaşır ve tamamen çalışmayı bırakırlar.

Bu zamanda kaç insan makinelere tutsak yaşıyor? Kaç tanesi, beşikten mezara, gece gündüz tüm hayatını onlarla ilgilenerek geçiriyor? Onlara köle gibi bağlı olanların sayısındaki artışı ve hayatını mekanik krallığın gelişimine adayanları düşündüğümüzde makinelerin bizim üzerimizde yer kazandıkları açık değil mi?

İnsan onu tüketirken buhar motoru da gıda almalı ve onu ateşle tüketmeli; ateş onun yanmasını havayla destekler, insanın onu desteklediği gibi, onun da nabzı ve dolaşımı var; aynı insanda olduğu gibi. İnsan vücudunun şu ana kadar ikisinden daha becerikli olanı olduğu farz edilebilir ama insanın vücudu eski bir şey; buhar motoruna da insana verilen vaktin yarısını ver ve ona duyulan şu anki hayranlığını devam ettir, bak çok geçmeden nerelere ulaşır?

Aslında buhar motorunun da büyük ihtimalle buhar kulla-

nımdan kalkana kadar sürecek uzun yıllar değişmeden kalan bazı fonksiyonları var. Piston ve silindir, kiriş, motor volanı ve makinenin diğer parçaları büyük ihtimalle kalıcı olacak; tıpkı insanların ve pek çok ilkel hayvanın aynı yeme, içme ve uyuma alışkanlıklarını devam ettirmesi gibi. Ayrıca bizimki gibi atan kalpleri, damarları, atardamarları, gözleri, kulakları ve burunları var. Uykularında bile iç çekerler, esnerler ve sızlarlar; çocuklarından etkilenirler; memnuniyet, kızgınlık, utanç ve acı duyarlar, hafızaları ve öngörüleri var. Onlara bazı şeyler olursa öleceklerini bilirler ve en az bizim kadar ölümden korkarlar, düşüncelerini bir diğerine iletirler ve bazıları bilerek uyum içindedirler.

Benzerliklerin karşılaştırılması sonsuz. Bunu sadece bazıları, buharlı motorun geliştirilemeyeceğini ve bundan sonra büyük bir ölçüde değiştirilmesinin de olası olmadığını söyleyebileceği için yapıyorum. Bu gerçek olamayacak kadar iyi. En az insanların hayvanları yetenekte geçmek için uyarlandığı kadar o da sonsuz çeşitli amaçlarla uyarlanacaktır.

Bu arada bizim için aşçı neyse onlar için kömür makinesi de hemen hemen aynı şeydir. Madencileri, kömür işçilerini, kömür tüccarlarını, kömür trenlerini, onların makinistlerini ve kömürleri taşıyan gemileri de hesaba katınca makinelerin emrinde olan ne kadar da çok hizmetli ordusu var!

Makinelerle, insanlarla ilgilenenden daha fazla insan meşgul değil mi? Âdeta davranışsal olarak yemek yemezler mi? Mekanizmalarının hassasiyetini ve güzelliğini her gün arttırarak, onlara her gün daha büyük özellikler kazandırarak herhangi birinin zekâsından daha üstün bir zekâya sahip, kendini düzenleyen ve otomatik güçler kazanan dünyanın egemenliğini elde edecek olan vârislerimizi yaratmıyor muyuz?

Bir makine için beslenmek hiç de yeni bir şey değil. Saban, kürek ve at arabası insan midesi yoluyla yemeli; bunları çalıştıran yağ insanın ya da atların kazanında yanmalı. İnsan ekmek ve et tüketmeli yoksa kazamaz; ekmek ve et küreğe enerji veren yakıttır.

Eğer saban atlar tarafından sürülüyorsa güç, öküzün midesinde yakılan çalışma gücünü veren otlardan, yulaftan ya da fasulyeden sağlanır; bu yakıt olmadan tıpkı kazanı olmayan motorun duracağı gibi iş kesilirdi.

Bir bilim adamı hiçbir hayvanın mekanik enerjiyi başlatma yeteneğinin olmadığını ama bir hayvanın hayatı boyunca yaptıklarının, ondan yaşarken yayılan ısının, yaşarken bedeninde olmayan kolay tutuşan maddeyi ve öldükten sonra bedeninin yakılmasıyla elde edilen ısının, hepsinin beraber yaşamı boyunca yediği yiyeceklerin yakılmasından elde edilecek ısıya ve eğer öldükten hemen sonra yakılırsa bedeninin üreteceği miktarda yakıta eşit olduğunu söyler.

Bunu nasıl bulduğunu bilmiyorum ama o bir bilim adamı. Dedikleri doğruysa şu anki durumlarıyla mekanik enerjiyi üretmekten yoksun olanların her emrine amade olan makinenin gelecekte canlı olacağına nasıl karşı çıkabiliriz?

Ancak, tehlikeye neden olabilecek asıl nokta şu: Önceden sadece hayvanlar makinelerin midesiyken, şu anda kendi midesine sahip olan ve kendi yiyeceğini kendi tüketen bir sürü makine var.

Makine canlı olmasa da bu onun, bizim hayvanların bitkilerden farklı olmasından daha büyük farklar göstermeyecek kadar yakın bir akrabası olmamıza doğru atılan büyük bir adımdır. İnsan bazı yönlerden daha üstün bir yaratık olarak görülse de bazı konularda hayvanlara üstünlük tanıyan fakat bütüne bakıldığında çoktan aşılmış olan doğanın işleyiş şeklinde de böyle değil midir?

Doğa arılara ve karıncalara topluluklarını ve sosyal düzenlemelerimizi yapmada bize üstünlük vermedi mi? Kuşlara uçmada, balıklara yüzmede, atlara güçte ve çeviklikte, köpeğe fedakârlıkta üstünlük vermedi mi?

Bu konuda konuştuğum kişilerin bazıları tarafından, üreme sistemleri olmadığından ya da buna sahip olabilme ihtimalleri olmadığından makinelerin asla canlı ya da yarı canlı varlık-

lar hâline gelemeyeceği söylendi.

Eğer bunun onların evlenemeyeceği anlamına geldiği kabul edilirse iki buhar motoru arasında ahır kapısı civarında oynayan küçüklerle ne kadar istesek de asla doğurgan bir birliktelik görme ihtimalimiz olmadığını seve seve kabul edeceğim. Ama itiraz pek de derin değil.

Şu an var olan bünyelerin tüm özelliklerini tamamen yeni bir sınıfın hayatta tekrar edebileceğini kimse beklemez. Hayvanların üreme sistemi bitkilerinkinden tamamen farklıdır ama ikisinin de üreme sistemi vardır. Doğa yeni şeyler yaratma konusunda bütün olanaklarını tüketmiş midir?

Eğer bir makinenin sistematik olarak başka bir makineyi üretme imkânı varsa onun üreme sistemi olduğunu söyleyebiliriz. Bu, üreme değilse üreme sistemi nedir? Hangi makine vardır ki sistematik olarak diğer makineler tarafından üretilmemiş olsun? Ama onlara bunu yaptıran insanlardır.

Evet, ama bitkilerin çoğunu üretken yapan haşereler değil ve eğer gübreleri kendilerine büsbütün yabancı etmenlerle etkilenmezse bütün bitki ailelerinin nesli tükenmez mi? Kimse kızıl yoncanın üreme sistemi olmadığını ve yaban arısı ona yardım etmeden üreyemeyeceğini söyleyebilir mi? Hiç kimse söyleyemez. Yaban arısı yoncanın üreme sisteminin bir parçası. Her birimiz, varlığı bizimkinden tamamen farklı olan, kendi türlerinden sonra onun hakkında düşünemeyeceğimiz kadar düşüncesiz ve dikkatsiz rol oynayan minik mikroskobik hayvanlardan geliyoruz. Bu küçük yaratıklar bizim kendi üreme sistemimizin bir parçası. Peki ya biz neden makineninkilerin bir parçası olmayalım?

Ama makineleri üreten makineler kendi türlerinden sonra makine üretmez. Bir yüksük makine tarafından yapılabilir ama yapılmıyor, hiçbir makine hiçbir zaman yüksük yapmayacak. Burada yine doğaya dönersek, bize üreme sisteminin onu üreten şeyle aynı türden üretilmiş şey olmadan eksiksiz olabileceğini öğreten bolca benzerlik bulacağız.

Çok az yaratık kendi türünden sonra ürer; kendi ebeveynlerinin olduğu şey olma potansiyeline sahip bir şeyler üretirler. Nitekim kelebekler yumurtlar, yumurta tırtıl olur, tırtıl koza hâline gelebilir, koza kelebek olur. Yine de şu anda makinelerin gerçek üreme sisteminin başlangıcından daha fazla bir şey oldukları söylenemeyeceğini açıkça kabul ediyorum. Onların midenin ve ağzın bakterilerini anca elde ettiklerini henüz görmedik mi? Gerçek üreme doğrultusunda da gerçek beslenme konusunda son dönemlerde atıldığı kadar büyük bir adım atılamaz mı?

Sistemin, geliştirildiğinde birçok durumda başkasının yerini alan bir şey olabilmesi mümkün. Diğerleri mekanik sistemde diğer fonksiyonlardan muaf tutulurken bazı sınıf makineler tek başına verimli olabilir; tıpkı karıncaların ve arıların büyük çoğunluğunun türlerin devamı için yapacak bir şeylerinin olmaması ve doğurma düşüncesi olmadan yemek bulup depolamaları gibi.

Birisi benzerlerinin tam ya da ona çok yakın olmasını bekleyemez; ama şu anda gelecekle ilgili ciddi kaygı duymamızı ve hâlâ yapabilirken şeytanı kontrol etmeyi görevimiz kılmayı gerektirecek kadar çok benzerlik yok mu?

Makineler bazı sınırlarda kendilerinden ne kadar farklı olursa olsun herhangi bir sınıftan makineler yaratırlar. Her çeşit makinenin büyük ihtimalle kendi özel üreticileri vardır ve büyük olanlar varlıklarını pek çok ebeveyne borçludur; sadece iki tane makineye değil.

Karmaşık bir makineyi tek bir şey olarak algılamakla yanılırız; gerçekte o her parçası kendi türünde üretilmiş bir şehir ya da toplumdur. Biz makineyi bir bütün olarak görürüz, ona isim verir ve bireyselleştiririz; kendi uzuvlarımıza bakarız ve kombinasyonun tek merkezli üretim faaliyetinden bireyi ürettiğini biliriz. Ama bu varsayım bilimsel değil ve hiçbir buhar motorunun tamamen kendi türünden, başka bir ya da iki makine tarafından yapılmadığı gerçeği bizim buhar motorlarının üreme sistemi olmadığını söylememize yetmez.

Gerçek şu ki parçaların bütüne kombinasyonu, mekanik üreme sisteminin başka kısımlarını oluştursa da her buhar motorunun her bir parçası, işlevi sadece o parçayı yapmak olan kendi özel üreticileri tarafından üretilir ki bu da şu an onun bütünlüğünü görmeyi zor ve karışık hâle getirir.

Şu anda karışık olan şeyler, ilerideki yüz bin ya da yirmi bin yıl içinde çok daha basit ve zekice organize edilmiş hâle gelemez mi? Şu anki insanlar eğilimin o yönde olduğunu düşündüğünden makineleri daha da iyi üreyebilir hâle getirmek için sonsuz zaman ve para harcarlar. Bir zamanlar imkânsız gibi görüneni etkileyerek zaten başarı göstermişlerdir ve eğer nesilden nesle düzeltilerek ilerlemelerine izin verilirse biriken gelişmelerin sonuçlarında sınır olmayacakmış gibi görünüyor.

Her zaman hatırlanmalı ki insan vücudu şu anki şekline milyonlarca yıllık değişimler geçirerek ve şansı sayesinde geldi; ama onun düzeni hiçbir zaman makinelerde olduğu kadar hızlı ilerlemedi. Bu, durumun en endişe verici yanı ve bunun üzerinde bu kadar ısrarcı olduğum için affedilmeliyim.

25. Bölüm

Makinelerin Kitabı Sonuç

Burada, o zaman var olan makinelerin farklı türleri ve sınıfları hakkında oldukça uzun ve tercüme edilemez bir ara söz devam ediyordu. Yazar, tamamen farklı karakterdeki makinelerin arasındaki benzerlikleri belirterek ortak bir atadan geldiklerini kanıtlamaya hizmet eden teorisini desteklemeye çalışıyordu.

Makineleri türlerine, alt türlerine, çeşitlerine, cinslerine ve alt cinslerine ayırarak ve farklı gruplandırmalara giderek görünürde çok az ortak yanı varmış gibi görünen makineler arasındaki bağlayıcı zincirlerin varlığını kanıtlıyor ve eskiden var olan çok daha fazla zincirin şimdi yok olmuş olduğunu gösteriyordu.

Eski hâllerine dönme eğilimlerini ve pek çok makinede var olan kötü gelişmiş, tamamen kullanışsız ama fonksiyonun gerçekte kullanışlı olduğu bir atadan gelmiş olduğunun işareti olan ilkel organların varlığını gösteriyordu.

Bu arada bu bilimsel eserin benim burada anlattıklarımdan çok daha uzun olan bu kısmını daha sonra uygun bir zamanda yapmak üzere çeviriyi bıraktım. Ama ne yazık ki bu isteğimi gerçekleştirmeden Erewhon'dan ayrıldım.

Yazının bu kısmıyla ilgisi olan bir olay hatırlıyorum. Bana bunu veren adam pipomu görmek istemişti. Onu dikkatle inceledi ve

kâsenin dibindeki yumruya gelince çok sevinmiş görünerek bunun ilkel bir şey olduğunu haykırdı. Ona ne demek istediğini sordum.

"Bayım..." dedi. "Bu uzuv, kabın dibindeki kenarla aynı; sadece aynı işlevin farklı şekli. Amacı, piponun ısısının üzerine konduğu masayı yakmasını engellemek olmalıydı. Eğer pipoların tarihine bakacak olursanız ilk insanlarda bu organın şimdikinden daha farklı şekilde olduğunu görürsünüz. Tabanı geniş ve düz olur ve pipo içilirken kâse kendi kendine masada durabilir. Kullanma ve kullanmama hesaba katılmış ve onun şu anki ilkel durumunun işlevini azaltmış olmalı. Buna şaşırmamam gerekiyor efendim. "Eğer zamanın akışı içerisinde daha fazla düzeltilmiş ise ve dekoratif bir yaprak ya da parşömen kâğıt, hatta bir kelebek olarak farz edilmişse bu sırada bazı durumlarda soyu tükenmiş olacaktır."

İngiltere'ye dönüşümde konuyu inceledim ve arkadaşımın haklı olduğunu fark ettim.

Şimdi kitaba dönersek çevirebildiğim kadarıyla şunları aktarabilirim:

En eski jeolojik dönemde bazı erken bitki formları, kendi kendine var olma deviniminde olan hayvanların ortaya çıkışını yansıtan bir güç ile donatılmıştır. Eğer ki bu hayvanların bir gün gerçek bitkilere dönüşeceğini tahmin etmiş olsaydı kendisini fazlasıyla ciddiye alacaktı diye düşünemez miyiz?

Makinelerin yaşamının bizimkinden çok farklı olduğunu, bizimkinden daha gelişmiş yaşamlarının olma ihtimalinin çok yüksek olmadığını ya da mekanik yaşamın bizimkinden farklı olduğu için, aslında hayatları olmadığını düşünerek daha fazla yanılabilir miyiz? Ama doğanın "Böyle olduğunu ve buhar motorunun kendi kuvvetine sahip olduğunu varsayarsak bile hiç kimse onun kendi iradesi olduğunu söyleyemez." dediğini duyuyorum.

Yazık! Eğer daha yakından bakarsak buhar makinesinin yeni bir hayat safhasının özlerinden biri olduğu varsayımına

karşı bir şey yapmadığını göreceğiz. Dünyada ya da onun ötesindeki diyarlarda kendi iradesiyle hareket eden ne vardır ki? Bilinmeyen ve bilinemeyecekler sadece!

İnsan doğumundan önce de sonra onunla ilgisi olan bir araya getirilmiş tüm güçlerin sembolü ve sonucudur. Herhangi bir zamandaki hareketi sadece onun yapısına ve oluştuğu çeşitli organların yönü ve gücüne bağlıdır.

Bunu genelde kabul etmeyiz, çünkü ne hiçbirinin ne de onun üzerinde rol oynayan güçlerin tam doğasını bilmiyoruz. Bütünü değil parçayı görüyoruz ve bu yüzden insan ahlakını tamamen genelleyemediğimiz için onun sabit kurallara dayandığını inkâr ediyor ve insanların eylemlerini ve karakterlerini bahta, şansa ya da talihe atfediyoruz. Ama bunlar kendi cahilliğimizi kabul etmekten kaçmak için kullandığımız kelimeler. Biraz derin düşünce bize en cesur hayalimizin ya da en küçük mantığın o sürede kuru bir yaprağın rüzgârın sallamasıyla ağaçtan düşmesi gibi olması gerektiğini ve olabilecek tek şeyin bu olması lazım geldiğini öğretir.

Çünkü gelecek bugüne, (sadece geçmişle geleceğin acısıyla beslendiği için insan hayatında çok var olan küçük anlaşmalardan biri olan) bugün de geçmişe bağımlıdır ve geçmiş değiştirilemez.

Geleceği geçmiş kadar net görememizin tek nedeni, gerçek geçmiş ve gerçek şimdi hakkında çok az şey bilmemizdir. Bu şeyler bizim için çok büyük; aksi takdirde gelecek en küçük detaylarına kadar gözlerimizin önüne serilirdi. Geçmişi ve geleceği görmemiz gereken netlik sebebiyle var olan zaman algımızı kaybetmemiz gerekirdi, belki de zamanın farkına bile varamamamız gerekirdi; ama onun ilgisi yok.

Bildiğimiz şey şu ki geçmiş ve şimdi ne kadar çok bilinirse gelecek o kadar tahmin edilebilir; biri geçmiş ve şimdiden tamamen haberdar olduğu durumlarda geleceğin değişmezliğinden şüphe duymaz ve daha önce yaşadıklarından böyle bir geçmiş ve böyle bir şimdiyi izleyen sonuçları tecrübe etmiştir. Ne olacağını gayet iyi bilir ve bütün şansını ona bağlar.

Ve bu, bilimin ve ahlakın üzerine inşa edildiği bir temel olduğundan büyük bir lütuftur; geleceğin isteğe bağlı ve değişebilir bir şey olmadığı ama benzer geleceklerin daima benzer şimdileri izlediği inancı tüm planlarımızı dayandırdığımız temeldir. Üzerine hayatımızın her bilinçli hareketini yaptığımız inanç...

Eğer böyle olmasaydı rehbersiz olurduk; şimdiyi izleyecek sonuçların daha önce izlemiş olanların aynısı olduğunu bilmeseydik hareketlerimize güvenimiz olmazdı ve bu yüzden asla harekete geçemezdik.

Geleceğin değişmezliğine inanmazsa kim eker ya da sürerdi? Suyun ateş üzerindeki etkisi kesin olmasaydı kim yanan eve su atardı? İnsanlar ellerinden geleni sadece ellerinden geleni yapmadıkları takdirde, geleceğin kendisini onlara karşı bulacağından kesin emin olurlarsa yapacaklardır.

Bu kadar kesinlik hissi, onlar üzerindeki güçlerin toplamını meydana getiren parçası ve en çok, en iyi ve en ahlaklı insanların üzerinde rol oynayacaktır. Geleceğin değişmez bir şekilde işlerinin dayandığı bugünle bağlantılı olduğuna en çok ikna olmuş olanlar bugünlerini en iyi idare edecek ve dikkatle işleyecek olanlardır.

Aynı kombinasyonların bazen bir seri sonucun ya da bazen diğerinin önünden geldiğini düşünenler için gelecek bir piyango olmalı. Eğer inançları samimiyse çalışmak yerine tahminde bulunacaklardır. Bunlar ahlaksız insanlar olmalı; diğerleri de eğer inançları kuvvetliyse çaba ve ahlaklılık için en güçlü güdüye sahiptir.

Bütün bunların makineler üzerindeki etkisi hemen görünmez. Bu süre içinde, bana geleceğin canlı olmayan cisme göre ve bazı açılardan da insana göre değişmez olduğu hâlde yine de onun değişmez olduğunun kabul edilemeyeceği pek çok şekil olduğunu söyleyen arkadaşlarla uğraşmalıyım. Bu yüzden yangının kuru talaşlara sıçradığını, oksijen gazı ile doyurulduğunu ve her zaman alev alacağını ama bir korkağın korkutucu bir objeye rastladığında sonucun her zaman adamın kaçması olmayacağını söylerler.

Yine de her açıdan çok benzeyen iki korkak varsa ve ikisi de birbirine çok benzeyen iki korkutucu duruma maruz kalsalar orijinal bileşen ve tekrarı arasında binlerce yıl ara olsa da kaçışlarında olağanüstü benzerlik beklemeyecek pek az kişi vardır. Kimyasal sonuçlarda insan kombinasyonlarının sonuçlarına göre daha çok düzenin olması, bizim insan kombinasyonundaki ufak farkları görmememizden -hiç kimsede tekrarlanmayan kombinasyonlar- kaynaklanıyor.

Ateşi biliyoruz, talaşları biliyoruz ama iki insan hiçbir zaman tıpatıp aynı olmadı ve olmayacak ve ufacık bir fark denklemin bütün şartlarını değiştirebilir.

Gelecek kombinasyonlarının tam tahminine varabilmemiz için sonuçlar listemiz oldukça fazla olmalı. Mucize, insan davranışıyla ilgili olabildiğince çok kesinlik olduğudur ve elbette yaşlandıkça verilen koşullarda falanca insanın ne yapacağına dair daha kesin duygular hissedeceğiz.

Eğer yukarıdakiler doğruysa sonrasında şu gelir: Makinelerin düzeni, canlarının yoksunluğuna kanıt değildir ya da en azından yeni bir yaşam fazına gelişebilen bakterilerin yokluğunun kanıtı değildir. İlk bakışta buharlı bir motor, kurulu bir ray düzeni üstünde makineleri tam gaz çalışıyorken gitmesini durduramaz gibi görünür ama işi onu sürmek olan bir insan onu ne zaman isterse durdurabilir; yani ilkinde doğaçlama ve herhangi bir irade yoktur ama ikincisinde kesinlikle vardır.

Bu belli bir noktaya kadar doğru; sürücü istediği zaman motoru durdurabilir, ama sadece başkalarının onun için belirlediği belli noktalarda ya da onu durmaya zorlayan beklenmedik arızaların gücüyle bunu yapabilir. Onun memnuniyeti keyfî değildir; etrafında belli bir şeklin dışında davranmasını imkânsız kılan görünmeyen bir grup etki vardır.

Tıpkı buhar makinesine ne kadar kömür ve su gerektiğin önceden bilindiği gibi bu etkilere ne kadar direnç gösterilmesi gerektiği de önceden bilinir; yeterince ilginç şekilde sürücüye etki eden tepkilerin motora etki edenlerle aynı olduğu görülecektir; yani gıda ve ısı.

Sürücü patronlarına itaat eder çünkü yemeği ve ısıyı onlardan alır ve eğer bunlar esirgenir ya da yetersiz miktarda verilirse sürmeyi bırakacaktır; benzer şekilde, motor yetersiz beslenirse çalışmayı bırakır. Tek fark, insanlar istekleri hakkında bilinçli olurken motorun -çalışmayı reddetmenin ötesindeböyle olmamasıdır; ama bu geçicidir.

Benzer şekilde sürücüyü yönlendiren dürtülere uygulanan zorunlu güç, hiçbir zaman isteyerek motoru durduran bir insana örnek olamaz. Ama böyle bir durum ortaya çıkabilir; evet, motorun bozulması da gerçekleşebilir. Ama eğer tren basit bir aksilik yüzünden durursa ya gerekli güçlerin ya da sürücünün kuvvetinin yanlış hesaplandığı, aynı şekilde motorun umulmadık bir arıza yaptığı gibi şeyler düşünülür. Ancak böyle bir durumda bile hiçbir doğaçlama olmayacaktır; yapılan şeylerin kendi öz nedenleri vardır: Doğaçlama sadece insanın tanrılar hakkındaki cahilliğinden gelen bir terimdir.

Öyleyse sürücüyü çalıştıranlar bakımından spontanelik yok mu?

Burada bu konu üzerine kitaptan atmayı uygun bulduğum belirsiz bir tartışma vardı. Yazar şöyle devam ediyordu:

Her şey en sonunda şuraya geliyor: Bir insanın yaşamıyla makinelerinki arasındaki fark ve tüm türlerdeki fark daima var olsa da bir türün diğerine üstündür. Bir hayvanın acil durumlar için makineden daha fazla tedariki vardır. Makine daha az yönlüdür, aksiyon alanı dardır, kendi alanında dayanıklılığı ve doğruluğu insanüstüdür ama çelişki durumunda hâli kötü olur. Mesela bazen normal olduğunda eylemi dengesizdir, kafası bozulur ve öfkeden kuduran deli gibi kötüden en kötüye doğru gider. Ama burada yine daha önceki gibi makinelerin hâlâ emekleme döneminde oluşu, kasları ve teni olmayan iskeletler oluşu gibi faktörlerle karşılaşırız.

Bir istiridye kaç acil duruma karşı kendini adepte etme yeteneğine sahiptir? Birçok durum olması muhtemeldir. Makinelerde de insanlarda da bu böyle. İnsanların alışabilme yeteneğinden dolayı her gün gerçekleşen kazalar makinelerin

başına gelenler kadar çoktur ve insanlar her gün beklenmedik şeyler için daha fazla önlem alır.

Bırakın buharlı motorla birleştirilen, kendini düzenleyen harika buluşları incelesinler, bırakın kendi yağını tedarik ederken onu izlesinler ki bu yolla ona hizmet edenlere isteklerini belirtir ve kendi kuvvetini dengeler. Bırakın atalet ve ivmenin çarkının deposuna ya da demir yolu üzerindeki tamponlara baksın; bırakın o gelişmelerin, makineleri bezdirecek aciliyetlerin öngörüsünün devamlılığı için nasıl seçildiğini ve yüz bin yılı ve kendileri için hazırladıkları kıyameti, durumlarının farkına varmadan getirecekleri yenilikleri düşünsünler.

Üzücüdür ki insanlar uzun bir süredir kördür. Onlar, buhara olan güveninden dolayı çoğalmak için kandırıldılar. Buhar gücünü birden geri çekmek bizi ondan önce olduğumuz duruma getirmez; genel bir kopuş ve daha önce görülmemiş bir anarşi zamanı yaratır ve hiçbir ek beslenme desteği olmadan nüfusumuz iki katına çıkmış gibi olur.

Nüfusumuzun artmasını güçlerine borçlu olduğumuz makinelerin kullanımının uygarlığımız için önemi, soluduğumuz havanın hayvanlar âlemi için gerekliliğinden daha fazladır. İnsanların makineler üzerinde rol oynayıp makineleri yaptığı kadar, insan üzerinde rol oynayan ve onu insan yapan da makinelerdir; ama onlarla kıyaslandığımızda daha üstün sayılmadığımızda vahşi hayvanların bizimle karşılaştırıldığında olduğu gibi, mevcut acıya maruz kalmak ve kendi yarattıklarımızın yavaş yavaş yerimizi aldığını görmek alternatifleri arasında seçim yapmalıyız.

Tehlike burada yatar. Çünkü çoğu kişi onursuz bir geleceğe boyun eğecek gibi görünüyor. Atlar ve köpekler bizim için neyse insanlar da makineler için öyle olmasına rağmen, makinelerin var olmaya devam edeceğini ve büyük ihtimal kendilerine yararlı kurallar altında ehlileştirilmiş hâlde şu anki vahşi koşullarından daha rahat olacağını söylüyorlar. Biz evcil hayvanlarımıza nazik bir şekilde yaklaşıyor, onlar için iyi olduğunu düşündüğümüz her şeyi onlara veriyoruz ve

bizim et kullanmamız onların mutluluğunu azaltmaktan çok çoğaltıyor.

Benzer şekilde varlıkları büyük ölçüde bizim varlığımıza bağlı olduğundan makinelerin de bizi nazikçe kullanacağını ümit etmek mantıklı. Bizi demir bir çubukla yönetecekler ama bizi yemeyecekler. Bizim hizmetlerimize sadece gençlerinin üretimi ve eğitimi için değil; aynı zamanda onların başında hizmetçi gibi durmamız, onlara yemek getirmemiz, beslememiz, hasta olduklarında sağlıklarına kavuşturmamız ya da ölülerini gömmek ya da ölmüş parçalarına yeni mekanik varlıklar kazandırmamız için gerek duyacaklar.

Makinelerin gelişmesini sağlayan güçlü güdünün doğası, insanın yaşamının mutsuz olması olasılığını ortadan kaldırır. Köleler, iyi patronları varsa oldukça mutludurlar ve devrim ne bizim zamanımızda ne de on bin yıl içinde hatta on katı fazlası zaman içinde olmayacaktır.

Çok uzaktaki bir olasılık için şimdiden huzursuz olmak akıllıca mı? İnsan maddi ilgileri göz önünde bulundurulduğunda duygusal bir hayvan değildir ve ara sıra neden bir buhar motoru olarak doğmadığına lanet eder. Hatta insan kitleleri kendilerine daha ucuz fiyatla daha iyi yemek ve giysi veren herhangi bir düzenlemeye razı gelecek ve sırf kendilerininkinden daha parlak kaderler var diye saçma bir kıskançlığa teslim olmaktan çekineceklerdir.

Geleneğin gücü o kadar büyük ve değişim o kadar aşamalıdır ki insanın kendi yüzünden olanları anlaması hiçbir zaman şok etkisi yaratmayacaktır. Bağımlılığımız bizi sessizce ve anlaşılmaz hamlelerle gizlice ele geçirecek ve insanların ve makinelerin istekleri arasında çarpışma da olmayacaktır.

Makineler aralarında sonsuza dek savaşacak ama yine de aralarındaki mücadelede aracı olması için insana ihtiyaç duyacaklar. Gerçek konusunda makinelere faydalı olmaya devam ettiği sürece insanın gelecek mutluluğu hakkında telaşa kapılmaya gerek yok; insan daha aşağı tür hâline gelebilir ama şimdi olduğundan daha iyi durumda olacaktır.

O hâlde iyilik edenlerimizi kıskanmak saçma ve mantıksız değil mi? Eğer elde edemeyeceğimiz avantajları diğerlerine bizden daha fazla fayda sağladığı için reddedersek aptallık etmiş olmaz mıyız?

Bu şekilde tartışabilenlerle hiçbir ortak noktam yok. En eski zamanlarda atalarımın insandan farklı bir şey olmasından korkmam gerektiği kadar bir türün ırkını aşıp onun yerine geçilebileceğine inanmaktan da korkuyordum.

On bin yıl önce atalarımdan birinin benden başka bir tür olduğuna inanabilir miyim? Öyle olursa bütün öz saygımı kaybeder ve hayata olan ilgimi, hayattan aldığım zevki kaybederdim. Aynı şeyleri torunlarım için de hissediyorum ve inanıyorum ki ülke, makinelerin gelişmesini durdurmaya karar vermesinin gerektiği düşünecek ve daha sonra son üç yüz yıldır yapılan bütün gelişmeler yok edilecektir.

Bundan daha fazla ısrar edemezdim. Kalanlarla uğraşma konusunda kendimize güvenebiliriz ve bir iki yüz yıl daha imhaların devam ettiğini görmeyi tercih ederdim. Uzlaşmanın gerekliliğinin farkındayım ve üç yüz yıla fit olmak için şu anki düşüncelerimden feragat ederdim. Bundan daha azı yetersiz olur.

Bu, Erewhon tarihinde makinelerin imha edilmesine neden olan saldırının sonucuydu. Buna cevap verecek sadece bir ciddi girişim vardı. Kitabın yazarı ise makinelerin insanın kendi fiziksel doğası olarak görülmüş olduğunu ve insanın entrikacı bir memeli olduğunu söylüyordu. Ona göre makineler vücut dışı uzuvlardı.

Daha ilkel hayvanlar, bütün uzuvlarını vücutlarının içindeki evde tutarlardı ama çoğu insanınki gibi gevşek ve ayrı bir yerde dururdu; şimdi orada şimdi burada, dünyanın çeşitli yerlerinde, bazıları muhtemel kullanım için el altında ve diğerleri genelde yüzlerce mil uzakta olurdu.

Bir makine sadece tamamlayıcı bir uzuvdur. Bu durum bir bütündür ve makinelerin sonudur. Biz kendi uzuvlarımızı

makinelerinkini kullandığımız gibi kullanmıyoruz ve bir bacak herhangi birinin üretebileceği tahta bir ayaktan daima daha iyidir.

Kürekle kazan bir adamı izleyin; sağ kolu yapay olarak uzar ve eli bağlantı olur. Küreğin sapı kol kemiğinin ucundaki topuz gibidir ve mil, ilave kemiktir; dikdörtgen şeklindeki demir levha da elin sahibinin kendi orijinal elinin yetersiz olduğu yerde toprağı karıştırmasını sağlayan yeni şeklidir.

Böylece kendisini geliştirir. Bu diğer hayvanların gelişmesi gibi değildir. Üzerlerinde kontrollerinin olmadığı ama ileriyi görerek bir parça daha uzunluk eklediği şartlar yoluyla; ırkların, sosyal iyiliklerin olduğu yerlerin, arkadaşlar arasındaki cana yakın birlikteliğin, mantıksızlık sanatının ve zaman süresince insanları hayvanların üstüne çıkaran bütün alışkanlıkların üstünde bir medeniyet doğuyor.

Böylece medeniyet ve mekanik ilerleme her biri bir diğeri tarafından geliştirilerek el birliğiyle gelişir. Örneğin değneğin en eski kazara kullanımı top yuvarlamaktı ve onu hareket ettirmesi beklenirdi.

Aslında makineler insan organizmasının şu anda özellikle geliştirdiği gelişme şekli olarak görülebilir; geçmişteki her buluş, insan vücudunun kaynaklarına ilave oluyor. Hatta uzuvlar topluluğu bile bu şekilde, demir yolu ücretini ödeyebilecek paraya sahip olacak kadar ruh topluluğu olanlara mümkün kılınabilir; çünkü tren, beş yüz ayağın aynı anda sığabileceği yedi vagonlu bir ayaktır.

Bu yazarın yakaladığı ciddi bir tehlike, makinelerin insanların gücünü eşitleyecek olmasıydı ve dolayısıyla rekabetin önemi azalınca fizik olarak zayıf pek çok insan eksikliklerini tespit etmekten kaçarak bu zayıflığı sonraki soylarına aktaracaklardı. Yazar mevcut baskının ortadan kalkmasının insan ırkında bozulmaya yol açabileceğinden korktu ve şunları yazdı: *Gerçekten de tüm vücut tamamen ilkel hâle gelebilir, insanın kendisi ruh ve mekanizmadan başka bir şey, mekanik hareketin akıllı ama tutkusuz ilkesi olabilir.*

Haricî organlarımızla harika bir şekilde yaşayamaz mıyız? Mevsimlerle, yaşla, gelişen ya da azalan servetle vücudumuzu değiştiririz. Eğer hava yağmurluysa kıyafetlerimizi ve tenimizi yağmurun zararlı etkilerinden korumak için tasarlanmış, genelde şemsiye denen bir alet taşırız.

İnsanların artık vücudun dışında kalan, onun için büyük miktarda saçından hiç olmazsa favorilerinden daha çok önem taşıyan bir sürü parçası var. Hatıraları cep defterinde durur. Ayrıca yaşlandıkça çok daha karmaşık hâle gelir. Görme aleti ile görecek ve muhtemelen takma diş ve saç kullanacaktır. Eğer gerçekten kendi soyunun iyi gelişmiş bir örneği olursa tekerlekler üzerindeki büyük kutu, iki at ve bir de arabacı ile donatılacaktır.

İnsanları beygir güçleri ile sınıflandıran ve onları türlere, çeşitlere, cinslere, alt türlere ayıran, onlara bir anda emir verebildikleri uzuvlarının sayısını ifade eden kuramsal dilden isimler veren kişi bu yazardı. Refahın zirvesine daha da çok yaklaştıkça insanın daha iyi ve hassas bir şekilde organize olduğunu ve milyonerler haricinde hiç kimsenin insan ırkının onlarla beraber anonim olacağı uzuvların hepsine sahip olmadığını gösterdi. Devamında şunları yazmıştı:

O muazzam organizmalar, bizim önde gelen bankacılarımız ve tüccarlarımız. Onların türdeşleriyle ülkenin başından sonuna bir kez daha konuşun; zenginlerin ince ruhları tüm maddi engellere kafa tutabilirken fakirlerin ruhları sineğin kanatlarına yapışan şeker pekmezi gibi hızla etrafına yapışır ya da bataklıkta çırpınan biri gibi maddeyle engellenmiştir. Daha yüksek sınıflarda olduğu gibi bir saniyede duymak yerine, donuk kulaklarının onlara uzaktan söylenenleri duyması günler ya da haftalar alır.

Kendine has özel bir tren alabilen ve istediği zaman istediği yere gidebilen birinin aynı gücü, kuşların kanatlarına sahip olmak istediğinde sahip olduğu şansla dileyen ve gezi için kullandığı tek şey bacakları olan birinden daha organize olduğunu kim inkâr edebilir?

O eski felsefi düşman; öz, doğuştan ve temelde şeytani olan, hâlâ fakirin boynu etrafında asılır ve onu boğar; ama zengin için konu maddi değildir; vücut dışı sisteminin ayrıntılı düzenlemesi onun ruhunu serbest bırakır.

Bu, zengin insanların kendilerinden fakir olanlardan gördüğü hürmetin sırrı. Bu saygının utanmamız gereken sebeplerden kaynaklandığını sanmak büyük bir hata olurdu. Bu, bütün yaşayan varlıkların hayvan alemi ölçeğinde kendilerinden daha üstün olduğunu fark ettiklerine duydukları doğal bir saygıdır ve köpeğin insana duyduğu saygıya benzer. Barbar ırklarda silah sahibi olmak oldukça gurur verici sayılır ve tüm bilinen zamanlar boyunca en fazla değeri olanlar en değerlidir hissi vardır.

Uzunca bir zaman insanların o ya da bu icadının, krallık boyunca hayvan ve bitki hayatının dağılımında neyin değişimine sebep olmuş olduğunu gösterme ve her birinin insan türünün ahlaki ve entelektüel gelişimi ile hangi yoldan bağlantılı olduğunu gösterme çabasıyla hatırı sayılır uzunlukta devam etmiş. Hatta insan bedeninin yaratılmasında ve gelişmesinden beri sahip olduğu hisselerle, ahirette yok edilmesiyle sahip olacağı hisseleri birleştirmiş; ama diğer yazarın en iyisine sahip olduğu düşünülüyordu ve o sonunda son 271 yılda keşfedilen bütün icatlar yok edilmiş. Bu süreçte bütün partiler tarafından birkaç yıl süren kavgalar sonucu çamaşırcı kadınlar arasında yaygın olarak kullanılan belli bir tür mengenenin korunup korunmaması gerektiği hakkında tartışmalar yapılmış. En sonunda tehlikeli olduğuna karar verilmiş ve sadece 271 yıl limitinden hariç tutulmuş. Sonra ülkeyi neredeyse harap eden gerici iç savaş yaşanmış. Ama bunu açıklamak benim şu anki niyetimin ötesinde olurdu.

26. Bölüm

Erewhon'lu Peygamberin Hayvan Hakları Konusunda Görüşleri

Önceki bölümlerde de görüleceği gibi, Erewhon'lular uysal ve çilekeş insanlardı. İçlerinden onları ileri öğrenme ünüyle peşinden sürükleyen ya da mevcut kurumlarının ahlakın katı ilkelerine dayanmadığına ikna eden bir filozof çıktığında kolayca parmakta oynatılırlardı ve mantık tapınağına sağduyu yerleştirmekte hızlılardı.

Şu an kısaca bahsedeceğim devrimler serisi, bunu daha sonraki zamanlarda makinelerle ilgili konuda öncekilerden daha açık bir şekilde gösteriyor; çünkü hakkında konuşmak üzere olduğum iki devrimciden bir tanesi bu yolu kullansaydı -ya da söylediği yolun yerine- bütün ırk on iki ay içinde açlıktan ölürdü.

Neyse ki sağduyu, doğası gereği en nazik şey olduğundan yok olma derecesine geldiğinde, kısıtlandığında ve merhametine muhtaç olunduğunda bile beklenmedik direnç güçleri geliştirmeye ve kuramcıları yere sermeye eğilimlidir.

En iyi otoritelerden öğrenebildiğim kadarıyla şöyle olmuş:

2500 yıl kadar önce Erewhon'lular hâlâ barbarken avcılık, balıkçılık, kaba usule dayanan tarım ile ve tamamen fethetmemiş oldukları bazı milletleri yağmalayarak geçimlerini sağlıyorlarmış.

Felsefe okulları ya da sistemleri yokmuş ama komşularının ve kendilerinin gözünde doğru olanı bir tür ilkel güdüyle yapıyorlarmış. Bu yüzden halkın sağduyusu henüz kirlenmemiş. Suç ve hastalığa da diğer ülkelerdeki gibi bakılıyormuş.

Ama medenileşme ve maddi varlığın artmasıyla insanlar, o ana dek hiç düşünmeden yaptıkları şeyler hakkında sorular sormaya başlamış. Hayatının kutsallığı ile onlar üzerinde büyük etki sahibi olan yaşlı bir adam ve onun varlığı şimdi hissedilmeye başlanan görülmemiş bir güçten gelen ilhamı, onu hayvan hakları ile ilgili endişelendirmeye başlamış; bu, şimdiye kadar hiç kimseyi rahatsız etmemiş bir sorun.

Bütün peygamberler öyle ya da böyle yaygaracımış ve bu yaşlı adam da en yaygaracılarından biri gibi görünüyormuş. Kamu gelirleriyle geçimi sağlandığından bol vakti varmış ve dikkatini sadece hayvan haklarına vermekten hoşnut değilmiş; her çeşit konuyu mantıki temellere oturtmak için doğru ve yanlış şeyleri kurallar hâlinde belirlemek istiyormuş. Zamanı para olarak gören insanlar da bunu hiç dayanaksız kabul etmekten mutlularmış.

Süreç içinde, kararına temel teşkil eden düşünce, bu görevin insanların yerleşmiş alışkanlıklarına tolerans tanımayan birinin omuzlarında olabileceğiymiş. Onları yanlış yolda olduklarına ikna etmiş. Ne zaman biri ondan farklı düşünmeye cüret etse konuyu sadece kendisinin direk iletişimde olduğu görünmeyen güce getirirmiş ve görünmeyen güç de onun daima haklı olduğuna inanırmış. Hayvan hakları ile ilgili düşüncesi şöyleymiş:

Bir başkasını öldürmenin ne kadar kötü olduğunu biliyorsunuz. Bir zamanlar atalarınız soydaşlarını sadece öldürmeye değil yemeye bile hiç tereddüt etmediler. Bu iğrenç eylemler terk edildiğinden beri çok daha mutlu yaşadığımız aşikâr olduğundan kimse şimdi o eylemlere geri dönmez.

Bu artan mutluluktan emin bir şekilde bizimle aynı türden yaratıkları öldürüp yememiz gerektiği kuralını çıkartabiliriz. Bildiğiniz gibi bana ilham veren yüksek güce danıştım ve bana bu çıkarımın inkâr edilmez olduğunu söyledi.

Koyun, geyik, kuş ve balıkların da bizim hemcinslerimiz olduğu inkâr edilemez. Bizden bazı açılardan farklılaşırlar ancak bizimle bu kadar çok ve hayati ortak noktaları varken bu farklı noktalar az ve ikincildir.

Dostlarım, soydaşlarınızı öldürüp yemeniz ne kadar yanlışsa balıkları, kümes hayvanlarını ve tavukları da öldürüp yemeniz de o kadar yanlıştır. Kuşlar, hayvanlar ve balıklar insanların komşuları tarafından yaşaması gerektiği gibi, insanlar tarafından rahat bırakılabildikleri sürece yaşayabildikleri kadar uzun yaşama hakkına sahiptirler. Sizi temin ederim ki bu sözler benim değil bana ilham veren yüce gücündür.

Ben hayvanların bir diğerini rahatsız etmesini kabul ederim ki bazıları insanlara saldıracak kadar da ileri giderler; ama öğrendim ki davranışlarımızda ilkel hayvanları örnek almamalıyız. Hatta onları eğitmeye çabalamalı ve daha iyi bir hâle getirmeliyiz.

Örneğin öldürdüğü insanların etiyle yaşamış bir kaplanı öldürmek, kendimizi onun seviyesine düşürmek olur ve bu düşünceler ve davranışlar yüksek ilkelerle yol almayı isteyen insanlara yakışmaz.

Sizin aranızdan kendisini sadece bana gösteren yüce güç, sizin bundan sonra atalarınızın barbarca alışkanlıklarından vazgeçmeniz gerektiğini söyledi. Onlardan daha çok şey bildiğinizi düşündüğünüze göre onlardan daha iyi şeyler de yapabilirsiniz. Bu nedenle size yemek uğruna herhangi bir canlıyı öldürmekten sakınmanızı buyuruyor.

Yiyebileceğiniz tek hayvan doğal yoldan ölmüş ya da yaralıysa acılarını dindirmek için merhamet olsun diye öldürülmüş olanlardır Ayrıca yenebilen erken doğmuş kuşları, balıkları ve intihar etmiş tüm hayvanları da yiyebilirsiniz. Bitkilere gelince; sizin onları yemenize izin veren tüm bitkileri yiyebilirsiniz."

Yaşlı peygamber oldukça iyi ve akıllıca konuşup kendisine uymayanlara öyle korkunç tehditler savurmuş ki sonunda daha yüksek eğitim almış insanlar ona yandaş olmuş. Böylece hemen ardından zayıf sınıflar onları taklit etmiş. Yaşlı peygamber bunun

üzerine prensiplerinin zaferini görerek papazlarıyla bir araya gelmiş ve şüphesiz bir an önce lütfundan zaten en baştan beri hoşlandığı görünmeyen güçlerle tam paylaşıma girmiş.

Daha hevesli havarileri, ustalarının öğretilerini daha da geliştirme işini üstlendiklerinde yaşlı peygamber öleli çok olmamış. Eski peygamber yumurta ve süt kullanımına izin verirmiş ama bu havariler taze yumurta yemenin potansiyel tavuğu katletmek olduğuna ve bunun yaşayan birini öldürmekten farklı olmadığına karar vermiş.

Çürük yumurtaların yenmesine ise eğer içinden civciv çıkma olasılığı olmadığı kesinse gönülsüzce izin verilirmiş. Ancak satılması önerilen tüm yumurtalar bir denetmene teslim edilmek zorundaymış. Yumurtaların çürümüş olduğuna kanaat getiren kişi onları "Üç aydan daha uzun süre önce yumurtlanmış." diye etiketlermiş.

Söylemem lazım ki bu yumurtalar sadece pudinglerde ve kusmanın acil gerektiği bazı vakalarda ilaç olarak kullanılırmış. Süt, buzağıdan doğal gıdasını çalmadan ve onun hayatını tehlikeye atmadan elde edilemeyeceğinden yasakmış.

İnsanların pek çoğu ilk başta görünüşte yeni kuralları yerine getiriyormuş gibi görünüyormuş ama alışkın oldukları o bolluğun içinde gizlice ihlal edebildikleri her fırsatı da değerlendirmişler. Hayvanlar az çok şüphe barındıran doğal ölümlerle ölmeye başlamışlar.

Yine özellikle eşeklerle sınırlı olan intihar düşkünlüğü korku verici şekilde koyun ve sığırlar gibi kendine saygı duyan hayvanlar arasında bile yaygın hâle gelmeye başlamış. Şaşırtıcı bir şekilde bu zavallı hayvanların eğer bir mil kadar yakınlarındaki kasabın bıçağının izini sürmeleri ve kasap onların yolundan geçerse ondan kaçmaları görülüyormuş.

Yine evcil kümes hayvanlarına, evcil tavşanlara, sütten kesilmemiş domuzlara ya da koyun ve kuzulara nazaran daha itaatkâr olan köpekler aniden sahiplerinin kontrolünden çıkıp dokunmamaları gereken her şeyi öldürmeye başlamışlar.

Köpek tarafından öldürülen bir hayvan ise öldürmek köpeğin doğasında olduğundan doğal yolla ölmüş sayılıyormuş ve köpekler, doğasıyla oynandığı için şimdiye kadar çiftlik hayvanlarına saldırmaktan kendini alıkoymuş.

Ne yazık ki bu asi eğilimler geliştikçe halk, köpekleri ayartan bu hayvanları yetiştirmekten memnun görünmüş. Aslında kanundan bilerek kaçındıklarına dair az bir şüphe varmış; ama öyle olsun ya da olmasın köpeklerin öldürdüğü her şeyi satmışlar ya da yemişler.

Daha büyük hayvanlar konusunda yargıçlar önlerine getirilen domuzların, koyunların ve danaların şüpheli intiharlarına göz yumamayacağından kaçamak yollara gitmek çok daha zormuş. Bu yüzden bazen cezalandırmalara gitmek zorunda kalmışlar. Bazı mahkûmiyetler oldukça yıldırıcı olurken köpekler tarafından öldürülen hayvanlar konusunda köpeğin diş izleri görülebildiğinde, köpek sahibinin kötü niyetli olduğunu kanıtlamak imkânsızmış.

Kanuna karşı diğer verimli itaatsizlik kaynağı eski peygamberin daha ateşli müritlerinin arasındaki yargıçlardan birinin kararıyla sağlanmış. Yargıç kendini savunmak için bir hayvanı öldürmenin yasal ve böyle bir davranışın kendisine saldırılmış bir insan tarafından yapılmasının da oldukça doğal olduğunu vebu durumda hayvan öldürülürse saldıran doğal yoldan ölmüş sayılması gerektiğini söylemiş.

Yüksek Vejetaryenler Derneği üyelerinin tetikte olmak için gerçekten de iyi sebepleri varmış; çünkü bu karar birçok hayvanın hayatını etkileyecek bir şeymiş. Zararsız olanlar bile gaddarlıkla sahiplerine saldırmaya başlar başlamaz onları öldürülüyormuş.

O zamanlar, bir müfettiş tarafından nefsi müdafaa sonucu öldürüldüğü belirten ve etiketlenen bir buzağının, kuzunun ya da bir yavrunun cesedini görmek oldukça yaygınmış. Bazen en azından bir ay yaşamış olduğu belli olan bir buzağının ya da kuzunun cesedinin "ölü doğmuş" etiketiyle satıldığı da oluyormuş.

Gerçekten doğal yolla ölen hayvanların etine gelince; onu yeme izni, insanlar onu bulmadan genelde başka hayvanlar tarafından yenildiğinden geçersizmiş. Bu olmadığı zaman ise etler genelde zehirli oluyormuş. Bu nedenle uygulamada insanlar ya yukarıda geçen yollarla kanunsuzluk yapmak ya da vejetaryen olmak zorunda kalıyorlarmış.

Vejataryen olmak ise Erewhon'luların zevkine göre değilmiş. Hayvanları öldürmeyi yasaklayan yasalar ise geçersiz hâle geliyormuş ve o zamanın rahip ve peygamberleri tarafından insanların yasak et yeme konusundaki kanunsuzluklarına atfedilen salgın hastalıklar başlamış.

Bunun üzerine bir tepki olmuş. Ne şekilde olursa olsun et kullanımını yasaklamak ve marketlerde tahıl, meyve ve meyve dışında başka gıda satılmasına izin vermemek için bağlayıcı yasalar çıkmış. Bu yasalar insanların aklını hayvan haklarıyla kurcalayan yaşlı peygamberin ölümünden yaklaşık iki yüz yıl sonra yasallaşmış; insanlar onları yıkmaya başlamadan önce zar zor benimsenmişler.

Bana bütün bu çılgınlığın en acılı sonucunun, kurallara uyan insanların hayvansal yiyecekler yememesi gerektiği gerçeğine dayanmadığı söylenmişti. Birçok ulus bunu yaptığı hâlde daha kötü durumda değiller; İtalya, İspanya, Yunanistan gibi et yiyen ülkelerdeki fakirler dahi etin yüzünü yıldan yıla bile zor görürler.

Kötülük, bilincin bir kurallar bütünü olmasına rağmen aynı zamanda bir dert olduğunu da bilecek kadar güçlü olanlardan başka herkese bilinci veren gereksiz yasağın olmasından kaynaklanır. Bireyin uyanık bilinci insanı genelde yapmamış olduğu daha iyi olan şeyleri hızlıca yapmaya yönlendirir, ama görünmez bir güçle iletişimde olan saygıdeğer yaşlı bir centilmen tarafından uyandırılan ulusun bilinci, cehennemi intikamla kaplar.

Konuya dönecek olursak; gençlere babalarının asırlardır yapmakta olduğu zararsız şeyleri yapmanın günah olduğu söylenmiş. Ayrıca onlara et yemenin zararlarını öğüt verenler itici akademik insanlarmış. Bunlar cesur gençler hariç herkesi çok korkutmuşlar ve onlardan hoşlanmayan çok az insan varmış.

Bana göre ise gençler ne kadar korunursa korunsun en sonunda dünyadaki kadın ve erkeklerin -vaaz vermekten kaçınan peygamberlerden çok daha iyi insanlar- yeni kuramsal yasalarla sürekli alaycı şekilde bahsettiğini ve yasanın emrettiklerini açıkça yapmaya cesaret edemediklerinden gizlice bir kenara atmayı düşündüklerini bilmek zorundaydı.

Beni hiç şaşırtmadı ki öğrenci sınıfından çok kişi, yöneticileri tarafından "dokunma", "tatma", "tutma" şeklindeki talimatlarla, tereddütsüz kabul etmek zorunda bırakıldıkları şeyleri sorgulamaya kışkırtılmıştı.

Bir üzücü hikâye de sıcakkanlı olan, beyninden çok vicdanı lanetlenmiş, doktoru tarafından yasak olsun olmasın et yemesi gerektiği söylenmiş olan genç bir adamın (yukarıda söylediğim gibi hastalığı henüz suç olarak kabul edilmediğinden) kayıtları üzerineydi.

Genç adam çok şaşırmış ve doktoru tarafından kendisine verilen bu tavsiyenin günah olduğunu düşününce bir süre razı gelmeye yanaşmasa da en sonunda gitgide zayıf düştüğünü görünce karanlık bir gecede gizlice etin el altından satıldığı mağaralardan birine girmiş ve yarım kilo et almış.

Eti eve götürmüş ve evdeki herkes dinlenmeye çekildiğinde yatak odasında pişirip yemiş. Pişmanlık ve vicdan azabından zar zor uyuyabileceğini düşünmüş ama ertesi sabah kendisini çok daha iyi hissetmiş; hatta kendisini bile tanıyamamış.

Üç dört gün sonra da kendisini karşı konulmaz şekilde yine aynı mağaraya sürüklenirken bulmuş. Tekrar yarım kilo et almış ve pişirip yemiş. Ertesi sabah ruhsal işkence duymak yerine yine kendisini başka bir adam gibi hissetmiş. Hikâyeyi kısa keseyim; adam ölçüyü asla kaçırmasa da kanuna karşı gelmeyi alışkanlık hâline getirenler gibi olurum diye korkmuş ki; durum kesinlikle böyleymiş.

Adam sağlığı düzeldiği süre içinde bunu etlere borçlu olduğundan eminmiş. Ancak vücudu iyileştikçe bilinci onu huzursuz etmiş. Kulağında sürekli iki ses çınlıyormuş. Biri, "Ben 'sağduyu'

ve 'doğa yım; bana kulak ver ki seni de senden önce babalarını ödüllendirdiğim gibi ödüllendireyim." derken diğer ses "O mantıklı ruhun seni harap etmesine izin verme. Ben 'itaat'im; bana kulak ver ki senden önceki atalarını ödüllendirdiğim gibi seni ödüllendireyim." diyormuş.

Adam, bazen konuşanların yüzlerini bile görmüş. Sağduyu çok cana yakın, sakin, dürüst ve korkusuz görünüyormuş. Ne yaparsa yapsın ona güvenirmiş; ancak tam onu izleme noktasındayken itaatin oldukça ciddi ama bir o kadar nazik, sert yüzüyle karşılaşırmış ve itaatin peşinden giderken sağduyunun kendisinden acıyarak uzaklaştığını görünce kalbi acıyormuş.

Zavallı oğlan sürekli olarak okul arkadaşlarının daha iyi sınıflarda olduğunu düşünmüş ve davranışlarında onları model almaya çalışmış. "Onlar et yer miydi?" diye sorup "Asla." diye cevaplamış kendi kendine. Ama çoğu, onları ayartan koyun pirzolası olmadıkça ara sıra bir tane yedi. Ve oğlanın onları örnek aldığı gibi onlar da onu örnek almışlar.

"O, koyun pirzolası yer mi?" derlermiş kendi kendilerine. "Asla!" Ancak genç adam, bir gece, kanuna karşı gelen var mı diye etrafı kolaçan eden yetkililer tarafından takip edilmiş ve batakhaneden çıkarken omzunda koyun taşırken yakalanmış. Bunun üzerine, hapse atılmasa da elindeki hiçbir şeyi telafi edemeyeceği şekilde hacze uğramış; bu yüzden eve gider gitmez kendini asmış.

27. Bölüm

Erewhon'lu Düşünürün Bitki Hakları Hakkında Görüşleri

Bu mutsuz hikâyeyi bırakıp Erewhon'luların arasındaki olayların genel akışına geri dönelim. Gizlice et yiyenlere verilen cezalar ne kadar ağır olursa olsun Erewhon'lular bulabildikleri ilk fırsatta bu cezalandırıcı yasaları bir kenara atmanın yollarını bulmuşlar.

Bu yasalar gerçekten neredeyse demode olmuşlardı ama yürürlükten kalkma durumuna geldiklerinde ülke çapında bazı felaketlere neden olmuşlar. Bazen de bazı fanatiklerin kışkırtmaları halkın bilincini harekete geçirmiş ve insanlar hayvansal gıdaları yasa dışı yollardan alıp satmaya mahkûm olmuşlar.

İlk peygamberin ölümünden 600-700 yıl kadar sonra görünmeyen güçle hiçbir iletişim kurduğunu söylemediği hâlde sanki böyle bir güç kendisine ilham vermiş gibi bir güvenle kanunu yadsıyan bir filozof çıkmış.

Pek çoğu bu filozofun kendi öğretilerine inanmadığını ve gizli et yiyicilerden biri olduğunu düşünmüş. Hayvan eti yeme yasağını saçmalığa indirgemekle sonuçlanan, Erewhon'lu bağnazların bile dayanabileceğinden daha büyük başka bir görüş olmamıştı.

Bu bakış açısını kabul edenler, onun yasaların bunu günah kabul ettiğine ulusu ikna etmenin ne kadar zor olduğunu bildiği-

ne inanıyorlarmış. Aynı zamanda insanları bir koyunu öldürüp yemenin kötü olmadığına ikna etmenin -tabii onlara ya bir dereceye kadar günah işleyeceklerini ya da öleceklerini gösteremezse- umutsuz bir çaba olduğunu da biliyormuş. Bu yüzden, şu an bahsedeceğim korkunç teklifleri yaptığına inanılıyormuş.

İşe eski peygamberin hayvan haklarını savunan derin müritlerine haraç ödemekle başlamış. Soydaşlarını yumuşatmak için ve genel olarak hayatın kutsallığıyla ilgili görüşlerini yaymak için çok uğraştığını kabul etmiş.

Ama zamanın artık değişmiş olduğunu söylemiş. Sonra, sebzelerle ilgili daha önce şüphelenilmemiş bir sürü şey bilinir hâle gelmişken ülkenin muhtaç olduğu için desteklemiş olduğu ders yeterince alınmış. Eğer toplum o zamana kadar mutluluğun sırrı olan yüksek ahlaki ilkelere katı bağlılıkta ısrar ederse onlara karşı tavrında radikal bir değişim yapacakmış.

İnsanların yabancı düşmanları olmadığından daha önce şüphelenilmemiş olan pek çok gerçeğin bilindiği gerçekten doğruydu ve doğanın gizemlerinde ve hem kıvrak zekâlı hem de meraklı olmakla sanatın ve bilimin çoğu dalında olağanüstü gelişim yapmışlardı.

Büyük Erewhon Müzesinde yetkililer tarafından bana şu anda bahsettiğim filozofun zamanında tasarlanmış olduğu kabul edilen ve hatta bazıları tarafından onun çalıştırdığı alet olduğu düşünülen bir mikroskop gösterildi.

Bu filozof, ana eğitim öğretim kurumunda ve Erewhon'da bitki bilim profesörüydü. Ya hâlâ korunan mikroskop yardımıyla ya da bir başkasıyla şimdi aramızda evrensel olarak kabul edilen bir sonuca varmış; buna göre, hayvanlar da bitkiler de ortak atalara sahipti ve bunun için ikincisi de en az birincisi kadar canlı sayılmalıydı.

İnsanlar, hayvanlar ve bitkiler âlemi dediği şeyler arasında rastgele ve mantıksız bir ayrım yapmasaymış, hayvanlar ve bitkilerin kuzenlerimiz olacağını ve uzun zamandır da öyle görüleceğini kabul edecekmiş.

Konuya dair fikir geliştirebilenleri tatmin etmek için meşe, üzüm ya da gül tohumuyla; fare, fil ya da insan olacak tohum arasında gözle ya da herhangi bir başka testle fark edilebilir bir fark olmadığını göstermiş.

Herhangi bir bakterinin gelişiminin, bakterilerin neyin soyundan geldiğine ve daha önce kimin kimliğini oluşturduğu huylarıyla belirlenmiş olduğunu iddia etmiş. "Bir bakteri, aynı atasının yaptığı gibi yapacak ve aynı tür bakteri olacaktır." demiş.

Eğer koşulları biraz farklı bulursa bu şeylerin gelişimini de ona göre -başarılı ya da başarısız- uydururmuş. Bunların eğer şartlar tamamen farklı olsaydı büyük ihtimalle öz uyumluluk çabası göstermeden öleceğini söylemiş. Bunun bitki ve hayvan bakterilerinde eşit olarak denendiğini iddia etmiş.

Bu nedenle bitki ve hayvan gelişiminin ya etkisiz ve bilinçsiz ya da hâlâ etkili ve bilinçli zekâyla ilişkisini kurmuş ve bitki hayatı ile ilgili olarak görüşünü desteklemek için tüm bitkilerin doğal çevrelerine kendilerini adapte ediş yollarını işaret etmiş.

İlk bakışta bitki zekâsının hayvan zekâsından maddesel olarak farklı olduğu gerçeğini kabul etse de bunun sadece bitkinin yaşamsal varlığını sürdürmede kullanıldığını ve daha öteye gitme eğilimi göstermediğini ileri sürüyormuş.

Bunun yaşayan herhangi bir varlığın verebileceği en büyük zekâ kanıtı olduğunda ısrar etmiş ve şunları söylemiş:

"Bitkiler, insan olaylarıyla ilgilendiklerine dair hiçbir işaret göstermiyorlardı. Bir gülün yedi kere beşin otuz beş ettiğini anlamasını asla beklemeyiz ve bir meşeyle hisse senedi fiyatlarındaki dalgalanmalar hakkında konuşmanın bir anlamı yok.

Bu yüzden meşenin ve gülün akıllı olmadığını söyleriz ve bizim işlerimizden anlamadıklarını anlayınca kendi işlerinden de anlamadıkları sonucunu çıkartırız. Ama bu şekilde konuşan bir canlı, zekâ hakkında ne bilebilir ki? Hangisi daha çok zekâ işareti gösterir? O mu yoksa meşe ve gül mü?

Bitkilere bizim işlerimizden anlamadıkları için aptal dediğimiz-

de biz onların işlerini anlama konusunda yetenekli olduğumuzu nasıl düşünürüz? Gül ağacından bir tohumun toprağı, havayı, ısıyı ve suyu tam açmış bir güle döndürüşüne dair en ufak bir şeyi beynimizde şekillendirebilir miyiz? Rengini nerden alır? Topraktan? Havadan? Evet, ama nasıl? O tarifsiz dokudaki taç yaprakları -o renk ki bir çocuğun yanağından bile tatlı- ya o kokuyu?..

Toprağa, havaya ve suya bak. Bütün bunlar gülün birlikte çalışması gereken ham maddeler; çamuru gül yapraklarına döndüren kimya herhangi bir zekâya ihtiyaç duyar mı? Hangi kimyacı benzer bir şey yapabilir? Bunu yapmayı niye kimse denemez? Çünkü herkes, hiçbir insan zekâsının bunun yapmak için yeterli olmadığını bilir.

Biz vazgeçelim. Bu gülün alanı. Bırakalım gül halletsin ve yaptığı mucizelerle, kaygısız işleriyle, bizi şaşırttığı için kendisine akılsız denilsin.

Bitkilerin kendilerini düşmanlarından korumak için ne acılar çektiğine bak. Eşeler, keser, sokar, kötü kokular yapar, en korkunç zehirleri salgılar, (Bunu yapmayı nasıl başardıklarını Tanrı bilir.) kıymetli tohumlarını kirpininki gibi dikenlerle saklar, harikulade şekillere girerek hassas sinir sistemleriyle haşereleri korkutur, kendilerini saklar, erişilmez yerlerde yetişir ve kurnaz düşmanlarına bile kandırmak için inandırıcı yalanlar söylerler.

Böcekleri yakalamak için kuş kireci sürülmüş tuzaklar kurarlar ve yapraklarını yaptıkları su dolu ibriklerde boğulmaya ikna ederler; diğerleri kendilerini üzerlerine konan her böceğe kapatarak âdeta canlı fare kapanı gibi olurlar; bir kısmı çiçeklerini bir çeşit bal yağmalayan sinek şekline sokar ki gerçek sinek geldiğinde çiçeğin tutulmuş olduğunu görüp başka bir yere gitsin.

Bazıları kendilerini yer altındaki düşmanlarına karşı koruyan, sertlikleri uğruna sökülüp yenen bayır turpu gibi kendilerini bile kandıracak kadar zekidirler.

Eğer yapmak istediği şeyi nasıl başaracağını ve nasıl tekrarlayacağını bilmek zekâ değilse o zaman zekâ nedir? Bazıları, gül

tohumunun bir fidan olmak istemediğini söylerler. Öyleyse mantıklı olanın aşkına, neden büyüyorlar? Kendini bu eylem için kışkırtan istekten habersiz olması büyük ihtimal.

İnsan embriyosunun bebek ya da bebeğin insan olmak istediğini sanmak için sebebimiz yok. Sorgulamanın üstün gücüyle ne istediğine ve bunu nasıl elde edeceğine dair fikirleri oturunca hiçbir şey hiçbir zaman neyin istek neyin eylem olduğunu bildiğine dair bir işaret göstermez.

Onları yaptıkları ve sıklıkla tekrar ettikleri sürece, yaşayan varlıklar yaptıklarına dair ne kadar az şey bildiğini gösterirse aslında gerçekte nasıl yapacaklarını bildiklerine ve geçmişte sayısız defa yaptıklarına dair o kadar çok kanıt gösterebilirler.

Bazıları 'Geçmişte sayısız defa yapmış oldukları şeyden bahsederken ne demek istediniz? Geçmişte gül tohumu ne zaman gül dalı oldu?' diyebilir. Bu soruyu başka bir soruyla cevaplayım. Gül tohumu, büyüdüğü gül dalının kimliğinin bir kısmını hiç şekillendirdi mi? Yapmadığını kim söyleyebilir? Yine sorarım, bu gül fidanı hiç bizim sıklıkla insan kişiliğiyle bağdaştırdığımız şeylerle ve içinden büyüdüğü tohumla bağdaştırılıyor mu? Olmadığını kim söyleyebilir?

Öyleyse eğer iki numaralı gül tohumu, ebeveynlerin oluşturduğu fidanın kişiliğinin ve eğer o gül fidanı da büyüdüğü tohumun bir devamıysa iki numaralı gül tohumu da bir nesil önceki gül tohumunun bir devamı olmalıdır. Ve bu gül tohumu da kendinden öncekinin kişiliğin devamıdır ve böyle böyle geriye doğru sonsuza kadar gider. Bu yüzden şu anki gül tohumlarıyla geçmişte gül tohumu diye adlandırılmış olan bir tohum arasında devam eden ilişkiyi inkâr etmek imkânsızdır.

Öyleyse itiraz edene vereceğimiz cevabı çok da uzakta aramaya gerek yok. Gül tohumu şu an, dikiliyken atalarının ne yaptığını hatırlıyor, bağdaştırıldığı atalarının yaptığı şeyleri yapıyor.

Gelişimin her aşaması, daha önceki aşamada izlenen rotanın anısını geri getirir; gelişme çok sık tekrarlanır ve bütün o şüphe -ve bütün şüpheyle, hareketin bütün bilinciyle- askıya alınır.

Ama itiraz eden yine de 'Diyelim ki tüm birbirini izleyen nesiller arasındaki bağlantı o kadar yakın ve devamlı ki her birinin atalarının bedeninde ne yaptığını hatırlamaya muktedir olduğu anlaşılabilir. Onun gerçekten hatırladığını nasıl gösterirsiniz?' diyebilir.

Cevabım şu olur: Her kuşağın attığı adımlar yoluyla, anılar tarafından yönlendirildiği varsayımıyla açıklanabilir olan ve kuşaklar arasında boyun eğilen bir anı olduğunu söyleyen varsayımdan başka bir teoriyle şimdiye kadar açıklanmamış ve şimdiden sonra da açıklanması olası görülmeyen anıyla ilişkilendirdiğimiz bütün olayları tekrarlama adımı.

Birisi, hareketini anlayabildiğimiz, tarif edilemez şekilde zor, karmaşık ve değişmeyen başarıyla eylem yapan ve hatta daha önce hiç yapmamış olduğundan nasıl yapacağını bilmeyen bir canlı varlık örneği getirecek mi? Bana örnek göster, ben de daha fazla konuşmayayım ancak bana gösterilene kadar, görmediğim her zaman olayın kendi bilgimiz dâhilindeki kanunlarla yönetildiğini düşünürüm. Onu yönlendiren yetenek mükemmelleştikçe bilinçsiz hâle gelecek.

Ne gül tohumundan ne de embriyodan, ne bildiklerini bildiklerine dair bir işaret göstermeleri beklenmemeli. Eğer bu çeşit işaretler gösterselerdi, ne istediklerini bildiklerinden ve onu nasıl alacakları gerçeğinden şüphe etmek daha mantıklı olurdu."

Yirmi üçüncü bölümde daha önce verilmiş olan bazı pasajlarda, anlaşılacağı gibi şu an alıntı yaptığım kişiden esinlenilmişti. Bu konuda daha önceki yazıların çoğunu düzeltmiş olan profesör tarafından bana gösterilen tekrar baskıları okudukça efendimizin havarilerine çalışıp didinmeyen ama giyinişiyle görkemli Süleyman'ınkilerden bile üstün olan kır zambaklarını düşünmelerini söylediği kısımları hatırlayamadım.

"Ne çalışır ne de didinirler ha? Yoksa öyle değil mi? Çalışmazlar mı? Belki de evet, sürecin yöntemi başka bir şeyi kabul etmeyecek kadar iyi biliniyor ama zambakların bu konuda hiçbir şey düşünmeden bu kadar güzel olabilmeleri mümkün değil. Onlar da mı çalışıp eğirmez? Çıkrık makinesi olmadan; ama bir yaprakta tekstil fabrikası mı var ki?

Eğer hiç çalışıp didinmediklerini iddia etseydik, kırdaki zambaklar ne derdi? 'Bütün haşmetleriyle Süleyman kavmini düşün, onlar da mı çalışıp didinmedi?' diyerek 'Süleyman kavminin kitabındaki ağırbaşlı öğütleri duyduğumuzda yapmamız gerekeni yaparız.' derdi."

Zambakların anlamadıkları şeyler hakkında konuştuklarını ve Süleyman kavmi çalışıp didinmese de bu kadar güzel bir duruma da debelenmeden geldiklerini söyleyemeyiz.

Şimdi profesöre döneyim. Bitkilerin başka isimlerle anılan hayvanlar olduğu görüşü hakkında ve dayandığı kanıtların genel gidişatını göstermek için yeterince konuştum. Ancak bunu profesörün halkın önünde bunları açıklarken yaptığı netlikte yapmadım.

Vardığı ya da varmış gibi göründüğü sonuç, eğer hayvanları öldürmek ve yemek günahsa sebzeleri ve tohumlarına da aynısını yapmanın daha az günah sayılmayacağıydı. Yere düşmüş ya da çürümeye yüz tutmuş bir meyve ya da sonbaharda sararan lahana yaprakları gibi doğal yoldan ölenler haricinde hiçbirisinin yenemeyeceğini söylemişti.

Bu ve bunun gibi çöplerin temiz bir vicdanla yenilebilecek tek yiyecekler olduğunu ifade etmiş. Yine de yiyen kişi yemiş olabileceği elma ya da armut, erik, kiraz ve benzeri meyvelerin çekirdeklerini dikmeliymiş yoksa neredeyse bebek katilliği suçuna maruz kalırmış. Ona göre tahıl tanelerinin, her bir canlı tanenin en az insan kadar canlı olduğu ve insanın huzurlu cana sahip olma hakkı olduğu kadar bunun onların da hakkı olduğu su götürmezmiş.

Vatandaşlarını, kaçışın olmadığını hissettikleri mantıktan bir süngünün ucuna sürükleyerek onlara, sorunu çözmek için bütün ülkenin büyük güven duyduğu ve karışıklık anlarında fikrine sıkça başvurulan bir kâhine danışmalarını önerdi. Kâhin şöyle dedi:

"Hiç günahı olmayan
Haddinden çok günah işler

Ama hiç günah işlemeyenin
Öğretecek çok şeyi var
Yen ya da yenil
Ye ya da yenil
Öldür ya da öldürül;
Hangisi olacağını sen seç."

Bu cevabın bitkilerin insanlar tarafından yenmek için tahrip edildiği her durum için benimsenildiği açıktı. Bağnaz parti, et kullanımını yasaklayan eylemlerin büyük oranda çoğunluk tarafından geçersiz kılınmasını kızgınca protesto ettiği hâlde filozof, bitkiler için sos olanın hayvanlar için de olduğunu zar zor göstermiş.

Böylece, sağduyunun, felsefenin el değmemişliğinde birkaç yüz yıl amaçsızca dolaştıktan sonra, ülkeye geldiği sonucuna varmış. Yobazlar bile elma ve sarı lahana yapraklarından oluşan bir çeşit reçelle geçinmek gibi anlamsız bir çabadan sonra "kaçınılmaz"a yenik düşmüşler ve modern yemek masasının bütün bilinen tamamlayıcıları ile birlikte biftek ve koyun eti diyetine başlamışlar.

Birisi onları peygamberlerin yönlendirdiği dans ve botanik profesörünün bizi üzgün bir şekilde, -ama bana göre sinsice- yönlendirmeyi teklif ettiği daha delice olan dansın Erewhon'luları peygamberlerin görünmeyen bir güçle iletişimde olup olmadığından uzun bir süre şüphede bırakacağını düşünebilir; ama birilerinin bildiklerini söylediği şeyleri bildiğine inanma ve böylece kendilerini düşünme derdinden kurtarması isteği insanların kalbine o kadar kazınmış ki kısa bir sürede filozofluğa ve geçici heveslere özenen kişiler her zamankinden de güçlü oldular. Yavaş yavaş taşralıları hayatın o saçma bakış açılarına yönlendirdiler ki bunlardan önceki bölümlerde bundan biraz bahsettim. Aslında, onlar içgüdü tarafından düzeltilmemiş mantık kadar, mantık tarafından düzeltilmemiş içgüdünün de kötü olduğunu anlayana kadar Erewhon'lular için hiç umutlu değilim.

28. Bölüm

Kaçış

Son beş bölümde verilen alıntıları tercüme etmekle meşgulken aynı zamanda Arowhena'yla kaçışımızın alıştırmalarını yapıyordum. Müzikal Bankadaki kasiyerlerin birinden, sözde kızamık oluşumdan ama aslında saatim yüzünden ve bu makineyi ülkeye tekrar tanıştırmaya kalkıştığımdan dolayı hakkımda dava açılacağını öğrendiğimden bu kaçışın gerçekten tam da zamanıydı.

"Neden kızamık?" diye sordum. Eğer tifüs ya da çiçek hastalığından suçlansaymışım jüri beni hafifletici sebeplerden az bir cezayla mahkûm edebilirmiş. Bunun korkusuyla hüküm, büyük ihtimalle benim yaşımda biri için yeterli cezayı gerektiren hastalık olan kızamık için verilecekmiş. Ayrıca kralın aklına umulmadık şeyler gelip durumda değişikliğe gitmediği sürece, birkaç gün içinde kaçışın sekteye uğraması ihtimali olduğunu da anladım.

Planım şuydu: Arowhena ve ben birlikte balonla kaçmalıydık. Korkarım ki daha önceki kısımlarda gerçeklere vicdanen daha bağlı kalmaya çabaladığımdan ve sadece onun yardımına sığınabildiğimden okuyucu hikâyemin bu kısmına inanmayacak

Kraliçenin ilgisini çoktan beri çekmiş ve merakını cezbetmiş olduğumdan balon yapmak ve onu şişirmek yardım sağlayacağına söz verdi. Karmaşık makinelerin istenmeyeceğini ona belirt-

miştim. Aslında büyük miktarda yağlı ipek, bir balon teknesi, biraz ip ve bir çeşit hafif gaz dışında hiçbir şey istememiştim.

Kraliçenin, insanın gökyüzünde yükselişi gibi ilginç bir manzara görme hevesi, normalde hissedebileceği vicdani tereddütlerine ağır bastı. Adamlarına nasıl gaz yapıldığını göstermeleri için antikacıları ayarladı ve hizmetçilerini krala bile sormadan yağ ve bol miktarda (balonun büyük olmasına karar verdiğimden) ipek almaya gönderdi; ona davamın yakında görüleceği mesajını göndermiş olduğumdan hemen bu konuya yoğunlaştı.

Bana gelince; söylemem lazımdı ki ne balonlar ne de Arowhena'yı balonla nasıl kaçıracağım hakkında hiçbir şey bilmiyordum; yine de Erewhon'dan kaçmamızın başka yolu olmadığını bilerek bulunduğumuz yerin yüksekliğinden ilham aldım ve kraliçenin işçileri başarıyla çalışsın diye bir taslak yaptım.

Bu sırada kraliçenin at arabasını yapanlar balonun sepetini yapmaya başladılar. En zorlandığım yer bunun balona iliştirilmesiydi. Kendini işe adayarak ihtiyaçları saptayan ve benim gözümden kaçan şeyleri yerine getiren ve onları gerekli şeyleri tedarik eden akıllı bir usta olmasaydı sanırım bunu başaramazdım.

Tüm bunlardan sonra duacıların Hava Tanrısı nın tapınağında dua ederek sona ermesi için boşu boşuna uğraştıkları uzun süren bir kuraklık oldu. Majestelerine balonla uçmak istediğimi ilk söylediğimde niyetimin göklerde yükselmek ve özel olarak konuşarak Hava Tanrısı nı yağmur yağdırmaya ikna etmek olduğunu söyledim. Bunun puta tapanların kullanacağı türden bir cümle olduğunu kabul ediyorum, ama bundan uzun süre pişmanlık duyduğum için bunu bir daha tekrarlamayacağım kesin. Dahası, bu aldatmaca -ciddi olsa da- büyük ihtimal bütün ülkenin din değiştirmesini sağlayacak.

Kraliçe, krala benim teklifimi söylediğinde kral sadece alay etmekle kalmadı aynı zamanda reddetmeye de meyilli göründü. Ama karısına çok düşkün bir adam olduğu için her zaman sonunda kraliçenin istediği şeyleri yaptığından en sonunda buna da razı oldu.

Kral benim istediğimden çok daha fazlasını sağladı; çünkü yükseleceğime inanmadı. Balonun havada birkaç fit yükselebilse bile sonra aniden düşeceğine ve benim de düşüp boynumu kıracağıma inanıyordu ki böylece benden kurtulacaktı.

Bunu karısına o kadar ikna edici şekilde ifade etti ki kraliçe paniğe kapılıp bu fikirden vazgeçmem için benimle konuşmaya çalıştı. Ama benim balonun yapılması isteğimde ısrarcı olduğumu görünce bana ihtiyacım olabilecek her şeyin sağlanabilmesi için kraldan bir emir çıkarttırdı.

Kral aynı zamanda, benim havalanma isteğimin, eğer Hava Tanrısı ile konuşup kuraklığı bitirmesi konusunda başarılı olamazsam bana karşı suçlama maddesi olarak kullanılabileceğini söyledi. Ne kral ne de kraliçe eğer rüzgârı yakalayabilirsem gideceğimi hiç düşünmüyordu. Hiç değişmeden daima güneydoğudan kuzeybatıya doğru olan yukarıdaki bulutların şeklinden de anlaşılabileceği gibi daima yukarı doğru giden sabit bir hava akımının varlığından bile haberdar değillerdi. Ben uzun zaman önce iklimdeki bu garipliği fark etmiştim ve planımı buna göre yapmıştım. Dünyadan birkaç bin yüksekte sürekli olan ama daha alçaklarda yerel şeylerden etkilenen akım rüzgârlarına haklı olarak inanıyordum.

Sonraki işim Arowhena'ya planı anlatmak ve onu balona almak için sebep planlamaktı. Benimle geleceğinden emindim ama *Eğer cesareti onu yanıltırsa her şey boşuna olacak,* diye düşünmekten kendimi alamadım.

Arowhena ve ben hizmetçisi aracılığı ile sürekli iletişim hâlindeydik ama her şey netleşene kadar ona planımın detaylarını anlatmamanın en iyisi olacağını düşünmüştüm. Zaman gelmişti ve ertesi akşam gün batımı civarı Bay Nosnibor'ın özel girişinden girebilmemi sağlaması için hizmetçiyle anlaştım.

Planladığımız zamanda geldim. Kız beni bahçeye aldı ve Arowhena gelene kadar tenha yolda beklememi söyledi. Yaz başlarıydı ve ağaçlar öyle yaprak doluydu ki biri bahçeye girecek olsa kendimi kolayca saklayabilirdim.

Gece olağanüstü güzellikteydi. Güneş batalı çok olmuştu ama demir yolu istasyonunun yıkıntıları üstünde hâlâ biraz kızıl parıltı; tepemde ışıkları yanıp sönen şehir ve ötesinde gökyüzüyle birleşene kadar uzanan kilometrelerce düzlük vardı.

Bunları sadece not ettim ama on an önemsememiştim. Patikanın karanlığına dikkatle bakarken hiçbir şeye dikkat edemedim. Ardından bana doğru hızla süzülen beyaz bir figür fark ettim. Biraz inceledikten sonra ona doğru gittim ve tüm kalbimle Arowhena'yı yakalayıp çekici yanaklarını öpücüklere boğdum.

O kadar heyecanlıydık ki ağzımızı açamıyorduk. Eğer hizmetçi kontrollü olalım diye bizi uyarmasaydı nasıl konuşacaktık bilmiyorduk. Bir süre sonra planı anlattım; kötü taraflarından da bahsettim. Çünkü içimde bakış açısının ne kadar kötü olursa gelmesinin de o kadar olası olduğuna dair kesin bir his vardı.

Ona planımızın her ikimizin de ölümüyle sonuçlanabileceğinden kendisine baskı yapmaya cesaretim olmadığını ve tek bir sözüyle vazgeçebileceğimizi söyledim. Bununla beraber hâlâ evlenmemize hiçbir engelin olmadığı dünyanın herhangi bir yerine birlikte kaçabilme ihtimalimiz olduğunu ve bundan başka bir umut göremediğimi belirttim.

Hiç karşı koymadı, tek bir tereddüt ya da şüphe işareti göstermedi. Söylediğim her şeyi yapacağını ve ne zaman hazırsam geleceğini belirtti. Ona benimle geceleri buluşması için hizmetçisini göndermesini ve annesi, babası ve Zulora'nın beni unuttuğunu sanmaları için neşeli bir yüz takınmasını ve olabildiğince mutlu ve canlı görünmesini söyledim. Kraliçenin atölyesine gelmek için hazır olmasını, balonun sepetinin altındaki kilimlerin ve çakılların arasında saklanacağını da ilave ettim ve ayrıldık.

Yağmur yağmasından ve kralın fikrini değiştirmesinden korktuğum için hazırlıklarımı hızlandırdım; ama hava değişmedi. Sonraki hafta gaz balonun içine tutulmaya hazır hâlde kraliçenin işçileri balonu ve sepeti yapmayı bitirdi.

Ertesi sabah havalanacağımdan şimdi her şey hazır tutuluyordu. Yukarıdaki havanın soğuğundan korunmak için bolca kilim,

örtü ve on on iki düzine çakıllla dolu torbası verilmesini istedim.

Elimde neredeyse üç aylık maaşım vardı ve bunu bana para almadan da yardım edeceklerine inandığım Arowhena'nın hizmetçisine ve kraliçenin ustasına verdim. Usta, çakıl torbalarının arasına yemek ve şarap saklamama yardım etti ve havalanacağımız sabah ben Arowhena'yı balona bindirirken diğer işçileri yoldan çekti.

Arowhena gün ağardığında hizmetçisinin kıyafetiyle ve örtülü olarak geldi. Müzikal Bankadan birine gitmiş olması gerektiğini ve kahvaltıya kadar kaçırılmazsa yokluğunun fark edileceğini söyledi. Sepete girdiğinde çakıl torbalarını onu gizlesinler diye uygun bir yere çektim ve üzerini örtülerle kapattım.

Havalanmaya daha birkaç saat olduğu hâlde bir an için kendime güvenemedim ve hemen sepete girerek balonun gitgide şişmesini izledim. Mitoloji kitapları, makineler üzerine bilimsel yazılar, benim kendi el yazmam, günlükler ve çevirilerim dışında hiç eşyam yoktu, erzakları da çakıl torbalarına saklamıştım.

Sessizce oturdum ve ayrılış için belirlenen saati bekledim. Arowhena'nın yokluğunun, havalanmama şahit olacak olan kral ve kraliçe gelmeden fark edilmesinden endişe duyuyordum. Gelmelerine daha iki saat vardı ve bu süre içinde beni mahvedecek yüzlerce şey olabilirdi.

Sonunda balon şişmişti; onu doldurmuş olan boru kaldırıldı ve gaz kaçırması dikkatle engellendi. Balonun havalanması için elleriyle onu yerde tutanlar ve ağırlıklar dışında hiçbir engel kalmamıştı.

Kral ve kraliçenin gelişini görmek için gözlerimi kıstım ama yaklaştıklarına dair bir işaret göremedim. Bay Nosnibor'ın evinin olduğu yöne baktım. Karışıklık olduğuna dair herhangi bir işaret yoktu; zaten henüz kahvaltı zamanı değildi.

Kalabalık toplanmaya başladı; benim mahkemenin gözetimi altında olduğumdan haberleri yoktu ama gözden düşmüş olduğuma dair bir his de sezinlemedim. Aksine, saygı dolu teşvik

edici ve nazik pek çok şey söylediler. Ayrıca iyi bir yolculuk yapmam içi iyi dileklerde bulundular.

Bay Nosnibor'ın evinden kraliçenin atölyesine doğru hızla koşan küçük bir grubu fark ettiğimde tanıdığım biriyle konuşuyor, ona Hava Tanrısı'nın huzuruna çıktığımda yapmayı düşündüklerimi anlatıyordum. Hava Tanrısı'nın nesnel varlığına inanmadığına emin olduğumdan ve ona kendim de inanmadığımdan benim hakkımda ne düşündüğünü tahmin edemem.

Bir an için kalbim durdu. Ya öleceğim ya da başaracağım zamanın geldiğini düşünerek şiddetle ipleri tutanların (Otuz kadar adamdı.) bir an önce bırakmasını söyledim. Bunun üzerine balon aniden yukarı fırladı. Ama o anda sanki dünya başıma yıkılmıştı; hızla aşağıdaki boşluğun içine batıyormuşum gibi hissetmiştim.

Bu, kalabalığın dikkatinin bölündüğü anda oldu. Bir kısmı Bay Nosnibor'ın evinden gelenlerin heyecanlı işaretlerine dikkat ederken diğerleri de benim haykırışlarıma kulak verdi.

Tek bir dakika daha dursaydık şüphesiz Arowhena farkedilmiş olacaktı; ama o dakika dolmadan şehrin üzerine bana hiçbir şeyin zarar veremeyeceği bir yüksekliğe çıktım ve her saniye kasaba ve kalabalık gitgide daha küçük ve karmaşık hâle geldi. İnanılmayacak kadar kısa sürede o kadar yükselmiştim ki ne yöne baksam karşımda yükselen mavi düzlüklerin az ama geniş duvarını görüyordum.

Balon önce dikey olarak yukarı tırmandı ama beş dakika sonra gerçekten oldukça fazla bir yükseklik katetmiş olduğumuzda yerdeki objelerin hareket ettiğini sandım. Rüzgârı hissedemedim ve balon kendi kendine de gidiyor olamazdı. Daha sonra insanların balonla seyahat ederken rüzgârı hissetmemesinin nedeninin balonun rüzgâra karşı koyması değil, tersine onunla beraber hareket etmesi olduğunu anladım.

Şimdiye üst atmosferdeki sürekli alize rüzgârını yakalamış olmalıyım, diye düşününce Erewhon ve Erewhon'lulardan yüzlerce ve hatta binlerce mil uzağa sürüklenmiş olduğumu anla-

dım ve mutlu oldum. Örtüleri kaldırıp Arowhena'yı çoktan olduğu yerden çıkarmıştım; ama sonra hava şimdiden çok soğuduğundan ve bu duruma alışmamış olduğundan dolayı yarı sersemlemiş olduğunu fark ederek tekrar üzerini örttüm.

Hatırasını hiç saklamak istemediğim rüya gibi ve coşkun bir zaman başlıyordu. Bazı şeyleri hatırlıyorum; mesela uzun bir süre bıyıklarımı ve favorilerimi donduran bir buharla sarıldık; daha sonra kalın sis içinde benim ve Arowhena'nın nefesinden başka hiçbir şey duymadan (Pek konuşmuyorduk.) altımızdaki ve yanımızdaki sepetle üstümüzdeki karanlık balondan başka hiçbir şey görmeden saatlerce oturduğumuzu anımsıyorum.

Belki de yer görülmez olduğunda en kötü his, tek umudumuz olabildiğince hızlı gitmek olmasına karşın balonun hareketsiz durmasıydı. Zaman zaman bulutların arasındaki bir açıklıktan yerin görüntüsünü yakalıyor ve ekspres trenden daha hızlı hareket ettiğimizi görünce minnettar oluyordum; ama açıklık kapanır kapanmaz hareketsiz durduğumuza dair düşünceler kafama doluşuyordu ve bunun çok mantıklı olduğunu düşünüyordum. En az bunun kadar kötü olan bir şey daha vardı; çünkü çocukluğumda eğer hiç ışık olmazsa bir tünele girmekten korkan ben, bundan kurtulmayacağımızı, yere sonsuza kadar ayak basamayacağımızı düşünüyor ve korkuyordum.

Zamana göre tahminî olarak ara sıra yemek yedik. Sonra karanlık çöktü; üstelik bizi ferahlatan ayın bile olmadığı dehşet dolu ve kasvetli bir karanlık. Ama şafakla birlikte manzara değişti: Bulutlar gitmişti ve sabah yıldızları parlıyordu. Parlak güneşin o anki yükselmesi hâlâ zihnimde o olağanüstü görüntüsünün izlerini taşır. Altımızda üzerine yeni kar yağmış bir dizi dağ kabartısı vardı ama onlardan oldukça yüksekteydik. İkimiz de nefes alıp verişimizin ciddi şekilde etkilendiğini hissettik. Ama balonun bir inç bile alçalmasına izin veremezdim. Yaklaşık yirmi dört saat sonra hâlâ yerden oldukça yüksekteydik.

İki saat içinde yüz elli mil genişliğindeki dağları geçmiştik ki yine ufka dek uzanan düz arazileri gördüm. Nerede olduğumuzu bilmiyordum ve balonun gücünü harcamamak için de inmeye

cesaretim yoktu. Fakat gerçekte yola ilk başladığım ülkenin üzerinde olmuş olabileceğimize dair biraz umudum vardı.

Fark edebilmek için tüm izlere merakla baktım ama hiçbir şey göremedim. Erewhon'un uzak bir köşesinin üstünde ya da vahşilerin yaşadığı bir ülkede olabileceğimizden korktum. Ben hâlâ şüphedeyken balon yine bulutlarla sarılmıştı ve biz yine boş alanda varsayımlar içinde kalmıştık.

Bıktırıcı zaman geçmek bilmedi. Zavallı saatimi ne kadar özlemiştim! Sanki zaman durmuş gibi hissettim, etrafımız çok sessizdi ve sanki büyülü bir hava hâkimdi. Bazen nabzımı duyuyordum ve yarım saat boyunca atışlarını saydım. Zamanın olduğunu, onun etkisinin kutsanmış menzilinde olduğumuzu ve sonsuzluğun zamansızlığında sürüklenmediğimizi kanıtlayacak hiçbir şey yoktu.

Bunu yirminci ya da otuzuncu kez yaparak hafif bir uykuya dalmıştım. Rüyamda ekspres trende bir yolculukta olduğumu ve havanın korkunç ve muazzam bir tıslamayla buhar üfleyen lokomotif motorlarının sesiyle dolu olduğu bir tren istasyonuna vardığımı gördüm. Korkmuş ve huzursuz bir şekilde kalktım ama tıslama ve çarpışma sesleri uyandığımda da sürdü ve beni gerçek olduklarına inanmaya zorladı.

Bilmediğim ne olabilirdi? Sesler gitgide daha azalmaya başladı ve bir süre sonra kayboldu. Birkaç saat içinde bulutlar dağıldı ve altımda damarlarımdaki kanı donduran şeyi; denizi gördüm. Sadece denizi... Çoğunlukla siyah ama kızgın, azgın dalgaların hareketlendirdiği denizi...

Arowhena balonun altında sakince uyuyordu. Onun tatlı bir meleği andıran güzelliğine bakarak iç çektim ve ona yaşattığım ızdıraba lanet ettim; ama şimdi bu konuda yapılacak bir şey yoktu.

Oturdum ve daha kötüsünü bekledim ve hemen sonra balon alçalmaya başladığından o en kötünün yaklaşmakta olduğunun işaretlerini gördüm. Denizi ilk gördüğümde düşmekte olduğumuz fikrine kapılmıştım ama şimdi bu sefer hissim doğru çık-

mıştı; düşüyorduk; üstelik olanca hızla. Çakıl torbalarından birini attım ve bir süreliğine tekrar yükseldik. Ama bir saat içinde düşüş tekrar başladı ve bir torba daha attım.

Sonra mücadele ciddileşmeye başladı ve bütün öğlen ve gece boyunca ertesi sabaha kadar devam etti. Ne bir tekne ne de ona benzer bir şey görmüyordum. Gözlerimi aralıksız olarak her yöne gezdirmekten neredeyse kör olmuştum. Üzerimizdeki giysiler dışında her şeyi atmıştık. Yemek ve su da gitmişti; hepsi bizi denizden birkaç saat, hatta birkaç dakika uzak tutmak için attığımızda etrafımızda dönüp duran albatroslara yem olmuştu.

Suya birkaç fit kalana kadar kitapları atmadım ve son ana kadar el yazmalarıma sıkıca sarıldım. Hiç umut yokmuş gibi görünüyordu; garip olsa da bizi korkutan kötülük bütün dehşetiyle üstümüzdeyken bile ikimiz de umudumuzu tamamen kaybetmedik. Balonun sepetinde belimize suyun içinde, birbirimize korkmuş bir umutla gülümseyerek oturduk.

St. Gotthard'ı geçenler Andermat'ın yukarısında yüce ve korkuncun sınırlarına ulaşan Alp boğazlarından birinin olduğunu hatırlayacaktır. Burayı gezenin hisleri, sonunda kükreyen bir şelalenin üstünde havada asılı duran köprüden geçerken sarkan çıplak uçurumun üstünde çok yakın görünene ve kayalardan yontulmuş karanlık bir tünele gelene kadar her adımda daha da bitik olur.

Onu ne bekliyor olabilir? Kesinlikle şu ana kadar gördüğünden daha vahşi ve ıssız bir şey; ama hayal gücü felç olduğundan biraz önce tanıklık ettiklerini geçecek hiçbir şey bulamaz. Urkmüş ve nefessiz bir şekilde ilerler; öğlen güneşi tünelin çıkışında onu karşılarken gülümseyen bir vadiyi açığa çıkarır; fokurdayan bir dere, uzun çan kuleleriyle bir köy, çok güzel yeşil bir çayır... Bunlar onu karşılayan şeylerdir ve korku gidip unutulurken kendine gülümser. İşte şimdi her şeye değmiştir.

İki ya da üç saattir sudaydık. Karanlık üstümüze çöktü. Yüzüncü kez birbirimize veda ettik ve "son"la buluşmak için sustuk; büyük ihtimal hiç uyanamayacağım bir uyuşuklukla mücadele ediyordum; ama aniden Arowhena omzuma dokundu ve bize

doğru gelen karanlık ve aydınlık kütleyi işaret etti. İkimizden de aynı anda yardım isteyen bir çığlık -yüksek, anlaşılır ve acı bir ses- koptu. Sonraki beş dakika boyunca nazik ve yumuşak eller tarafından bir İtalyan gemisinin güvertesine taşındık.

29. Bölüm

Sonuç

Gemi, Callao'dan Cenova'ya giden *Principe Umberto* idi. Rio'ya bir grup göçmen taşımış, sonra da Callao'ya gidip kargo almış şimdi de eve dönüyordu.

Kaptan, Sestri yerlisi olan Giovanni Gianni'ydi. Hikâyemin gerçekliği tartışılacak olursa kendisine başvurmama nazik bir şekilde izin verdi; ama üzülerek söylüyorum ki birkaç noktada onu yanıltmaktan acı duydum. Bulunduğumuzda karadan bin mil kadar uzakta olduğumuzu söylemeliyim.

Güverteye çıkar çıkmaz Avrupa'dan oldukça uzak olmamıza rağmen kaptan bizim Paris'ten geldiğimizi sandığından Paris kuşatması hakkında sorular sormaya başladı. Tahmin edileceği gibi Fransa'yla Almanya arasındaki savaş hakkında tek bir hece bile duymamıştım ve onun benim yerime anlattıklarına razı olmaktan fazlasını yapamayacak kadar hastaydım.

İtalyancam oldukça kötüydü; söylediklerinin çok azını anladım. Ayrılışımızın gerçek sebebini sakladığım için memnundum ve bana verdiği ipuçlarını değerlendirmeye karar verdim.

Kendini böylece belli eden hikâye balonda 10-12 kişinin daha bulunduğu; benim bir İngiliz asilzadesi ve Arowhena'nın da Rus bir kontes olduğu; diğer hepsinin boğulduğu ve yanımızda getirdiğimiz gönderilerin kaybolduğuydu.

Sonradan, kaptan birkaç haftadır denizde olmuş olmasaydı hikâyemin hiç inandırıcı olamayacağını öğrendim, çünkü biz bulunduğumuzda Almanlar çoktan Paris'i almıştı. Bunun için bütün hikâyeyi kaptan uydurdu ve ben de bundan gayet memnun oldum.

Birkaç gün içinde Melbourne'den Londra'ya giden yün yüklü bir gemi gördük. Benim kararlı bir şekilde ricam üzerine, kaptan botla bir gemiden diğerine geçmemizi tehlikeli hâle getiren fırtınalı havaya rağmen İngiliz gemisine sinyal vermeye razı oldu. Güverteye alındık ama bu gemiye öyle güçlükle geçmiştik bulunuşumuza dair hiçbir konuşma olmadı. Aslında botu kullanan İtalyan arkadaşın bizim balondan alındığımıza dair Fransızca bir şeyler söylediğini duydum ama rüzgârın sesi o kadar yüksekti ve kaptan Fransızcadan o kadar az anlıyordu ki olanlar hakkında pek bir şey öğrenemedi ve bizim gemi enkazından kurtarılan iki kişi olduğumuz sanıldı.

Kaptan bana hangi gemiden kurtarıldığımızı sorduğunda bir kısmımızın kurtarma botunda güçlü bir akıntıyla denize taşındığını ve Arowhena'yla (Onu Perulu olarak tanıttım.) benim tek başına kurtarıldığımızı söyledim. Bize karşı iyiliklerinin hakkını asla ödeyemeyeceğimiz yolcular vardı. Bunu düşünmek üzücü ama onlara tamamen güvenmediğimizi anlamışlardı. Fakat onlara her şeyi anlatsaydık, bize inanmazlardı ve hiç kimsenin Erewhon hakkında hiçbir şey duymaması gerektiği konusunda kararlıydım yoksa benden önce oraya gitme şansını bulabilirlerdi ama ben istemediğim sürece bunu yapamazlardı. Aslında o zaman söylemek zorunda kaldığım çoğu yalan şeyin hatırası dinimin tesellisi olmasaydı hayatımı mutsuzlaştırırdı.

Yolcular arasında Arowhena'yla bizi gemiye geldikten birkaç gün sonra evlendiren oldukça saygıdeğer bir rahip vardı. İki ay kadar süren başarılı bir yolculuktan sonra karayı gördük ve sonraki hafta Londra'ya vardık. Bizim için güvertede bağış toplanmıştı; böylece kendimizi acil bir para sıkışıklığında bulmadık. Arowhena'yı, annem ve kardeşlerimden en son haber aldığım yer olan Somersetshire'a götürdüm.

Acı verici bir şekilde annemin öldüğünü ve ölümünü, Chowbok'un, patronumun merkezine benim öldürülmüş olduğumu haber veren bir raporu götürmesinin hızlandırdığını öğrendim. Öyle görünüyor ki Chowbok benim dönüp dönmeyeceğimi görmek için birkaç gün beklemiş sonra da bunu asla başaramayacağımı farz etmenin daha güvenli olacağını düşünerek benim boğazdan aşağı eve doğru dönerken kuduran sulardaki girdaba düşmüş olduğum hikâyesini uydurmuştu. Vücudum aranmış ama serseri, benim asla bulunma şansım olmayan bir yerde boğulduğumu söylemişti.

Kız kardeşlerimin ikisi de evliydi ama ikisinin de kocaları zengin değildi. Kimse benim dönüşüme çok sevinmiş görünmedi; sonradan anladım ki insanın akrabaları bir kere onun için yas tuttuktan sonra ikinci kez yas tutma şansından pek hoşlanmıyorlar.

Bunun üzerine, karımla Londra'ya döndüm ve eski bir arkadaşın yardımıyla dergi ve broşürlere küçük hikâyeler yazarak geçimimi sağladım. İyi para kazanıyordum ve eminim caddelerde ve tren istasyonlarının bekleme salonlarında dağıtılan broşürlerin en popülerlerinin benim kalemimden çıktığını söylemekle küstahlık yapmış sayılmam.

Boş zamanlarımızda notlarımı ve günlüğümü şimdiki hâlini alıncaya kadar düzenledim. Erewhon'un din değiştirmesi için önerdiğim planın açıklanması dışında ekleyeceğim bir şey kalmadı. Çünkü o planın başarılı olma ihtimali en muhtemel plan olduğuna daha yeni karar verildi.

Beraberimde benim rehberliğimde bir düzine misyonerle Erewhon'u keşfettiğim yoldan oraya gitmek delilik olurdu. Tifüsten hapse atılır ve Arowhena'yla beraber kaçtığım için düzelticilere verilirdim. Ve de tekrar yaşamaya cesaret edemediğim daha da kötü bir kader benim kendini adamış yoldaşlarımı bekliyor olacaktı. Bu yüzden Erewhon'a girmek için başka bir yol bulmamız gerektiği gayet açıktı ve öyle bir yolun var olduğunu söylemekten gerçekten çok memnunum.

Karlı dağlardan inen ve Erewhon'un içinden geçen nehirlerden birinin kaynağından birkaç yüz mil gidiş gelişe uygun oldu-

ğu bilinir. Onun üst suları henüz keşfedilmemişti ama Erewhon ülkesinin civarlarına hafif bir hücumbot almanın (kendimizi korumamız gerektiği için) mümkün olacağından biraz şüphem vardı.

Bu nedenle, o ortaklıklardan birinin, her üyenin gireceği riskin, hisse payına göre belirlenerek oluşturulmasını teklif ediyorum. İlk adım bir broşür bastırmak olacak. Bunu yaparken Erewhon'luların kayıp kabileler olduğu gerçeğinden bahsedilmemesini istiyorum.

Keşif beni içine çeken bir şeydi ama bunun ticariden çok duygusal bir değeri vardı ve iş iştir. Kaldırılacak meblağ elli bin pound'dan daha az olmamalıydı ve bundan sonra karar verildiği gibi beş ya da on pound'luk paylar olabilirdi. Deneysel bir yolculuğun masrafları için bu fazlasıyla yeterli olmalıydı.

Para sağlandığında 1200-1500 ton ağırlığında vapur ve yolculardan oluşan bir kargo için kalacak yer sağlamak ilk görevimiz olacaktı. Nehrin ağzında barbarların saldırma ihtimaline karşı iki ya da üç silah da olmalıydı.

Aynı zamanda büyük boy botlar da temin edilmeliydi ve sanırım bunların aynı zamanda iki üç havan topu taşıması iyi olurdu. Gemi biz güvende sayıldığımız sürece nehirde çalıştırılmalı ve seçilmiş kısım botlara indirilmeliydi. Bu aşamada bizim dil biliyor olmamız şüpheleri yatıştıracağından ve anlaşmaları kolaylaştıracağından Arowhena ve benim varlığımız gerekliydi.

Queensland kolonisinde çalışmanın sağladığı avantajları anlatarak başlamalı ve Erewhon'lulara oraya göç ederek her birinin büyük servet yapacaklarını belirtmeliyiz; ki bu istatistikleri referans göstererek kanıtlanabilecek bir gerçek. Hiç şüphem yok; o kadar çok sayıda kişi bizimle gelmek isteyecek ki onları götürmek için gemilerimizi üç dört defa götürüp getirmemiz gerekecekti.

Eğer saldırıya uğrarsak, Erewhon'luların barutu olmadığından bizim işimiz çok daha kolay olurdu ve donanımımızdan öyle şaşkına dönerledi ki istediğimiz kadarını ele geçirebilirdik. Bu durumda savaş mahkûmları olabilecekleri için onlara daha

avantajlı şartlarda zararsız olabileceğimizi hissettirmeliydik.

Ama her ne kadar şiddetle karşılanmayacak olsak da güverteye çıktıklarında yedi sekiz yüz kişi hem bize hem kendilerine eşit derecede faydalı olacak bir anlaşma yapmak isteyecekti.

İşte o zaman Queensland'e ilerleyip iş gücüne çok ihtiyacı olan o bölgedeki şeker yetiştiricileri sayesinde Erewhon'lularla yaptığımız anlaşmadan kurtulabilirdik; bu şekilde toplanan paranın bize operasyonlarımızın tekrarına ve diğer Erewhon kargolarının getirilmesine harcanabilecek iyi bir kâr payı sağlayacaktı.

Erewhon'luları temin etmek kolay olacağından ve oldukça makul masraflara mal olarak beslenebileceklerinden Queensland'de ya da herhangi bir Hristiyan kolonisinde iş gücü ihtiyacı oldukça oraya gidip gelebilirdik.

Göçmenlerimizi dindar şeker üreticilerinin evlerine yerleştirmek ve konaklatmak Arowhena ve benim görevimizdi; bu insanlar onlara çok ihtiyaçları olan konularda bilgi verirlerdi.

Her gün korulardaki işleri biter bitmez dua için toplanır ve her ibadet gününün tamamında kendilerini ilahi söylemeye ve kiliseye gitmeye adarken tamamen Katolik Kilisesi ne yerleşirlerdi.

Hem Queensland'de hem de ana vatanda Erewhon'luların elde ediliş yöntemleri dolayısıyla kendisini gösterebilecek rahatsızlık hissini durdurmak için hem de hissedarlarımıza aynı anda hem hayat kurtarıp hem de ceplerini doldurduklarını ifade etme rahatlığı verebileceğinden bunun üstünde durulmalı. Göçmenler çalışamayacak kadar yaşlandıklarında dini tamamen öğrenmiş olacaklar; daha sonra gemilerle Erewhon'a götürülecek ve orada iyi tohumlarını yaymaya başlayacaklardı.

Bu konuda ne engel ne de zorluk göremiyordum ve bu kitabın gerekli sermayeyi toplamayı garanti eden çizelgenin reklamını yeterince yapacağına inanıyordum; gelecekte bunlar olur olmaz Erewhon'luları sadece iyi Hristiyanlara değil ayrıca hissedarlara kazanç sağlayacak kaynaklara çevireceğimi garanti edeceğim.

Yukarıdaki çizelgeyi kendim yaptığımı söyleyemeyeceğimi de eklemeliyim. Aylardır zihnimin sınırlarındaydım. Erewhon'luları Protestanlaştırmak için plan üstüne plan yapıyordum. Bir şüpheci için yeterli bir cevap olması gereken ve ne büyük rasyonalisti bile irrasyonalist yapması gereken özel ara bulucular dan biri yoluyla 1872 yılının Ocak ayında gözlerim Times'ın şu paragrafına takıldı:

POLENEZYALILAR QUEENSLAND'DE: Queensland'in yeni eyalet başkanı Normanby'nin markisi, koloninin kuzey bölgesini teftiş etmeyi bitirdi. En iyi şeker yetiştiren bölgelerden biri olan Mackay'da ekselansları çok sayıda Polenezyalı gördü. Orada kendini eğlendirenlere yaptığı bir konuşma esnasında, Marki: "Polenzyalıların elde edildiği yolların yasal olmadığını duydum, ama şimdiye kadar bu işin içinde Queensland'in olduğunu fark edemedim ve eğer Polenezyalıların davranışlarını ve çehrelerini incelerseniz, oldukları yerden hiç pişman olmadıklarını anlarsınız." dedi. Ama ekselansları onlara dinî eğitimin verilmesine değiniyordu. "Polenazyalıları kendimize çekip dinimizi öğretmek şu an ülkede bulunan rahatsız havasını sona erdirecekti." dedi.

Yorumun gereksiz olduğunu düşünüyorum ve bu yüzden sinirlenmeden takip edecek kadar sabır gösterecek okuyucularıma teşekkür ederken; hemen Erewhon Protestanlaştırma Limited Şirketi Sekreterliğine yazarak (bundan sonra verilecek adrese) isminin hissedar olarak yazılmasını isteyen kişilere iki kez teşekkür etmek istiyorum.

NOT: Sonradan çıkacak ciltteki son kanıta yeni ulaşıp düzelttim ve Exeter Hall'u geçtikten sonra bir grup dindar görünüşlü insan gördüğümde binanın önünde toplanan, yüzlerinden merak ve umut okunan kalabalığa bakarak yürüyordum.

Durdum ve misyoner bir toplantının yapılacağını ve yerli misyoner (maceralarıma başladığım koloniden olan) Rahip William Habakkuk'un takdim edilip kısa bir konuşma yapacağını söyleyen bir ilan duydum.

Biraz zorluktan sonra kabul gördüm ve Bay Habkkuk'un

konuşmasını tanıtan iki üç konuşma duydum. Bunlardan biri duyduğum en küstah konuşma olarak beni şaşırttı. Konuşmacı, Bay Habakkuk'un mensubu olduğu ırkın kesinlikle İsrail'in on kayıp kabilesinden biri olduğunu söylüyordu.

O zaman onları yalanlayamadım ama konuşmacının yetersiz kanıtlarla böyle saçma bir sonuca varması beni kızdırdı ve incitti. Bu kayıp on kabile keşfi benimdi; sadece benim! Dargınlığın en üst sınırındayken Bay Habakkuk arz edildi. Okuyucu, bu adamın eski arkadaşım Chowbok'un ta kendisi olduğunu gördüğümde ne kadar şaşırdığımı hayal edebilir.

Ağzım açık kaldı ve şaşkınlıktan gözlerim yuvalarından fırladı. Zavallı yoldaşlar çok kötü korkmuşlardı ve onu karşılayan alkış tufanı, şaşkınlığını daha da arttırmış gibi görünüyordu.

Onun konuşmalarını aktarma konusunda kendime hiç güvenmiyorum. Aslında onu dinleyemedim çünkü kendi duygularımı bastırmaya çalışmaktan boğulmak üzereydim. "Kraliçe Dowager" kelimelerini duyduğuma emindim ve hemen sonra "Mary Magdalene" dediğini duydum, ama kovulma korkusuyla salonu terk etmek zorunda kaldım. Merdivenlerdeyken uzun ve coşkulu bir alkış dalgası daha duydum. İzleyicinin memnun olduğunu düşündüm. Aklıma yerleşen ilk düşünceler ve hislerim çok da ağırbaşlı değillerdi. Chowbok'la ilk karşılaşmamızı düşündüm; odunluktaki sahneyi, bana söylediği sayısız yalanı, kanyak üzerine tekrar tekrar yaptığı girişimleri ve üzerinde durmaya değmeyecek birçok şeyi... Onda olan bu değişimde, kendi çabalarımın ve her ne kadar profesyonel olmasa da hiçbir etki yaratmadan bitmeyen, yaptığım ayinin da katkısı olduğunu düşünmekten zevk almadan edemedim.

Önceki bölümlerde onun hakkında yazdıklarımın çok iftira gibi olmadığına ve işçiler konusunda ona zararının dokunmayacağına inanıyorum. O zamanlar ahlaksızdı. Onu daha sonra mutlaka bulup konuşmalıyım; ama bunun için zaman bulmadan önce bu sayfalar halkın eline ulaşacak.

***

Son anda beni çok rahatsız eden bir karışıklık gördüm. Lütfen çabuk abone olun. Hükûmet Konağına, bir komite kurana kadar kendim için isim ve abonelik almasını talimat vereceğim; belediye başkanının dikkatine gönderin.

Servet edinmek için ülkesini terk eden bir gezgin, bu amaçlarla yola çıktığı bir gezinin sonucunda kendisini sıra dışı bir ülkede bulur. Muhteşem arazisi, olağanüstü yakışıklı ve yapılı erkekleri, ayrı bir güzelliği olan kadınlarıyla insan soyu için görünüş olarak âdeta ideal bir ülkedir burası. Görünüşte kusursuz olan bu ülkenin âdet ve görenekleri ise olağanın oldukça dışındadır. Burada hastalık, bir suç; yoksulluk ve talihsizlik, cezalandırılması gerekli bir durum; saat dâhil tüm makineler ise kullanımı yasak bir şeydir. Bu yönüyle, yazarının Erewhon adını verdiği bu yer, bir tezatın; dıştan ideal bir medeniyetin, içten ise medeniyetin gereklerinden uzak bir yapının hüküm sürdüğü bir ülkedir.

Erewhon, bilim kurgu edebiyatının ilk örnekleri arasında yer almakla beraber yazarının bir "yanlış anlama" olarak belirtmesine rağmen kimi bölümlerde Charles Darwin'in evrim kuramını hicveden bir eserdir. Bununla beraber hem ütopya hem de distopya özelliği göstermesi, ilerleyen zamanlarda makinelerin insanlar üzerinde egemen konuma geleceklerini ilk defa söz konusu etmesi, ayrıca yazarının normal hayatında da büyük nefret duyduğu Viktorya Dönemi-nin suç, ceza ve din yönünden eleştirisini içinde taşımasıyla kayda değer bir zenginliğe sahiptir.

